Δεκαπενθήμερος ΠΟΛΙΤΗΣ

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 10 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ, ΤΕΥΧΟΣ 8, ΔΡΧ. 80

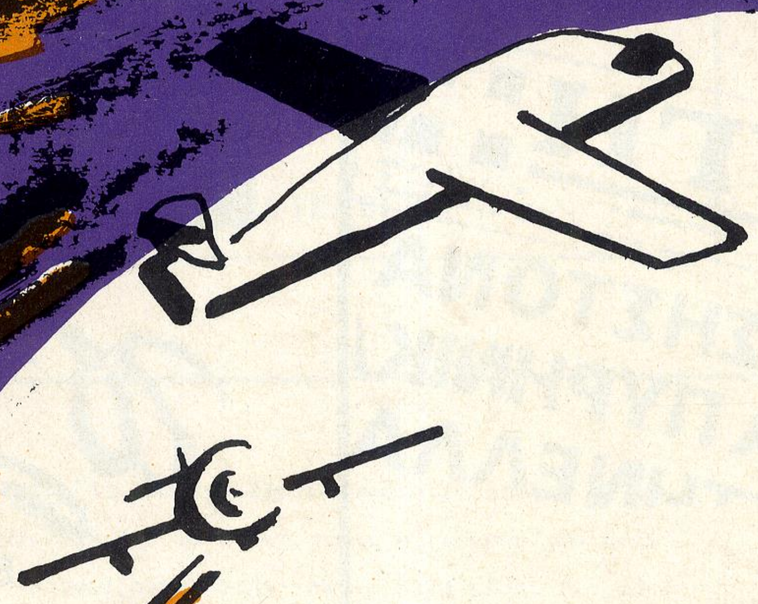

Γιατί ἡ ἀγορά τῶν 120 μαχητικῶν ἀεροπλάνων;

Τά νέα οἰκονομικά μέτρα

Ὁ πρωθυπουργός «συζητᾶ» μέ τούς διανοούμενους

Νά φύγουν τά Ἀρχαῖα ἀπό τή Μέση Ἐκπαίδευση;

Αὔξηση τῆς ἐγκληματικότητας ἤ ποινικοποίηση τῆς ζωῆς;

Νέα προβλήματα στήν τεχνική ἐκπαίδευση

Ζητήματα μουσικῆς, τηλεόρασης, κινηματογράφου. Βιβλιοκριτικές

Δεκαπενθήμερος ΠΟΛΙΤΗΣ

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ, 10 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1984
ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ ΔΡΧ. 80
Κέκροπος 2, 105 58 Ἀθήνα
τηλ. 3239.645 καί 3226.692

Κυκλοφορεῖ κάθε δεύτερη Παρασκευή

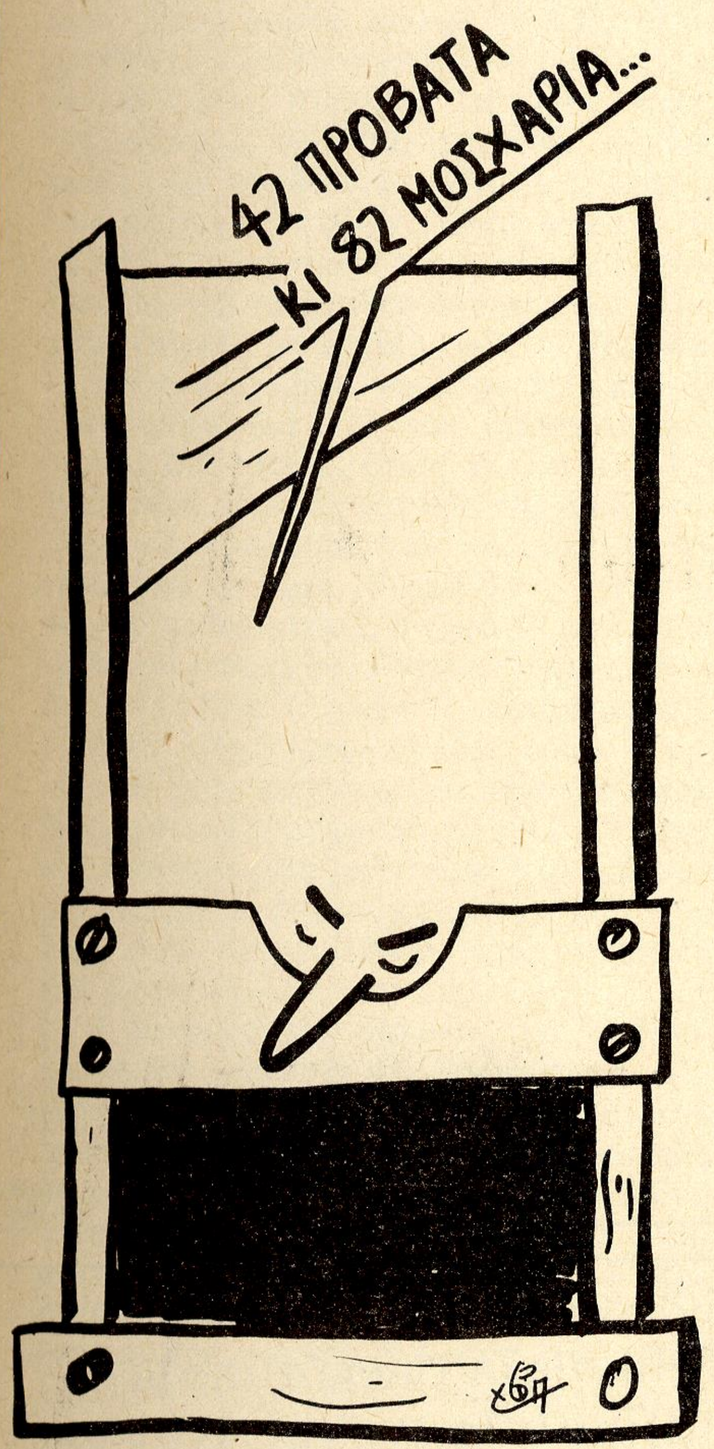

Ἰδιοκτησία: Σ. Δελέγκας καί Σία Ο.Ε.
Ἐκδότης: Ν. Πολίτης, Βορρᾶ 9, Ἀγ. Παρασκευή, τηλ. 6592511
Τυπογραφεῖο: Χαϊδεμένος, Λεωφ. Βουλιαγμένης 429, τηλ. 9940997-9940944

Συνδρομή Ἐσωτερικοῦ:
Ἐτήσια (26 τεύχη) 1.700 δρχ.
Ἐξάμηνη (13 τεύχη) 900 δρχ.
Συνδρομή ἐξωτερικοῦ:
ΕΥΡΩΠΗ: ἐτήσια 2.400 δρχ.
ἐξάμηνη 1.300 δρχ.
ΑΛΛΕΣ ΧΩΡΕΣ: ἐτήσια 2.700 δρχ.
ἐξάμηνη 1.400 δρχ.
Συνδρομή γιά Δημόσιο, Τράπεζες, Ὀργανισμούς 3.000 δρχ.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΑΘΕ 15 ΜΕΡΕΣ 6

Ρ. Γιάννη ..... Ἡ ἀγορά τοῦ αἰώνα. Κρίσιμα ἐρωτήματα 10
Μιχάλη Παπαγιαννάκη ..... Τά νέα οἰκονομικά μέτρα 12
Χρύσας Προκοπάκη ..... Ὁδηγίες πρός διανοουμένους 13
Θ. Βραχνοῦ ..... Μετρημένοι οἱ μῆνες τοῦ δικτάτορα Μάρκος 16
Θανάση Μαραγκοῦ ..... Ἐξελίξεις στό Ἰσραήλ 17
Βασίλη Μπελιγράτη ..... Ἡ ἐξ ἐφόδου ἀναβάθμιση τῆς Ὑγείας 18
Νίκου Ἠλιόπουλου ..... Γιά τή διεθνή συνάντηση εἰρήνης 19
Κ.Ζ.Ρ. ..... Ἀνατολική Γερμανία: τά λόγια καί τά ἔργα 19
Νίκου Ἀναστασάκου ..... ΤΕΙ (ΚΑΤΕΕ): Ἕνα βῆμα ἐμπρός, ἕνα βῆμα πίσω 20
Δαμιανοῦ Παπαδημητρόπουλου ..... Ἑνιαῖος φορέας συγγραμμάτων 22
Μιχάλης Τσοῦτσος ..... Ἐπιστήμη – Δημοτική: σημειώσατε τί; 23
Γιώργου Μαργαρίτη ..... Τά μεταλυκειακά μπροστά στό διαγώνισμα 24
Λεωνίδα Λουλούδη ..... Ἀπροστάτευτη ἀθωότητα 25
Δ.Ν. Μαρωνίτη (συνέντευξη) ..... Τά Ἀρχαῖα στή Μέση Ἐκπαίδευση 26
Παντελῆ Μπουκάλα ..... Διόρθωση: ἀχρείαστη νά 'ναι 29

ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ 31

Γιάννη Τσιώμη ..... Ἡ «Χάρτα τῆς Ἀθήνας» καί τά χαρτιά 32
Ἄγγελου Ἐλεφάντη ..... Γιά τά χρήματα θά 'ναι ὁ καβγάς 35
Θοδωράκη Μαντζαβέλου ..... Ποιός εἶπε ὅτι τό ποδόσφαιρο παίζεται μόνο μέ τά πόδια; 37
Χρήστου Πικριδᾶ ..... Ὁ Γραμμένος (σκίτσα) 38
Ἄρη Μπερλῆ ..... «Φάννυ καί Ἀλέξανδρος» τοῦ Μπέργκμαν 39
Νίκης Ἀιντεναίερ ..... «Παιγνίδι χωρίς κανόνες» τῆς Γαλάτειας Σουρελῆ 40
Νόρας Σκουτέρη-Διδασκάλου ..... «Ὁ θαυμαστός κόσμος τῶν παραμυθιῶν» τοῦ ΤΖ. Σ. Κοῦπερ 40
Δ. Γεωργίου ..... Ἡ γραφειοκρατία στήν ΕΡΤ 44
Γιώργου Τζιρτζιλάκη ..... Γιά τόν Βάγκνερ 46
Γ. Δημητρίου ..... Μιά ἀπόλυση στό ραδιόφωνο 47
Ἴωνα Ζώτου ..... Ὁ Μενότι καί τό γλωσσικό δίλημμα: Βάγκνερ ἤ Πουτσίνι 48
Μ.Π. ..... Βαθιές εἶναι οἱ ρίζες 49

ΤΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ 50

Κλεοπάτρας Λεονταρίτη ..... Εἰκαστικά 52

ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ 53

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΘΕΜΕΛΙΟ Ε. ΛΕΣΧΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

ΑΘΗΝΑ ● ΣΟΛΩΝΟΣ 84 ● Τ.Τ. 144 ●
ΤΗΛ: 36.08.180 - 36.02.646

Μόλις κυκλοφόρησαν

1. ΑΝΤΡΕ ΜΠΟΝΑΡ
Ἱστορία τοῦ Ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ Πολιτισμοῦ
Τόμος Α': Ἀπό τήν Ἰλιάδα στόν Παρθενώνα
Τόμος Β': Ἀπό τήν Ἀντιγόνη στόν Σωκράτη
Τόμος Γ': Ἀπό τόν Εὐριπίδη στήν Ἀλεξάνδρεια

2. ΖΑΚ ΝΤΕΛΑΡΥ
Ἱστορία τῆς Γκεστάπο

3. ΝΙΚΟΣ ΑΛΙΒΙΖΑΤΟΣ
Οἱ πολιτικοί θεσμοί σέ κρίση (1922-1974)
Ὄψεις τῆς ἑλληνικῆς ἐμπειρίας

4. ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΤΣΑΤΣΟΣ
Ἡ κρίση τοῦ πολιτικοῦ λόγου

5. ΑΡΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ — ΑΓΓΕΛΟΣ ΚΑΜΠΑΝΗΣ
ΟΗ'

Κάθε δεκαπέντε

ΔΙΑΙΤΗΤΕΥΟΜΕΝΟΣ ΣΥΝΔΙΚΑΛΙΣΜΟΣ

Τό «ναυάγιο» τῶν διαπραγματεύσεων ΓΣΕΕ—ΣΕΒ, ὁριστικό ἀπ' ὅ,τι φαίνεται τή φορά αὐτή, ὁδηγεῖ τήν Ἐθνική Γενική Συλλογική Σύμβαση Ἐργασίας στή σχεδόν προδιαγεγραμμένη της κατάληξη: τήν ὑποχρεωτική, μέ βάση τό νόμο 3239/55, Διαιτησία. Ἀναμένεται ἔτσι, τή στιγμή πού γράφονται οἱ γραμμές αὐτές, ὅτι οἱ ἐργοδοτικές ὀργανώσεις θά προσφύγουν τώρα στό ὑπουργεῖο Ἐργασίας, πρῶτο βῆμα γιά τό Διαιτητικό Δικαστήριο.

Γνωρίζοντας τήν προδιαγεγραμμένη λοιπόν πορεία τῆς ὑπόθεσης, μοιάζει περιττό νά θελήσουμε νά ἐκθέσουμε τό ἱστορικό της. Θά ἔλεγε μάλιστα κανείς ὅτι περιττό εἶναι, τελικά, καί τό ἴδιο τό ἱστορικό της: ὁ «μαξιμαλισμός» τῆς φιλοκυβερνητικῆς ἡγεσίας τῆς ΓΣΕΕ, ἡ ὁποία ζητάει περισσότερα ἀπ' ὅσα δίνει ἡ κυβερνητική εἰσοδηματική πολιτική γιά τόν δημόσιο τομέα (διορθωτικά ποσά, πλήρης ΑΤΑ)· ἡ ἄρνηση τῶν ἐργοδοτῶν νά δεχτοῦν ἀκόμα καί τήν ΑΤΑ — αὐτά μία ἔχουν ὡς τελική συνισταμένη, τήν ἐφαρμογή τῆς ἐπίσημης εἰσοδηματικῆς πολιτικῆς καί στόν ἰδιωτικό τομέα. Ἡ «εὐχή» λοιπόν πού ἔχει ἐκφράσει ἡ κυβέρνηση θά γίνει τώρα πιά πραγματικότητα μέ τήν ἀναμενόμενη ἀπόφαση τοῦ Διαιτητικοῦ Δικαστηρίου. Ἡ λογική ὡστόσο αὐτοῦ τοῦ «θεάτρου», θά ἔλεγε κανείς, εἶναι ἀπαιτητική: οἱ ἐπιμέρους ρόλοι ἔπρεπε νά παιχτοῦν μέχρι τέλους στό ἀκέραιο. Κι αὐτό, ἀπό τή μεριά καί τῆς ΓΣΕΕ καί τῶν ἐργοδοτῶν, ἀπαιτοῦσε ἕνα μίνιμουμ τουλάχιστον ταξικότητας, ταξικῆς ἀδιαλλαξίας. Ἀδιαλλαξίας ὅμως ἐν πολλοῖς ἀνέξοδης, ἀφοῦ ὑπάρχει μόνο καί μόνο γιά νά δώσει στό νόμο τή δυνατότητα νά τή γεφυρώσει. Ἂν ἀντίθετα γεφυρωνόταν μόνη της, πολλοί θά ἄρχιζαν νά ἀναρωτιῶνται γιά τήν αὐθεντικότητα τῶν ἐπιμέρους ρόλων. Καί αὐτό δέν προάγει τό σύστημα.

Τό γεφύρωμα τῶν ἀντιθέσεων ἀποτελεῖ τήν πεμπτουσία τῆς κεντρώας, κάθε κεντρώας, πολιτικῆς. Καί ἡ κυβερνώσα παράταξη, μέ διορισμούς ἤ μέ «δημοκρατικές» διαδικασίες, μέ τή θέσπιση νέων νόμων ἀλλά καί μέ νόμους τοῦ '55, μέ ἐκδημοκρατισμό ἀλλά καί μέ ἐκκρατισμό τοῦ συνδικαλισμοῦ, μέ «εὐχές» πού — ὤ, τοῦ θαύματος! — γίνονται πραγματικότητα, μέ δόσεις κάποιου φιλελευθερισμοῦ ἀλλά καί κάποιες δόσεις αὐταρχισμοῦ, μέ αὐτοδυναμία ἀλλά καί μέ «μορατόρια», μέ τήν πολιτική της βούληση τέλος πάντων, δέν τά πάει κι ἄσχημα στό σπαρασσόμενο μέτωπο τῆς κοινωνικῆς εἰρήνης. Αὐτό ἄλλωστε εἶναι καί τό μόνο θετικό σημεῖο πού ἡ τελευταία ἔκθεση τοῦ Διεθνοῦς Νομισματικοῦ Ταμείου ἀναγνωρίζει στή σημερινή κυβέρνηση «ὅλων τῶν Ἑλλήνων».

□ ΤΟ ΒΗΜΑ
5 Φεβρουαρίου 1984

Του Κώστα Μητρόπουλου

Κάθε δεκαπέντε

ΠΕΡΙΔΙΑΒΑΖΟΝΤΑΣ ΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΑ

Καβγάδες Ὁ ἀνασχηματισμός τοῦ προηγούμενου δεκαπενθήμερου ἀναστάτωσε ἀπ' ὅ,τι φαίνεται τήν κατεστημένη ἱεραρχία στό κυβερνητικό κόμμα, χωρίς νά ἔχουν ἀκόμα βρεθεῖ οἱ νέες θέσεις ἰσορροπίας. Ἔτσι, παρότι τελικά τό Καστρί ἀποτελεῖ τό μοναδικό κέντρο ἐξουσίας, λίγο πιό κάτω, ἀνάμεσα σέ ὑπουργούς, κομματικούς, κοινοβουλευτικούς, τεχνοκράτες καί συμβούλους γίνεται πραγματικά μάχη γιά τή συγκρότηση καί τήν ἀνάδειξη τῶν κέντρων ἐπηρεασμοῦ τῆς ἐξουσίας, γιά τή σταθεροποίηση τῆς νέας κυβερνητικῆς ἱεραρχίας, γιά τήν ἀνάδειξη τοῦ νούμερο δύο, νούμερο τρία κ.ο.κ.

Δημοσιεύτηκαν λοιπόν διάφορες περίεργες ἀποφάσεις, ὅπως ἐκείνη πού ἐμφανίστηκε στήν *Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως* γιά προώθηση τοῦ ὑπουργείου Ὑγείας ἀπό τή θέση 17 στή θέση 7 τῆς ὑπουργικῆς ἱεραρχίας, ἀπόφαση πού *πρῶτα δημοσιεύθηκε καί ὕστερα ἐπικυρώθηκε ἀπό τό ΚΥΣΥΜ.* Ἀλλά ἡ ἄνοδος αὐτή κατά δέκα ὁλόκληρες μονάδες τοῦ κ. Γεννηματᾶ στήν κυβερνητική ἱεραρχία (πού δείχνει ὅτι πλάι στήν ἐπίσημη κατά τομέα κρατική ἱεραρχία ὑφίσταται καί μιά παραϊεραρχία ἡ ὁποία καί ἐπηρεάζει τήν πρώτη) δέν ἔλυσε βέβαια τά προβλήματα τῶν διυπουργικῶν τσακωμῶν.

Ἡ δακρύβρεχτη δήλωση τοῦ κ. Κουτσόγιωργα «εἴμαστε στρατιῶτες τῆς Ἀλλαγῆς» δέν τόν ἐμπόδισε νά φέρεται σάν ὑποστράτηγος, στίς σχέσεις του κυρίως μέ τόν κ. Λάζαρη. Ἀνάμεσα στούς δύο αὐτούς ὑπουργούς διεξάγεται ἕνας ἀκήρυχτος πόλεμος: Πρῶτα εἴχαμε τόν καβγά γιά τήν προεδρία στό ὑπουργικό συμβούλιο, πού, καλῶς ἐχόντων τῶν πραγμάτων, θά ἔπρεπε νά ἀνήκει στό νέο ὑπουργό Προεδρίας κ. Λάζαρη, ἀλλά ἀπ' ὅ,τι φαίνεται – μυστήριο ἐπικρατεῖ στό θέμα αὐτό – δόθηκε προσωρινά στόν κ. Ἀρσένη ὡς μέση λύση. Ἀκολούθησε ἡ δήλωση ἀποδέσμευσης τοῦ κ. Λάζαρη ἀπό τό ἑνιαῖο βαθμολόγιο-μισθολόγιο τοῦ κ. Κουτσόγιωργα. Ἀπό τόν νόμο τοῦ κ. Κουτσόγιωργα θά κρατηθεῖ τελικά μόνο ἡ βασική ἰδέα τῆς ἀποδέσμευσης τοῦ μισθοῦ ἀπό τόν βαθμό τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων. Κατά τά ἄλλα καταρτίζεται ἐντελῶς καινούριος νόμος, γι' αὐτό καί καθυστερεῖ ἡ παρουσίασή του στήν ΑΔΕΔΥ.

Ἑνιαῖα Φαίνεται λοιπόν ὅτι πολλά σχέδια «ἑνιαίων» λύσεων ἐγκαταλείπονται. Μετά τόν ἑνιαῖο φορέα τῆς ΕΡΤ (πάλι τοῦ κ. Κουτσόγιωργα) πού θάφτηκε ἀπό τόν κ. Πεπονή, εἴχαμε τήν ἐγκατάλειψη τοῦ ἑνιαίου βαθμολογίου-μισθολογίου ἀπό τόν κ. Λάζαρη. Ἀπό κεῖ καί πέρα ὁ κ. Κουτσόγιωργας, στριμωγμένος καθώς ἦταν, πέρασε στήν ἀντεπίθεση κατά τήν πρόσφατη συζήτηση τοῦ σ.ν. γιά τήν Κρατική Ὑπηρεσία Πληροφοριῶν στή βουλή, ἐπινοώντας τή θεωρία τῆς συνεχοῦς καί ἑνιαίας ΚΥΠ ἀπό τή μεταπολίτευση καί δῶθε, ἡ ὁποία ἐξετέλεσε σωστά τά καθήκοντά της. Ἡ δεξιά ἐξετίμησε τή στάση αὐτή τοῦ κ. Κουτσόγιωργα (ἄς ἀφήσουμε τ' ἀστεῖα, καί βέβαια ἡ ΚΥΠ πρέπει νά παρακολουθεῖ καί νά ἐπαγρυπνᾶ γιά τήν ἐσωτερική πολιτική κατάσταση, ὅπως γίνεται σέ ὅλες τίς χῶρες τοῦ κόσμου, δήλωσε ὁ κ. Στεφανόπουλος), γκρίνιες ὅμως ἀκούστηκαν ἀπό τή μεριά τοῦ ΠΑΣΟΚ: ὁ Κουτσόγιωργας δίνει συγχωροχάρτι στήν ὀχταετία τῆς Νέας Δημοκρατίας Ἔτσι βρῆκε καί πάλι εὐκαιρία νά ἀντεπιτεθεῖ ὁ κ. Λάζαρης καταθέτοντας τροπολογία πού προέβλεπε τόν τερματισμό τῆς παρακολούθησης κομμουνιστῶν ἀπό τήν ΚΥΠ. Τό νόημα ἦταν σαφές: *ἀκόμα καί ἐπί Κουτσόγιωργα οἱ ἀριστεροί παρακολουθοῦνταν.* Ἐπί Λάζαρη ἀνατρέπεται αὐτή ἡ κατάσταση. Ἀκολούθησε ὀξύς διάλογος τῶν δύο ὑπουργῶν στούς διαδρόμους τῆς Βουλῆς καί ἐπίκληση τῆς διαιτησίας (ποιανοῦ ἄλλου;) τοῦ πρωθυπουργοῦ. Τελικά, βέβαια, ὅλη αὐτή ἡ διαμάχη σχετικά μέ τό παρελθόν τῆς ΚΥΠ καί τά σκάνδαλα πού ἀποκάλυψε ὁ Στάθης Παναγούλης, συγκάλυψε τά οὐσιαστικά προβλήματα τῆς μελλοντικῆς της ἀποστολῆς. Ἔτσι κι ἀλλιῶς ὁ νόμος εἶναι ἰδιαίτερα *ἀσαφής* σ' αὐτό τό σημεῖο.

Ἀπομόνωση Ἀλλά οἱ κυβερνητικές «δυσλειτουργίες» δέν σταμάτησαν ἐδῶ. Τήν ὥρα πού οἱ φιλοκυβερνητικές ἐφημερίδες καβγάδιζαν (σέ ἐπίπεδο ὕβρεων) γιά τήν ΕΡΤ, παίρνοντας οἱ μέν τό μέρος τῶν «ἑνιαιοφοριτῶν», οἱ δέ τό μέρος τοῦ κ. Πεπονῆ, διάσταση ὑπῆρξε καί στίς σχέσεις τοῦ Καστριοῦ μέ τόν κ. Ἀρσένη γιά τίς ἀλλαγές διοικήσεων στίς τράπεζες. Τελικά, ἡ τοποθέτηση τοῦ εὐνοούμενου τοῦ πρωθυπουργοῦ κ. Χαλικιᾶ στή θέση τοῦ διοικητῆ τῆς Τράπεζας τῆς Ἑλλάδος ἀπομόνωσε ἀκόμα περισσότερο τόν κ. Ἀρσένη, ὁ ὁποῖος αἰσθάνεται τώρα μπλοκαρισμένος διπλά: ἀπό τόν κ. Λάζαρη στό ΚΥΣΥΜ καί ἀπό τόν κ. Χαλικιά στό τραπεζικό σύστημα.

Θά ἔχει λοιπόν ἀπόλυτο δίκιο ὁ ὑπουργός Ἐθνικῆς Οἰκονομίας ἄν τοῦ χρόνου ξαναδηλώσει ὅτι ἡ οἰκονομική πολιτική τῆς κυβέρνησης δέν ἀπέδωσε γιατί ὑπονομεύθηκε ἀπό τό τραπεζικό σύστημα. Μόνο πού ἡ ὑπονόμευση αὐτή ἀποτελεῖ – ἀπ' ὅ,τι φαίνεται – πολιτική τῆς κυβέρνησης καί προσωπικά τοῦ κ. Ἀνδρέα Παπανδρέου, ὁ ὁποῖος, καθώς πλησιάζει ἡ προεκλογική περίοδος, ἐπιδιώκει νά ἀναθερμάνει τίς σχέσεις του μέ τόν ἐπιχειρηματικό κόσμο: Τουλάχιστον, ἀφοῦ ἡ οἰκονομική πολιτική τοῦ κ. Ἀρσένη δέν ἀπέδωσε, ἄς τά 'χουμε καλά μέ ὅλους.

> ***Χαιρετισμός***
>
> Ἀπό τά «ψιλά» τῶν ἐφημερίδων μαθεύτηκε ὅτι τίς μέρες αὐτές φιλοξενούσαμε τόν κ. Γκουζίνσκι, «σύμβουλο» τοῦ κ. Γιαρουζέλσκι, «ἡγέτη», ὅπως λένε οἱ ΕΡΤ, τῆς Πολωνίας. Ζήτω ὁ Λέχ Βαλέσα, κύριοι.

Παρόμοια δειλία καί ἔλλειψη πολιτικῆς διαφάνηκε καί στήν κυβερνητική ἀπόφαση γιά τήν ἀναπροσαρμογή τῶν ἐπιτοκίων. Τελικά, ἡ ὅλη σχετική φιλολογία ἀποδείχθηκε ἄνευ σημασίας, καθώς ἡ αὔξηση εἶχε χαρακτήρα διορθωτικό καί ὄχι ἀναπροσανατολιστικό. Αὐτό τό κόψιμο ὅποιας ἔνδειξης «πολιτικῆς βούλησης» πάει νά ἐμφανιστεῖ στή γέννησή της, τείνει πιά ἀπό τόν ἀνασχηματισμό καί μετά νά γίνει καθεστώς.

Πρός αὐτή τήν κατεύθυνση βαδίζουν μᾶλλον καί τά σχέδια τοῦ κ. Σκουλαρίκη γιά τήν ἑνοποίηση τῶν Σωμάτων Ἀσφαλείας καί τήν ὑπαγωγή τους στό ΓΕΕΘΑ. Ὁ ὑπουργός Δημοσίας Τάξεως, ἔξυπνα ποιῶν, ἐμφάνισε τό νομοσχέδιό του μετά τόν ἀνασχηματισμό. Ἀλλά ὁ θόρυβος καί ἡ ἀναστάτωση πού προκλήθηκαν δέν εἶναι πράγματα ἀρεστά στήν κυβέρνηση. Ἐκδόθηκε λοιπόν κυβερνητικό ἀνακοινωθέν, πού ὑποστηρίζει ὅτι ὅλα ὅσα διαδίδονται περί μεταβολῶν στό καθεστώς τῶν Σωμάτων Ἀσφαλείας εἶναι φημολογίες· ἡ τελική ἀπόφαση θά ληφθεῖ ἀπό τό ΚΥΣΥΜ (καί ὄχι ἀπό τόν κ. Σκουλαρίκη).

Κι ἄλλες δυσλειτουργίες Ἀλλά τό *μεῖζον δυσλειτουργικό ζήτημα* δημιουργήθηκε ὅταν ὁ *Ἐλεύθερος Τύπος* δημοσίευσε πληροφορίες περί ἑνός πολύ «πονηροῦ» ἐκλογικοῦ συστήματος γιά τίς εὐρωεκλογές, πού προέβλεπε τόν χωρισμό τῆς χώρας σέ πέντε ἤ ἐννέα ἐκλογικές περιφέρειες. Ἡ πονηριά ἔγκειται στό γεγονός ὅτι τό σύστημα αὐτό ἐνῶ φέρει τήν ὀνομασία τῆς ἁπλῆς ἀναλογικῆς, ἐντούτοις ἀποκλείει τά μικρά κόμματα, καθώς αὐξάνεται τό ποσοστό πού χρειάζεται γιά νά καλυφθεῖ τό ἐκλογικό μέτρο γιά τήν ἀνάδειξη βουλευτῆ στήν κάθε περιφέρεια. Ὡς δράστης τῆς πονηριᾶς ἐφέρετο ὁ κ. Κουτσόγιωργας. Ἡ ἀντίδραση τοῦ τελευταίου, ὅταν ρωτήθηκε ἀπό τούς δημοσιογράφους, ἔριξε περισσότερο λάδι στή φωτιά: δέν γνωρίζω τίποτα, οὔτε διαψεύδω – οὔτε ἐπιβεβαιώνω, δέν ἔχω μελετήσει τό θέμα, δέν δεσμεύομαι ἀπό παλαιές δηλώσεις τοῦ κ. Γεννηματᾶ, θά δοῦμε. Τήν ἑπόμενη μέρα, κι ἀφοῦ στό μεταξύ εἶχε προκληθεῖ σάλος, κυρίως στά μικρά κόμματα, ἀκολούθησε διάψευση τοῦ κ. Κουτσόγιωργα, ἡ ὁποία ὅμως καί πάλι ἄφηνε κενά, καθώς διαβεβαίωνε ὅτι οἱ ἐκλογές θά διεξαχθοῦν μέ τό σύστημα τῆς ἁπλῆς ἀναλογικῆς, ἀλλά *δέν διευκρίνιζε μέ ποιό ἀκριβῶς σύστημα,* πού ἦταν καί τό ἐπίμαχο θέμα. Τελικά, ἡ πλήρης διάψευση δόθηκε ἀργά τό βράδυ (ἐρήμην τοῦ

Κάθε δεκαπέντε

Γιά νά γνωρίσουμε τό «πρίν σῶμα μας»...

Στό πλαίσιο τῆς ἐποικοδομητικῆς κριτικῆς, πού ὅλοι τοῦ ζητοῦνε, ὁ *Δεκαπενθήμερος Πολίτης* παρουσιάζει τήν τακτική πρότασή του πρός τίς Ἀρχές.

Ἀφοῦ ἐδῶ καί πολύ καιρό σᾶς ἀπασχολεῖ, χωρίς κατάληξη, τό πρόβλημα τοῦ τί νά κάνετε τά 12 ἤ 30 ἑκατομμύρια «φακέλων» πού μέ τόσο κόπο εἶχαν καταρτίσει ἑκατοντάδες εὐσυνείδητων κρατικῶν καί μή λειτουργῶν, προτείνουμε τή μοναδική ἱκανοποιητική γιά ὅλους λύση: Νά δοθοῦν οἱ «φάκελοι» στούς πολίτες πού ἔφεραν ὡς τώρα τό βάρος τους. Νά ὁριστεῖ μιά προθεσμία, ἄς ποῦμε 12 μηνῶν, μέσα στήν ὁποία ὁ ἐνδιαφερόμενος θά μπορεῖ νά παρουσιάζεται (πραγματικά «δι' ὑπόθεσίν του»...) στήν Ἀσφάλεια, τήν ΥΠΕΑ, τήν ΚΥΠ καί ἀλλαχοῦ καί νά παραλαμβάνει, μέ ἀπόδειξη καί πρωτόκολλο, τόν ἤ τούς φακέλους του. Τό ἴδιο δικαίωμα νά παραχωρηθεῖ στούς νόμιμους κληρονόμους. Ὅσοι φάκελοι δέν ζητηθοῦν, νά μποῦν στά ἀρχεῖα τοῦ Κράτους ἤ σέ πτέρυγα τοῦ μουσείου Μπενάκη ἤ τῆς Γενναδείου βιβλιοθήκης.

Δέν εἶναι δυνατό νά σβήσουν ἔτσι, μέ φωτιά ἤ πολτοποίηση, οἱ μνῆμες τοῦ ἔθνους.

Τό παρόν σημείωμα μπορεῖ νά θεωρηθεῖ καί ὡς αἴτηση τῶν συνεργατῶν τοῦ *ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΥ* πρός τίς ἁρμόδιες ἀρχές γιά τήν παραλαβή τοῦ φακέλου πού πιθανόν διαθέτουν, ἐκτός καί χρειάζεται χαρτόσημο...

κ. Κουτσόγιωργα): οἱ ἐκλογές θά διεξαχθοῦν μέ τό σύστημα τῆς ἑνιαίας ἐκλογικῆς περιφέρειας. Τό ζήτημα λύθηκε ἔτσι μέ προσωπική παρέμβαση τοῦ κ. Παπανδρέου – σύμφωνα μέ *Τά Νέα*.

Ὡστόσο, τό περιστατικό αὐτό ἀφήνει ὁρισμένα ἐρωτηματικά: ὑπῆρξε θέμα ἀλλαγῆς τοῦ ἐκλογικοῦ συστήματος καί ἐγκαταλείφθηκε ὕστερα ἀπό τίς ἀντιδράσεις πού προκλήθηκαν; Ὑπῆρχε – χωρίς ὅμως νά ἔχει ληφθεῖ ὁριστική ἀπόφαση – ἡ σκέψη, τήν ὁποία καί δημοσίευσε ὁ *Ἐλεύθερος Τύπος*, ἀναγκάζοντας ἔτσι τήν κυβέρνηση νά πάρει θέση, μιά καί εἶχε πιά δημιουργηθεῖ ζήτημα; Μήπως ἄλλα σχεδίαζε ὁ κ. Κουτσόγιωργας καί ἄλλα ὁ κ. Παπανδρέου; Μήπως παρενέβη ὁ Καραμανλής; Ἤ μήπως πάλι δέν ὑπῆρχε τίποτα καί ἡ καλή ἐφημερίδα δημοσίευσε ψευδεῖς πληροφορίες πού διαψεύσθηκαν τήν ἑπομένη;

Ἡ τελευταία αὐτή περίπτωση προϋποθέτει πάντως δυσλειτουργίες στήν κυβέρνηση, ἀλλιῶς ὁ κ. Κουτσόγιωργας θά ἦταν ἐξαρχῆς σέ θέση νά διαψεύσει τό δημοσίευμα. Θά πρέπει δηλαδή νά ὑποθέσουμε ὅτι ὁ ὑπουργός δέν εἶχε ἐνημερωθεῖ ἐπακριβῶς ἀπό τόν κ. πρωθυπουργό καί κοίταζε νά κρατήσει κάποια πισινή. Σ' αὐτή τήν περίπτωση οἱ σχέσεις Κουτσόγιωργα – Παπανδρέου δέν θά πρέπει νά εἶναι τόν τελευταῖο καιρό ἰδιαίτερα φιλικές. Ἐπίσης ὁ κ. Κουτσόγιωργας ἀποδείχθηκε, μέ τή διάψευση τῆς ἑπόμενης μέρας, ἀδιάβαστος περί τά ἐκλογικά (καί συνεπῶς ἔλεγε ἀλήθεια ὅταν δήλωνε ὅτι δέν ἔχει μελετήσει τό θέμα), καθώς τά ὅσα διέψευσε πέρασαν δίπλα ἀπό τήν οὐσία τοῦ ζητήματος, μέ ἀποτέλεσμα νά χρειαστεῖ καί *δεύτερη διάψευση*.

Ὡστόσο, ὅλες οἱ ἄλλες ὑποθέσεις πού κάναμε – ὅτι δηλαδή ὑπῆρχε σκέψη τροποποίησης τοῦ ἐκλογικοῦ συστήματος – εἶναι ἰδιαίτερα ἀνησυχητικές. Ὄχι βέβαια ὡς πρός τό ἐκλογικό σύστημα μέ τό ὁποῖο θά διεξαχθοῦν τόν Ἰούνιο οἱ εὐρωεκλογές – αὐτό καθορίστηκε πιά – ἀλλά σέ σχέση τό ἐκλογικό σύστημα πού μᾶς ἐπιφυλλάσσεται γιά τίς βουλευτικές ἐκλογές.

Ἐκλογολογία Ἡ ἱστορία τῆς τροποποίησης τοῦ ἐκλογικοῦ συστήματος συνοδεύτηκε τίς τελευταῖες ἡμέρες ἀπό μιά νέα ἔξαρση τῆς *ἐκλογολογίας*. Τήν περασμένη Κυριακή δύο ἐφημερίδες πού ἀνήκουν σέ διαφορετικές παρατάξεις, δηλαδή ἡ *Καθημερινή* στό πρωτοσέλιδο ἄρθρο της καί *Τό Βῆμα* μέ τό περιβόητο ἄρθρο τοῦ κ. Στρατῆ, συμφωνοῦσαν ὅτι στίς ἐκλογές γιά τήν Εὐρωβουλή θά ἐπικρατήσει (διάβαζε: *πρέπει νά ἐπικρατήσει*) κλίμα ἀντιπαράθεσης ὄχι ἁπλῶς γιά τήν Εὐρώπη, ἀλλά «*ἐφ' ὅλης τῆς ὕλης*».

Ἡ σκέψη εἶναι ἁπλή: ἄν στίς εὐρωεκλογές ἐπικρατήσει «ἄνετο» κλίμα, τότε θά ὑπάρξουν πολλές διαρροές ψηφοφόρων πρός τά μικρά κόμματα, καθώς καί πολλές ψῆφοι διαμαρτυρίας, ὁπότε τό ἐκλογικό ἀποτέλεσμα θά δημιουργήσει δυσμενή κατάσταση γιά τήν κυβέρνηση. Θά πρέπει ἀκόμα νά συνυπολογίσουμε ὅτι ὁ κ. Ἀνδρέας Παπανδρέου ἀντιμετωπίζει ἕνα πρόσθετο δίλημμα. Ἄν πάρει σαφή θέση ὑπέρ τῆς ΕΟΚ, τότε κινδυνεύει νά δεῖ τόν σκληρό ἀντιεοκικό πυρήνα τῶν ψηφοφόρων του νά κατευθύνεται πρός τό ΚΚΕ. Ἄν πάρει θέση κατά τῆς ΕΟΚ, τότε βέβαια θά φοβίσει πολλούς «κεντρώους» ψηφοφόρους. Δέν τοῦ μένει ἑπομένως ἄλλη λύση ἀπό μιάν ἀμφίσημη θέση ὑπέρ τῆς ΕΟΚ (ἐμπρός γιά μιάν ἄλλη ΕΟΚ), μέ ταυτόχρονη μετατόπιση τοῦ ἀντικειμένου τῶν ἐκλογῶν ἀπό τήν Εὐρώπη σέ ἐφ' ὅλης τῆς ὕλης ἀντιπαράθεση μέ τή δεξιά, ἐλπίζοντας ἔτσι νά συγκεντρώσει τό μέγιστο δυνατό τῶν ψήφων.

Ἀλλά ἡ τακτική αὐτή τῆς συνέγερσης τοῦ ἐκλογικοῦ σώματος *συμφέρει καί τά ἄλλα δύο μεγάλα κόμματα*, ἄν κρίνει κανείς ἀπό τήν ἀρθρογραφία τοῦ δεξιοῦ τύπου καί τή σιγή τοῦ ΚΚΕ. Ἔτσι, παρότι οἱ μέν κατηγοροῦν τούς δέ – καί ἀντίστροφα – γιά τήν δημιουργία πολωτικοῦ κλίματος, στή πραγματικότητα τό πολωτικό κλίμα δημιουργεῖται ἀπό ὅλους μαζί.

Τό ἴδιο ἀκριβῶς συμβαίνει καί μέ τήν ἀναβίωση τῆς φημολογίας περί πρόωρων ἐκλογῶν. Ἡ φημολογία αὐτή καλλιεργεῖται ἀπό τόν φιλοκυβερνητικό καί τόν ἀντιπολιτευόμενο τύπο *ταυτόχρονα*. Τελευταῖα μάλιστα προστέθηκε καί ἡ ἐκδοχή περί παραίτησης τῆς κυβέρνησης – ἄν δέν καμφθεῖ ἡ ἄρνηση τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας – καί ἐκλογῶν τόν Ὀκτώβριο, ὡς λύση πού συζητιέται. Ὅπως καί νά 'χει τό πράγμα – καί δεδομένου ὅτι δέν πρόκειται νά διεξαχθοῦν ταυτόχρονα οἱ εὐρωεκλογές καί οἱ ἐκλογές γιά τό ἐθνικό Κοινοβούλιο – ἡ συζήτηση εἶναι κάπως πρόωρη, μιά καί οἱ τελικές ἐπιλογές θά ἐξαρτηθοῦν ἀπό τό ἀποτέλεσμα τῶν εὐρωεκλογῶν, οἱ ὁποῖες θά χρησιμεύσουν ὡς ἡ πιστότερη δειγματοληψία, προκειμένου νά διαμορφωθοῦν οἱ στρατηγικές καί οἱ συμμαχίες τῶν κομμάτων.

Γεγονός εἶναι ὅτι ὁ τόπος ἔχει πιά μπεῖ σέ μιά μακρά προεκλογική περίοδο. Αὐτό ὑπογραμμίζει ἡ πλήρης κυβερνητική ἀτολμία, ἡ τακτική νά μή θίγονται τά κακῶς κείμενα· αὐτό ὑπογραμμίζουν οἱ κινήσεις παρενόχλησης τοῦ ἀντιπάλου, ὅπως ἦταν π.χ. *ἡ διαρροή τῆς κασέτας* τοῦ Παπαδόπουλου ἀπό τόν Κορυδαλλό, πού, σύμφωνα μέ τίς φῆμες, σκοπό εἶχε νά προσθέσει κανούρια προβλήματα στήν ἤδη ἀλληλοσπαρασσόμενη παράταξη τῆς δεξιᾶς. Ἀλλά καί ἡ ἀρθρογραφία στόν τύπο δείχνει πώς ἀπό δῶ καί στό ἑξῆς σχεδόν ὅλα ὅσα συμβαίνουν, θά πρέπει νά ἑρμηνεύονται σάν κινήσεις πού ὑπαγορεύονται ἀπό τήν προοπτική τῶν ἐπερχόμενων ἐκλογῶν.

Σχεδόν, *ἀλλά ὄχι ὅλα*. Γιατί οἱ κρατικές ἔρευνες γιά τήν ἀνακάλυψη τοῦ «*θησαυροῦ τοῦ Ἄρη Βελουχώτη*» ὑπαγορεύονται ἀπό ἄλλες προοπτικές: 40 χρόνια μετά, ὁ σώζων ἑαυτόν σωθήτω.

Ὁ δεκαπενθήμερος

Ἔρευνα... ἀγορᾶς

Σύμπνοια καί καταμερισμός ἀνάμεσα στίς ἑταιρεῖες πού ἐπιδιώκουν ἕνα τουλάχιστο τμῆμα τῆς «ἀγορᾶς τοῦ αἰώνα». Ἡ «Ντασό — Μπρεγκέ» ἀντιπροσωπεύεται στήν Ἑλλάδα ἀπό πλοίαρχο τοῦ ἑλληνικοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ ἐν ἀποστρατείᾳ, ἡ «Μάκ Ντόνελ — Ντάγκλας» ἀπό πτέραρχο τῆς πολεμικῆς ἀεροπορίας (πάντα ἐν ἀποστρατείᾳ), ἡ «Τζένεραλ Νταϊνάμικς» ἀπό ταξίαρχο ἐν ἀποστρατείᾳ. Ἡ τέταρτη, ἡ «Πανάβια», μᾶλλον ἀντιπροσωπεύεται ἀπό μή στρατιωτικό ἐν ἀποστρατείᾳ.

Ἐρώτημα: Σέ τί συνίσταται ἡ ἐργασία, δέν μιλᾶμε γιά τίς ἀμοιβές, ἑνός ἀντιπροσώπου ἑταιρείας πού πουλάει στρατιωτικά ἀεροπλάνα; Τί εἴδους «μάνατζμεντ» κάνει, τί σόι «μάρκετινγκ» ἀπαιτεῖται γιά τήν κατάκτηση τῆς ἰδιότυπης ἀγορᾶς ὅπου, ἐξ ὁρισμοῦ, μόνο **ἕνας** πελάτης ὑπάρχει; Γιατί ἐδῶ, ἄν δέν γελιόμαστε, παραβιάζοντας ὅλοι οἱ νόμοι τῆς οἰκονομίας τῶν πανεπιστημιακῶν ἐγχειριδίων.

Κάθε δεκαπέντε

Τῶν ἀφρόνων τά παιδιά

«Ἐάν δέν ὑπάρχη ὄχημα, δέν ἠμπορεῖ νά ὑπάρξη καί ταξίδι ἐπί ὀχήματος». Ἡ δυσβάστακτα πρωτότυπη σύλληψη ἔχει ἐπιμεριστεῖ στόν Γεώργιο Παπαδόπουλο ἤδη ἀπό τίς 5 Μαΐου τοῦ 1967. Ἰδού λοιπόν τό καινούριο ὄχημα: ἡ Ἐθνική Πολιτική Ἕνωση (Ε.Π.ΕΝ.), «ἡ μεγάλη παράταξις τοῦ ἐθνικοῦ πατριωτισμοῦ». Ἡ διαδρομή πού τοῦτο τό ἑτεροκίνητο θέλει νά ἀκολουθήσει, ξεκινάει ἀπό τόν Κορυδαλλό, μέ τήν ἀποφυλάκιση τῶν ἐγκλείστων, καί καταλήγει στό Στρασβοῦργο διά τῆς ἐπιδιωκόμενης συμμετοχῆς στίς εὐρωεκλογές τοῦ Ἰουνίου. Ὁδηγός, εἰσπράκτορας καί ἐλεγκτής (νά πέσουμε ποιοτικά, ὄχι ὅμως καί ποσοτικά) ὁ πρωτοδικτάτορας.

Ἡ πρεμιέρα, στό ξενοδοχεῖο «Κάραβελ», στίς 30 Ἰανουαρίου, κυμάνθηκε στά ὅρια τοῦ ἀπογοητευτικοῦ. Τελικά ἀποδείχθηκε πώς τζάμπα μοιράστηκαν οἱ χιλιάδες προσκλήσεις. Τό μαγνητοφωνημένο μήνυμα τοῦ «μεγάλου ἀρχηγοῦ» δέν κατόρθωσε νά συναγείρει οὔτε κάν τούς εὐάριθμους πού προσῆλθαν. Ἐπίπεδο, μέ τό πρῶτο ἑνικό πρόσωπο σέ ὑποχώρηση, ναυαγισμένο ἀπό τό ἄγχος νά *φαίνεται πολιτικό*, καί χωρίς τό (σεσημασμένο) ὕφος πού κάποτε ἀποτελοῦσε τό ὅλο μήνυμα, ὑποδηλώνει πώς ἔπεσε πολύ *χτένισμα* – ὕστερα φυσικά ἀπό τό *κούρεμα*. Δέν διαβάζουμε λοιπόν: «Θεωρῶ τόν ἑαυτό μου συνταγματάρχην ἐπί τοῦ πεδίου τῆς μάχης τοῦ συντάγματος... εἰς ἐπίθεσιν πρός κατάληψιν τοῦ ἀντικειμενικοῦ σκοποῦ, ὁ ὁποῖος λέγεται πρόοδος καί ἀνάπτυξις τοῦ ἔθνους» ἀλλά: «Διακόπτω τήν σιωπήν μου διά νά σοῦ ἐκθέσω (λαέ τῆς Ἑλλάδος) πῶς *πιστεύω* ὅτι *ἠμπορεῖ* νά διασφαλιστεῖ τό μέλλον».

Ἕνας ἄλλος λόγος πού φαίνεται πώς ψύχρανε τόν ἐνθουσιασμό τοῦ πλήθους: Ἡ διοικούσα ἐπιτροπή τῆς ΕΠΕΝ ἀποτελεῖται κατά 50% ἀπό *δικηγόρους* (οἱ ἑπτά στούς δεκατέσσερις – ὁ ἕνας μάλιστα, ὁ Ἄγγελος Τσουκαλάς, φέρεται ὡς ἐπίτιμος δικηγόρος). Τουτέστιν ἤ ἐν τῇ ἐννοίᾳ ταύτῃ: *τῶν φρονίμων τά παιδιά* ἤ *ὁ φόβος φυλάει τά ἔρημα*. Τό ζήτημα εἶναι ποιός θά προφυλάξει τόν Στυλιανό Παττακό ἀπό βαρυσήμαντες ἀλήθειες τοῦ τύπου: «*Δέν ἠμπορῶ νά ὁμιλήσω διότι θά μέ κλείσουν φυλακή*».

Ἐπενδυτικές προοπτικές...

Οἱ Σοβιετικοί εἶναι, λέει, «σκληροί» διαπραγματευτές καί ἐπιδιώκουν νά εὐθυγραμμίσουν τήν τιμή τῆς ἀλουμίνας, τήν ὁποία θά ἀγοράζουν ἀπό τό μελλοντικό ἐργοστάσιο πού θά ἐγκατασταθεῖ μέ τή συνεργασία τους, στήν Ἑλλάδα, στίς διεθνεῖς τιμές.

Γιά φαντάσου σκληρότητα! Μά, λέει, θά καταλήξει ἔτσι ἡ νέα ἐπένδυση νά θυμίζει τήν ἀνάλογη τῆς Πεσινέ («Ἀλουμίνιο τῆς Ἑλλάδος»). Γιά σκέψου! Μήπως θά ἔπρεπε νά ἀπευθυνθοῦμε σέ ἄλλους γιά τήν κοινή ἐπένδυση; Ὁ Χομεϊνί π.χ. θά πρέπει λογικά, βάσει τῆς ἰσλαμικῆς οἰκονομίας, νά μή ζητάει τόκους. Εἶναι ὅμως ἀμφίβολο ἄν μπορεῖ νά παράσχει τή σχετική τεχνολογία. Μένουν δηλαδή τά μεγάλα ἀμερικανικά πολυεθνικά συγκροτήματα, θεός φυλάξοι, καί ἕνα εὐρωπαϊκό καί μάλιστα κρατικοποιημένο πού τό λέγανε μέχρι προχθές «Πεσινέ». Λέτε;...

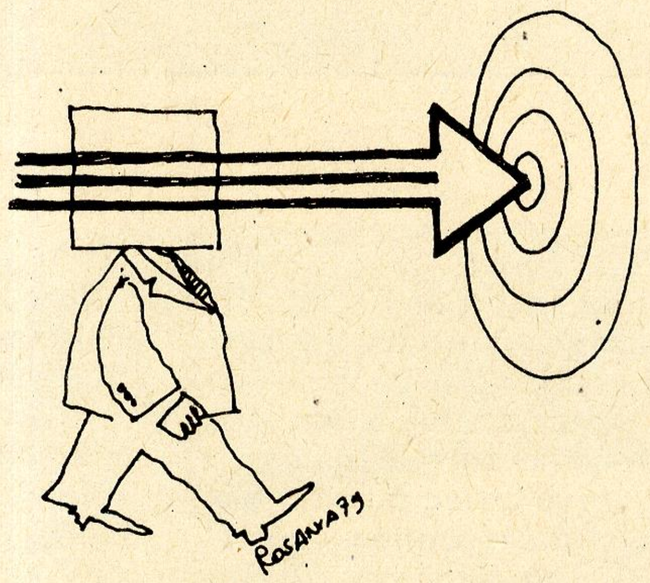

Ἡ ἐνημέρωση ἐπί τοῖς ἑκατό

Ἡ *Αὐγή* (4.2) μᾶς πληροφόρησε γιά τό νέο «ἀτόπημα» τοῦ Μίκη Θεοδωράκη (μακάρι νά ἦταν ἁπλό ἀτόπημα): ἐπισκέφθηκε τόν ἐπί τῆς τηλεόρασης ὑπουργό κ. Πεπονή καί τοῦ διαμαρτυρήθηκε, «σάν ἐκπρόσωπος τοῦ ΚΚΕ», γιά τήν *ἄνιση* μεταχείριση τοῦ κ. Φλωράκη κατά τήν ἐπίσκεψη τοῦ Μπερλινγκουέρ στήν Ἀθήνα. Καί ἦταν ἄνιση, ἀκριβῶς ἐπειδή ἡ τηλεόραση κάλυψε *ἰσότιμα* τίς συναντήσεις τοῦ Ἰταλοῦ κομμουνιστῆ ἡγέτη μέ τόν Χ. Φλωράκη καί τόν Γ. Μπανιά, γεγονός βέβαια πού «δέν ἀντανακλᾶ τήν πραγματική δύναμη τῶν κομμάτων»... Πρόκειται γιά μιά ἄποψη γνωστή. Σύμφωνα μέ αὐτήν τά μέσα μαζικῆς ἐνημέρωσης ἔχουν ἕναν καί μοναδικό ρόλο: τή διαφήμιση, τήν προπαγάνδα.

Ὄχι πώς αὐτό δέν ἔχει μιά δόση ἀλήθειας. Ἀλλά ἀκριβῶς γιά νά περιοριστεῖ, ὅσο γίνεται, μιά τέτοια ἐπίδραση (ἰδιαίτερα μάλιστα σέ περιπτώσεις τηλεοράσεων ἀσφυκτικά μονοκομματικῶν), ἡ μόνη διέξοδος εἶναι ἡ ἰσοτιμία στήν ἐνημέρωση. Ποιός εἶπε στό ΚΚΕ ὅτι ὁ κόσμος εἶναι μιά ἄμορφη μάζα πού διαμορφώνει ἀπόψεις μέ τό ρολόι στό χέρι; Ὅτι δέν θέλει νά ἀκούει ἐξίσου ἐκτεταμένα γιά ὅλες τίς ἀπόψεις, ὅτι δέν ἐνδιαφέρεται γιά τίς ἀντίθετες; Φαίνεται ὅμως ὅτι τό ΚΚΕ φοβᾶται ὅτι ὄχι μόνο μιά ἄποψη, ἀλλά ἀκόμα καί μιά φάτσα, μιά χειραψία, μπορεῖ νά τοῦ κάνει κακό...

Μή ὄντας λοιπόν ἐν ἐξουσία, τό ΚΚΕ σεμνύνεται νά πεῖ: κόψτε ὅ,τι δέν συμφέρει τό λαό, καί ἐμένα γενικότερα. Ἐπικαλεῖται λοιπόν τήν ἀριθμητική. Ἡ ἄποψη, αὐτή θά μποροῦσε, ἄν ὑποστηριζόταν μέ συνέπεια, νά εἶναι ἀκόμα καί θεμιτή. Ξέρουμε ὅμως ὅτι τά πρότυπα τοῦ ΚΚΕ πού βρίσκονται σέ ἀλλαχοῦ ἐξουσίες εἶναι σκράπες στά μαθηματικά. Γιά νά ποῦμε τό λιγότερο.

Ἄς τραβήξουμε τό πράγμα στίς λογικές του συνέπειες, ἐρχόμενοι στά καθαυτό χωράφια τοῦ Μίκη. Ἀφοῦ λοιπόν ἡ πολιτική χώνει τή μύτη της παντοῦ, μέ τή μουσική τί θά γίνει; Κατά τόν βουλευτή τοῦ ΚΚΕ θά ἔπρεπε νά συμβαίνει τό ἑξῆς: ἐάν ἡ τηλεόραση ἤ τό ραδιόφωνο μεταδίδουν γιά ἕνα ἄλφα χρονικό διάστημα τραγούδια του, τότε θά πρέπει νά ἀφιερώνουν 4,36 φορές περισσότερο χρόνο στά τραγούδια τοῦ Ἀνδριόπουλου καί τοῦ Μπακαλάκου. Ὁ πολιτικός αὐτός συντελεστής προκύπτει ὡς πηλίκον τῆς διαίρεσης τοῦ 48% μέ τό 11%. Ἤ ἀντανακλᾶμε ἤ δέν ἀντανακλᾶμε.

Η ΑΓΟΡΑ ΤΟΥ ΑΙΩΝΑ ΚΡΙΣΙΜΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ

Σέ ἕνα - δυό μῆνες ἡ κυβέρνηση θά ἀνακοινώσει τήν ἀπόφασή της γιά τόν τύπο ἤ τούς τύπους τῶν ἀεροσκαφῶν πού θά ἀγοράσει γιά τίς ἀνάγκες τῆς ἑλληνικῆς πολεμικῆς ἀεροπορίας. Ἡ ἀπόφαση θά δεσμεύσει τόν ἑλληνικό λαό ὄχι μόνο οἰκονομικά ἀλλά — καί ἴσως καί πιό σημαντικό — καί πολιτικά.

Ὅμως, παρ' ὅλη τήν καθοριστική σημασία πού θά ἔχει γιά τήν Ἑλλάδα αὐτή ἡ ἀπόφαση, καμιά συζήτηση δέν ἔχει προηγηθεῖ ὥστε νά ἐξεταστοῦν — δημόσια καί διεξοδικά — ποιές θά εἶναι οἱ ἐπιπτώσεις πού θά ἔχει γιά τή χώρα μας ἡ «ἀγορά τοῦ αἰώνα».

Καί θά εἶναι οἱ ἐπιπτώσεις αὐτές ἀρνητικές γιά τήν οἰκονομία, τήν ἐξωτερική πολιτική, τήν κοινωνική ἐξέλιξη τῆς Ἑλλάδας. Γιατί τά πραγματικά μυθικά ποσά πού ἀπαιτοῦνται γιά τήν ἀγορά τῶν σύγχρονης τεχνολογίας ἀεροσκαφῶν δέν μπορεῖ παρά νά ἐπηρεάσουν ἀρνητικά τό ἰσοζύγιο πληρωμῶν καί τά προγράμματα ἀνάπτυξης, γεγονός πού θά ὁδηγήσει στήν περικοπή τῶν περισσότερων ἀπό τά προγράμματα πού θά μποροῦσαν νά συμβάλουν στή μείωση τοῦ χάσματος πού ὑπάρχει — καί εὐρύνεται — ἀνάμεσα σέ φτωχούς καί πλούσιους στήν Ἑλλάδα.

Ἀλλά ἡ ἀγορά τοῦ αἰώνα θά παίξει καί σημαντικό ρόλο στήν κατεύθυνση πού θά πάρει γιά τά ἑπόμενα εἴκοσι τουλάχιστον χρόνια ἡ ἐξωτερική πολιτική τῆς χώρας.

Γιατί τό μεγαλύτερο μέρος ἀπό τά ἀεροσκάφη πού θά προμηθευθεῖ ἡ πολεμική μας ἀεροπορία — ἄν ὄχι ὅλα τά ἀεροσκάφη — θά εἶναι ἀμερικανικά. Καί μόνον οἱ ἀφελεῖς μποροῦν νά πιστεύουν ὅτι τά σύγχρονα αὐτά ὁπλικά συστήματα δίνονται ἀπό τίς Ἡνωμένες Πολιτεῖες μόνο γιά νά μποροῦν οἱ ἀμερικανικές ἑταιρεῖες νά κάνουν πωλήσεις στό ἐξωτερικό.

Οἱ πηγές ἐξοπλισμοῦ μιᾶς χώρας ὅπως ἡ δική μας, πού δέν διαθέτει πολεμική βιομηχανία καί δέν ἔχει ἀκόμα ἀρχίσει νά μπαίνει στό ναρκοπέδιο ὅπου ἐλαφρᾶ τῇ καρδία μᾶς λένε ὅτι θά μποῦμε, δηλαδή τή βιομηχανία πού βασίζεται στήν τεχνολογία αἰχμῆς, καθορίζουν ὡς ἕνα πολύ μεγάλο βαθμό καί τήν ἐξωτερική της πολιτική.

Αὐτό ἰσχύει ἀκόμη περισσότερο γιά χῶρες πού ἤδη ἔχουν ὁπλικά συστήματα τά ὁποῖα προέρχονται κυρίως ἀπό μιά πηγή (στή δικιά μας περίπτωση τίς Ἡνωμένες Πολιτεῖες).

Ἰσχύει ὅμως καί τό ἀντίστροφο. Δηλαδή, ὄχι μόνο ὅτι οἱ πηγές ἐξοπλισμοῦ καθορίζουν τήν ἐξωτερική πολιτική, ἀλλά καί ὅτι ἡ ἐξωτερική πολιτική καθορίζει τίς πηγές ἐξοπλισμοῦ.

Ἀλλά, πέρα ἀπό αὐτά τά πολύ γενικά, ὑπάρχουν καί ἀρκετά ἄλλα θέματα πού ἔχουν σχέση μέ τήν ἀγορά τῶν ἀεροσκαφῶν, τά ὁποῖα θά ἔπρεπε νά γίνουν ἀντικείμενο συζήτησης μέ βάση ὄχι ἰδεολογικές ἤ πολιτικές προτιμήσεις ἀλλά καθαρά ἐπιχειρησιακά κριτήρια.

Ἐδῶ δημιουργεῖται ἕνα σοβαρό πρόβλημα. Οἱ τεχνοκράτες τῆς ἀμυντικῆς πολιτικῆς ἰσχυρίζονται ὅτι τό κοινό δέν μπορεῖ — καί δέν πρέπει — νά ἐκφράζει ἀπόψεις γιά τέτοια θέματα· ὅτι μόνο οἱ «εἰδικοί» ἔχουν τή δυνατότητα νά δοῦν τά γεγονότα, τούς ἐθνικούς κινδύνους, τίς ἀνάγκες πού ἐπιβάλλουν τήν ἀγορά τέτοιων ἀεροσκαφῶν.

Οἱ ἰσχυρισμοί αὐτοί ἐνισχύονται ἀπό δύο παράγοντες. Πρῶτον, ὅτι ἐφημερίδες καί περιοδικά στήν πλειοψηφία τους ἀρνοῦνται νά «ἀγγίξουν» τό θέμα γιατί «εἶναι πολύ λεπτό». Δεύτερον, γιατί καί ὅταν ὁρισμένοι τολμήσουν νά προσεγγίσουν τό πρόβλημα, δέχονται ἐπιθέσεις πού ἔχουν ὡς βάση τους ὅτι ὅσοι κάνουν κριτική ἤ ἔστω θέτουν ἐρωτήματα εἶναι λιγότερο Ἕλληνες ἀπό τούς ἄλλους οἱ ὁποῖοι ἀποδέχονται ὅλα τά σχετικά μέ τίς ἑλληνικές ἔνοπλες δυνάμεις χωρίς νά ρωτοῦν γιατί γίνονται αὐτά πού γίνονται.

Αὐτή ἡ κατάσταση εἶναι ἴσως κατάλοιπο τῆς νοοτροπίας πού ἐπικράτησε μετά τό τέλος τοῦ ἐμφυλίου πολέμου στήν Ἑλλάδα καί εἶναι μοναδική στίς λεγόμενες δημοκρατίες τῆς Δύσης: Ἡ κυβέρνηση — ὁποιουδήποτε χρώματος καί ἄν εἶναι — ἀπαιτεῖ ἀπό τόν πολίτη τή χωρίς ἐρωτήσεις ἀποδοχή τῶν ἀποφάσεών της πού ἔχουν σχέση μέ τήν ἄμυνα τοῦ ἐθνικοῦ μας χώρου.

Αὐτό καί *ἀπαράδεκτο* εἶναι σέ μιά πραγματική δημοκρατία καί *ἐπικίνδυνο*, γιατί στήν οὐσία μᾶς ζητοῦν νά πληρώσουμε γιά τίς ἀποφάσεις τῶν στρατηγῶν χωρίς νά μποροῦμε νά ἐλέγχουμε οὔτε τούς στρατηγούς οὔτε τούς πολιτικούς ὑπεύθυνους, δηλαδή τήν κυβέρνηση.

Γιατί λοιπόν προχωροῦμε στήν ἀγορά 120 ἀεροσκαφῶν σύγχρονης τεχνολογίας; Τά χρειαζόμαστε; Τί κάνουν ἄλλες χῶρες ὅταν ἀποφασίζουν νά ἐκσυγχρονίσουν τήν πολεμική τους ἀεροπορία; Εἶναι τά τέσσερα ἀεροσκάφη τά πιό κατάλληλα γιά μᾶς; Γιατί περιοριστήκαμε στούς τέσσερις αὐτούς τύπους; Ὑπάρχουν ἄλλοι τρόποι ἀποτελεσματικῆς ἄμυνας πού δέν ἀπαιτοῦν τόσα πολλά νέα ἀεροσκάφη; Ἔχει ἐξεταστεῖ τό ἐνδεχόμενο νά ὑπάρξει ἕνα μεῖγμα ὁπλικῶν συστημάτων πού θά μᾶς ἔδινε τό ἴδιο ἀποτέλεσμα μέ πολύ λιγότερα χρήματα; Μπορεῖ κανείς νά συνεχίσει μέ τήν παράθεση ἀτέλειωτων ἐρωτήσεων.

Καί ἡ κυβέρνηση δέν θά ἔπρεπε νά μπορεῖ νά ἀπαντήσει στά ἐρωτήματα αὐτά ἁπλῶς μέ γενικότητες ἤ ἕνα «ναί - ὄχι».

Πρῶτα, ὁ ἀριθμός τῶν ἀεροσκαφῶν. Πῶς ἀποφασίστηκε ὅτι χρειαζόμαστε 120 ἀεροσκάφη; Μήπως ἐπειδή ἡ Τουρκία θά προμηθευτεῖ 160; Ἄν εἶναι ἔτσι, θά πρέπει νά ἀγοράσουμε κι ἄλλα ἀεροσκάφη γιατί ἡ Τουρκία ἤδη διαπραγματεύεται τήν ἀγορά μεταχειρισμένων καί καινούριων ἀεροσκαφῶν, ἐκτός ἀπό τά F-16 πού παρήγγειλε στήν Τζένεραλ Νταϊνάμικς.

Ἔπειτα, ἡ Τουρκία ἔχει ἀρχίσει νά ἐξοπλίζεται μέ μεγάλο ἀριθμό ἐλικοπτέρων. Δηλαδή, φαίνεται νά προχωρᾶ στή διαφοροποίηση τοῦ τρόπου μέ τόν ὁποῖο ἀντιμετωπίζει τήν «ἑλληνική ἀπειλή». Τί θά γίνει μέ μᾶς; Θά προχωρήσουμε καί ἐμεῖς σέ ἀντιμετώπιση τῆς «τουρκικῆς ἀπειλῆς» ὅπως αὐτή ἐξελίσσεται μετά τήν ἀγορά τῶν ἐλικοπτέρων ἀπό τήν Τουρκία; Ἄν ναί, τό ἔχουμε πάρει ὑπόψη ὅταν ἀποφασίζαμε γιά τόν ἀριθμό τῶν ἀεροσκαφῶν πού θά προμηθευτοῦμε; Καί ἄν ἡ ἀπάντηση εἶναι πάλι ναί, τότε γιατί δέν προχωροῦμε καί στίς ἄλλες ἀλλαγές πού ἀπαιτοῦνται, ὅπως στή μείωση τοῦ ἀριθμοῦ στό πεζικό καί τή δημιουργία ταχυκίνητων ἐπίλεκτων μονάδων στό πρότυπο τῶν μονάδων τοῦ ἰσραηλινοῦ στρατοῦ;

Τά ἀεροσκάφη πού ἐξέτασαν οἱ ἁρμόδιες ἐπιτροπές στό Πεντάγωνο ἦταν τά δύο ἀμερικανικά (τό F-16 τῆς Τζένεραλ Νταϊνάμικς καί τό F-18 τῆς Μακντόνελ

Ντάγκλας καί Νόρθροπ), τό γαλλικό «Μιράζ 2000» τῆς Ντασό καί τό βρετανογαλλογερμανικό «Τορνέιντο» τῆς Πανάβια.

Ὅλα εἶναι ἀεροσκάφη ὑψηλῶν ἐπιδόσεων μέ ὑπερσύγχρονο ἠλεκτρονικό ἐξοπλισμό. Εἶναι ὅμως αὐτά καί μόνο αὐτά τά ἀεροσκάφη πού θά ἔπρεπε νά ἐξετάσουν οἱ «εἰδικοί»;

Μήπως ἄλλοι τύποι ἀεροσκαφῶν μέ λιγότερο ἐντυπωσιακές ἐπιδόσεις θά μποροῦσαν νά κάνουν τή δουλειά μας; Ἀπό τά ἀεροσκάφη πού ἤδη διαθέτουμε, ποιά πετοῦν καί καλύπτουν τό Αἰγαῖο περισσότερες ὧρες χωρίς τήν ἀνάγκη συντήρησης, τά «ὑπερσύγχρονα» Μιράζ ἤ τά «παλιά» F-5; Τί ποσοστό δηλαδή χρησιμοποίησης ἔχουν οἱ διάφοροι τύποι ἀεροσκαφῶν πού ἤδη διαθέτουμε; Τά «Μιράζ» βρίσκονται κάτω ἀπό τό 55% ἤ ὄχι. Καί τά «παλιά» F-5 δέν προσεγγίζουν τό 90%;

Ἔπειτα, ὅπως γράφτηκε ἤδη, γιατί δέν ἐξετάσαμε τό ἐνδεχόμενο νά προμηθευτοῦμε ἀεροσκάφη κάθετης ἀπογείωσης, ὅπως τά «Χάριερ», τά ὁποῖα θά τοποθετούσαμε στά νησιά μας, ἤ ἀεροσκάφη λιγότερο ἐντυπωσιακῶν ἐπιδόσεων ἀλλά αὐξημένης ἀποτελεσματικότητας, ὅπως τά F-20;

Μήπως θά μπορούσαμε νά προμηθευτοῦμε μικρότερο ἀριθμό ἀεροσκαφῶν καί ταυτόχρονα νά προχωρήσουμε στήν προμήθεια, καταρχήν ἀπό τό ἐξωτερικό, πυραύλων ἀκριβείας (PGM), πού κοστίζουν λίγο καί σέ κάποια στιγμή μποροῦν νά φτιάχνονται καί στήν Ἑλλάδα; Οἱ πύραυλοι αὐτοί θά μᾶς ἔδιναν τή δυνατότητα νά ἔχουμε σέ κάθε νησί μας καί σέ ὅλο τό μῆκος τῶν συνόρων μας μιά «πιστευτή δύναμη ἀποτροπῆς» πού θά ἔκανε τόν ἀντίπαλο νά σκεφτεῖ σοβαρά τίς ἐπιπτώσεις μιᾶς ἐπιθετικῆς ἐνέργειας, ἀκόμα καί μιᾶς ξαφνικῆς ἐπιθετικῆς ἐνέργειας (Preemptive Strike).

Ἀκόμα πιό σημαντικό, ἐπειδή ἡ τεχνολογία πού χρησιμοποιεῖται στούς πυραύλους αὐτούς εἶναι σχετικά ἁπλή, σέ μικρό χρονικό διάστημα — ἴσως καί μέσα σέ πέντε χρόνια — θά μπορούσαμε νά τούς φτιάχνουμε σέ δικά μας ἐργοστάσια, χωρίς τήν ἀνάγκη νά τρέχουμε σέ ξένες χῶρες.

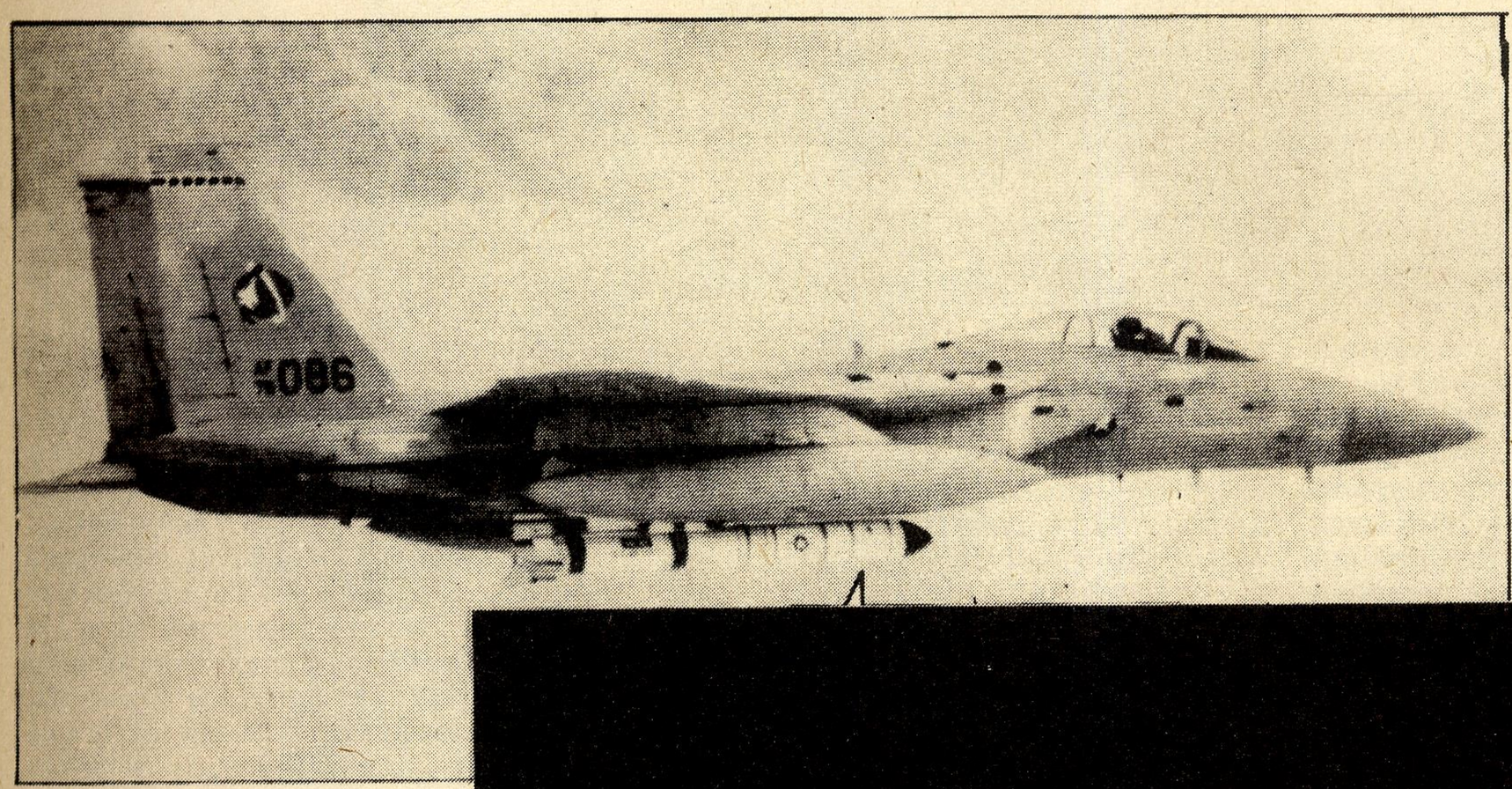

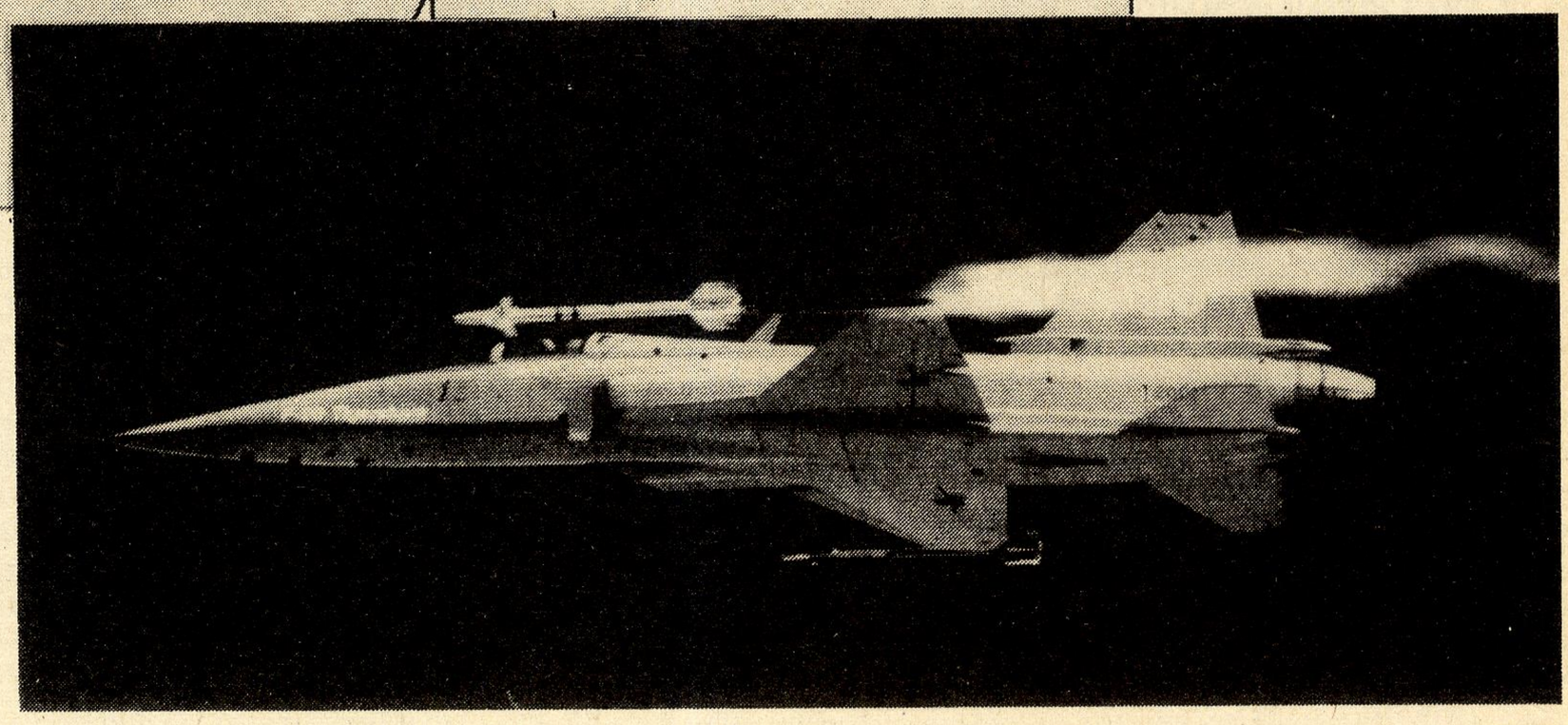

Ὁ συνδυασμός τῶν PGM καί ἑνός ἤ δύο τύπων σύγχρονων ἀεροσκαφῶν ἴσως νά εἶναι πολύ πιό ἀποτελεσματική δύναμη ἀποτροπῆς ἀπό τήν παραδοσιακή — ἔστω καί βελτιωμένη — δύναμη ἀποτροπῆς πού θά μᾶς δώσουν τά νέα ἀεροσκάφη.

Μήπως μέ τό συνδυασμό αὐτό θά πετυχαίναμε πολύ περισσότερα ἀπό αὐτά πού θά πετύχουμε τώρα; Εἶναι ἄραγε τυχαῖο ὅτι ἀκόμα καί ἡ ἀμερικανική πολεμική ἀεροπορία ὅταν ἐκσυγχρονίζει τά ὁπλικά της συστήματα τό κάνει σταδιακά — συνήθως ἀλλάζει 20% τοῦ ὑλικοῦ πού ἤδη διαθέτει — καί μέ «μεῖγμα στή δύναμη κρούσεως»;

Δυστυχῶς, τά ἐρωτήματα αὐτά καί ἄλλα πού θά μποροῦσαν νά τεθοῦν, θά μείνουν ἀναπάντητα. Ἔτσι, πολύ σύντομα θά πληρώσουμε γύρω στά 6 δισεκατομμύρια δολάρια — πραγματική τιμή σύν τόκοι — γιά νά προμηθευτεῖ ἡ χώρα μας καινούρια ἀεροσκάφη.

Ὅταν γίνει αὐτό, τότε καλό θά ἦταν νά ξεχάσουν — ὅσοι ἀκόμα πιστεύουν — συνθήματα πού ἔχουν σχέση μέ «ἀνεξάρτητη καί πολυδιάστατη ἐξωτερική πολιτική», «ἀποδέσμευση ἀπό παλιές ἐξαρτήσεις» κι ἄλλα τέτοια. Καί ἄς ἀρχίσουμε ὅλοι νά συνηθίζουμε στήν ἰδέα ὅτι — χωρίς νά ξέρουμε ὅλους τούς λόγους, χωρίς νά ἔχουμε ποτέ ἐκφράσει τίς ἀπόψεις μας — καί ἐμεῖς καί τά παιδιά μας θά πληρώνουμε γιά νά ἐξασφαλίσουμε τήν «ἀνεξαρτησία μας καί τήν ἐδαφική μας ἀκεραιότητα» μέ ὅπλα πού προέρχονται ἀπό αὐτούς τούς ἴδιους πού μᾶς ἀπειλοῦν.

Ρ. Γιάννη

ΤΑ ΝΕΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΜΕΤΡΑ

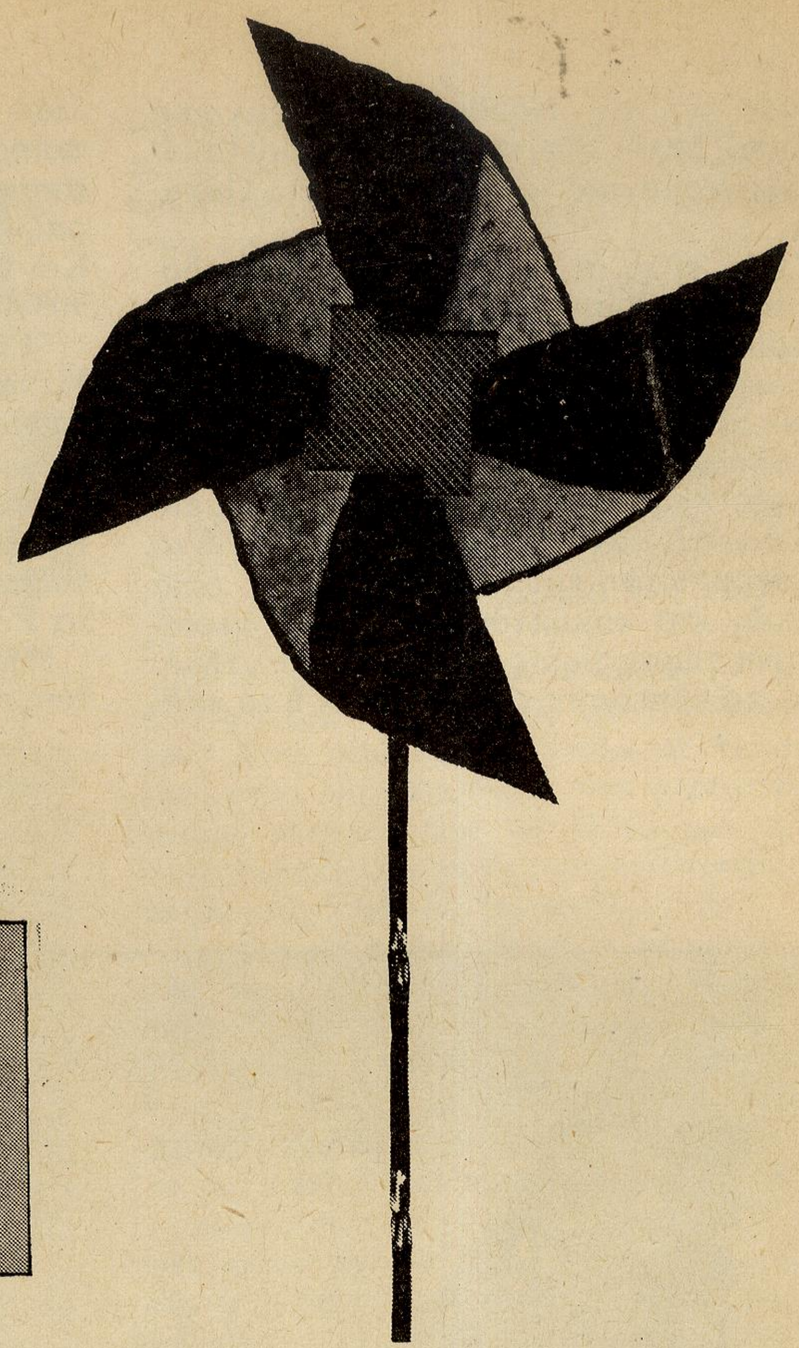

Τά μέτρα πού ἀνακοίνωσε πρό ἡμερῶν ὁ ὑπουργός Ἐθνικῆς Οἰκονομίας κ. Γεράσιμος Ἀρσένης, δέν ἀναστάτωσαν κανέναν, πολύ δέ περισσότερο τήν κυβερνητική οἰκονομική πολιτική. Ἔχουν ὅμως ὁρισμένες ἐνδιαφέρουσες πλευρές.

Ἡ κυβέρνηση δέν ἀφήνει τά ἐπιτόκια τῶν καταθέσεων καί τῶν χορηγήσεων νά διαμορφωθοῦν ἀπό τήν «ἀγορά» καί ρυθμίζει ἡ ἴδια τή σχέση τους ὅπως καί τίς διάφορες κατηγορίες τους (ἀνάλογα μέ τήν τράπεζα, ἀνάλογα μέ τό χρόνο δέσμευσης τῆς κατάθεσης, ἀνάλογα μέ τό ἔργο πού χρηματοδοτεῖται, ἀνάλογα μέ τή διάρκεια τοῦ δανείου...), ἔχοντας ἔτσι στά χέρια της ἕνα ἰσχυρό ἐργαλεῖο γιά τήν ἄσκηση πολιτικῆς.

Τά ἐπιτόκια τῶν καταθέσεων γενικά κρίνονται χαμηλά, μιά καί δέν καλύπτουν τή μείωση πού προέρχεται ἀπό τόν πληθωρισμό. Τά «πραγματικά» δηλαδή ἐπιτόκια ἦταν «ἀρνητικά» καί αὐτό ὁδήγησε σέ μιά σχετική κάμψη τοῦ ρυθμοῦ αὔξησης τῶν καταθέσεων μέ ἀποτέλεσμα νά μήν ἀρκοῦν γιά νά χρηματοδοτηθοῦν οἱ ἐπενδύσεις καί οἱ ἀνάγκες τοῦ κράτους.

Ἡ αὔξηση πού δόθηκε ἦταν ὅμως ἀρκετή γιά νά ἀντιστραφεῖ ἡ ἐξέλιξη αὐτή; Αὐτό θα τό μάθουμε στούς προσεχεῖς μῆνες.

Παράλληλα μέ τά πιό πάνω, ἡ κυβέρνηση ἀποφάσισε νά μήν αὐξήσει τά ἐπιτόκια τῶν χορηγήσεων, μέ τό σκεπτικό ὅτι μπαίνουμε σέ φάση «ἀνάκαμψης» καί δέν θά ἔπρεπε νά τῆς δημιουργηθοῦν ἐμπόδια μέ τό νά γίνουν οἱ ἐπενδύσεις «ἀκριβότερες».

Τό πρόβλημα ὅμως εἶναι ὅτι μέ αὐτό τόν τρόπο, αὐξάνοντας δηλαδή τά ἐπιτόκια πού θά πληρώνουν οἱ τράπεζες στούς καταθέτες καί ἀφήνοντας ἄθικτα αὐτά πού εἰσπράττουν ἀπό τούς δανειζόμενους, μειώνονται τά ἔσοδα τῶν τραπεζῶν ἤ δημιουργοῦνται καί ζημιές. Ποιός θά καλύψει τή διαφορά; Τό κράτος, τό ὁποῖο ἀποφάσισε νά πληρώνει ἀκριβότερα τά κεφάλαια πού δανείζεται ἀπό τίς τράπεζες.

Δηλαδή γίνεται μιά ἀνακατανομή πόρων πρός ὄφελος τῶν καταθετῶν καί τῶν ἐπενδυτῶν καί εἰς βάρος τοῦ Δημοσίου. Τό ὁποῖο θά πληρώσει πῶς; Μέ (πληθωριστικό) νέο χρῆμα; Τότε περίπου τίποτε δέν θά ἔχει ἀλλάξει. Μέ περικοπές ἄλλων δαπανῶν ἤ μέ αὔξηση τῶν θεσμοθετημένων πόρων του; Καί εἰς βάρος ποίου; Ἡ λογική τῶν μέτρων πού προαναφέρθηκαν λέει ὅτι δέν θά πρέπει νά εἶναι εἰς βάρος τῶν ἐπενδυτῶν. Ὡς ἐκ τούτου θά γίνει εἰς βάρος τῶν ...ἄλλων. Δηλαδή τελικά, μέ τρόπους ἔμμεσους ἡ οἰκονομική πολιτική τείνει νά πιέσει τούς πολίτες νά καταναλώνουν λιγότερο καί νά ἀποταμιεύουν περισσότερο.

Μένει ὅμως νά ἀποδειχτεῖ ὅτι οἱ δύο αὐτές κατευθύνσεις εἶναι ἀνεξάρτητες. Ἄν οἱ καταναλωτές ἀποφασίσουν ὅτι τό ὕψος τῆς κατανάλωσής τους εἶναι ἀπαραβίαστο, τότε δέν εἶναι καθόλου σίγουρο ὅτι θά ἀποταμιεύσουν περισσότερο. Ἴσως μάλιστα ἀποταμιεύσουν λιγότερο γιά νά διατηρήσουν τό ἐπίπεδο κατανάλωσής τους πού θά πιέζεται πρός τά κάτω μέ διάφορους τρόπους (συγκράτηση εἰσοδημάτων, αὐξήσεις τιμῶν). Στό κάτω κάτω ἡ ἐκτίμησή τους γιά τό μέλλον δέν εἶναι εὔκολο νά ἀλλάξει ἐπειδή ἀντί 13,5 θά εἰσπράττουν 15% ἐπί τῶν καταθέσεών τους.

Οἱ ἐπιταγές

Πολύ σημαντικότερες εἶναι, παρά τό ὅτι ἀνακοινώθηκαν παρεμπιπτόντως, οἱ προθέσεις τῆς κυβέρνησης νά γενικεύσει τή χρήση τῆς ἐπιταγῆς, ἰδίως στίς συναλλαγές τῶν πολιτῶν μέ τό κράτος. Τό γιατί εἶναι γνωστό καί προφανές: ἐξοικονόμηση χρόνου, εὐκολία στίς συναλλαγές, λιγότερη ταλαιπωρία στά γκισέ, ἀποφυγή ἄμεσων (καί δυσάρεστων) ἐπαφῶν μέ τίς δημόσιες καί «κοινωφελεῖς» ὑπηρεσίες... Καί κάτι πού λίγοι ὑποψιάζονται: Μεγάλες ἀλλαγές στόν τρόπο ἐργασίας τῶν τραπεζῶν καί τῶν ὑπαλλήλων τους. Γιατί ἡ πραγματική ἐφαρμογή τοῦ συστήματος συνεπάγεται ὅτι αὐτοί θά διαχειρίζονται τό «τεχνικό» μέρος τῶν συναλλαγῶν μεταξύ πολιτῶν σέ τοπικό καί ἐθνικό ἐπίπεδο: ἔλεγχος ἐπιταγῶν, «πέρασμα» ἀπό τόν ἕνα λογαριασμό στόν ἄλλο, «συμψηφισμός» ἐπιταγῶν ἀπό τράπεζα σέ τράπεζα, παρακολούθηση τῶν λογαριασμῶν, ἐνημέρωση πελατῶν, προειδοποιήσεις γιά τίς ἐνδεχόμενες παρατυπίες κ.λπ.

Οἱ ἐξελίξεις στόν τομέα αὐτό ἔχουν καταλήξει ἀλλοῦ στό νά περιορίσουν σέ τεράστιο βαθμό τή χρήση «ρευστοῦ» χρήματος (τά πακέτα μέ τά ἑκατομμύρια τυλιγμένα σέ ἐφημερίδα καί στό ἔλεος τοῦ πρώτου τυχόντος «τσαντάκια» θά ἔπρεπε κανονικά νά ἐξαφανιστοῦν ἀπό τήν καθημερινή πρακτική), ἀλλά καί σέ πολύ προχωρημένες μορφές ἐκμηχανισμοῦ καί αὐτοματοποίησης τῆς διαχείρισης τοῦ λογιστικοῦ (μέσω ἐπιταγῶν) χρήματος.

Εἶναι ἕτοιμη ἡ ΟΤΟΕ νά ἀντιμετωπίσει δημιουργικά τή νέα κατάσταση; Ἤ θά θάψει μέ τή βοήθεια καί τοῦ τραπεζικοῦ «κατεστημένου» (πού λένε) αὐτόν τόν χρήσιμο νεωτερισμό; Ἤ, ἀκόμη, θά τόν ὑποστεῖ χωρίς νά τόν καταλάβει, μέ ἀπροσδόκητες συνέπειες γιά τό καθεστώς τῶν ἐργαζομένων στίς τράπεζες καί τά ταμιευτήρια (τά κέντρα διαλογῆς ἐπιταγῶν καί διαχείρισης τῆς ροῆς τους πρός τούς διάφορους προορισμούς τους, τουλάχιστον πρίν ἀπό τήν αὐτοματοποίηση, δέν εἶχαν, στό Παρίσι π.χ., τίποτε νά ζηλέψουν ἀπό τά σύγχρονα ἐργοστάσια...);

Μιχάλης Παπαγιαννάκης

Ὁδηγίες πρὸς διανοουμένους

Πολλά γράφτηκαν καί γράφονται γιά τήν ὁμιλία τοῦ πρωθυπουργοῦ στούς «ἐργάτες τοῦ πνεύματος». Λίγες ἐπικρίσεις – οἱ περισσότερες ἀπό τή Δεξιά – καί προπάντων ὕμνοι. «Μεγαλόπνοο καί ρεαλιστικό πρόγραμμα», «σταυροφορία γιά ἀναγέννηση», «μήνυμα ἐλευθερίας», «ἱστορικός λόγος» καί ἄλλα ἠχηρά. Ἄς θεωρήσουμε ὅτι ἀπ' αὐτό τόν τόπο δέν ἔλειψε ποτέ ἡ ὑπερβολή κι ἄς ρίξουμε τά μισά στή θάλασσα. Λίγο πιό πίσω ἀπό τήν ἔκρηξη ἐνθουσιασμοῦ γιά τήν «πολιτιστική ἔκρηξη», ὑπάρχει παρ' ὅλα ταῦτα – μήν τό κρύβουμε –, σέ γενικές γραμμές μιά σιωπηρή ἀποδοχή. Κι ἐδῶ εἶναι τό πρόβλημα.

Τί ἔκανε καί τί εἶπε ὁ κ. Παπανδρέου, ἔτσι πού κατάφερε νά διαλύσει, κάπως μαγικά, αὐτή τή φυσική ἐπιφυλακτικότητα τῶν συνδαιτυμόνων; Τούς κάλεσε – γιά πρώτη φορά, λέει, στά χρονικά – νά τούς γνωρίσει. Τούς σήκωσε ψηλά, τούς διαβεβαίωσε γιά τό σεβασμό πού τρέφει γιά τούς ἀνθρώπους τοῦ πνεύματος, γιά τά πολύτιμα πολιτιστικά ἀγαθά. Μέσα σέ δεκατέσσερα δαχτυλόγραφα – κάποιος τά μέτρησε – ἔλυσε ὅλα τά πρακτικά καί θεωρητικά προβλήματα, ὅπως π.χ. τό δυσεπίλυτο πρόβλημα «στράτευση καί ἐλευθερία», τό θέμα τῶν σχέσεων παράδοσης καί πρωτοπορίας, τῆς μοναξιᾶς τοῦ καλλιτέχνη καί τῆς συμπόρευσής του μέ τό λαό, τῆς ἑλληνικῆς ταυτότητας καί τοῦ εἰσαγόμενου πολιτιστικοῦ μοντέλου, τῆς δημιουργικῆς ἀφομοίωσης τῶν ξένων ἐπιδράσεων καί τῆς ἀλλοτρίωσης. Στηλίτευσε τήν καθαρή τέχνη, ζήτησε ἀπό τούς πνευματικούς ἀνθρώπους νά στρατευτοῦν γιά τή σωτηρία τοῦ πολιτισμοῦ μας καί τήν πολιτιστική ἀναγέννηση, πρότεινε μάλιστα καί τό ὅπλο πού θ' ἀποτρέψει τό κακό. Εἶναι «ὁ λαϊκός παραδοσιακός πολιτισμός μας, μέ τόν ἀγωνιστικοαντιστασιακό του χαρακτήρα». (Προσπαθῶ νά θυμηθῶ, σκέφτομαι: κεντήματα, νταούλια καί ζουρνάδες, καταλήγω στά κλέφτικα τραγούδια, ναί, βέβαια, ἀντιστασιακός). Εἶναι λοιπόν αὐτός «ἡ ἀτσάλινη θωράκιση ἀπέναντι στήν πολιτιστική εἰσβολή, ἡ ἐπιθετική μας ἀντιπαράθεση στό εἰσαγόμενο καπιταλιστικό μοντέλο». (Γιατί εἰσαγόμενο ἀλήθεια;). Προπάντων ὅμως μίλησε

γιά τό μέγα θέμα τῆς ἐλευθερίας καί τῆς εἰρήνης.

Ἦτανε φυσικό ὁ καθένας, μέσα σ' αὐτή τήν πλούσια θεματολογία, κάτι νά βρεῖ πού νά τοῦ ἀρέσει. Ὁ χειρισμός τῶν θεμάτων ἔγινε μέ σύνεση, χωρίς ἀκρότητες μέ τρόπο πού νά μή διχάζει, κι ἕνας ζωογόνος ἄνεμος ἐλευθερίας ἔπνευσε ξαφνικά. Ἔτσι ἡ ἐπιχείρηση γοητεία πέτυχε. Ἄνθρωποι προπηλακιζόμενοι χρόνια, κυνηγημένοι, εἶναι πιά ὄχι μόνο ἀποδεκτοί ἀπό τήν ἐξουσία ἀλλά καλοῦνται νά πάρουν τά ἡνία γιά τήν πνευματική ἀνάπτυξη τοῦ τόπου. Κι αὐτά χωρίς καμιά δέσμευση, καί μάλιστα μέ τήν ἐπίμονη αἴτηση τοῦ πρωθυπουργοῦ νά ἀμφισβητοῦν, «νά ἀμφισβητοῦν τά πάντα καί ἀσφαλῶς καί ἐμᾶς». Ὅμως τί σχέση ἔχουν ὅλα τοῦτα μέ τήν πραγματικότητα, μέ τήν πολιτεία δηλαδή τῆς κυβέρνησης δυόμισι χρόνια τώρα; Καί πῶς μπορεῖ κανείς νά ἀναβαπτίζεται μέ μιά ὁμιλία; Νά ἀπεκδύεται πάσαν εὐθύνην, γιά ὅ,τι στραβό ἔχει γίνει ἐπί πρωθυπουργίας του καί νά κρίνει ὡς λοιπός πολίτης; Ἡ ἐξήγηση ὅσων δέχτηκαν τά πράγματα ἦταν ἡ σύγκριση τοῦ τώρα μέ ἄλλες ζοφερές ἐποχές. Πιστεύουμε ὅμως ὅτι πρέπει κάποτε νά σταματήσει αὐτή ἡ σύγκριση πρός ὄφελος βέβαια πάντα τῆς σημερινῆς κυβέρνησης, πού εἶναι σωστό νά κρίνεται αὐτοτελῶς καί συνολικά. Γιατί ἡ δημοκρατία εἶναι ἀγαθό πού κερδίζεται μέ ἀγῶνες, δέ χαρίζεται ἀπό κανέναν καί μάλιστα ἀπό κανέναν χαρισματικό ἡγέτη. Ἔτσι, ἡ διαιώνιση τῆς ἀνοχῆς ἤ καί ἀποδοχῆς στό ὄνομα τοῦ «ἐπιτέλους, βρέ ἀδερφέ, ξέρεις ὅτι αὐτός πού σοῦ χτυπάει τήν πόρτα τό πρωί εἶναι ὁ γαλατάς» δέν βοηθάει οὔτε τήν κυβέρνηση, τή σπρώχνει πρός τήν ἀσυδοσία καί τόν ἐκμαυλισμό, οὔτε κι ἐμᾶς πού κινδυνεύουμε νά μετατραποῦμε ἀπό πολίτες σέ ὑπηκόους.

Εἶναι ὅμως αὐτό τό ἐπιχείρημα ὁ πραγματικός λόγος τῆς ὅποιας ἀποδοχῆς; Συνειδητά ἤ ἀσυνείδητα, οἱ διανοούμενοι νιώθουν ὅτι τό ἰδιότυπο αὐτό καθεστώς χρειάζεται τήν ἐνεργό συμμετοχή τους. Ἔχουν νά παίξουν λειτουργικό ρόλο καί τόν παίζουν ἤδη, σέ διαφορετικό βαθμό καί βαθμίδες ὁ καθένας. Ὀργανικοί διανοούμενοι, πού θά 'λεγε ὁ Γκράμσι, ποιητές καί ποιητάρηδες, λαϊκοί βάρδοι συνθέτουν τό ἐπιστημονικό - τεχνολογικό ἐθνικολαϊκό σύνολο, ἕνα σύνολο πού δέν εἶναι ἀντιφατικό, ὅπως διατείνεται ὁ πρωθυπουργός, ἀλλά συγκροτεῖ ἀκριβῶς τήν ταυτότητα τοῦ καθεστῶτος. Θά ἐπανέλθουμε. Ἡ πρόσκληση ἄλλωστε εἶχε αὐτό τό νόημα. Δέν τούς κάλεσαν δέκα δέκα «γιά νά τούς γνωρίσουν», οὔτε πάλι κάλεσαν τά συνδικάτα γιά νά τούς ἀνακοινώσουν κάποια μέτρα. Ἡ πρόσκληση ἀπευθυνόταν σ' ἕνα κοινωνικό στρῶμα πού, παρ' ὅλες τίς ἀντιθέσεις στό ἐσωτερικό του – πολιτικές, προσωπικές –, πρέπει νά ἀποκτήσει τή συνείδηση τοῦ κοινωνικοῦ στρώματος. Αὐτό τό στρῶμα καλεῖται νά παίξει τόν «ἐθνικό» του ρόλο, δηλαδή νά σφυρηλατήσει τό consensus.

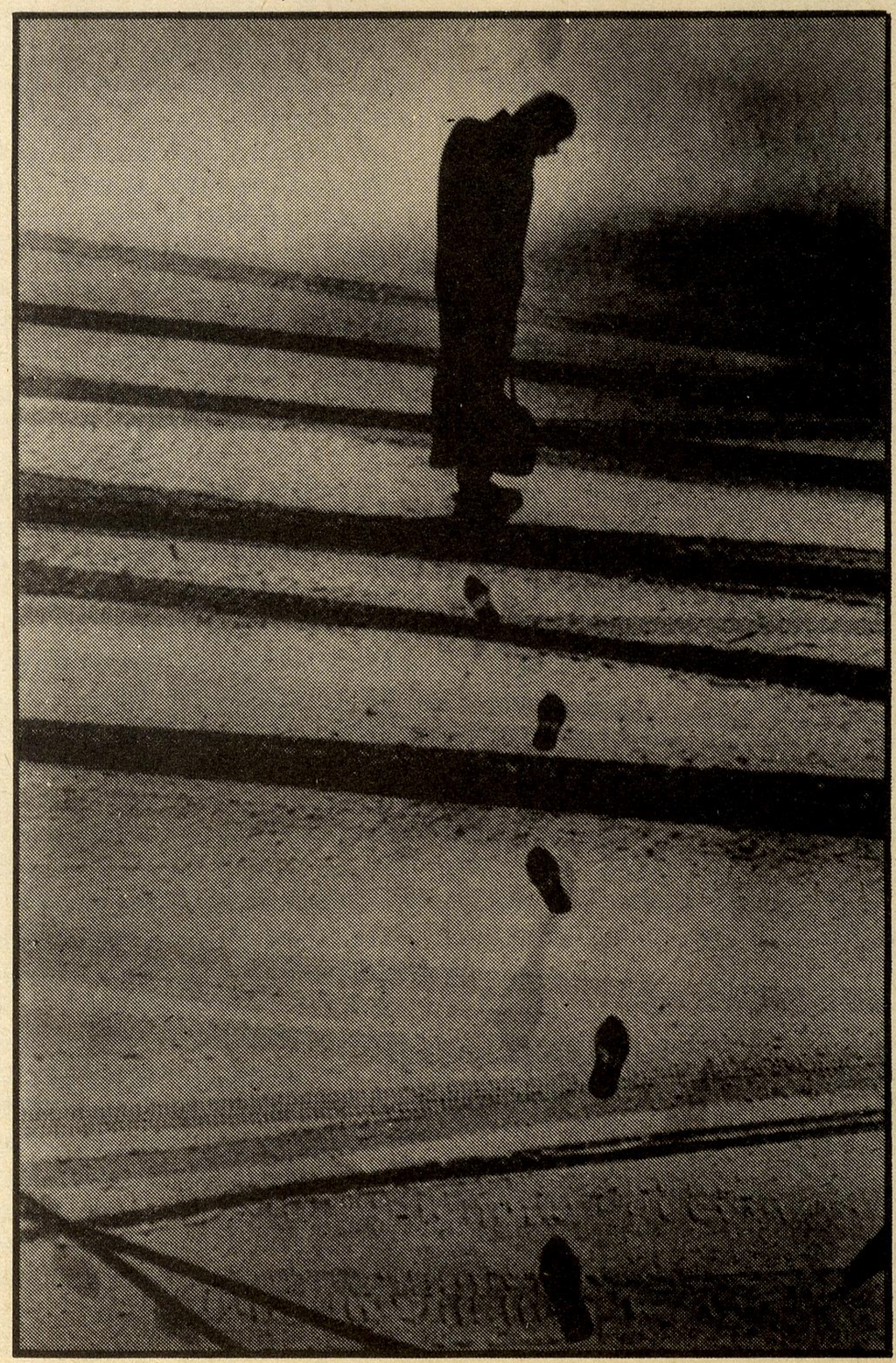

Εἶναι ἡ ὑπερκομματική στράτευση πού ζήτησε ὁ πρωθυπουργός.

Μηδενίζουμε λοιπόν τίς κοινωνικές ἐλευθερίες πού ὑπάρχουν, τήν ἐλευθερία τῆς καλλιτεχνικῆς ἔκφρασης; Ὄχι, καθόλου. Θέλουμε μόνο νά ποῦμε ὅτι τό ἰδιότυπο αὐτό καθεστώς, πού ὁπωσδήποτε σημαδεύεται καί ἀπό τό χαρακτήρα τοῦ Ἀρχηγοῦ – δέν εἶναι τυχαῖο πού τό ΠΑΣΟΚ ἔχει ἀρχηγό καί ὄχι ἐκλεγόμενο γραμματέα –, τό ἰδιότυπο λοιπόν αὐτό καθεστώς ἅπτεται ἑνός τριτοκοσμικοῦ σοσιαλισμοῦ, μέ πολλά στοιχεῖα κρατισμοῦ σοβιετικοῦ τύπου, διατηρώντας «σέ τελευταία ἀνάλυση» τήν κοινωνική δομή τοῦ καπιταλισμοῦ. Στήν ἐξωτερική πολιτική του, ἀπορρίπτει κι ὅμως κρατᾶ τίς τυπικές συμμαχίες του ἐνῶ καλλιεργεῖ σιωπηρά καί ἐμπεδώνει τίς ἄτυπες. Αὐτό λοιπόν τό καθεστώς εἶναι ὑποχρεωμένο νά σέβεται τίς ἀστικές ἐλευθερίες καί παράλληλα νά λειτουργεῖ μέ τό μεγαλύτερο συγκεντρωτισμό, νά ἀσκεῖ τόν παρεμβατισμό του, νά περιλαμβάνει στά καθήκοντά του τή χειραγώγηση. Δέ σκοπεύουμε νά ἐπιχειρήσουμε ἐδῶ ἀνάλυση τοῦ καθεστῶτος. Οἱ ἐγγενεῖς πάντως αὐτές ἀντιφάσεις του ἀντανακλῶνται παντοῦ καί φυσικά στήν ὁμιλία τοῦ κ. Παπανδρέου.

Κάτω ἀπό αὐτό τό πρίσμα, τί νόημα μπορεῖ νά ἔχει π.χ. ἡ φράση «σοσιαλισμός καί λογοκρισία εἶναι ἔννοιες ἀσυμβίβαστες»; Πρόκειται γιά θεωρητική ἄποψη ἤ γιά ἐμπειρική διαπίστωση; Ἄν ἰσχύει τό πρῶτο, τότε τά σοσιαλιστικά καθεστῶτα θά τό πάρουν ἄσχημα! Εἶναι σά νά τά λέμε μή σοσιαλιστικά. Ἄν πάλι πρόκειται γιά διαπίστωση, πρέπει νά μάθουμε ποῦ συμβαίνει αὐτό τό θαῦμα. Δέ θέλουμε νά σταθοῦμε στίς συζητήσεις γιά τή λογοκρισία στόν κινηματογράφο, συζητήσεις πού δέν ἔχουν ἀκόμα κλείσει κι ἄν κλείσουν θ' ἀφήσουν ἀσφαλῶς πολλά ἀνοιχτά πορτοπαράθυρα. Ὅπως π.χ. ὅτι ὁ τελευταῖος Μπέργκμαν «ἐξάπτει τή φαντασία τῶν νέων (...) καί τούς ἀποπροσανατολίζει μέ τά ἠθικά διδάγματα (;), τούς διαλόγους καί τήν ἐνγένει ἀντιμετώπιση τοῦ θέματος, πού πραγματεύεται τρόπους ξένους καί καινούριους γιά τήν ἑλληνική πραγματικότητα». Φυσικά πάντα ὑπῆρχαν ἔργα «ἀκατάλληλα γιά ἀνηλίκους». Ὅμως τό σκεπτικό τῆς ἀπόφασης ἔχει ἐνδιαφέρον, διότι ἐπικαλεῖται τήν ἑλληνική πραγματικότητα. Μήπως ἡ λογοκρισία θά εἶναι ἡ «ἀτσάλινη θωράκιση» ἐναντίον τῆς πολιτιστικῆς ἀλλοίωσης; Ἤ ἐναντίον τῶν ναρκωτικῶν (βλέπε ἐπεισόδιο Τσιτσάνη) ἤ ἐναντίον τόσων κακῶν πού ἀπειλοῦν τήν κοινωνική ὑγεία; Μά πάντα αὐτό δέν ἔλεγε πώς εἶναι;

Τέλος πάντων, εἴπαμε δέ θά σταθοῦμε σ' αὐτά, γιατί πράγματι ἡ λογοκρισία εἶναι ἀσυμβίβαστη μέ τό σοσιαλισμό, μιά καί εἶναι ἔννοια ἀστική. Ὁ σοσιαλισμός παρεμβαίνει ἄμεσα. Π.χ. στελεχώνει ὁλόκληρο τόν κρατικό μηχανισμό μέ πρόσωπα ἐμπιστοσύνης, κατέχει καί κατευθύνει τά μέσα μαζικῆς ἐπικοινωνίας, ἐπεμβαίνει ἐνώπιον τῶν τηλεθεατῶν γιά νά σταματήσει κάθε ψυχοφθόρα ἐκπομπή, εὐνοεῖ τήν αὐτολογοκρισία, τήν κολακεία, τόν ἐκχυδαϊσμό καί τή μετατροπή τοῦ τύπου σέ φερέφωνο τῆς ἐξουσίας. Μιλᾶμε κι ἐμεῖς γιά τόν ὑπαρκτό σοσιαλισμό, ἐδῶ καί τώρα κι ὅπου. Γιά τόν ἄλλο, ἄς μᾶς ἀφήσουνε νά συντηροῦμε τά ὄνειρά μας.

Μ' αὐτό τό θέμα σχετίζονται καί τά ὅσα φοβερά εἰπώθηκαν γιά τήν τηλεόραση. Τά μέσα μαζικῆς ἐπικοινωνίας: «Ἔχουν καλλιεργήσει τή γνωστή κουλτούρα: Τήν κουλτούρα τῆς ἐπίδειξης καί τῆς ἀργόσχολης ἀπόλαυσης, πού βασίζεται στήν ἀποδοχή καί ὄχι στίς κριτικές διαδικασίες. Εἶναι μιά ὑποκουλτούρα πομπώδης, παρασιτική, κίβδηλη, κακόγουστη, τυποποιημένη, κατασκευασμένη μέ κριτήριο τό χαμηλότερο κοινό παρονομαστή». Ποτέ ἡ ἀντιπολίτευση δέ χρησιμοποίησε τόσο φονικά λόγια ἐναντίον τῆς τηλεόρασης. Ποῦ ὀφείλεται αὐτό τό ξαφνικό μένος; Μήπως δέ στελεχώθηκε ἀπό τήν ἀρχή μέ πρόσωπα τῆς ἀπολύτου ἀρεσκείας καί τῆς ἐμπιστοσύνης τῆς κυβέρνησης; Δοκιμασμένοι δημοσιογράφοι, διανοούμενοι, πού εἰσπράξανε ὅλη τήν κριτική τῆς ἀντιπολίτευσης καί κατηγορήθηκαν γιά φερέφωνα. Μήπως δέν πανηγύριζαν οἱ πρωτεργάτες τῆς Ἀλλαγῆς τόσους μῆνες γιά τήν κάθαρση τῆς τηλεόρασης, τή μεταμόρφωση στό ὕφος καί τό ἦθος; Μήπως δέν ἦταν κοινό μυστικό ὅτι ὑπεράνω ὅλων αὐτῶν βρίσκεται «τό Καστρί», σέ πλήρη ἑτοιμότητα κάθε πού χρειάζεται; Μέ ποιά λογική κρίνει ὁ κατεξοχήν ὑπεύθυνος; Μέ τή δικαιολογία ὅτι: «δέν θεωρῶ ἀκόμα πλήρη τήν παρέμβασή μας γιά τήν ἀναίρεση αὐτῆς τῆς πραγματικότητας». Ποιές σκοτεινές δυνάμεις λοιπόν ὑπονόμευσαν τόσες προσπάθειες; Τρεῖς φορές ἄλλαξαν οἱ ὑπεύθυνοι καί τώρα, ἄ ναί, καί τώρα ὁρίστηκε ὁ κυβερνητικός τοποτηρητής. Ἄς ἐλπίσουμε ὅτι «ἡ παρέμβαση» θά εἶναι πληρέστερη. Ἀλλά δέν εἶναι μόνον αὐτό. Δικαιολογώντας μέ κάποιον τρόπο ὁ πρωθυπουργός τήν παρουσία τοῦ κ. Πεπονῆ στήν ΕΡΤ, θέλει συγχρόνως νά πλειοδοτήσει στό θέμα τῆς ρετρομόδας πού εἶναι ἡ ἐθνική ταυτότητα. Πρός Θεοῦ, μήν τή χάσουμε. Ἔτσι ἡ παρέμβαση παύει νά εἶναι παρέμβαση, εἶναι ἡ στροφή στό περίφημο ἐθνικολαϊκό, ἐναντίον τῆς ξένης εἰσβολῆς, γιά τήν ἀναζωογόνηση τῶν ριζῶν μας πού, πῶς τό εἶπε; ναί, χαλαρώνουν! (Ἔχετε δεῖ ρίζες νά χαλαρώνουν; Ἄς ἀσχοληθοῦν οἱ μετασουρεαλιστικοί κριτικοί).

Αὐτά, γιά νά περάσουμε στό δίλημμα, ἤτοι: «Γιά τόν ἐπιστήμονα καί τόν καλλιτέχνη ὑπάρχει πάντα τό δίλημμα μιᾶς καθοριστικῆς ἐπιλογῆς: Νά διαλέξει, δηλαδή, ἀνάμεσα στήν ταύτισή του μέ τό λαϊκό κίνημα καί στήν τοποθέτησή του στό τεχνοκρατικό κατεστημένο». Ὑποθέτει κανείς ὅτι ὁ πρωθυπουργός εἶναι μέ τό λαϊκό κίνημα. Ὑποθέτει ὅμως ἐπίσης ὅτι ξέρει πολύ καλά πώς ὁ ὅρος «τεχνοκρατικό κατεστημένο» εἶναι μιά κατασκευή πρός κατανάλωσιν. Ποιό εἶναι αὐτό τό τέρας πού λειτουργεῖ ἔξω ἀπ' τό κράτος καί ἐρήμην του; Καί μάλιστα ἀντίθετα πρός τήν κατεύθυνση τοῦ ἀνθρωπιστικοῦ μή κατεστημένου καθεστῶτος; Σχετικά μέ ὅσα εἶπε γιά τήν ἀνάπτυξη τῆς τεχνολογίας γενικότερα: Ξέρει ὅτι δέν ὑπάρχει αὐτονόητα καί στατικά ἕνα καλό λαϊκό κίνημα ἀπό τή φύση του καί κακή τεχνολογία ἀπό τή φύση της. Ξέρει ὅτι ὑπάρχουν κοινωνικοί ἀγῶνες πού προωθοῦν καταστάσεις, συγκροτοῦν κινήματα ἤ ὄχι, καί, μέσα στά πλαίσια μιᾶς ἀναπτυξιακῆς πολιτικῆς, ἡ τεχνολογία ἔχει νά παίξει τό ρόλο της σ' ἕνα μοντέρνο κράτος. Διαφορετικά θά καλοῦσε τούς λυράρηδες νά ὀργανώσουν π.χ. τήν οἰκονομία. Αὐτή λοιπόν εἶναι μιά ἄς τήν ποῦμε «δημαγωγική» ἐπίκληση στό πνεῦμα πού ὑποτίθεται, ἁγνό, ποῦρο καί ντοῦρο, θά προασπιστεῖ τίς ἑλληνικές παραδοσιακές ἀξίες.

Κι ἄς ἔρθουμε στό πρόβλημα τῆς παράδοσης. Ὄχι, πρός Θεοῦ, δέ θά τό θίξουμε. Ἕνα μόνο: Εἰπώθηκε ὅτι αὐτή ἡ ἀφομοιωμένη καί μετουσιωμένη παράδοση θά ἀποτελέσει τό κύριο ὅπλο ἐναντίον τῆς ξένης εἰσβολῆς. «Ἡ πολιτιστική ἐπέμβαση εἶναι ἡ πιό ἐπικίνδυνη ἀπό ὁποιαδήποτε μορφή ἐπέμβασης», γιά πολλούς λόγους καί «τρίτον, γιατί ἡ πολιτιστική ἀλλοίωση συνεπάγεται τήν ἀπώλεια τῆς ἐθνικῆς ταυτότητας, πού ἐμπεδώνει καί μονιμοποιεῖ τήν πολιτική, τήν κοινωνική, τήν οἰκονομική ἐξάρτηση». Ἄν ἀκοῦμε καλά, ἡ πολιτιστική ἔξωθεν παλίρροια *ἐμπεδώνει* καί *μονιμοποιεῖ* κάτι πού ὑπάρχει στό κοινωνικό καί οἰκονομικό ἐπίπεδο. Γιατί, ἄν δεχόμαστε ὅτι αὐτή τή δημιουργεῖ (τήν ἐξάρτηση), τότε πιά καιρός νά ἀναποδογυρίσουμε τόν Μάρξ μέ τή σειρά μας. Ὅμως ἡ ἐξάρτηση, στό οἰκοδόμημα δηλαδή, εἶναι μοιραία; Καί ἄν πολεμήσουμε στό ἐποικοδόμημα μέ καλαματιανούς καί καριοφίλια θά ἀποτινάξουμε τόν ἰμπεριαλιστικό ζυγό; Ὅμως πάλι ὁ πρωθυπουργός τό ξέρει ὅτι ἀπ' αὐτό τό λαό τόν ὁποῖο ἐπικαλεῖται δέν ἔλειψε ἡ συνείδηση τοῦ ποῦ βρίσκονται τά πραγματικά προβλήματα. Πῶς γίνεται μετά ἀπό τόσες διακηρύξεις κοινωνικῆς καί πολιτικῆς ἀνεξαρτησίας νά ζητιέται τώρα ἀπό τούς «γραφιάδες» νά στήσουν πετροπόλεμο στό πολιτιστικό; Γιατί εἶναι λέει ἡ πιό ἐπικίνδυνη καί ἡ πιό ὕπουλη μορφή ἐπέμβασης. Δέν ἀρχίζουμε ἀπό τή λιγότερο ὕπουλη, κύριε πρωθυπουργέ, στό βαθμό πού τή θέτετε ὡς κεντρικό πρόβλημα, κάτι πού στό κάτω κάτω ἀνήκει στήν ἁρμοδιότητά σας, δηλαδή στήν ἁρμοδιότητα τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας; Οἱ λέξεις «παράδοση», «λαϊκό κίνημα», «ἐθνική ταυτότητα», «ἰδιαιτερότητα», «πολυεθνικές» κ.λπ. εἶναι οἱ φετιχοποιημένες λέξεις τοῦ τρίτου, ἀδέσμευτου «ὑπό ἀνάπτυξιν» κόσμου. Ἔλα ὅμως πού δέν μποροῦμε νά παίξουμε ὥς τό τέλος αὐτό τό παιχνίδι!

Οἱ διανοούμενοι καλοῦνται ἐπίσης νά ἀγωνιστοῦν γιά τήν εἰρήνη. Ὡραῖα ὅλα αὐτά καί ἀκουμποῦν σ' ἕναν εὐαισθητοποιημένο χῶρο. Ὅμως ἡ εἰρήνη εἶναι ἕνα ἀγαθό πού ἀπειλεῖται πολύ συγκεκριμένα. Ὁποιαδήποτε πρωτοβουλία γιά τή διάσωση τῆς εἰρήνης σχετίζεται μέ τήν τοποθέτηση τοῦ καθενός ἀπέναντι στίς ὑπερδυνάμεις. Καί πάλι ἡ πολιτική ἄποψη δέν εἶναι καθαρή – εἴπαμε, ἡ φύση τοῦ καθεστῶτος... Ἀλλά καί ἡ θολούρα δέ διχάζει λιγότερο. Λοιπόν, καλό εἶναι νά μήν εἰπωθεῖ τίποτα μέ τ' ὄνομά του. Ἔτσι, ἀνακοινώθηκε μέ ἔμφαση καί «σέ παγκόσμια πρώτη» ὅτι ἡ ΟΥΝΕΣΚΟ ἔκανε δεκτή τή ρηξικέλευθη ἑλληνική πρόταση νά κρατηθεῖ ἑνός λεπτοῦ σιγή γιά τήν εἰρήνη, στίς 12 τό μεσημέρι τῆς ἐαρινῆς ἰσημερίας. Ὑποθέτουμε ὅτι κανείς δέν ἔχει ἀντίρρηση νά σιωπήσει καί γιά περισσότερα λεπτά. Ὅμως γιά τή συγκεκριμένη ἀπειλή ἔνθεν καί ἔνθεν θά μιλήσουμε ποτέ; Σιγή ἰχθύος. Καί, ὡς γνωστόν, ἡ σιγή κόσμον φέρει. Κι ἄν ἀκόμα καταργηθοῦν τά ἀρχαῖα, πάλι ...κόσμον φέρει.

Δέ θά ἀσχοληθοῦμε μέ τά μέτρα γιά τήν πολιτιστική ἄνθηση πού ἀναγγέλθηκαν. Ἄς μᾶς ἐπιτραπεῖ νά τά θεωρήσουμε ἀγαθές προθέσεις, γιατί θά μποροῦσε κανείς νά ἀποδείξει, παίρνοντάς τα ἕνα πρός ἕνα, ὅτι ἁπλῶς εἶναι ἀνέφικτα. Καί εἶναι ἀνέφικτα, γιατί δέν ὑπάρχει καμιά ἀπολύτως ὑποδομή. Θά εἴμαστε εὐχαριστημένοι, ἀπό τό «ἐθνικό δίκτυο βιβλιοθηκῶν» νά ἀποσπαστεῖ τουλάχιστον ἡ μόνη ἐθνική βιβλιοθήκη πού ἔχουμε καί νά στελεχωθεῖ μέ εἰδικευμένο προσωπικό, νά ἐξοπλιστεῖ μέ κανένα φωτοτυπικό μηχάνημα – τό ἕνα πού ὑπάρχει «δυσλειτουργεῖ» –, μέ κανέναν κατάλογο τῆς προκοπῆς, νά γίνει τέλος πάντων ἀνθρωπινή, γιατί – νά ποῦμε καί τόν πόνο μας – χρόνια τώρα, μά καί τά δύο τελευταῖα ἐπίσης, πολύ, μά πολύ ταλαιπωρούμαστε. Στ' ἀλήθεια, θά τό θεωρήσουμε νίκη τῆς Ἀλλαγῆς. Ἄμποτες!

Υ.Γ. Τά παραπάνω ἄς θεωρηθοῦν ἀνταπόκριση στήν ἐπίμονη ἔκκληση τοῦ πρωθυπουργοῦ «ἀμφισβητῆστε τά πάντα». Εἶπε ἀκόμα ὅτι ἡ ἔντιμη κριτική ἀποτελεῖ τή μεγαλύτερη προσφορά σέ μιά πολιτική Ἀλλαγῆς. Ἐλπίζουμε ἡ κριτική αὐτή νά μή θεωρηθεῖ ἀνέντιμη, μέ τήν ἔννοια δηλαδή ὅτι «ὑποσκάπτει τά θεμέλια τῆς Ἀλλαγῆς» ἤ ὅτι ὑποκινεῖται ἀπό «συνωμοτικά κέντρα» κ.λπ. Ποῦ ξέρεις; Συμβαίνουν κάπου κάπου τέτοιες παρεξηγήσεις. Ὅλο τό μυστικό εἶναι αὐτό τό «ἔντιμη», κι ἄντε μετά νά βρεῖς τό δίκιο σου.

Χρύσα Προκοπάκη

Down with the cultural invasion...

Ἀμέσως μετά τό τέλος τοῦ πρωθυπουργικοῦ λόγου καί ἐνῶ ἀκόμα ἠχοῦσαν στ' αὐτιά τῶν καλεσμένων οἱ καταδίκες τῆς «ὑποκουλτούρας» καί τῆς ξένης πολιτιστικῆς εἰσβολῆς, ὁ πιανίστας τοῦ ξενοδοχείου «Ἰντερκοντινένταλ» ἔφερε τή συζήτηση σέ πιό ρεαλιστικά πλαίσια καί προσγείωσε τούς πάντες, πού ἐξάλλου οὔτε κάν πρόσεξαν τήν ἀντίφαση, στό χῶρο τῆς ἐλαφρᾶς μουσικῆς. Ἄρχισε τό πρόγραμμά του μέ τό "It was fancination..." καί συνέχισε μέ ἀνάλαφρα ἄλλα ἐξίσου «ξενόφερτα» γιά νά θυμηθεῖ τό «φεγγαράκι» τοῦ Χατζιδάκι στήν 5η ἤ 6η θέση!

Ἄς μή στενοχωριέται ὅμως ὁ κ. πρωθυπουργός. Ὅταν ὁ Φιντέλ Κάστρο ζήτησε ἀπό τούς Κουβανούς περισσότερη δουλειά καί λιγότερη σάμπα, ἐνθουσιώδεις οἱ συγκεντρωμένοι πολίτες καταδίκασαν ὁμόφωνα τή σάμπα καί μάλιστα κινώντας τά σώματά τους στόν ὁμώνυμο χορευτικό ρυθμό...

ΜΕΤΡΗΜΕΝΟΙ ΟΙ ΜΗΝΕΣ ΤΟΥ ΔΙΚΤΑΤΟΡΑ ΜΑΡΚΟΣ

Τόν τελευταῖο καιρό δέν περνάει μέρα στή Μανίλα χωρίς κάποια διαδήλωση. Καί οἱ περισσότερες δέν εἶναι ἀναίμακτες. Ἰδιαίτερα μετά τή δολοφονία τοῦ ἡγέτη τῆς ἀντιπολίτευσης – καί λαϊκοῦ εἰδώλου – Μπενίνιο Ἀκουίνο, ὅλες οἱ ἐνδείξεις δείχνουν ὅτι ἄρχισε ἡ ἀντίστροφη μέτρηση γιά τό καθεστώς τοῦ δικτάτορα Μάρκος, ὁ ὁποῖος δέν ἔχει πλέον τίποτε ἄλλο νά ἀντιτάξει στή διογκούμενη λαϊκή ἀναταραχή, πέρα ἀπό τήν ἀπροκάλυπτη βία. Ἀλλά ἡ βία προκαλεῖ ἀντίστοιχα τή λαϊκή βία καί μάλιστα σέ βαθμό τέτοιο, πού εἶναι προβληματικό πόσον καιρό ἀκόμα θά μπορέσει νά ἀντέξει τό καθεστώς τοῦ Μάρκος.

Ὁ Ἀκουίνο, πολιτικός ἀντίπαλος τοῦ δικτάτορα, ἀντιπροσώπευε γιά τούς Φιλιππινέζους τήν ἐλπίδα γιά μιά ἄλλη ζωή. Τήν ἐλπίδα γιά τήν ἔξοδο ἀπό τή μιζέρια, γιά τήν ἐλευθερία, τή δημοκρατία. Δολοφονήθηκε στό ἀεροδρόμιο τῆς Μανίλα, τήν ὥρα πού γύριζε ἀπό τήν ἐξορία του στήν Ἀμερική. Λίγα δευτερόλεπτα ἀργότερα ἡ στρατιωτική δύναμη πού βρισκόταν στό ἀεροδρόμιο γιά τήν τήρηση τῆς τάξης κατά τήν ὑποδοχή τοῦ Ἀκουίνο σκότωσε κάποιον Ρολάντο Γκάλμαν ὡς δῆθεν δολοφόνο τοῦ Ἀκουίνο.

Ἀλλά οἱ Φιλιππινέζοι δέν ἦταν διατεθειμένοι νά πάρουν στά σοβαρά τήν ἐκδοχή τοῦ καθεστῶτος, ὅτι ἕνας κομμουνιστής, ὅπως ὁ Γκάλμαν, εἶχε λόγους νά σκοτώσει τόν Ἀκουίνο. Γιά νά τό ἀποδείξουν, ἑκατοντάδες χιλιάδες ἀκολούθησαν τήν κηδεία του, ἐνῶ ἡ σορός του θάφτηκε μόλις 200 μέτρα μακριά ἀπό ἐκείνη τοῦ Ἀκουίνο.

Ἀντάρτες τοῦ Λαϊκοῦ Στρατοῦ

Παράλληλα, οἱ στρατιωτικοί δυσκολεύουν ὅσο μποροῦν τό ἔργο τῆς ἀνακριτικῆς ἐπιτροπῆς γιά τή διαλεύκανση τοῦ φόνου, «ἐξαφανίζοντας» κάθε μάρτυρα πού θά μποροῦσε νά εἶχε δεῖ κάτι τή στιγμή τῆς δολοφονίας. Ἡ ἀποκάλυψη ὅτι ἡ γυναίκα τοῦ δικτάτορα εἶχε πρό μηνῶν ἐπισκεφτεῖ τόν Ἀκουίνο στήν Ἀμερική καί εἶχε προσπαθήσει νά τόν ἀποτρέψει ἀπό τό νά ἐπιστρέψει στίς Φιλιππίνες, λέγοντάς του ὅτι ὑπάρχουν ἄτομα πιστά στόν Μάρκος, τά ὁποῖα δέν ἐλέγχονται

Φτώχεια καί ἐξαθλίωση στή Μανίλα. Στίς φτωχογειτονιές οἱ κάτοικοι ψάχνουν στά σκουπίδια γιά τροφή.

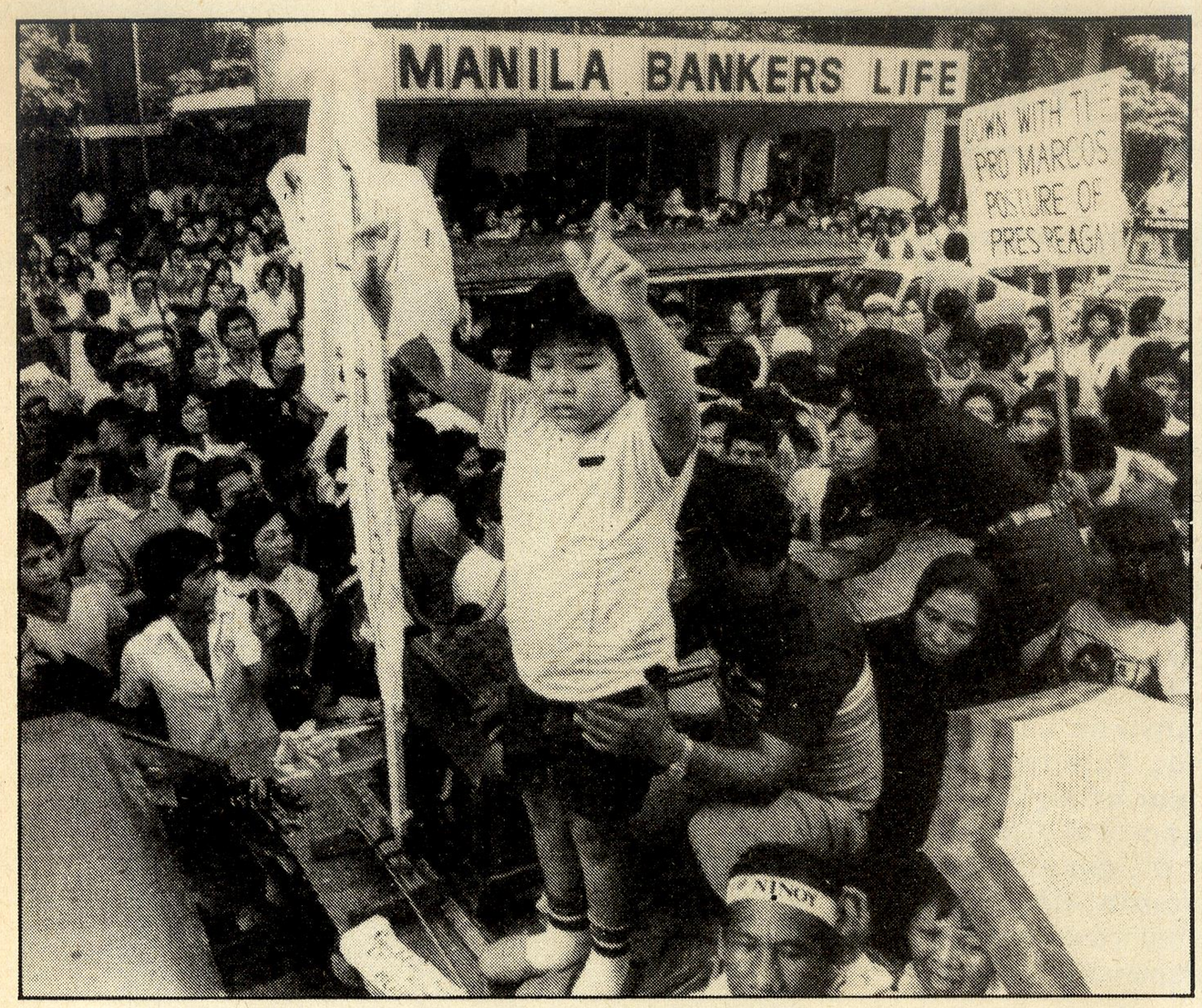

Ἡ κηδεία τοῦ ὑποτιθέμενου δολοφόνου Γκάλμαν

πλήρως καί τά ὁποῖα ἴσως καί νά τόν δολοφονήσουν, ἔριξε νέο λάδι στή φωτιά καί ὁδήγησε νέους διαδηλωτές στούς δρόμους.

Τό παράδοξο στίς διαδηλώσεις εἶναι ἡ συμμετοχή καί τῶν λιγοστῶν μεσοαστικῶν καί ἀστικῶν στρωμάτων τοῦ τόπου, παρόλο βέβαια πού αὐτές κάθε ἄλλο παρά εἰρηνικά ἐξελίσσονται. Φαίνεται ὅτι ὅσο περνάει ὁ καιρός τό μόνο ἐσωτερικό στήριγμα πού παραμένει πιστό στόν Μάρκος εἶναι ὁ στρατός. Ἀλλά κι ἐδῶ ἀκόμα ἔχουν ἀρχίσει οἱ διαρροές.

Ἔξω ἀπό τίς πόλεις, τά βουνά ἐλέγχονται σχεδόν ἐξ ὁλοκλήρου ἀπό τό «Νέο Λαϊκό Στρατό» (ΝΡΑ), δημιούργημα τοῦ Κομμουνιστικοῦ Κόμματος τῆς χώρας μέ περίπου 50.000 ἔνοπλους. Οἱ Φιλιππινέζοι κομμουνιστές δέν εἶναι σοβιετόφιλοι καί ἔχουν κόψει τούς δεσμούς τους μέ τήν Κίνα ἀπό τότε πού ἡ τελευταία ἀνέπτυξε διπλωματικές σχέσεις μέ τό καθεστώς τοῦ Μάρκος. Ἔτσι ὁ Λαϊκός Στρατός δέν ἐφοδιάζεται μέ ὅπλα ἀπό τό ἐξωτερικό, ἀλλά τά ἀποκτᾶ εἴτε μέ σαμποτάζ εἴτε ἀπό «δωρεές» πλούσιων Φιλιππινέζων, πού θέλουν νά τά ᾽χουν καλά μέ τήν πιθανή διάδοχο κατάσταση. Τό ἴδιο ἰσχύει καί μέ τούς στρατιωτικούς τοῦ Μάρκος, πού ἔχουν, ὅπως φαίνεται ἀπό τίς συνεχεῖς ἐξαφανίσεις ὅπλων σέ διάφορες μονάδες, ἀνοίξει ἐμπόριο ὅπλων μέ τό Λαϊκό Στρατό, ἀφενός γιά νά κερδίσουν χρήματα καί ἀφετέρου γιά νά σώσουν τό κεφάλι τους σέ περίπτωση πού ἀνατραπεῖ ὁ Μάρκος.

Ἡ περίπτωση αὐτή μοιάζει ὁλοένα καί πιό κοντινή, ἐκτός πιά κι ἄν βάλουν οἱ ΗΠΑ τό χέρι τους. Ἤδη, στό δημοψήφισμα τῆς 27ης Ἰανουαρίου γιά τήν ἀναπροσαρμογή ὁρισμένων ἄρθρων τοῦ Συντάγματος (δεῖγμα «καλῆς θελήσεως» τοῦ δικτάτορα), οἱ περισσότεροι Φιλιππινέζοι δέν ψήφισαν. Μόνο τό 30% τοῦ λαοῦ (παρά τίς ἀπειλές) δέν ἀγνόησε τίς συνταγματικές τροποποιήσεις τοῦ Μάρκος.

Θ.Β.

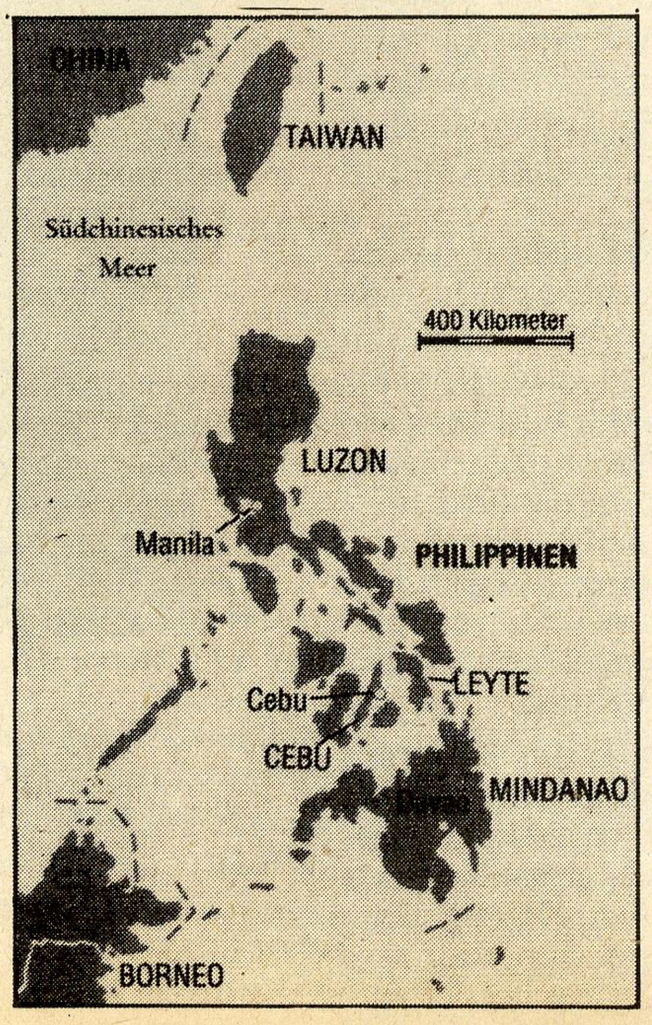

ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΣΤΟ ΙΣΡΑΗΛ

Πενήντα χιλιάδες διαδηλωτές στήν Ἱερουσαλήμ ἰσοδυναμοῦν, τηρουμένων τῶν ἀναλογιῶν, μέ κάμποσες ἑκατοντάδες χιλιάδες στήν Ἀθήνα. Συγκεντρώθηκαν μέ πρωτοβουλία τοῦ κινήματος «Εἰρήνη τώρα» γιά νά ἀπαιτήσουν τόν ἄμεσο τερματισμό τοῦ πολέμου στό Λίβανο καί ἔκαναν πορεία ἀπό τό κέντρο τῆς πόλης ἕως τό πρωθυπουργικό μέγαρο, ὅπου ζήτησαν καί τήν παραίτηση τῆς κυβέρνησης.

Στή συγκέντρωση μίλησε, γιά πρώτη φορά σέ ἀνάλογες περιστάσεις, ὁ δήμαρχος τῆς πόλης, Τέντι Κόλεκ, ὁ ὁποῖος καταδίκασε τό κύμα τρομοκρατίας πού χτυπάει τούς μουσουλμάνους καί χριστιανούς στό Ἰσραήλ, ἰδίως τή δράση τῆς φανατικῆς ὀργάνωσης «ΤΝΤ» (Τρομοκρατία ἐναντίον τῆς τρομοκρατίας). Ὁ Κόλεκ ζήτησε ἴσα δικαιώματα γιά ὅλες τίς μή-ἑβραϊκές κοινότητες τοῦ Ἰσραήλ, γιατί «ἀλλιῶς ἡ ζωή θά γίνει ἀφόρητη γιά ὅλους».

Ἡ διαδήλωση ἐπιβεβαίωσε μιά σειρά ἀναλύσεων πού, πρίν λίγο καιρό ἀκόμη, δέν ἔβγαιναν ἀπό ἕνα στενό κύκλων παρατηρητῶν καί μελετητῶν τῶν ἐξελίξεων στό Ἰσραήλ:

— Ἔδειξε ὅτι γίνεται εὐρύτερα ἀποδεκτό τό γεγονός ὅτι ἡ κλιμάκωση τοῦ πολέμου δέν ἐξασφαλίζει καθόλου τήν ἀσφάλεια τοῦ Ἰσραήλ καί ὅτι, ἀντίθετα, ὅπως τόνισε ὁ ἐκπρόσωπος τοῦ «Εἰρήνη τώρα» Τσάλι Ρεσέφ, δημιουργεῖ νέους «φοβερούς ἐχθρούς: τούς σιίτες μουσουλμάνους τοῦ Λιβάνου». Καί εἶναι γεγονός ὅτι γενικότερα, πέρα ἀπό τήν περίπτωση τῶν σιιτῶν, ἡ εἰσβολή στό Λίβανο δημιούργησε ἕνα ἀπροσδόκητο κίνημα ἀντίστασης στό Ἰσραήλ σέ πλατιές μάζες μουσουλμάνων πού δέν εἶχαν δείξει τέτοιες διαθέσεις οὔτε στίς χειρότερες στιγμές τῶν προηγούμενων πολέμων ἤ διενέξεων.

— Φάνηκε ἀρκετά καθαρά ὅτι ἀπό τή στιγμή πού τό Ἰσραήλ δέν αἰσθάνεται ὅτι ζεῖ σέ συνθῆκες πού, πειστικά γιά τούς πολίτες τους, ἄν ὄχι γιά τόν ὑπόλοιπο κόσμο, ἀπειλοῦν ὁλοκληρωτικά τήν ἴδια τήν ὕπαρξή του, ἡ «ἐθνική συνοχή» μειώνεται καί ἡ κριτική ἀντιμετώπιση τῶν ὁποιων πολιτικοστρατιωτικῶν χειρισμῶν τῆς κυβέρνησης ἀναπτύσσεται.

— Ἄρχισε ἐπίσης νά διαφαίνεται ὅτι σέ μιά τέτοια κριτική ἀντιμετώπιση προχωροῦν ὄχι μόνο οἱ διανοούμενοι καί περισσότερο «ἰδεολόγοι», εὐρωπαϊκῆς προέλευσης, ἑβραῖοι (ἀσκενάζι), πού ἀνέκαθεν ἦταν καί ἡ κύρια πηγή προβληματισμῶν, πειραματισμῶν καί καινοτομιῶν, ἀλλά καί οἱ προελεύσεως «σεφαράντ» (Ἑβραῖοι ἀπό τή Μέση Ἀνατολή καί ἄλλες ἀραβικές χῶρες), πού εὔκολα κατατάσσονταν ἕως τώρα στήν πολιτική δεξιά ἤ ἄκρα δεξιά καί στήν κοινωνική ἀντίδραση. Ἡ παρουσία ἀρκετῶν ἀπ᾽ αὐτούς στή διαδήλωση δείχνει ὅτι τό λαϊκό αὐτό στοιχεῖο τοῦ Ἰσραήλ, πού συνέβαλε ἀποφασιστικά στήν ἐκλογή τοῦ Μπέγκιν παλιότερα, τουλάχιστον προβληματίζεται καί ἀνησυχεῖ.

Θ. Μ.

Ἡ ἐξ ἐφόδου

ἀναβάθμιση τῆς Ὑγείας

Ξυπόλητος στ' ἀγκάθια βρέθηκε, ἄν μᾶς ἐπιτρέπεται ἡ ἔκφραση, ὁ κ. Γεννηματάς στό ὑπουργεῖο Ὑγείας καί Προνοίας. Καί μάλιστα χωρίς νά κατέχει τό θέμα. Καί ἀκόμα, τώρα πού τό Ἐθνικό Σύστημα Ὑγείας οὐσιαστικά ἐγκαταλείπεται, χωρίς κυβερνητική πολιτική. Τί νά κάνει, ἄρχισε τά γιουρούσια στά νοσοκομεῖα.

Ἴσως καί νά μήν τό προμελέτησε. Πῆγε νά ἐπισκεφθεῖ τόν κοινοβουλευτικό ἐκπρόσωπο τῆς Νέας Δημοκρατίας κ. Παπακωνσταντίνου, πού νοσηλευόταν στό Λαϊκό, καί τόν περικύκλωσαν οἱ ἀσθενεῖς. Βρέθηκαν ἐκεῖ καί πολλοί δημοσιογράφοι ἐπειδή ὁ πρόεδρος τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου τοῦ νοσοκομείου θά ἔδινε συνέντευξη (ἄς σημειωθεῖ ἐν παρόδω, ὅτι, κατά τό *Βῆμα* τῆς 5ης Φεβρουαρίου, ὁ ἐνλόγω πρόεδρος θέλησε νά τούς ἀναπτύξει καί τό θέμα «ἡ εὐθύνη τοῦ τύπου στή σωστή ἐνημέρωση τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ καί στή διαμόρφωση ἀντικειμενικοῦ κλίματος ἐμπιστοσύνης στήν ἑλληνική νοσοκομειακή περίθαλψη καί στούς Ἕλληνες γιατρούς», ὁπότε καί οἱ δημοσιογράφοι ἀποχώρησαν διαμαρτυρόμενοι). Καί ἔτσι φτιάχτηκε, *ἐκ τοῦ μηδενός*, κατάσταση. Ὁ ὑπουργός τριγύρισε τό νοσοκομεῖο, εἶδε καί ἄκουσε. Ἡ πραγματικότητα τοῦ νοσοκομείου φάνηκε «τραγική καί ἄθλια». Πλήν ὅμως «ἀκόμα ἐνημερώνομαι, δέν δίνω λύσεις».

Ἀπό κεῖ καί πέρα τό θέμα φτιάχτηκε ἀπό τίς ἐφημερίδες. Μεγάλοι τίτλοι καί ἔγχρωμες φωτογραφίες γιά τήν «Ἔφοδο Γεννηματᾶ στό Λαϊκό». Τοῦ καλάρεσε μᾶλλον καί τοῦ ἴδιου, κι ἔτσι, *«ἀνεπίσημα, χωρίς εἰδοποίηση, μέ τό ἰδιωτικό του αὐτοκίνητο»*, πῆγε καί στό ΚΑΤ. Καί ἕπεται συνέχεια: ὁ ὑπουργός «ἀποφάσισε νά συντομεύσει τό χρόνο ἐνημέρωσής του γιά τήν κατάσταση τῶν μεγάλων νοσηλευτικῶν μας ἱδρυμάτων», γράφει ἡ *Ἐλευθεροτυπία*, στίς 6 τοῦ μηνός. Μέ τίτλο: «Ἑβδομάδα ἐφόδων στά νοσοκομεῖα».

Ἕνα πρῶτο θέμα ἀφορᾶ τήν «ἐνημέρωση». Γράφει ἔτσι ὁ Γ.Π. Μασσαβέτας στήν καθημερινή του στήλη «Καλημέρα, κύριε Πρόεδρε» (τῆς κυβερνήσεως) στήν *Ἐλευθεροτυπία*, 2.2: «Τώρα καμιά γραφειοκρατική ἔκθεση δέν μπορεῖ νά ξεγελάσει τόν Γεννηματά γιά τήν κατάσταση στά νοσοκομεῖα (...). Σκέφτεστε πόσα θά εἶχαν νά μάθουν ὅλοι οἱ ὑπουργοί μας, ἄν ἔκαναν τό ἴδιο;». Ὑπάρχει λοιπόν *γραφειοκρατική παραπληροφόρηση*. Ὁ κ. Αὐγερινός, ἐπιπλέον, δέν γνώριζε τίποτα. Καί ἄν γνώριζε, τό 'κρυψε ἀπό τόν διάδοχό του. Φτού κι ἀπ' τήν ἀρχή λοιπόν. Καί ὁ ἑπόμενος ὑπουργός, ἄν ὑπάρξει, θά μᾶς πεῖ: «Δέν βλέπετε τί παραλάβαμε; Ἀκόμα ἐνημερώνομαι, δέν δίνω λύσεις». Καί γιά τήν ἐνημέρωση μία ὁδός ὑπάρχει: *ἡ ἔφοδος*.

Πρωτοπόρος κι ἐδῶ ὁ Μασσαβέτας: «Ἄ, ὁ Γεννηματάς πολύ μᾶς ἐνθουσίασε, κύριε Πρόεδρε. Ὄχι πώς θά λυθοῦν διά μαγείας ὅλα τά προβλήματα. Ἀλλά κάτι θά «σφίξει» στόν κρατικό καί ἡμικρατικό ὀργανισμό, ὅταν μιά αἰφνίδια ἐπίσκεψη ὑπουργοῦ, ὑφυπουργοῦ, γραμματέα ἤ διοικητῆ «ἐπικρέμεται» πάντα πάνω ἀπό τά νοσοκομεῖα, τά ἐργοτάξια, τίς ὑπηρεσίες». Δέν ὑπάρχουν λοιπόν θεσμοί, πολιτικές. Ὑπάρχουν μόνον ἄνθρωποι. Φαῦλοι καί τεμπέληδες, κατά τεκμήριο. Μόνη λύση, ἡ κατατρομοκράτησή τους: μέ ἐφόδους, αἰφνιδιασμούς, ἐνέδρες.

Τί φταίει ὅμως ὁ κ. Γεννηματάς, ἁπλός «στρατιώτης» (βαθμοφόρος πάντως) κι αὐτός τῆς Ἀλλαγῆς; Ἔλα, φίλε ἀναγνώστα, στή θέση του, ἄν δέν εἶσαι γιατρός. Τί θά 'κανες κι ἐσύ, ἄσχετος μέ τό ἀντικείμενο τοῦ ὑπουργείου καί μέ μόνο ἐφόδιο τήν «πολιτική βούλησή» σου, μέ τούς ὑφιστάμενούς σου, ὅπως ὁ ἐπικεφαλῆς τοῦ Λαϊκοῦ, τούς κατεξοχήν ἁρμόδιους νά σέ ἐνημερώσουν, νά προτιμοῦν νά ἐπιδίδονται σέ μαθήματα δημοσιογραφικῆς δεοντολογίας σέ δημοσιογράφους – τί θά 'κανες λοιπόν προκειμένου νά ἐπιδείξεις «ἔργο»; Προκειμένου νά φανεῖ ὅτι κάτι κινεῖται ἐπιτέλους στόν τομέα τῆς Ὑγείας; Ἤ θά ὑπέβαλλες τήν παραίτησή σου ἤ θά ἀκολουθοῦσες κι ἐσύ τήν αἰφνιδιαστική πολιτική τοῦ ὑπουργοῦ. Μέχρι τουλάχιστον νά βρεθεῖ κάποιος πού νά θέσει τό καίριο ἐρώτημα: *στό Καστρί πότε θά ἀρχίσουν οἱ ἔφοδοι;*

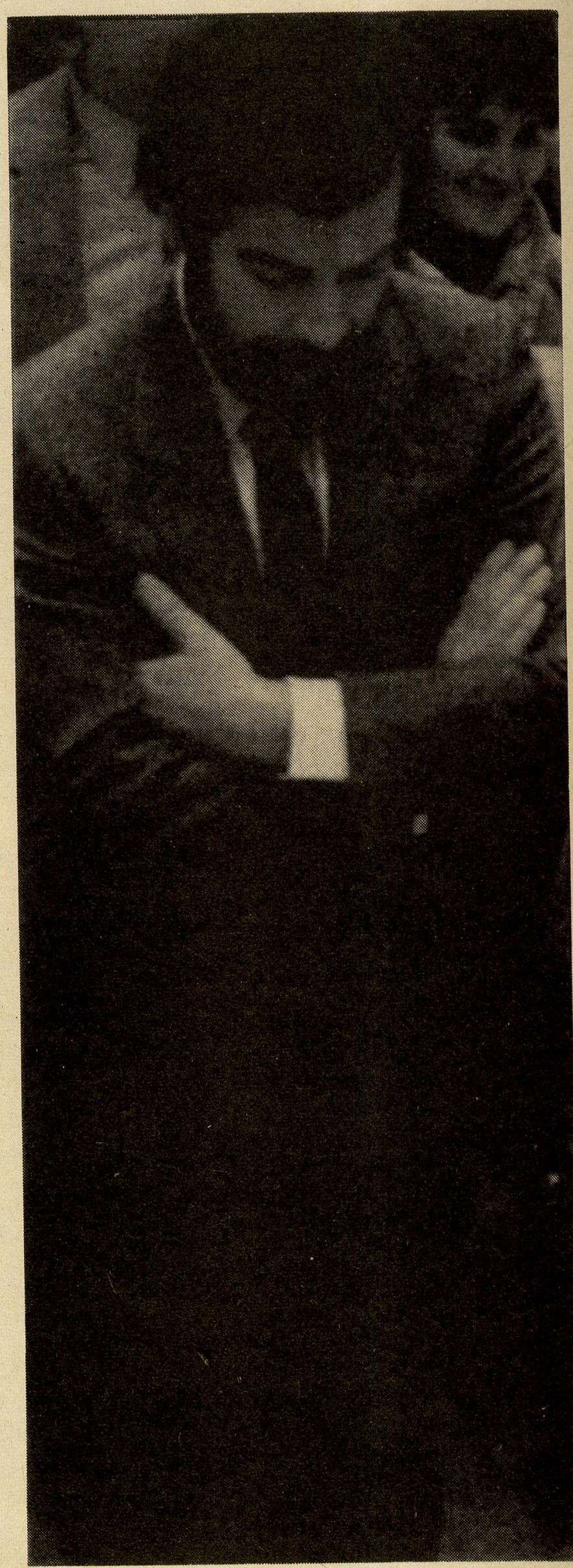

Β. Μπελιγράτης

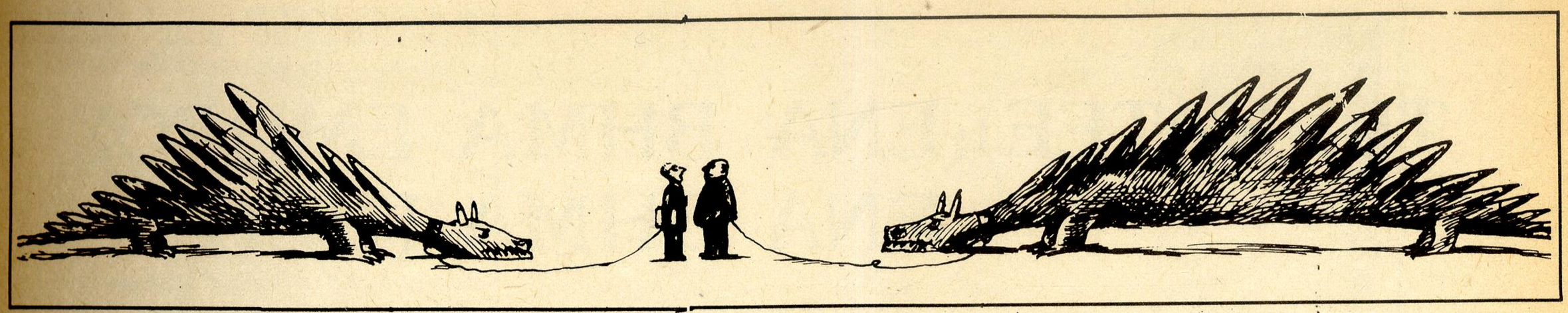

ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΑΣΚΕΨΗ ΕΙΡΗΝΗΣ ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ

Μέ τυμπανοκρουσίες καί πανηγυρισμούς ἄρχισε τή Δευτέρα, 6.2., στήν Ἀθήνα ἡ Διεθνής συνδιάσκεψη γιά τήν εἰρήνη μέ συμμετοχή ἐκπροσώπων ἀπό κινήματα γιά τήν εἰρήνη, Ἀνατολῆς καί Δύσης. Φαίνεται ὅμως ὅτι ἔγιναν τά πάντα ὥστε νά διατηρηθοῦν οἱ ἰσορροπίες καί νά ἱκανοποιηθοῦν οἱ «φύσει» φιλειρηνικοί Ἀνατολικοί, ἀποκλείοντας τίς Ἀδέσμευτες Κινήσεις τῆς Ἀνατολικῆς Εὐρώπης καί μερικές «δυσάρεστες» παρουσίες ἀπό τή Δυτική. Καί δέν μποροῦμε παρά νά συμφωνήσουμε μέ τή διαμαρτυρία τοῦ ἐκπροσώπου τῆς ΑΚΕ Νίκου Ἠλιόπουλου τόσο γιά τούς ἀποκλεισμούς αὐτούς ὅσο καί γιά τήν κράτηση τῶνΟὔρλικε Πόπε καί Μπέρμπελ Μπόχλεϊ στήν Ἀνατολική Γερμανία ἐπειδή συναντήθηκαν μέ τήν εἰρηνίστρια Μπάρμπαρα Ἄινχορν.

Ὅσοι σοβαρά ἐργαζόμαστε γιά τήν παγκόσμια εἰρήνη καί σκεφτόμαστε νά κλιμακώσουμε μαχητικά τούς ἀγῶνες στή χώρα μας γιά νά ξεφύγουμε ἀπό τόν ἐφιάλτη τοῦ πυρηνικοῦ ὁλοκαυτώματος.

Ὅσοι ἀγωνιοῦμε γιά τόν φαῦλο κύκλο τῆς κούρσας τῶν ἐξοπλισμῶν, τήν ἐξάπλωση τῆς πυρηνικῆς τεχνολογίας γιά πολεμικούς ἤ καί «εἰρηνικούς» σκοπούς, γιά τήν πείνα στόν κόσμο, γιά τήν καταστροφή τοῦ περιβάλλοντος.

Ὅσοι ἀγωνιζόμαστε ἐνάντια στό τέρας πού εἶναι δίπλα μας ἀλλά δέν ξεχνᾶμε τόν δράκο πού εἶναι στήν ἄκρη τοῦ κόσμου, μιά καί ἄκρη τοῦ κόσμου δέν ὑπάρχει σήμερα.

Ὅσοι βλέπουμε ὅτι ἡ κλιμάκωση τῶν ἐξοπλισμῶν ἔχει ὡς ἀφετηρία πολιτικούς λόγους καί ὄχι στρατιωτικούς, ἀφοῦ ὅπως εἶπε ὁ Δανός πρωθυπουργός μόνο μέ τό 15% τῶν πυρηνικῶν της ἀποθεμάτων ἡ Δύση θά μποροῦσε νά καταστρέψει ἀρκετές φορές τό ἀνατολικό μπλόκ, καί οἱ ΗΠΑ νά καταστραφοῦν ἀπό ἕνα ἀτομικό ὑποβρύχιο.

Ὅσοι πιστεύουμε ὅτι πρέπει νά εἴμαστε ἀδέσμευτοι, ἀληθινοί καί πειστικοί γιά νά παίξουμε τόν καθοριστικό μας ρόλο, νά μήν εἴμαστε πιόνι κανενός στήν παγκόσμια σκακιέρα καί νά μή χρησιμεύσουμε μόνο γιά νά δημιουργήσουμε ἀνισορροπία ἐνάντια στή μία ἤ στήν ἄλλη πλευρά:

Νομίζουμε ὅτι δέν μποροῦμε στή συνδιάσκεψη τῆς Ἀθήνας τῶν ἀνατολικῶν καί δυτικῶν κινημάτων εἰρήνης νά ἀποσιωπήσουμε:

α) τόν ἀποκλεισμό τῶν ἀδέσμευτων κινημάτων εἰρήνης τῆς Ἀνατολικῆς Εὐρώπης

β) τόν ἀποκλεισμό κινημάτων καί προσωπικοτήτων ἀπό τή Δυτική Εὐρώπη.

Δέν μποροῦμε νά μή θυμηθοῦμε τό ἀνοιχτό γράμμα ἀπό τή συνδιάσκεψη τῆς Στοκχόλμης πρός τόν Πρόεδρο τῆς Λαϊκῆς Δημοκρατίας τῆς Γερμανίας κ. Χόνεκερ ἀπό τήν I.P.C.C. γιά τήν ἀπελευθέρωση τῆς Οὔλρικε Πόπε καί τῆς Μπέρμπελ Μπόχλεϊ γιατί συναντήθηκαν μέ τήν Μπάρμπαρα Ἄιχορν (τῆς END) πού εἶχε συναντηθεῖ ἄλλωστε καί μέ τίς ἐπίσημες ὀργανώσεις, καί γιά τήν ἀπελευθέρωση καί τῶν ἄλλων πού ἔχουν συλληφθεῖ γιά τίς εἰρηνιστικές τους ἐνέργειες στή Βαϊμάρη, στό Πότσδαμ, στό Κάρλ Μάρξ Στάντ καί στή Λιψία.

Δέν μποροῦμε νά μή θυμηθοῦμε ἀκόμα ὅτι στό Δυτικό Βερολίνο βρίσκονται στά λευκά κελιά γιά παραδειγματισμό τέσσερις νέοι Γερμανοί καί ἕνας Ἕλληνας, ὁ φοιτητής Μηνάς Κοντός, γιατί διαμαρτυρήθηκαν στό Ρήγκαν γιά τήν ἐγκατάσταση τῶν Πέρσινγκ καί Κρούζ στήν Εὐρώπη.

Ν. Ἠλιόπουλος
μέλος τῆς Γραμματείας τῆς ΑΚΕ

Ἀνατολική Γερμανία

ΤΑ ΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΤΑ ΕΡΓΑ

Ὁ Ἔριχ Χόνεκερ, γενικός γραμματέας τοῦ Ε.Σ.Κ.Γ. τῆς Λαοκρατικῆς Γερμανίας δήλωνε στίς 25 Νοεμβρίου 1983 κατά τήν 7η σύνοδο τῆς Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς: «Τό πλατύ, παγκόσμιο πιά, κίνημα τῆς εἰρήνης καλεῖται σήμερα νά *ἐντείνει τίς δραστηριότητές του*... Εἶναι γιά μᾶς ἐξαιρετικά σημαντικό νά συνεχίσουμε τόν πολιτικό *διάλογο* μέ ὅλες τίς δυνάμεις πού ἐπιδιώκουν τήν εἰρήνη». Καί πραγματικά ἔτσι ἔγινε.

Ἡ ἔνταση τῆς δραστηριότητος: Ἡ ἀστυνομία τῆς Λαοκρατικῆς Γερμανίας, συνιστώσα ὁπωσδήποτε καί αὐτή τοῦ παγκόσμιου κινήματος τῆς εἰρήνης, συνέλαβε στίς 12 Δεκεμβρίου τοῦ 1983 στό Ἀνατολικό Βερολίνο τίς Οὔλρικε Πόπε καί Μπέρμπελ Μπόχλεϊ, στελέχη τοῦ Ἀνεξάρτητου κινήματος γιά τήν εἰρήνη τῆς Λαοκρατικῆς, πάντα, Γερμανίας. Τίς ἴδιες μέρες συνέλαβε στό Πότσδαμ ἄλλα τέσσερα μέλη τοῦ ἴδιου κινήματος.

Ὁ διάλογος Ι: Ἡ σύλληψη τῶν δύο γυναικῶν στό Ἀνατολικό Βερολίνο ἔγινε γιατί αὐτές συναντήθηκαν καί προφανῶς κουβέντιασαν μέ τήν Μπάρμπαρα Ἄϊνχορν, ἐκπρόσωπο τῆς Εὐρωπαϊκῆς κίνησῆς γιά τόν πυρηνικό ἀφοπλισμό.

Ὁ διάλογος ΙΙ: Μετά τίς δηλώσεις τοῦ γενικοῦ γραμματέα ἡ σύλληψη αὐτή δέν μπορεῖ νά σημαίνει παρά τήν ἔναρξη μιᾶς διαδικασίας οὐσιαστικοῦ καί πολυμελοῦς πολιτικοῦ διαλόγου ἀνάμεσα στίς διάφορες συνιστῶσες τοῦ παγκοσμίου κινήματος γιά τήν εἰρήνη. Οἱ Οὔλρικε Πόπε καί Μπέρμπελ Μπόχλεϊ θά μπορέσουν, δηλαδή, νά μεταφέρουν στούς ἀστυνομικοῦς πού τίς συνέλαβαν τίς σκέψεις καί τίς ἀπόψεις τῆς Εὐρωπαϊκῆς κίνησης γιά τόν πυρηνικό ἀφοπλισμό ὅπως τίς κατάλαβαν κατά τή συζήτησή τους μέ τήν ἐκπρόσωπό του.

Καί τό συμπέρασμα: Τό πλατύ, παγκόσμιο πιά, κίνημα τῆς εἰρήνης, τουλάχιστον στή Λαοκρατική Γερμανία, τά βρίσκει. Οἱ συνιστῶσες του συνδιαλέγονται πολιτικά, τά λόγια καί τά ἔργα συμβαδίζουν.

ΤΕΙ (ΚΑΤΕΕ): ΕΝΑ ΒΗΜΑ ΕΜΠΡΟΣ ΕΝΑ ΒΗΜΑ ΠΙΣΩ

Ἐκπαιδευτικοί τῶν ΚΑΤΕΕ (ΤΕΙ)

Ὁ νόμος πού ὅριζε τά προσόντα τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ προσωπικοῦ τῶν ΚΑΤΕΕ ἦταν ὁ χρεοκοπημένος γιά ὅλους 576. Νόμος πού στήν πράξη καθιέρωσε στόν κλάδο 22 (ἡ ἀνώτερη ἐκπαιδευτική βαθμίδα τῶν ΚΑΤΕΕ) ἄτομα μέ ἐλάχιστα τυπικά προσόντα ἀλλά πολλές πολιτικές γνωριμίες... Δεκάδες σκάνδαλα εἶδαν τό φῶς τῆς δημοσιότητας ἐνῶ πολλά περισσότερα «θάφτηκαν» ἤ τακτοποιήθηκαν μέ διάφορους τρόπους. Μιλᾶμε γιά τήν περίοδο τῆς χούντας ἀλλά καί γιά τίς ἀρχές τῆς μεταπολίτευσης ὅπου μ' ἕνα νόμο κομμένο καί ραμμένο στά μέτρα τῆς τότε κατάστασης πραγμάτων, πολλοί λίγοι ἦταν αὐτοί πού «ἐκλέχτηκαν» χωρίς κάποια διασύνδεση μέ τήν ΕΚΟΦ καί παρόμοιες «κοινωφελεῖς ὀργανώσεις». Ἔτσι εἴδαμε ὑποψήφιους μέ διδακτορικά διπλώματα καί ἐπιστημονική κατάρτιση σοβαρή νά κόβονται καί νά παίρνουν τίς θέσεις ἄτομα μόνο μ' ἕνα πτυχίο.

Σήμερα, μετά τό νομοσχέδιο γιά τά ΑΕΙ, στίς 24/11/83 δημοσιεύτηκε στήν *Ἐφημερίδα τῆς κυβερνήσεως* τό νομοσχέδιο γιά τά ΤΕΙ (Ν. 1404) ὅπου ἀνάμεσα στά ἄλλα καθορίζονται τά νέα προσόντα τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ τῶν ΤΕΙ. Ἐκεῖ βλέπουμε πραγματικά τήν προσπάθεια ἀναβάθμισης πρός αὐτή τήν κατεύθυνση (Πίνακας ΙΙΙ). Ἄν συγκρίνουμε: α) τά τυπικά προσόντα τῶν καθηγητῶν ΑΕΙ (Πίνακας ΙΙ) καί αὐτά τῶν ἐκπαιδευτικῶν τῶν ΤΕΙ καί β) τά τυπικά προσόντα ἐκπαιδευτικῶν ΤΕΙ μέ τά ἀντίστοιχα τῶν ΚΑΤΕΕ (Πίνακας Ι) θά διαπιστώσουμε τά πιό κάτω: Γιά τούς καθηγητές ΑΕΙ καί ΤΕΙ ζητοῦνται σχεδόν παρόμοια προσόντα. Γιά τούς ἐπίκουρους καθηγητές ΑΕΙ καί ΤΕΙ ὑπάρχει μιά διαφορά: στούς ἐπίκουρους τῶν ΑΕΙ ἀπαιτεῖται διδακτορικό ἐνῶ στούς ἐπίκουρους τῶν ΤΕΙ μόνο master (ὅμως ἀπαιτεῖται καί δεκαετής ἐπαγγελματική προϋπηρεσία, πράγμα πού δέν ἀπαιτεῖται στούς ἐπίκουρους τῶν ΑΕΙ).

Μεταξύ βέβαια τῶν λεκτόρων τῶν ΑΕΙ καί τῶν καθηγητῶν ἐφαρμογῶν τῶν ΤΕΙ ὑπάρχει σημαντική διαφορά, μιά καί γιά τούς πρώτους ἀπαιτεῖται διδακτορικό δίπλωμα ἐνῶ γιά τούς δεύτερους μόνο πανεπιστημιακό. Πάντως, αὐτό πού ἔχουμε νά παρατηρήσουμε εἶναι ὅτι δέν ὑπάρχει μεγάλη ἀπόκλιση στά τυπικά προσόντα μεταξύ ἐκπαιδευτικῶν ΑΕΙ καί ΤΕΙ, γεγονός πού μόνο θετικά μπορεῖ νά σχολιαστεῖ.

Ἄν τώρα συγκρίνουμε τά τυπικά προσόντα καθηγητῶν ΤΕΙ καί ΚΑΤΕΕ θά διαπιστώσουμε τά ἑξῆς: Στούς καθηγητές ΤΕΙ ἀπαιτεῖται διδακτορικό δίπλωμα ἐνῶ στό κλάδο 22 χρειαζόταν μόνο πτυχίο ΑΕΙ. Στούς πρώτους ζητεῖται τετραετής διδακτική προϋπηρεσία ἐνῶ στούς δεύτερους δέν χρειαζόταν· γιά τά ΤΕΙ ζητεῖται δεκαετής ἐπαγγελματική προϋπηρεσία, γιά τόν κλάδο 22 ἀπαιτοῦσαν μόνο πενταετή.

Ἐνῶ στούς ἐπίκουρους καθηγητές ΤΕΙ ἀπαιτεῖται προδιδακτορικό δίπλωμα (master), διετής διδακτική προϋπηρεσία καί δεκαετής ἐπαγγελματική προϋπηρεσία στόν κλάδο 23 τῶν ΚΑΤΕΕ χρειαζόταν πτυχίο ΑΕΙ καί τριετής ἐπαγγελματική μόνο. Τέλος, ἐνῶ στούς καθηγητές ἐφαρμογῶν τῶν ΤΕΙ χρειάζεται πτυχίο ΑΕΙ, διετής διδακτική προϋπηρεσία καί ἑξαετής ἐπαγγελματική, γιά τόν κλάδο 26 ζητοῦσαν πτυχίο ΚΑΤΕΕ καί διετή ἐπαγγελματική. Βλέπουμε λοιπόν τελικά τή σαφή σύγκλιση προσόντων μεταξύ ἐκπαιδευτικῶν ΑΕΙ καί ΤΕΙ καί τήν ἐξίσου σαφή ἀπόκλιση προσόντων μεταξύ ἐκπαιδευτικῶν ΤΕΙ καί ΚΑΤΕΕ.

ΠΙΝΑΚΑΣ Ι

ΚΛΑΔΟΣ 22	ΚΛΑΔΟΣ 23	ΚΛΑΔΟΣ 26
πτυχίο ΑΕΙ	πτυχίο ΑΕΙ	πτυχίο ΚΑΤΕΕ
πενταετής ἐπαγγελματική προϋπηρεσία	τριετής ἐπαγγελματική προϋπηρεσία	διετής ἐπαγγελματική προϋπηρεσία

ΠΙΝΑΚΑΣ ΙΙ

ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ ΑΕΙ	ΕΠΙΚΟΥΡΟΙ ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ	ΛΕΚΤΟΡΕΣ
διδακτορικό	διδακτορικό	διδακτορικό
ἑξαετής διδακτική προϋπηρεσία	τετραετής διδακτική προϋπηρεσία	διετής διδακτική προϋπηρεσία
δημοσιεύσεις	δημοσιεύσεις	δημοσιεύσεις
τριετής διδακτική σέ μεταπτυχιακά τμήματα	—	—

ΠΙΝΑΚΑΣ ΙΙΙ

ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ ΤΕΙ	ΕΠΙΚΟΥΡΟΙ ΤΕΙ	ΚΑΘ. ΕΦΑΡΜΟΓΩΝ
διδακτορικό	προδιδακτορικό	πτυχίο ΑΕΙ
τετραετής διδακτική προϋπηρ.	διετής διδακτική	διετής διδακτική
δημοσιεύσεις	—	—
δεκαετής ἐπαγγελματική προϋπηρεσία	δεκαετής ἐπαγγελματική προϋπηρεσία	ἑξαετής ἐπαγγελματική πείρα

Ἔτσι, ἕνα ἀπό τά βασικά αἰτήματα τῶν σπουδαστῶν γιά ἐκπαιδευτικούς ἰσότιμους μέ αὐτούς τῶν πανεπιστημίων δικαιώθηκε. Ἀλλά... ὑπάρχει δυστυχῶς ἕνα ἀλλά πού ἔχει σχέση μέ τίς μεταβατικές διατάξεις τοῦ νόμου. Ἐνῶ θά περίμενε κανείς τό ἤδη ὑπάρχον προσωπικό νά ἐνταχθεῖ στίς νέες βαθμίδες ἀνάλογα μέ τά προσόντα πού ἔχει καί νά δινόταν μιά πενταετής μεταβατική περίοδο γιά νά ἀποκτήσει κάποιος τά νέα προσόντα, ὁ νόμος 1404 καί μεταβατική περίοδο δίνει (4 χρόνια) ἀλλά καί χαριστικές διατάξεις περιέχει γιά τούς ἐκπαιδευτικούς, ἰδιαίτερα τοῦ κλάδου 22! Ἔτσι, ἄν κάποιος τοῦ κλάδου 22 εἶχε 10 χρόνια στά ΚΑΤΕΕ ἐντάσσεται στήν πρώτη βαθμίδα τοῦ καθηγητῆ. Ἡ ἁπλή ἀριθμητική ὅμως λέει ὅτι δέκα χρόνια ἔχουν ὅσοι διορίστηκαν ἐπί δικτατορίας, δηλαδή τό 1973 καί ὁ νοῶν νοείτω.

Ἄν βάλουμε στό λογαριασμό καί τήν τετραετή περίοδο πού προβλέπει γιά τήν ἀπόκτηση τυπικῶν προσόντων (ἄρθρο 38), τότε στήν πρώτη βαθμίδα τοῦ καθηγητῆ (μέ ἀποδοχές τό 80% τοῦ πανεπιστημιακοῦ καθηγητῆ) ἐντάσσονται οἱ διορισμένοι (γιατί ἡ πλειοψηφία ἀφοροῦσε διορισμούς — οὐσιαστικά — καί ὄχι ἐκλογή) ἀπό τό 1973-1976, περίοδο καθόλου διάφανη. Παρόμοιες χαριστικές διατάξεις ἰσχύουν καί γιά τούς ἄλλους κλάδους. Τό γεγονός αὐτό σέ συνδυασμό μέ τήν μή οὐσιαστική ἀποχουντοποίηση πού ζητοῦσαν καί φορεῖς ἐκπαιδευτικῶν (κλάδος 26, πανελλήνια σύσκεψη ὡρομισθίων) ἐκτός ἀπό τούς φοιτητές, θά 'χει ἀποτέλεσμα τή συνύπαρξη δύο κατηγοριῶν προσωπικοῦ. Αὐτῶν πού στό ἑξῆς θά ἐκλέγονται μέ τίς διαδικασίες τοῦ νέου νόμου (πού καί δημοκρατικές εἶναι καί ἐξασφαλίζουν τήν ἀξιοκρατία) καί μέ τά αὐξημένα τυπικά προσόντα καί τῶν χρεοκοπημένων ἐπιστημονικά καί ἠθικά στή συνείδηση τῶν φοιτητῶν καθηγητῶν πού καί ἡ «ἐκλογή» τους ἀμφισβητεῖται καί τά τυπικά τους προσόντα ὑστεροῦν. Πῶς θά σταθοῦν οἱ δεύτεροι στίς τάξεις, ὅταν οἱ φοιτητές θά τούς συγκρίνουν μέ τούς πρώτους; Νά μιά ἐρώτηση πού θέλει ἀπάντηση ἀπό κάπου.

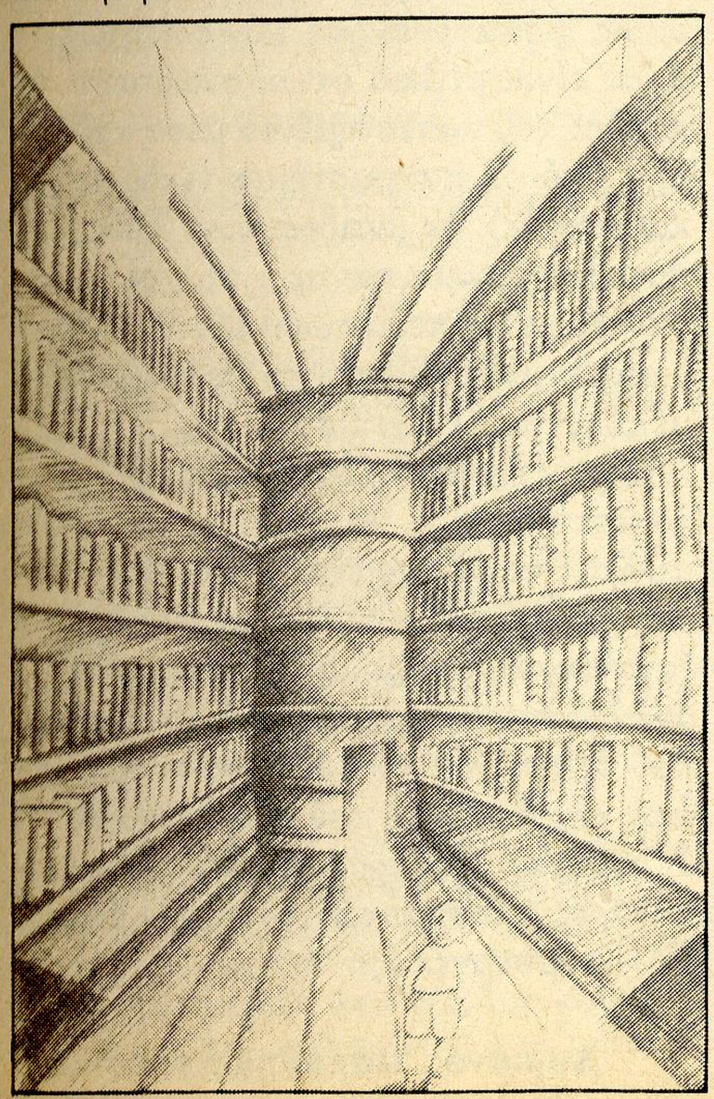

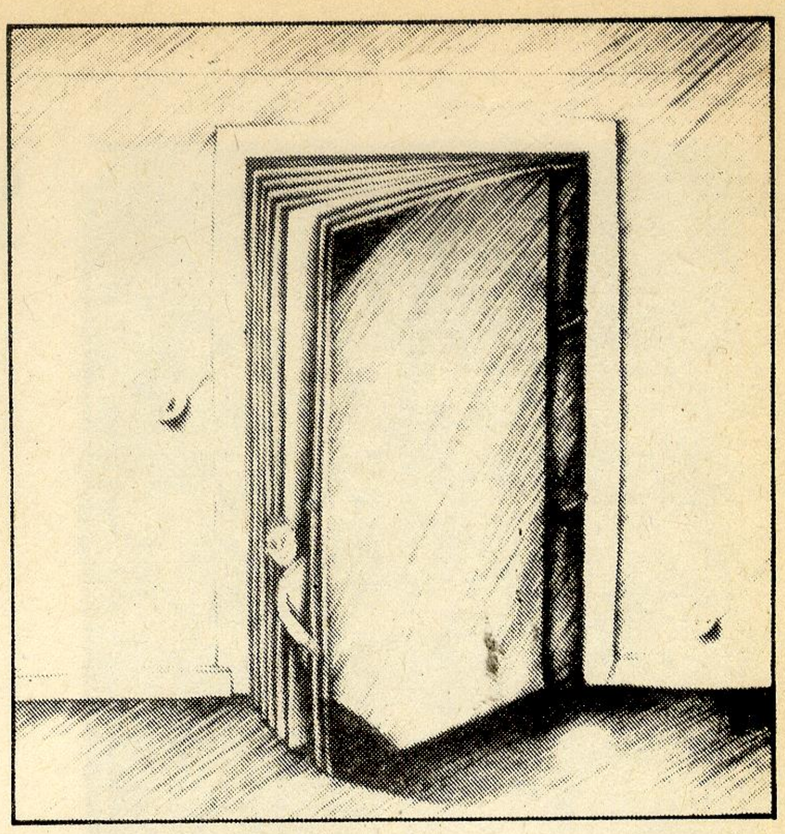

Πῶς βλέπουν οἱ σπουδαστές τῶν ΚΑΤΕΕ (ΤΕΙ) τά βιβλία τους

Ἐνῶ μέχρι σήμερα πολύς λόγος ἔχει γίνει γιά τά βιβλία τῆς στοιχειώδους, μέσης καί ἀνώτατης ἐκπαίδευσης, σπάνια ἔχουμε διαβάσει ἄρθρα ἤ μελέτες γιά τά βιβλία τῶν ΚΑΤΕΕ (σημερινά Τ.Ε.Ι.). Σημαντικό ρόλο σ' αὐτό ἔπαιξε βέβαια ὁ ἴδιος ὁ χῶρος[1] (ὅλοι γνωρίζουν ὅτι χουντοκρατεῖται) καί ὁ χαμηλός πολιτικός λόγος πού ὑπάρχει σ' αὐτόν. Μέ δεδομένα τά πιό πάνω ξεκίνησα μιά ἔρευνα[2] μέ δεῖγμα 40 μαθητῶν ΚΑΤΕΕ[3] μέ στόχο νά διαπιστωθεῖ τό πῶς βλέπουν οἱ ἴδιοι οἱ σπουδαστές τά βιβλία τους μιά καί αὐτούς ἀφοροῦν περισσότερο.

Γύρω στό 90% ὑποστηρίζει ὅτι πρέπει νά ἀλλάξουν τά περισσότερα βιβλία. Τό 82% ὑποστηρίζει ὅτι τά βιβλία τους εἶναι χαμηλότερου ἐπιπέδου ἀπό τά πανεπιστημιακά καί δέν μποροῦν νά χρησιμοποιηθοῦν στά πανεπιστήμια.

Ἐπίσης τό 40% ὑποστηρίζει ὅτι δέν ἔχουν ὀργανική σχέση μέ τά βιβλία τῶν τεχνικῶν λυκείων (ὑπάρχει ἕνα ποσοστό 40% πού δέν ἔχει γνώμη γιατί προέρχεται ἀπό γενικά λύκεια), σημεῖο πού πρέπει νά προσεχτεῖ ἰδιαίτερα ἀπό τούς ὑπεύθυνους τοῦ ὑπουργείου μιά καί στόχος εἶναι ἡ σύνδεση τῆς τεχνικοεπαγγελματικῆς μέσης μέ τήν ἀνώτερη παιδεία.

Σχετικά μέ τά βιβλία τῆς οἰκονομίας τό 70% ὑποστηρίζει ὅτι προσθοῦν συντηρητικές ἀπόψεις (17% δέν ἔχει γνώμη καί μόνο 12% πιστεύει ὅτι δέν εἶναι συντηρητικά). Σέ ἄλλη ἐρώτηση ἐπισημαίνουν ὅτι μέσα ἀπό τά βιβλία (καί σέ συνδυασμό μέ τή διδασκαλία) προετοιμάζονται μεσαῖα στελέχη 35% ἐνῶ ἕνα ποσοστό 52% ὑποστηρίζει ὅτι προετοιμάζονται κατώτερα στελέχη.

Ἀκόμα, τό 80% ἐπισημαίνει τήν ἀνυπαρξία διαγραμμάτων, τό 72% τήν ἔλλειψη πινάκων, ἐνῶ ὅλοι (100%) ὑποστηρίζουν ὅτι δέν ὑπάρχουν πολλές εἰκόνες πού θά βοηθοῦσαν στήν κατανόηση δύσκολων θεμάτων. Συνεχίζοντας μέ τίς ἀπαντήσεις διαπιστώνουμε ὅτι: Τό 77% ἐπισημαίνει τήν ἔλλειψη παραπομπῶν σέ σημεῖα ἀπαραίτητα, τό 58% τήν ἀνεπάρκεια πολλῶν παραδειγμάτων-ἐφαρμογῶν ἐνῶ ὑπάρχει ἕνα ποσοστό 70% πού πιστεύει ὅτι τά βιβλία δημιουργοῦν πολλές ἀπορίες. Τό 92% λέει ὅτι ἡ γλώσσα εἶναι κακή, τό 70% ὅτι ὑπάρχουν πολλά τυπογραφικά λάθη καί τό 90% ὅτι τά εἰσαγωγικά σημειώματα δέν εἶναι κατατοπιστικά. Τέλος, τό 95% διαπιστώνει ὅτι τά βιβλία ἔχουν χαμηλή ποιότητα. Καί ἄς μή βιαστεῖ κανείς νά πεῖ ὅτι οἱ φοιτητές ἀπαντοῦν μέ διάθεση «ἀντιπολιτευτική» στό ὅλο ἐποικοδόμημα πού λέγεται ΚΑΤΕΕ, γιατί σέ δύο ἐρωτήσεις οἱ ἀπαντήσεις τους δείχνουν ὡριμότητα πού συχνά δέν δείχνουν οἱ ἴδιοι οἱ ἐκπαιδευτικοί.

Πιό συγκεκριμένα· στό ἐρώτημα ἄν τά βιβλία ἔχουν ἐπιστημονικά λάθη τό 45% δέν ἔχει γνώμη καί 20% δέν ἔχει γνώμη στήν ἐρώτηση ἄν ἔχουν πλήρη βιβλιογραφία.

Μέ αὐτές τίς δύο ἀπαντήσεις, σαφῶς δείχνουν ὅτι σέ θέματα πού δέν ἔχουν μεγάλη ἐνημέρωση δέν βιάζονται νά ἀπαντήσουν.

Θά πρέπει νά ξεκαθαρίσω ὅτι ἡ πιό πάνω μελέτη δέν καλύπτει ὅλο τό γεωγραφικό χῶρο καί ὅλες τίς εἰδικότητες μιά καί δέν ὑπῆρχαν τά τεχνικά μέσα. Ἁπλῶς ἔγινε γιά μιά πρώτη σηματοδότηση ἀπό τούς ἴδιους τούς φοιτητές τῶν προβλημάτων πού ἔχουν σέ σχέση μέ τά βιβλία τους. Ἔτσι ἄν ὑπάρχει κάποια ἀξία στήν ἔρευνα αὐτή (πού μόνο μέρος της δημοσιεύτηκε ἐδῶ λόγω χώρου), εἶναι περισσότερο τό ξεκίνημα ἑνός κριτικοῦ διαλόγου γιά τό θέμα βιβλίων (γνωρίζω βέβαια ὅτι οὔτε τό κυρίαρχο ἀλλά οὔτε καί τό μοναδικό εἶναι) παρά ἡ γρήγορη καί εὔκολη συναγωγή συμπερασμάτων. Πάντως, κάτι κάποτε πρέπει νά ἀρχίσει καί ἡ γνώμη τῶν σπουδαστῶν νά εἶναι καθοριστική. Θέματα τέτοια πού τούς ἀφοροῦν ἄμεσα δέν θά πρέπει νά λύνονται σέ «κάποιες» αἴθουσες ἀπό «κάποιους» εἰδικούς...

Νίκος Ἀναστασάτος

Σημείωση

1. Βλ. ἄρθρο τοῦ ὑπογράφοντος στήν *Ἐλευθεροτυπία*, τόν Αὔγουστο τοῦ 1982, μέ τίτλο «Γιά μιά ἄλλη, πιό σωστή, τεχνικοεπαγγελματική ἐκπαίδευση».

2. Ἡ ἔρευνα ἔγινε τόν Νοέμβριο—Δεκέμβριο τοῦ 1983 μέ πίνακες Likert στά ΚΑΤΕΕ Πειραιᾶ, στή Σχολή Στελεχῶν Ἐπιχειρήσεων.

3. Οἱ 40 μαθητές ἀφοροῦσαν δύο τμήματα τοῦ β' ἑξαμήνου.

Ἑνιαῖος φορέας συγγραμμάτων

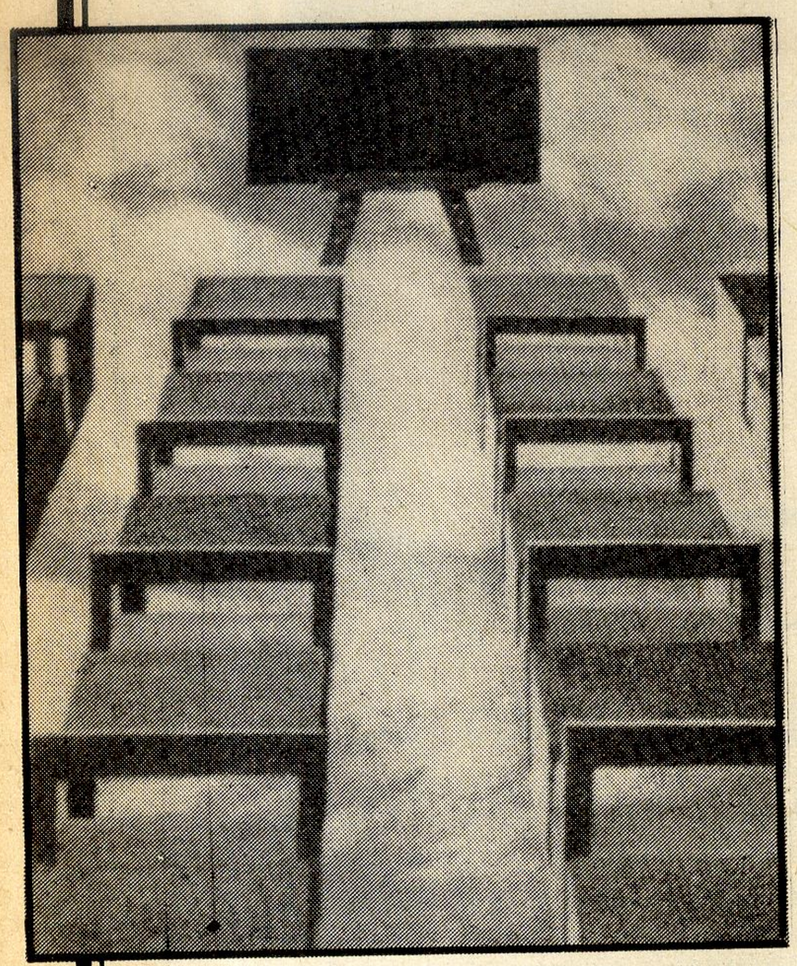

Τελευταῖα πληθαίνουν τά «ἀποκλειστικά» ρεπορτάζ ἀπό τό ὑπουργεῖο Παιδείας σχετικά μέ τήν ὑπουργική ἀπόφαση γιά τά πανεπιστημιακά συγγράμματα, πού βρίσκονται στά σκαριά. Ἔτσι στό πιό πλῆρες καί ἐνημερωμένο σχετικό ρεπορτάζ τοῦ Ἄρη Τόλιου στά *Νέα* (2.2) διαβάζουμε ὅσα ὁ δημοσιογράφος σπεύδει μέ στόμφο καί περηφάνια νά μᾶς ἀνακοινώσει:

«Ἑνιαῖος κρατικός φορέας θά ἔχει τήν εὐθύνη τῆς ἔκδοσης τῶν πανεπιστημιακῶν συγγραμμάτων.

(...) Οἱ ἐξετάσεις θά γίνονται πάνω σέ προκαθορισμένη ὕλη, ἀνεξάρτητη ἀπό τίς παρεκκλίσεις τῆς διδασκαλίας καί θά περιέχεται στό βιβλίο πού ἐπιλέγεται ἀπό τή γενική συνέλευση τοῦ Τμήματος, ὕστερα ἀπό πρόταση τοῦ ἀντίστοιχου Τομέα.

(...) Δέν ἐπιτρέπεται γιά τή διδασκαλία τῆς ἴδιας ὕλης ἑνός γνωστικοῦ ἀντικειμένου νά ἐγκριθεῖ ἡ δωρεάν χορήγηση περισσότερων ἀπό ἕνα πανεπιστημιακῶν συγγραμμάτων, ἀκόμα καί ἄν τό διανεμόμενο δέν καλύπτει ὅλη τήν ἔκταση τῆς ὕλης τοῦ μαθήματος.

(...) Σέ περίπτωση καθυστέρησης διανομῆς τοῦ συγγράμματος, ὑποχρεοῦται ἡ Γ.Σ. τοῦ τμήματος νά ἀποφασίσει τή διανομή ἄλλου βιβλίου, ἄλλου συγγραφέα, πρόθυμου νά προχωρήσει στήν ἄμεση διανομή.

(...) Στήν περίπτωση αὐτή δέν ἀποκλείεται νά ὁριστεῖ ἄλλο μέλος τοῦ Διδακτικοῦ Ἐπιστημονικοῦ Προσωπικοῦ γιά νά διδάξει τό μάθημα.

(...) Τέλος, ἡ ὑπουργική ἀπόφαση καθορίζει τό μέγεθος τῶν συγγραμμάτων καί τήν ἀμοιβή τῶν συγγραφέων. Γιά μάθημα μιᾶς ἑβδομαδιαίας ὥρας μπορεῖ νά εἶναι μέχρι 100 σελίδες, γιά δύο ὧρες 200, γιά τρεῖς 300 καί γιά πάνω ἀπό 4 ὧρες 500 σελίδες (τό μέγεθος τῆς σελίδας θά εἶναι 0,18 ἐπί 0,25)»...

Νά πού μετά τήν ἐπαναφορά τοῦ δωρεάν γάλακτος γιά τούς μαθητές, «ὀρθολογικοποιεῖται» καί τό σύστημα τῆς διανομῆς δωρεάν συγγραμμάτων στούς φοιτητές. Τόν θεσμό τοῦ ἑνός δωρεάν συγγράμματος εἶχε εἰσαγάγει μέ τή σημερινή του μορφή ἡ δικτατορία, προκειμένου νά ἐλέγξει τό περιεχόμενο τῶν σπουδῶν, ὥστε νά ἀποκλειστοῦν οἱ «ἀντικοινωνικές» παρεκκλίσεις. Σάν δόλωμα γιά τήν ἐπιβολή τοῦ ἑνός συγγράμματος χρησιμοποιήθηκε ἡ δωρεάν διανομή του, παλιό φοιτητικό αἴτημα ὅταν ἀκόμα τά χρήματα σπανίζανε.

Ἐν ἔτει 1984 τό φιλοφοιτητικό, φιλόπτωχο, σοσιαλιστικό ὑπουργεῖο συνεχίζει νά πιστεύει ὅτι μπορεῖ βέβαια οἱ «ἄποροι» φοιτητές νά πληρώνουν νοίκι 8 ἤ καί 10 χιλιάδες δραχμές τό μήνα, μπορεῖ νά χρειάζονται ἄλλα τόσα γιά νά φᾶνε — κι ἄν δέν τά 'χουν δική τους δουλειά, ἄς πεινάσουν — γιά τά βιβλία ὅμως δέν τούς περισσεύουν λεφτά. Αὐτά δέν εἶναι δική τους δουλειά. Ἐδῶ θά παρέμβει τό κράτος γιά νά τούς γλιτώσει ἀπό τό παραπανίσιο ἔξοδο τῶν πέντε-ἕξι χιλιάδων δραχμῶν τό χρόνο.

Ἔτσι, ἐνῶ σέ ὅλα τους τά ἄλλα ἔξοδα οἱ φοιτητές εἶναι ἔρμαια τῆς ἀγορᾶς χωρίς τό κράτος νά κάνει τίποτα, στό ζήτημα τοῦ βιβλίου ὑπάρχει ὑπερπροστασία. Οἱ φοιτητές ὑποχρεώνονται νά μελετοῦν τό ἕνα δωρεάν βιβλίο. Ἕνα βιβλίο δηλαδή πλήρως ἐναρμονισμένο στήν ὅλη ὠφελιμιστική φιλοσοφία τῆς παιδείας μας, ἕνα βιβλίο — τμῆμα κάποιας πολύ συγκεκριμένης «διδακτέας ὕλης».

Τούτη ἡ κρατική διδακτέα ὕλη ἀποτελεῖ τό σκαλοπάτι γιά τήν ἀπόκτηση τοῦ κρατικοῦ πτυχίου, τοῦ ἀπαραίτητου τίτλου γιά νά σέ παραδώσει τό κράτος ἄσπιλο καί ἀμόλυντο ἀπό ἀδιέξοδες ἀναζητήσεις στήν ἀγορά ἐργασίας.

Ὅλη αὐτή ἡ διαδικασία τῆς κοινωνικῆς ἐνσωμάτωσης τοῦ φοιτητῆ, τῆς παιδείας στήν ὑπηρεσία τοῦ πτυχίου, περνάει μέσα ἀπό τό ἕνα καί μοναδικό, δωρεάν καί ἑπομένως «φιλολαϊκό» σύγγραμμα. Τό ΠΑΣΟΚ ὀρθολογικοποιεῖ τό σύστημα-κληροδότημα τοῦ δεξιοῦ παρελθόντος, πατάσσει τούς μεσάζοντες καί κερδοσκόπους τοῦ βιβλίου, ἱδρύει ἑνιαῖο κρατικό φορέα γιά τίς πανεπιστημιακές ἐκδόσεις, ἐξοβελίζει κάθε ἄλλο σύγγραμμα πλήν τοῦ ἑνός καθαγιασμένου — πού ἐπιλέγεται μάλιστα μέ δημοκρατικές διαδικασίες — καί τέλος, προκειμένου νά μή ζημιώνει τό κράτος πληρώνοντας κερδοσκόπους καθηγητές πού γράφουν «μεγάλα βιβλία γιά μικρά μαθήματα», καθορίζει τά κιλά τῶν βιβλίων ἀνά κιλό γνωστικοῦ ἀντικειμένου.

Καί τό φοιτητικό κίνημα, ἡ ΕΦΕΕ; Ὅπως δηλώνει ὁ Γ. Τσαμουργέλης, μέλος τοῦ Κ.Σ. τῆς ΕΦΕΕ, τό φοιτητικό κίνημα εἶναι ἐνθουσιασμένο. Τό σύστημα ὀρθολογικοποιεῖται, ἕνα τό βιβλίο ἀλλά τζάμπα, οἱ πόρτες τῆς κοινωνίας ἀνοιχτές. «Ἀπαιτεῖται ὅμως ἡ ἐπαγρύπνηση τῶν φοιτητῶν ἀφοῦ εἶναι βέβαιο ὅτι οἱ γνωστοί κύκλοι τοῦ κατεστημένου μέσα καί ἔξω ἀπό τά πανεπιστήμια (ἐκδότες, καθηγητές) θά ἀντιδράσουν. Τούς προειδοποιοῦμε πάντως, πώς σέ ὁποιαδήποτε περίπτωση δέν διαπραγματευόμαστε τό δημοκρατικό μέλλον τῶν Πανεπιστημίων»...

Ἄς μήν ξανατολμήσει λοιπόν ὁ κατεστημένος κ. Μαρωνίτης νά μιλήσει γιά περισσότερα τοῦ ἑνός συγγράμματα, οὔτε θά πρέπει νά ξαναθιγοῦν παρόμοια ζητήματα στά ἀντιδραστικά τριήμερα γιά τήν παιδεία πού ὀργανώνει τό ΚΚΕ ἐσωτ. Ἐκτός ἀπό τήν ἀντίθεση τοῦ προοδευτικοῦ ὑπουργείου, θά τούς συνοδεύουν καί οἱ κατάρες ριζοσπαστῶν φοιτητῶν ὅπως ὁ Γ. Τσαμουργέλης.

Δαμιανός Παπαδημητρόπουλος

Ἐπιστήμη — Δημοτική: σημειώσατε τί;

Λίγο πρίν τόν Ἑνιαῖο Φορέα Συγγραμμάτων

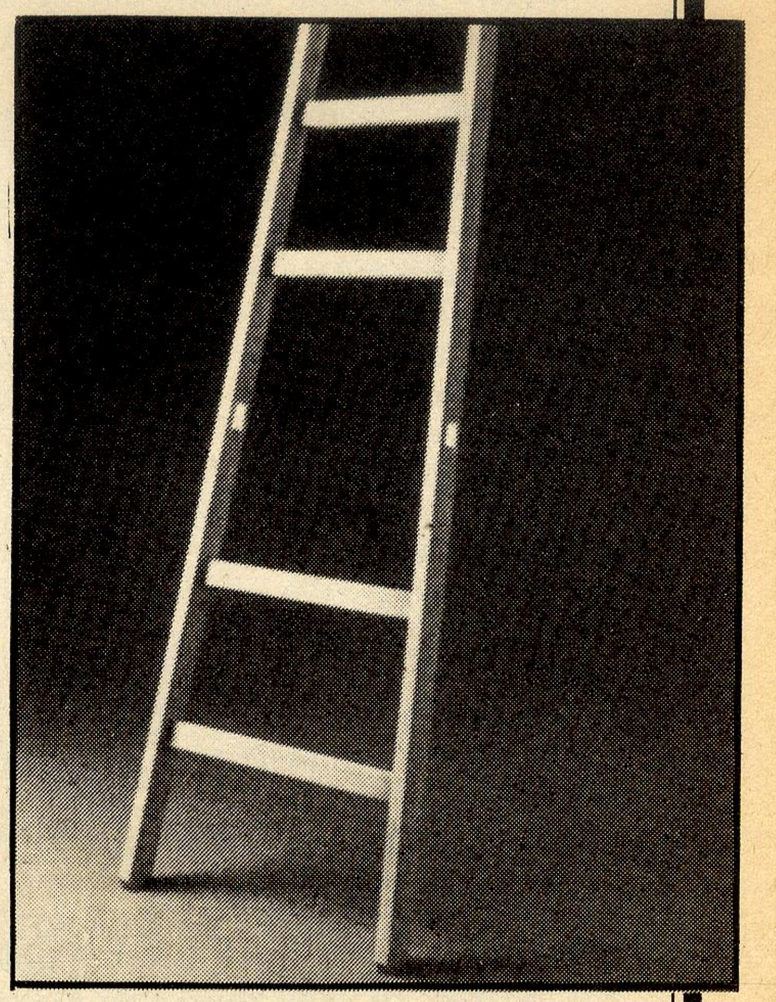

Τό ἕνα βιβλίο εἶναι κόκκινο μέ ἄσπρα γράμματα καί ὁ τίτλος αὐτοῦ *Βασική ἱστολογία*. Τό ἄλλο βιβλίο εἶναι πράσινο, ἐπίσης μέ ἄσπρα γράμματα, καί τό ὄνομα αὐτοῦ *Βασική Ἐμβρυολογία καί Συγγενεῖς Ἀνωμαλίες*. Γιά ὅποιον δέν κατάλαβε πρόκειται γιά τά συγγράμματα τῆς ἕδρας Ἱστολογίας καί Ἐμβρυολογίας τῆς Ἰατρικῆς σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.

1. Ἄς τά πάρουμε ὅμως ἀπό τήν ἀρχή, ἀρχίζοντας ἀπό τήν *Ἱστολογία*. Στό ἐξώφυλλο διαβάζουμε ὅτι ἡ *μετάφραση-ἐπιμέλεια* ὀφείλονται στόν καθηγητή τῆς ἐνλόγω ἕδρας Ἀλέξανδρο Κοντόπουλο. Παρακάτω – στό ἐξώφυλλο πάντα – διαβάζουμε τούς *συγγραφεῖς* τοῦ τόμου: L.C. Junqueira, J. Carneiro (καθηγητές Ἱστολογίας στό Σάο Πάολο τῆς Βραζιλίας) καί A. Contopoulos (καθηγητής Ἀνατομίας στό Σάν Φρανσίσκο). Οἱ ἀπορίες μας λύνονται στή βιβλιογραφία, ὅπου ἀνακαλύπτουμε τό ὄνομα τῶν δύο Βραζιλιάνων πολλές φορές μά τό ὄνομα τοῦ συμπατριώτη μας *οὔτε μία*.

Διαπιστώνουμε λοιπόν ὅτι ἡ μόνη σχέση πού ἔχει ὁ κύριος Κοντόπουλος μέ τό βιβλίο εἶναι ἡ μετάφραση καί ἡ ἐπιμέλεια, πράγμα πού στό ἐξώφυλλο δέν φαίνεται καί τόσο καλά. Δέν φταίει ὅμως αὐτός μιά καί τό ἀθηναϊκό Πανεπιστήμιο τοῦ ἀνέθεσε τήν ἕδρα τῆς Ἱστολογίας καί Ἐμβρυολογίας ἐνῶ ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἀνατόμος. Διάλεξε λοιπόν κι αὐτός ἕνα καλό ξενόγλωσσο βιβλίο – ἀφοῦ δέν ἔχει ἰδέα ἀπό τό ἀντικείμενο πού πρέπει νά διδάξει –, τό μετέφρασε καί τό ἐπιμελήθηκε.

Τόν συγχωροῦμε καί προχωρᾶμε στό κείμενο. Διαπιστώνουμε καταρχήν ὅτι ἡ γλώσσα εἶναι δημοτική καί ἐπαινοῦμε. Διαβάζοντας ὅμως καλύτερα βλέπουμε ὅτι δέν εἶναι ἀκριβῶς δημοτική ἀλλά μᾶλλον *δημώδης*. Βλέπουμε ὅτι ὁ μεταφραστής, πιστός στή γλώσσα τῆς γενέτειράς του – ἀδιευκρίνιστη ἀπό τό κείμενο – γράφει:

— (σ. 47) Ἡ μελέτη τῆς φυλετικῆς χρωματίνης ἔχει *φαρδειά* ἐφαρμογή στήν Ἰατρική.

— (σ. 77) Ἡ στενή συνεργασία ἀνάμεσα στό λεῖο ἐνδοπλασματικό δίκτυο καί στά μιτοχόνδρια, ἕνα *δυνατό* παράδειγμα συνεργασίας...

— (σ. 82, λεζάντα) ...τά μόρια τοῦ κολλαγόνου πού εἶναι *σάν ραβδία* καί πού τό καθένα *μετράει* 280 mm.

— (σ. 108) (προσέξτε μέτρο) Μετά τή γέννηση ἡ ἀνάπτυξη *ἀπό* νέα λιποκύτταρα γίνεται συχνά κύρια γύρω ἀπό μικρά αἱμοφόρα ἀγγεῖα *ὅπου ἀδιαφοροποίητα μεσεγχυματικά κύτταρα συνήθως βρίσκονται*.

— (σ. 116) Ἡ πιό συνηθισμένη εἶναι ἡ ἀσβεστοποίηση τῆς θεμέλιας οὐσίας *καί πού σέ αὐτή* γίνεται πρῶτα μιά αὔξηση *στό μέγεθος καί στόν ὄγκο* τῶν κυττάρων...

Ἀπό ἀράδα σέ ἀράδα παραμονεύουν οἱ ἐκπλήξεις: *ξάστερα* κύτταρα, *μεσιανή* περιοχή, *στενόμακρες* τομές, *ἴνες κυκλοτερά* τοποθετημένες, κύτταρα *ἐπίπεδα σάν μύγδαλα, πυκνογιομισμένα* μιτοχόνδρια καί *ἀποσβεστοποιημένα* (;) κόκαλα.

Ἔκθαμβοι ἀπό τήν ἐπιστροφή στίς ρίζες διαπιστώνουμε ὅτι καί τό ἀστυνομικό πνεῦμα δέ λείπει ἀπό τό μεταφραστή, πού ἀναγκάζει τούς φοιτητές του, μέ τό αἰνιγματικό του ὕφος, νά ἀναπτύξουν κριτικό πνεῦμα:

— (σ. 33) Εἶναι γνωστό ὅτι ἀποτελοῦν τή θέση τῆς δράσης τῆς ΑΤΡασης πού εἶναι *ἀνακατεμένη* στήν ὀξειδωτική φωσφορυλίωση (ὑπάρχει σχετικός φάκελος στήν Ἀσφάλεια...)

— (σ. 60) Παρά τό γεγονός ὅτι τά *δεσμοσώματα* διατηροῦν τά κύτταρα προσκολλημένα, ἡ ἀπουσία ἀπό *δεσμοσώματα* δέν ἐμποδίζει τό χώρισμα τῶν κυτταρικῶν μεμβρανῶν σέ περιοχές πού δέν ὑπάρχουν *δεσμοσώματα* (χμ!)

— (σ. 144) Ὁ λειτουργικός ρόλος αὐτῆς τῆς μελανοχρωστικῆς στά νευρικά κύτταρα εἶναι *σκοτεινός*.

— (σ. 295) ...Χαρακτηριστικά πού κάνουν τίς βλεννώδεις ἐκκρίσεις τους ἀρκετά διαφορετικές ἀπό αὐτές πού ἔχει τό ἐπιθήλιο στά βλεννώδη κύτταρα πού καλύπτει τήν ἐπιφάνεια. (Ποιός μᾶς καλύπτει;)

Ἄλλο χαριτωμένο στοιχεῖο τοῦ βιβλίου εἶναι τά «πού», «καί πού», «καί πού σέ αὐτό». Ἄν αὐτά τά «πού» ἦταν δεκάρες, θά καλύπταμε τό ἔλλειμμα τοῦ ἐθνικοῦ προϋπολογισμοῦ γιά πολλά χρόνια. Ἀπολαῦστε:

— (σ. 214) Ἡ λειτουργία *πού* ἔχει τό λεμφικό σύστημα εἶναι νά ξαναφέρνει στό αἷμα τό ὑγρό ἀπό τούς χώρους τῶν ἱστῶν, *καί πού* εἰσχωρώντας στά λεμφατικά τριχοειδή, συμμετέχει ἔτσι στό σχηματισμό τοῦ ὑγροῦ μέρους ἀπό τή λέμφο, *καί πού* περνώντας μέσα ἀπό τούς λεμφαδένες, συμμετέχει στήν κυκλοφορία *πού* ἔχουν τά λεμφοκύτταρα καί οἱ ἄλλοι ἀνοσολογικοί παράγοντες... *Πουπουισμοῦ* τό ἀνάγνωσμα.

Καί μερικά στοιχεῖα τοῦ γλαφυροῦ ὕφους καί τῆς γραμματικῆς ἄποψης. Στή σελίδα 36 μαθαίνουμε ὅτι τά τριτόκλιτα ἐπίθετα εἰς -υς εἶναι ἄκλιτα: ...τοῦ *τραχύ* ἐνδοπλασματικοῦ δίκτυου. Ἐπίσης ἀνακαλύπτουμε μιά πρωτότυπη χρήση τῶν προθέσεων (...ἡ μεμβράνη εἶναι διαπεραστή *μέ* μακρομόρια...). Τό χιοῦμορ καί τά λογοπαίγνια δέν λείπουν βέβαια ἀπό ἕνα τέτοιο ἀριστούργημα: (σ. 121) Μετά ἀπό 7 καί ἰδιαίτερα 45 μέρες... (σ.σ. κυρίως δέ μετά ἀπό 25 μῆνες)· (σ. 142) ...πού δέν εἶναι *πολύ πολυάριθμοι* στό νευρικό ἱστό... (σ.σ. εἶναι λίγο πολυάριθμοι). Τέλος, ἐκστατικοί ρουφᾶμε τίς πολιτιστικές πληροφορίες πού παρέχονται: (σ. 143) Ἡ χρωματίνη εἶναι συνήθως *λεπτά* σκορπισμένη... (σ.σ. εὐγενέστατη)· (σ. 168) Τό ὑγρό εἶναι *καθαρό*, ἔχει μικρό εἰδικό βάρος... (σ.σ. αὐτό εἶναι πολιτισμός) κ.λπ.

2. Προχωρᾶμε στήν *Ἐμβρυολογία* καί καταγράφουμε δύο καινούρια στοιχεῖα:

1) Τή βαθιά προσήλωση τοῦ μεταφραστῆ στήν ἀρχαία τραγωδία:

— Ἡ γέννηση εἶναι ἕνα *δραματικό* γεγονός κατά τή διάρκεια τῆς ἀνάπτυξης...

2) Τή διάθεση ἐπεξήγησης δύσκολων νοημάτων:

— Τροφοβλάστη = ἀπό τό ἑλληνικό τροφή πού σημαίνει τρέφομαι καί *βλαστός* πού σημαίνει *σπέρμα*...

Εὐτυχῶς πού στή σελίδα 88 διαβάζουμε: «Τό τμῆμα τῆς ἐμβρυολογίας πού ἀ-

σχολεῖται μέ τήν ἀνώμαλη ἀνάπτυξη καί τίς συγγενεῖς ἀνωμαλίες ὀνομάζεται *τερατολογία*». Κουνᾶμε λοιπόν συγκαταβατικά τό κεφάλι μας κατανοώντας τό πρόβλημα.

Τό ζήτημα εἶναι ὅτι ἐμεῖς μέν κουνᾶμε συγκαταβατικά τό κεφάλι μας καί παύουμε νά ἀσχολούμαστε, οἱ φοιτητές ὅμως εἶναι ὑποχρεωμένοι ὄχι μόνο νά διαβάσουν αὐτά τά βιβλία ἀλλά καί νά τά μελετήσουν καί νά τά μάθουν ἀπέξω. Ἀργότερα μάλιστα αὐτοί οἱ ἴδιοι θά προσπαθοῦν νά καταλάβουν τί ἐννοεῖτε λέγοντας «πονάω ἐδῶ».

Νά ἕνα *δυνατό* παράδειγμα λοιπόν γιά τό ποιόν τῶν συγγραμμάτων τοῦ ἑλληνικοῦ πανεπιστημίου. Μᾶς προκαλεῖ ἑπομένως κατάπληξη ἡ περηφάνια μέ τήν ὁποία προβάλλεται ἡ εἴδηση (*Τά Νέα*, 2 Φεβρουαρίου): «Κρατικός φορέας θά ἐκδίδει τά βιβλία τῶν καθηγητῶν». Ἀπ' ὅσα ἀκολουθοῦν διαπιστώνουμε ὅτι προβλέπεται τό πῶς θά ἐκδίδονται, πότε θά γράφονται, τί μέγεθος θά ἔχουν καί ποιός θά μοιράζει τά βιβλία τῶν καθηγητῶν. Πουθενά δέν γίνεται λόγος γιά τό ποιός θά ἐλέγχει τό τί θά γράφουν αὐτοί οἱ καθηγητές. Μήπως τό περιεχόμενο θά ἐλέγχεται καί αὐτό ἀπό τή συνέλευση τμήματος; Τότε ἡ μέν κλίκα τῶν καθηγητῶν θά ἐπιδοκιμάζει ἀδιακρίτως, τό ΕΔΠ θά φοβᾶται νά διαμαρτυρηθεῖ κι οἱ φοιτητές θά κοιτᾶνε μέ ἀπορία. Χαρακτηριστική ἐξάλλου εἶναι ἡ δήλωση τοῦ μέλους τοῦ Κ.Σ. τῆς ΕΦΕΕ Γ. Τσαμουργέλη. Οὔτε λίγο οὔτε πολύ τό πρόβλημα εἶναι τά «δημοκρατικά συγγράμματα» πού θά «παρακολουθοῦν τή σημερινή δημοκρατική πορεία τῶν ΑΕΙ» (!).

Ἀναλογίστηκε ποτέ ὁ κ. Τσαμουργέλης πῶς θά αἰσθανθεῖ ἄν ἀναγκαστεῖ κάποτε νά διαβάσει τά «συγγράμματα» τοῦ κ. Κοντόπουλου ἤ κάποιου ἀνάλογου, ἔστω κι ἄν τά ἔχει ἐκδώσει κρατικός φορέας καί ὄχι ἕνας τυχαῖος ἐκδοτικός οἶκος; Ἄς μήν πανηγυρίζουμε χωρίς λόγο καί ἄς μή βάζουμε τό κάρο μπροστά ἀπ' τά βόδια.

Τό μόνο πού μποροῦμε νά προσθέσουμε, μέ ἀρκετή διάθεση σκεπτικισμοῦ, εἶναι κάτι πού δέν ἀποτελεῖ προϊόν καμιᾶς γενικῆς συνέλευσης τμήματος, ὅμως περιγράφει τήν οὐσία τῆς κατάστασης: ἤ στραβά εἶν' τ' ἄρμενα ἤ στραβά ἀρμενίζουμε.

Μιχάλης Τσοῦτσος

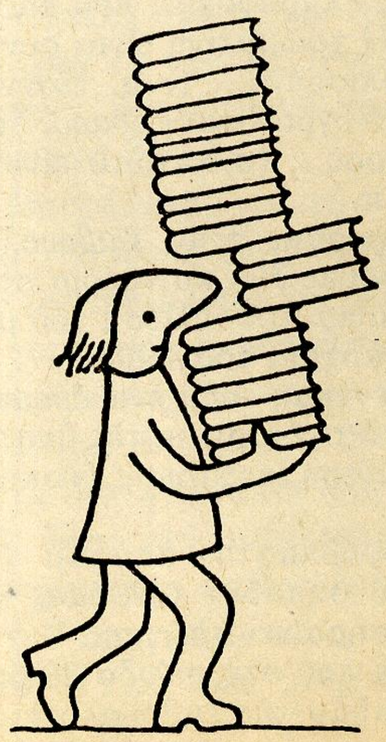

Τά «μεταλυκειακά» μπροστά στό διαγώνισμα

Ἔχει παρατηρηθεῖ ὅτι πολλές φορές οἱ μαθητές τῶν μεταλυκειακῶν προπαρασκευαστικῶν κέντρων ἀντιμετωπίζουν μέ ἰδιαίτερο τρόμο ὁποιαδήποτε γραπτή ἐξέταση πού μπορεῖ νά θυμίσει διαγωνισμό. Τό φαινόμενο αὐτό, χωρίς νά εἶναι καθολικό, εἶναι ὡστόσο ἀρκετά σημαντικό ὥστε νά ἀπασχολεῖ τό διδακτικό προσωπικό τῶν κέντρων. Οἱ γνῶμες ἐδῶ διαφέρουν καί ἡ πιό διαδεδομένη ἐξήγηση τοῦ φαινόμενου ἀποδίδει τήν εὐθύνη στούς γονεῖς. Αὐτοί, δηλαδή, δέν πιέζουν ὅσο θά χρειαζόταν τά παιδιά τους ὥστε νά προσαρμοστοῦν καί νά εὐθυγραμμιστοῦν μέ τίς ἀπαιτήσεις τῆς «προπαρασκευαστικῆς» διδασκαλίας.

Τά παιδιά πού ἔχουν ἤδη ἀποτύχει στίς εἰσαγωγικές ἐξετάσεις δέν εἶναι ἀναγκαστικά τά λιγότερο ἔξυπνα. Σέ πολλές περιπτώσεις παρουσιάζουν ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον καθώς διαγράφεται στίς πράξεις καί τά λόγια τους μιά λανθάνουσα ἄρνηση τῆς ἀνταλλαγῆς πού τούς ἐπιβάλλεται. Ἡ κοινωνική — ἐπαγγελματική «διασφάλιση» δηλαδή, μέ ἀντάλλαγμα τόν νεανικό ἐνθουσιασμό, τήν ἀνεμελιά, τόν ἔρωτα καί τήν ἐλεύθερη ἀναζήτηση τοῦ κόσμου. Ἄν κάτι τά χαρακτηρίζει, αὐτό λέγεται κόπωση καί ἀηδία. Δέχονται πιέσεις ἴσως πρίν ἀκόμα μποῦν στό δημοτικό. Στό σπίτι καί στό σχολεῖο, μέρα τή μέρα καί χρόνο τό χρόνο, βιώνουν μέ τή μορφή φρικτῆς ἀποκάλυψης ὅτι δέν ὑπάρχει ἐπιτυχία στή ζωή, ἄν δέν διαβάσουν, ἄν δέν περάσουν στίς ἐξετάσεις, ἄν δέν μποῦν στά πανεπιστήμια κι ἄν δέν μάθουν 2-3 γλῶσσες.

Ὅταν ἡ ὥρα τῆς πρώτης ἀποτυχίας φτάσει, ὅταν περάσει τό κύμα τῆς πρώτης κατάθλιψης, ἀνακαλύπτουν μέ ἔκπληξη ὅτι μποροῦν καί ἀναπνέουν ἀκόμα καί ὅτι ὑπάρχουν κι ἄλλα πράγματα πού μπορεῖ κανείς νά κάνει. Ἐκεῖνα πού ἔρχονται στά μεταλυκειακά ἐξακολουθοῦν νά δέχονται τήν πίεση τῆς νεοελληνικῆς μας «περί ἐπιτυχίας» ἰδεολογίας ἤ, πιό πεζά, τήν πίεση τῶν γονιῶν τους. Ἡ πρώτη ἀποτυχία ὅμως ἔχει κλονίσει τίς βεβαιότητες καί κάπου, σ' αὐτά τά κέντρα, ἡ ζωή ξαναποκτᾶ τά δικαιώματά της. Τό διαγώνισμα γίνεται μισητό καί τρομακτικό ἐνῶ οἱ νεανικές δραστηριότητες — ἡ ἀναζήτηση συντρόφου ἀπό τό ἄλλο φύλο — φαίνεται νά ὁρίζουν τόν χῶρο.

*

Ἀπό τή μεριά τῶν ἀξιωματούχων τοῦ ὑπουργείου Παιδείας, τά μεταλυκειακά εἶναι λεπτομέρεια περιορισμένου ἐνδιαφέροντος. Ἀκόμα καί στήν καλύτερη περίπτωση, τά κέντρα αὐτά θεωροῦνται κάτι σάν ἀσφαλιστική δικλείδα πού μοιράζει ψευδαισθήσεις σέ ἐκείνους πού ἔχουν, μετά τήν ἀποτυχία, τήν αἴσθηση τοῦ ἀπόβλητου. Ἀντίστοιχος καί ὁ τρόπος (ἡ ἄθλια ἐπαγγελματική κατοχύρωση), μέ τόν ὁποῖο ἀντιμετωπίζονται οἱ διδάσκοντες ἐκεῖ. Καί ὅμως, δέν λείπουν οἱ βαρύγδουπες δηλώσεις γιά παροχή προωθημένων γνώσεων, γιά προθάλαμο μιᾶς κάποιας ἐπικείμενης ἀνώτατης παιδείας, καί ἀκόμα τό «σοσιαλιστικό» τοῦ μέτρου: τά δημόσια μεταλυκειακά ἐνάντια στά ἰδιωτικά φροντιστήρια.

Ἀλλά καί ἄν ἀγνοήσουμε τό τί εἴδους παιδεία μπορεῖ νά προσφέρει ἡ ἐντατική ἀπομνημόνευση παρόμοιων διδακτικῶν βιβλίων (ἔχω ὑπόψη μου τά βιβλία τῆς ἱστορίας, ἡ ἀθλιότητα τῶν ὁποίων καλό θά εἶναι νά γίνει ξεχωριστό θέμα), ἀποτελεῖ σημαντική ἀγένεια (καί ἀφέλεια) τό νά δηλώνονται στά σοβαρά τέτοια βαρύγδουπα, μέ ἀποδέκτες ἀπελπισμένους νέους (καί ἐξίσου ἀπελπισμένους διδάσκοντες). Ἡ συμπεριφορά τῶν παιδιῶν, ἡ ἀναπόληση τῆς φυσιολογικῆς ζωῆς, ὅπως ἐκδηλώνεται στά κέντρα, εἶναι ἀπό τά ἐλάχιστα δείγματα ὑγείας σ' αὐτό τό «ἐκπαιδευτικό» σύστημα. Δίνουν δέ τήν πραγματική διάσταση αὐτοῦ τοῦ ἐφευρήματος, τῶν μεταλυκειακῶν, πού στόχο ἔχει, κατά τούς κρατοῦντες, νά ἀνεβάσει σέ ἀνώτερα ἐπίπεδα τήν ἤδη θαυμαστή μας παιδεία.

Γιῶργος Μαργαρίτης

Ἀπροστάτευτη ἀθωότητα

Μετά τήν ἀπόφαση τοῦ Γ' Τμήματος Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας, γιά τήν ἀντισυνταγματικότητα τοῦ νόμου-πλαίσιο

Ο μακαρίτης ὁ Παζολίνι ἔλεγε ὅτι οἱ ἐκπρόσωποι τῆς ἐπίσημης παιδείας συχνά διαπράττουν τό ἁμάρτημα νά θεωροῦν τόν ἑαυτό τους ἀθῶο. Ἡ ἀπόφαση τοῦ Γ' Τμήματος τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας σχετικά μέ τή συνταγματικότητα τοῦ νόμου-πλαίσιο 1268/82 γιά τά ἀνώτατα ἐκπαιδευτικά ἱδρύματα, ὄχι μόνο νομιμοποιεῖ αὐτή τήν ἀθωότητα ἀλλά ἐπιδιώκει καί νά τήν προστατεύσει. Ἐκεῖνο ὅμως πού ἀξίζει κυρίως νά σημειωθεῖ εἶναι ὅτι ἡ ἔκδοσή της συμπίπτει ἴσως μέ τήν πιό κρίσιμη καμπή τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου στά πανεπιστήμια. Συγκεκριμένα, στίς περισσότερες σχολές ἔχουν μετά ἀπό πολλές περιπέτειες ἐκλεγεῖ οἱ πρυτανικές ἀρχές, συγκροτήθηκαν οἱ τομεῖς, προχωροῦν οἱ ἐπεξεργασίες τῶν νέων προγραμμάτων σπουδῶν καί οἱ διαδικασίες προαγωγῆς τοῦ προσωπικοῦ σέ ἀνώτερες βαθμίδες.

Ἡ ἀπόφαση πού κάνει δεκτές τίς προσφυγές καθηγητῶν ὅσον ἀφορᾶ τίς ἐκλογές τῶν πρυτανικῶν ἀρχῶν καί τίς ἐντάξεις τῶν λεκτόρων δέν θά ἐπηρεάσει μόνο τίς παραπάνω διαδικασίες ἀλλά καί κυρίως αὐτή τήν ἴδια τή λειτουργία τῆς γενικῆς συνέλευσης τοῦ τμήματος, βασικοῦ κυττάρου ἐκσυγχρονισμοῦ καί ἐκδημοκρατισμοῦ τῶν πανεπιστημίων σήμερα. Ὁ καθηγητικός αὐταρχισμός, ἡ αὐθαιρεσία καί τό συντεχνιακό πνεῦμα δέν μποροῦν παρά νά ἐνταθοῦν μετά τίς γνωματεύσεις τοῦ ἀνωτάτου δικαστηρίου πού θεωρεῖ δεσμευτική τῆς ἐλευθερίας τῶν καθηγητῶν τήν ἐξάρτηση τῶν δικαιωμάτων καί καθηκόντων τους *«σέ ἀποφασιστικό βαθμό ἀπό ἄλλους παράγοντες τῆς πανεπιστημιακῆς ζωῆς ὅπως εἶναι τό βοηθητικό προσωπικό καί οἱ φοιτητές»*, ἤ ὅταν ἡ αὐτοδίκαιη ἔνταξη τῶν λεκτόρων θεωρεῖται ὅτι θίγει πάλι τήν ἐλευθερία τῶν καθηγητῶν καθώς *«παραγνωρίζεται ἡ θέση τους ἀπέναντι στό βοηθητικό προσωπικό»*.

Ἀποτελεῖ βέβαια εἰρωνεία τό γεγονός ὅτι τό ἀνώτατο δικαστήριο θέλει νά προστατεύσει τό δικαίωμα τῆς αὐτοδιοίκησης ὑπέρ ἐκείνων τῶν ὁποίων ἡ χρόνια ἀεργία, παθητικότητα καί ἀπολίθωση προκάλεσε τήν κρατική παρέμβαση μ' ἕνα τόσο ἀσφυκτικό θεσμικό πλαίσιο ὅπως αὐτό τοῦ νόμου 1268. Πλαίσιο μάλιστα πού τήν τελευταία στιγμή διαμορφώθηκε κάτω ἀπό τίς ἔντονες πιέσεις τοῦ προσκείμενου στόν πρωθυπουργό «καθηγητικοῦ κατεστημένου», ἔτσι ὥστε καί ἡ πίτα τῆς «ἀντίδρασης» ἁπλῶς νά τσιμπολογηθεῖ καί οἱ πανεπιστημιακοί συνδικαλιστές νά αἰσθάνονται χορτάτοι καί συνεπεῖς ἀπέναντι στίς δυνάμεις πού τούς ἀντιπολιτεύονταν.

Καί ἐπειδή τά πανεπιστήμια δέν θά ἔπρεπε νά θεωροῦνται ἱδρύματα ἀγγέλων ἄν ἐξαιρεθοῦν οἱ καθηγητές τους, δέν θά ἔπρεπε ἐπίσης νά θεωρεῖται ὅτι ἡ ἔνταση τῶν σχέσεων ἀνάμεσα σ' αὐτούς καί τούς ὑφισταμένους τους θά ἀφήσει ἀνεπηρέαστους καί τούς τελευταίους. Ἤδη γιά τό ζήτημα τῶν προαγωγῶν ἡ τρομοκρατία πού ἀσκεῖται στό ὄνομα τῆς ἀφηρημένης ἀξιοκρατίας ὠθεῖ μεγάλο μέρος, λεκτόρων κυρίως, ἀκόμα καί αὐτῶν πού ἀνήκουν στό περίφημο «μπλόκ τῆς ἀλλαγῆς», σέ συμβιβασμούς, ὑποχωρήσεις καί συναλλαγές γιά τήν ἐξασφάλιση τοῦ ἐπίζηλου τίτλου τοῦ ἐπίκουρου ἤ ἀναπληρωτῆ καθηγητῆ.

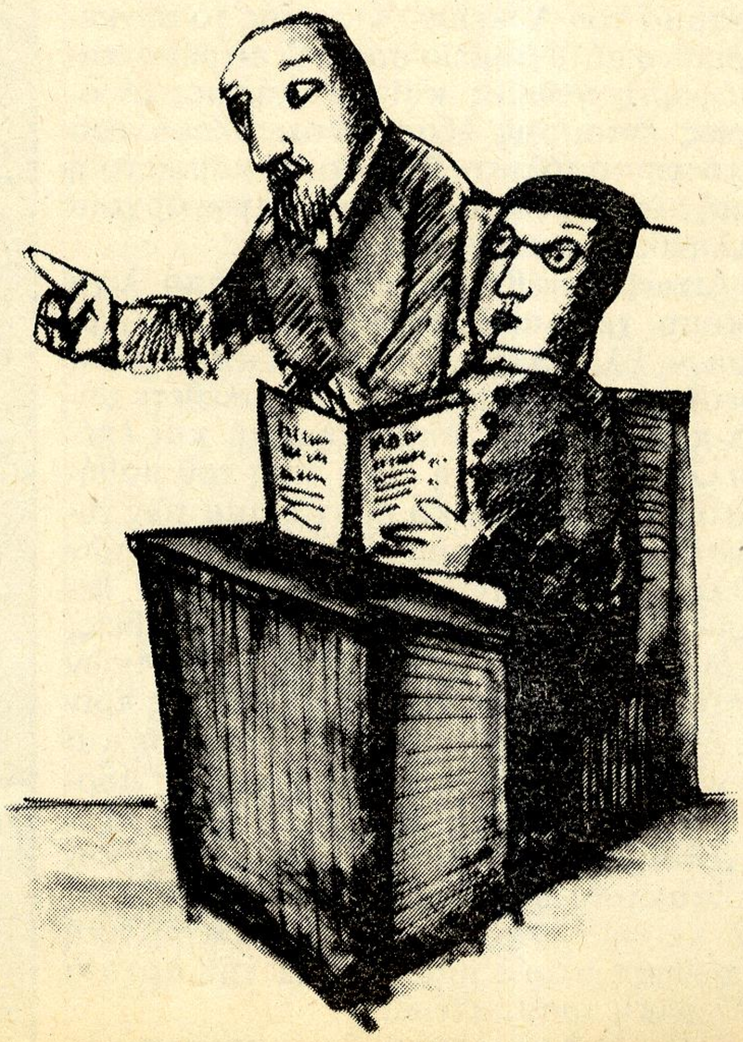

Μέσα σ' αὐτή τή «φραξιονιστική πάλη χωρίς ἀρχές» πού ἐπιτείνει τή διάλυση καί τήν ἀναξιοπιστία τῆς ἀκαδημαϊκῆς κοινότητας, ἡ κυβέρνηση σιωπᾶ ἀφήνοντας ἀναπάντητες τίς ἐκκλήσεις τῶν πανεπιστημιακῶν ἀρχῶν ἤ τῶν συνδικαλιστικῶν φορέων γιά ἑρμηνεῖες τοῦ ἀσαφοῦς καί ἐλλιποῦς σέ πολλά σημεῖα νόμου της. Εἶναι χαρακτηριστικό ὅτι παρά τίς γενικότερες πολιτικές συνέπειες μιᾶς ἀπόφασης ὅπως αὐτή τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας, πού χτυπάει τή μοναδική μεγάλη θεσμική μεταρρύθμιση τῆς «ἀλλαγῆς», κάτι πού δέν παρέλειψε νά τονίσει ὁ κ. Ἀβέρωφ στίς σχετικές του δηλώσεις, δέν θεωρεῖται ἀπίθανο ὅτι ἡ κυβέρνηση θά θελήσει νά ἐκμεταλλευτεῖ δημαγωγικά κι αὐτή ἀκόμα τήν ἀποτυχία της. Κι αὐτό γιά δυό λόγους. Ὁ πρῶτος σχετίζεται μέ τή συγκυρία. Μετά τή συνάντηση τῶν ἀκροδεξιῶν στό «Κάραβελ», τό διάγγελμα Παπαδόπουλου καί ἐνόψει εὐρωεκλογῶν, ἡ κυβέρνηση – καί αὐτό μπορεῖ νά τό συμπεράνει κανείς ἀπό τίς κραυγές τοῦ συμπολιτευόμενου τύπου – θά χρησιμοποιήσει τό μέτωπο πού ἀνοίγεται μέ τήν ἀπόφαση τοῦ Σ.τ.Ε. ἐντείνοντας τήν κινδυνολογία πού συνοψίζεται στό δίλημμα ΠΑΣΟΚ ἤ δεξιά καί μάλιστα ἀκροδεξιά, σύμφωνα μέ τή σημερινή δυναμική τῶν ἀντιπολιτευτικῶν ζυμώσεων καί τάσεων.

Ὁ δεύτερος λόγος σχετίζεται μέ τήν ἐνίσχυση τῆς τάσης Παπαθεμελῆ πού ἐπιδιώκει τήν τροπολογία τοῦ νόμου πρός συντηρητικότερες κατευθύνσεις. Μάλιστα τό *Βῆμα τῆς Κυριακῆς* (5.2.84) καί στό κύριο ἄρθρο του, ἡ κυβέρνηση φέρεται «ἀποφασισμένη νά προασπίσει καί νά ὁλοκληρώσει τίς ἀλλαγές στήν Ἀνώτατη Ἐκπαίδευση ἀκόμη καί μέ νέο νόμο». Ἄς σημειωθεῖ ὅτι εἶναι ἡ πρώτη φορά πού γίνεται ἀναφορά στήν προσφυγή ἀκόμη καί σέ «νέο νόμο».

Ἄν τώρα στήν εὐρύτερη πολιτική σκηνή τό ἐπεισόδιο τοῦ Σ.τ.Ε. δέν εἶναι παρά μιά ἀκόμη ἔκφανση τῆς αὐξανόμενης ὀργάνωσης τῶν συντηρητικῶν δυνάμεων, πού ἄλλωστε εὐνοεῖ καί τό ἀλλοπρόσαλλο προσωποκρατικό καθεστώς τοῦ Καστριοῦ, οἱ ἐπιπτώσεις του στόν πανεπιστημιακό χῶρο θά εἶναι καί πάλι στό πολιτικό ἐπίπεδο πολύ σημαντικές. Ὁ λόγος εἶναι ὅτι μέσα στό πανεπιστήμιο ἕνα σημαντικό, ἄν ὄχι σέ μέγεθος ἀλλά ὁπωσδήποτε σέ βάρος, κομμάτι τῆς ἀνανεωτικῆς ἀριστερᾶς, πού ἐπιχείρησε κατ' ἐπανάληψη νά ἀντισταθεῖ ταυτόχρονα στό δεξιό αὐταρχισμό καί στόν ἀριστερό λαϊκισμό τοῦ «μπλόκ τῆς ἀλλαγῆς», ὠθεῖται ἐκβιαζόμενο καί πάλι σέ πολιτικές συμμαχίες καί συμβιβασμούς πού μόνον ἤττες ἰδεολογικές καί πολιτικές ἐπισώρευσαν στό παρελθόν. Ἔτσι, ἔστω κι ἄν τό θέμα τῆς συνταγματικότητας ἤ μή τῶν νέων ρυθμίσεων τοῦ θεσμικοῦ νόμου 1268/82 θά κριθεῖ τελικά ἀπό τήν Ὁλομέλεια τοῦ Σ.τ.Ε., τό κλίμα μέσα στά πανεπιστήμια ἔχει ἤδη γίνει ἀσφυκτικό γιά ὅσους ἐκτός τοῦ ρεβανσισμοῦ ἀπέναντι στούς ὑφισταμένους τους ἤ τόν ἄνευ ὅρων καριερισμό νοιάζονται καί γι' αὐτό τό ἴδιο τό ἐπάγγελμα τοῦ πανεπιστημιακοῦ δάσκαλου καί τό μέλλον του.

Λεωνίδας Λουλούδης

Μιά συζήτηση μέ τόν καθηγητή Δ.Ν. Μαρωνίτη

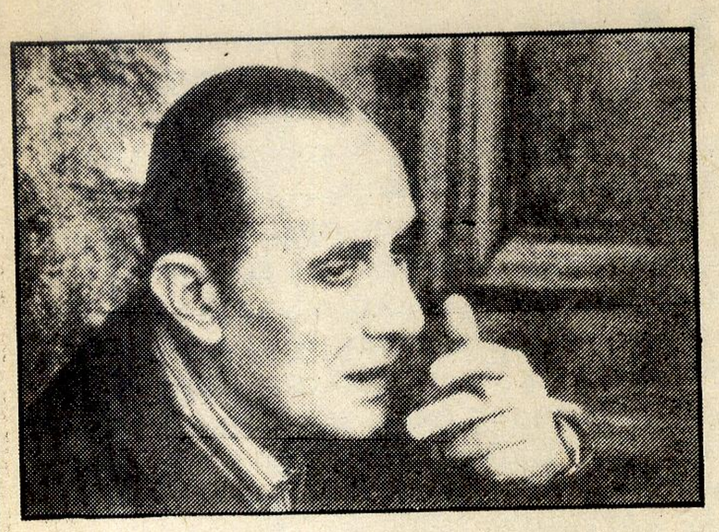

ΤΑ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΣΤΗ ΜΕΣΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Ἡ διδασκαλία τῶν Ἀρχαίων Ἑλληνικῶν στή Μέση Ἐκπαίδευση εἶναι ἀπαραίτητη; Καί ποιές οἱ συνέπειες τῆς πιθανῆς κατάργησής τους, λύση πού πολύ συζητεῖται τόν τελευταῖο καιρό καί, ἐνδεχομένως, σχεδιάζεται; Ὁ καθηγητής Δ.Ν. Μαρωνίτης, στή συζήτηση πού εἴχαμε μαζί του, ἐξηγεῖ τή σημασία πού ἔχει ἡ ἀρχαία γραμματεία γιά τήν ἐκπαίδευση καί τήν παιδεία γενικότερα, ἀποφεύγοντας συγχρόνως τούς σκοπέλους τῆς σκοταδιστικῆς προγονολατρίας.

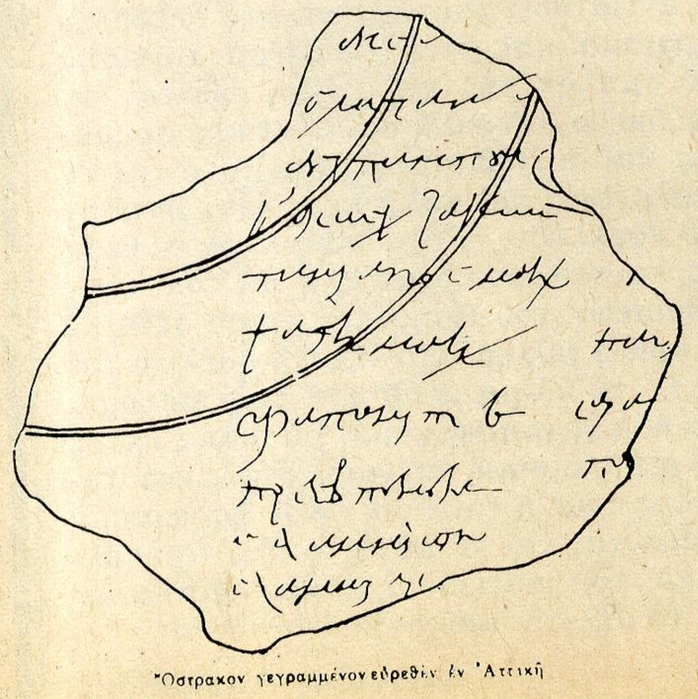

Ὄστρακον γεγραμμένον εὑρεθὲν ἐν Ἀττικῇ

Δ.Π.: Μιά καί τόν τελευταῖο καιρό ἔχει γίνει ἐπίκαιρο ἕνα παλιό μέν ἀλλά πάντοτε ἐπίμαχο πρόβλημα, τό πρόβλημα τῆς διδασκαλίας τῶν Ἀρχαίων Ἑλληνικῶν στή Μέση Ἐκπαίδευση, θά θέλαμε νά διατυπώσεις ὁρισμένες σκέψεις σου γιά τό ζήτημα αὐτό.

Δ.Ν. Μαρωνίτης: Ἄν καταλαβαίνω καλά, τό πρόβλημα πού πρόσφατα ἔχει ἀνακινηθεῖ ἀφορᾶ πρῶτα στήν κατάργηση τῆς διδασκαλίας τῶν Ἀρχαίων Ἑλληνικῶν ἀπό τό πρωτότυπο στό Γυμνάσιο καί δεύτερο στόν ἐνδεχόμενο περιορισμό τῆς διδασκαλίας τοῦ ἴδιου μαθήματος ἀπό τό πρωτότυπο στό Λύκειο, καί εἰδικότερα σέ δέσμες τοῦ Λυκείου τῆς πρώτης καί τῆς δευτέρας τάξης γιά μαθητές πού προσανατολίζονται ὄχι στίς θεωρητικές ἀλλά στίς θετικές ἐπιστῆμες.

Ἡ γενική παρατήρηση πού θά εἶχα καταρχήν νά κάνω εἶναι ὅτι δέν πρέπει νά παραμορφώνουμε τό πρόβλημα, παραμορφώνοντας ἤ παραγνωρίζοντας τουλάχιστον τίς εἰδικές ἐκπαιδευτικές του συνθῆκες, τίς πραγματικές καί ὄχι τίς φανταστικές. Ἡ παιδευτική ἀξία τῆς ἀρχαιοελληνικῆς γραμματείας καί λογοτεχνίας πρέπει νά θεωρεῖται γιά ὅλους δεδομένη – τό ζητούμενο εἶναι ἄν θά τῆς δώσουμε ἀπόλυτη ἤ σχετική τιμή καί πῶς θά συσχετίσουμε κατά ποσόν καί κατά ποιόν τή μορφωτική ἀξία τῶν Ἀρχαίων Ἑλληνικῶν μέ τά ἄλλα μαθήματα στό πρόγραμμα τοῦ Γυμνασίου ὅσο καί στό πρόγραμμα τοῦ Λυκείου. Ὡς πρός τό συγκεκριμένο αὐτό σημεῖο σαφῶς ἐπιτρέπονται διάφορες γνῶμες καί ἐκτιμήσεις, οἱ ὁποῖες ἐντούτοις ἐξαρτῶνται ὁλοφάνερα ἀπό τήν ἀπόλυτη ἤ σχετική μορφωτική τιμή πού δίνει ὁ καθένας μας στήν ἀρχαία ἑλληνική λογοτεχνία.

Δίχως ἀμφιβολία, ὡς πρίν ἀπό λίγα ἀκόμη χρόνια, ἡ διδασκαλία τῶν Ἀρχαίων Ἑλληνικῶν στή μέση ἐκπαίδευση, ἰδεολογικά τουλάχιστον, προϋπέθετε αὐτό πού ὀνόμασα ἀπόλυτη τιμή καί ἐπέβαλλε τήν ἀπόλυτη αὐτή τιμή τοῦ μαθήματος στό διδακτικό πρόγραμμα τῶν γυμνασίων τοῦ παλαιοῦ τύπου σέ βάρος τῶν ἄλλων μαθημάτων. Ἐντούτοις, ἐάν θέλουμε νά εἴμαστε περιγραφικά ἀκριβεῖς, ἡ διδασκαλία τῶν Ἀρχαίων Ἑλληνικῶν ἀπό τό πρωτότυπο, ὅπως γινόταν ὡς πρίν ἀπό λίγα χρόνια, σαφῶς δέν ἀπέδωσε καί δέν ἀπέδιδε τούς προσδοκώμενους μορφωτικούς καρπούς. Καί συχνά μέ τή σχολαστική ἐπιμονή μας σέ γραμματικά καί συντακτικά φαινόμενα δημιουργούσαμε, σέ κρίσιμο μάλιστα χρόνο, πραγματική ἀπώθηση στούς μαθητές γιά τήν ἀρχαία ἑλληνική γραμματεία.

Ἤδη ἀπό τήν ἐποχή τῆς ἐκπαιδευτικῆς μεταρρύθμισης Παπανδρέου—Παπανούτσου, ἀμφισβητήθηκαν, καί νομίζω νομίμως, τόσο ἡ ἀπόλυτη αὐτή μορφωτική ἀξία τῶν Ἀρχαίων Ἑλληνικῶν ὅσο καί ἡ γραμματική μέθοδος τῆς διδασκαλίας τους στή Μέση Ἐκπαίδευση. Πρακτικό ἀποτέλεσμα τῆς διπλῆς αὐτῆς ἐκτίμησης, ἦταν ἡ ἀπόφαση τῆς τότε κυβερνήσεως Κέντρου νά διδάσκεται ἡ ἀρχαία ἑλληνική λογοτεχνία στίς τρεῖς τάξεις τοῦ Γυμνασίου, κυρίως ἀπό μετάφραση, μέ παράλληλη ἀλλά εὐκαιριακή ἀναφορά στό πρωτότυπο.

Μεταδικτατορικά, ἡ μεταρρυθμιστική αὐτή γραμμή Παπανδρέου—Παπανούτσου ἔγινε ἐντονότερη καί συμφωνῶ ὅτι καθ' ὁδόν ἔγινε καί πιό περιοριστική. Τώρα στό Γυμνάσιο ἡ διδασκαλία τῶν Ἀρχαίων Ἑλληνικῶν ἀγνοεῖ παντελῶς τό πρωτότυπο καί τήν ἔμμεση, ἔστω, γνωριμία τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γλώσσας. Καί ὅσο γιά τό Λύκειο, φαίνεται ὅτι ὑπάρχει σήμερα τάση, ἐν ὀνόματι ἑνός δῆθεν μορφωτικοῦ ρεαλισμοῦ, νά περιοριστεῖ καί ἄλλο ἡ διδασκαλία τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γλώσσας καί γραμματείας στίς δύο τουλάχιστον πρῶτες τάξεις τοῦ Λυκείου, κυρίως, ὅπως εἶπα, γιά μαθητές πού προσανατολίζονται πρός τίς θετικές ἐπιστῆμες.

Γύρω ἀπό τά δύο αὐτά τελευταῖα σημεῖα δημιουργήθηκαν πρόσφατα δύο βίαιες καί μᾶλλον αἰσθηματικοῦ τύπου ἀντιδράσεις: Κάποιοι ρεαλιστές ὑπερασπίζονται τήν ἄποψη ὅτι ἀρκετά ἐπιβάρυναν τά Ἀρχαῖα Ἑλληνικά μέ τόν ὄγκο τους τή Μέση Ἐκπαίδευση, ἀφαιρώντας ἀπό τό σχολικό πρόγραμμα πολύτιμο χρόνο πού θά μποροῦσε καί μπορεῖ νά διατεθεῖ γιά χρησιμότερες γνώσεις. Παράδειγμα, πρόσφατο ἄρθρο τοῦ κ. Μπουσμπουρέλη στό *Κυριακάτικο Βῆμα*. Οἱ ἀρχαιολάτρες ἐξ ἄλλου ἰδεαλιστές, γνήσιοι, νόθοι ἤ καί μικτοί, ἐπιμένουν ὅτι ἡ ἀρχαία ἑλληνική γραμματεία καί γλώσσα πρέπει ὄχι μόνο νά παραμείνουν ἀνέπαφα στό Λύκειο, ἀλλά ἐκεῖ νά ἐνισχυθοῦν, στό Γυμνάσιο νά ἐπιστρέψουν καί νά κατέβουν εἰ δυνατόν μέ τή μιά ἤ τήν ἄλλη μορφή καί ὡς τό Δημοτικό. Παράδειγμα, ἡ πρόσφατη διακήρυξη τῶν Ἑλλήνων φιλολόγων γιά τά Ἀρχαῖα Ἑλληνικά στή Μέση Ἐκπαίδευση.

Πιστεύω, καί τό λέω ἀπερίφραστα, ὅτι καί οἱ δύο αὐτές προτάσεις γενικεύουν καί παραμορφώνουν τίς συνθῆκες τοῦ προβλήματος καί ὡς ἐκ τούτου συνειδητά ἤ ἀσυνείδητα εἶναι δημαγωγικές. Τά μόνα προβλήματα πού κατά τή γνώμη μου ἐπιτρέπεται νά συζητοῦνται καί νά συζητηθοῦν μέ νηφαλιότητα καί φρόνηση εἶναι τά ἀκόλουθα:

Καταρχήν ἕνα γενικότερο πρόβλημα πού θά τό διατύπωνα μέ τήν ἐρώτηση ἄν τό Λύκειο θέλουμε νά μείνει σχολεῖο γενι-

κῆς μόρφωσης καί παιδείας ὡς βαθμίδα τῆς Μέσης Ἐκπαίδευσης ἤ ἄν ἐπιδιώκουμε νά τό μεταβάλλουμε γιά λόγους πρακτικούς σέ φροντιστήριο πού προετοιμάζει τούς μαθητές γιά τίς εἰσαγωγικές τους ἐξετάσεις στά Πανεπιστήμια.

Προσωπικά, καί ὑποθέτω καί πολλοί ἄλλοι μαζί μου, τάσσομαι σαφῶς μέ τήν πρώτη λύση καί θεωρῶ ἀφελές νά ἐπιχειρηματολογήσω γιά νά πῶ τούς λόγους πού μέ κάνουν νά στρέφομαι πρός τή λύση αὐτή.

Ὑπάρχει ὡστόσο ὑπό συζήτηση καί ἕνα εἰδικότερο πρόβλημα σήμερα. Μήπως θά ἔπρεπε ἡ διδασκαλία τῶν Ἀρχαίων Ἑλληνικῶν στό Γυμνάσιο, μένοντας κατά βάση στή μετάφραση, νά συμπληρώνεται καί μέ μιά ὀπτική ἔστω ὑποστήριξη τῶν ἀρχαίων κειμένων στήν πρωτότυπη μορφή τους καί νά συμπληρώνεται ἐπίσης ἀπό κάποιες στοιχειώδεις παρατηρήσεις γιά τή μορφή τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γλώσσας καί τήν πολλαπλή συνάφειά της μέ τή νεοελληνική δημοτική.

Ἡ γνώμη μου εἶναι ὅτι ἐδῶ τό πράμα συζητεῖται καί πιθανόν θά πρέπει νά ἐπιστρέψουμε στή σκέψη καί στήν τακτική τῆς μεταρρυθμιστικῆς γραμμῆς Παπανούτσου—Παπανδρέου, κυρίως ὕστερα ἀπό τήν πλήρη κατάργηση καί τῆς καθαρεύουσας στή Μέση Ἐκπαίδευση, ἡ ὁποία εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα τήν πλήρη ἀποξένωση τῶν γυμνασιακῶν μαθητῶν ἀπό προηγούμενες φάσεις τοῦ ἑλληνικοῦ λόγου, πιό κοντινές μας καί μακρινότερες.

Τό συμπέρασμα ἀπό αὐτή τή ραγδαία ἐκτίμηση τοῦ προβλήματος πιστεύω ὅτι βγαίνει ἀπό μόνο του: ὄχι κοπετοί, ἀναθεματισμοί, μανιφέστα ἀμφίβολης προοδευτικότητας καί λανθάνοντος κάποτε πολιτικοῦ συντηρητισμοῦ, ἀλλά παστρική καί νηφάλια περιγραφή τῶν συνθηκῶν τοῦ προβλήματος πρός εὕρεση τῆς καλύτερης δυνατῆς λύσης. Τό πρόβλημα εἶναι ἀνοιχτό, προωθημένο στή σχολική πράξη μέ τρόπο ἀμφισβητούμενο αὐτή τή στιγμή. Ἄν ὄντως θέλουμε νά συμβάλλουμε σέ κάποια καλύτερη λύση, ἡ λύση αὐτή δέν βρίσκεται ἀσφαλῶς πρός τήν πλευρά τῶν διακηρύξεων ἤ τῶν κυριακάτικων ἄρθρων πού ὑπερασπίζονται τήν ἀξία καί τή χρησιμότητα μιᾶς πιό τεχνοκρατικῆς καί κοινωνικότερης μόρφωσης εἰς βάρος τῆς ἀνθρωπιστικῆς μόρφωσης πού ὑποτίθεται ὅτι ἐξασφαλίζουν τά Ἀρχαῖα Ἑλληνικά.

Δ.Π.: Μιά καί ἀναφέρθηκες στή διακήρυξη τῶν Ἑλλήνων φιλολόγων, θά ἤθελες νά τή σχολιάσεις πιό συγκεκριμένα;

Δ. Ν. Μαρωνίτης: Θά ἤθελα νά σχολιάσω ἀπό κάποια ἄποψη αὐτή τήν πρόσφατη διακήρυξη τῶν Ἑλλήνων φιλολόγων πού τιτλοφορεῖται «Τά Ἀρχαῖα Ἑλληνικά στήν ἐκπαίδευση». Μιά διακήρυξη πού δυστυχῶς μέ τρόπο μᾶλλον παραπλανητικό μοῦ κατέστησαν τηλεφωνικῶς γνωστή, γυρεύοντας τήν ὑπογραφή μου, ἀλλά ὁ μεσάζων δέν ἦταν καθόλου σαφής γιά τό περιεχόμενο καί ὁμολογῶ πώς τοῦτο μέ βάζει σέ πρόσθετες ὑποψίες, γιατί πολλά σημεῖα τοῦ κειμένου τῆς διακήρυξης οὔτως ἤ ἄλλως εἶναι συζητήσιμα.

Καταρχήν ἐκεῖνο πού ἐντυπωσιάζει εἶναι ὅτι ἐνῶ ὁ λόγος γιά τήν ἀνθρωπιστική παιδεία καί τήν ἀρχαία ἑλληνική γλώσσα καί γραμματεία, πού ἡ μορφωτική της ἀξία ὑπερτιμᾶται σαφῶς στό κείμενο αὐτό, τό ἴδιο τό κείμενο τῆς διακήρυξης εἶναι γραμμένο ἐναντίον τῆς ἀρχαιοελληνικῆς γλωσσικῆς λιτότητας καί κυριολεκτικά γέμει ἀπό ἐκφράσεις καί λέξεις καί σύνθετα πού αἰσθηματοποιοῦν στό ἔπακρο τή σκέψη, ἄν πρόκειται γιά σκέψη, καί μάλιστα τή φορτίζουν μέ ἕνα φανατισμό ὁ ὁποῖος ἄλλοτε θυμίζει τήν ἀρχαιολατρική τακτική Μιστριώτη καί ἄλλοτε ὑπενδύεται τό ὕφος λίγο πολύ πασοκικοῦ νεωτερικοῦ φανατισμοῦ.

Δέν θά ἤθελα νά φέρω συγκεκριμένα παραδείγματα, ἀλλά ἐπειδή τό κείμενο κυκλοφόρησε καί δημοσιεύτηκε κιόλας στόν *Δεκαπενθήμερο Πολίτη*, οἱ ἀναγνῶστες μποροῦν νά τσεκάρουν μόνοι τους τίς γλωσσικές αὐτές ἀπρέπειες καί γενικότερα αὐτό τό ἐκκωφαντικό ὕφος στό ὁποῖο τό κείμενο εἶναι συνταγμένο, ὅπως καί τό διπολικό ὕφος γιά τό ὁποῖο προηγουμένως μίλησα.

Τώρα, γιά τήν οὐσία τοῦ πράγματος. Τό κείμενο κατά τοῦτο εἶναι παραπλανητικό καί ἐπαναλαμβάνω, ἀσχέτως ἄν ἀνήκει ἤ δέν ἀνήκει στίς προθέσεις τῶν συντακτῶν του, ὕποπτο, ἐπειδή ξεκινᾶ ἀπό μιά ἰδέα πού θά ἔλεγε κανείς ὅτι προσυπογράφει ἀμέσως, τήν ἰδέα ὅτι δέν πρέπει ἐν ὀνόματι τοῦ χρηστικοῦ αὐτοῦ δῆθεν ρεαλισμοῦ νά περιοριστοῦν καί ἄλλο τά Ἀρχαῖα Ἑλληνικά στό Λύκειο. Ἀλλά τό κείμενο δέν σταματάει ἐδῶ. Ὄχι. Τό κείμενο εἰσηγεῖται τήν ἐπιστροφή τῆς διδασκαλίας τῶν Ἀρχαίων Ἑλληνικῶν κατά βάση ἀπό τό πρωτότυπο, μέ τή βοήθεια ἁπλῶν μεταφράσεων στό Γυμνάσιο, πράγμα πού ἀποτελεῖ ἀκριβῶς τήν ἀντιστροφή τοῦ μοντέλου τῆς διδασκαλίας τῶν Ἀρχαίων Ἑλληνικῶν στό Γυμνάσιο, ὅπως τήν εἶχαν εἰσηγηθεῖ ὁ Παπανδρέου καί ὁ Παπανοῦτσος στήν κυβέρνηση Κέντρου, εἰσήγηση μέ τήν ὁποία ἐγώ καταρχήν συμφωνῶ. Καί προπαντός στό τέλος τοῦ κειμένου, ὑποβολιμαῖα θά ἔλεγα, εἰσάγεται καί μιά ἰδέα ἐξωφρενική: ὅτι ἡ διδασκαλία τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γλώσσας, ἐνμέρει καί τῆς ἀρχαίας γραμματείας, θά πρέπει νά κατέβει ὥς τό Δημοτικό, γιά νά μή μείνουν τάχα τά παιδιά τοῦ δημοτικοῦ σχολείου, πού θά σταματήσουν προφανῶς μέ τή μόρφωση τοῦ δημοτικοῦ σχολείου, νά μή μείνουν λοιπόν ἄγευστα τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γλώσσας καί παιδείας.

Ὁμολογῶ πώς ὅποιος τουλάχιστον συμμετέχει στά ἐκπαιδευτικά προβλήματα καί εἶναι φιλόλογος μέ κάποια εὐθύνη καί σοβαρότητα, δέν εἶναι δυνατόν νά σταθεῖ ἀπέναντι στό κείμενο αὐτό θετικά, γιά νά μήν πῶ ὅτι ὀφείλει νά σταθεῖ κριτικά καί νά ἐπισημάνει τίς πολλαπλές του ἀδυναμίες, τά πολλαπλά κενά του, καί προπαντός τή λανθάνουσα, συντηρητική σαφῶς, τακτική καί συλλογιστική του. Ζοῦμε σ' ἕναν καιρό σύγχυσης, συντηρητικές ἰδέες ἐπενδύονται μέ προοδευτικό τάχα λεξιλόγιο καί νομίζω ὅτι καλά εἶναι νά μήν ἐπιτείνουμε τή σύγχυση αὐτή κι ἄλλο. Ἡ γνώμη μου εἶναι ὅτι ἡ διακήρυξη τῶν Ἑλλήνων φιλολόγων εἶναι γλωσσικά ἀφιλολόγητη καί ὡς περιεχόμενο ἐπίσης.

Δ.Π.: Θά θέλαμε νά σοῦ ὑποβάλουμε δύο ἀκόμη ἐρωτήσεις, μαζί, διότι κατά κάποιον τρόπο ἡ μιά φέρνει τήν ἄλλη. Πρῶτον, κατά πόσον θεωρεῖς τή γνώση τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γραμματείας ἀπαραίτητο ἐξοπλισμό γιά τήν ἐπιστημονική συγκρότηση ἑνός νεοελληνιστῆ· καί δεύτερον, μποροῦμε σήμερα ἐμεῖς οἱ Νεοέλληνες νά ὑποστηρίξουμε πώς ὁ ἀρχαῖος ἑλληνικός πολιτισμός ἔχει γιά μᾶς κάποιο εἰδικό βάρος σέ σχέση μέ ἄλλες, πιό κοντινές σήμερα συγγενικές μας πολιτιστικές πραγματικότητες;

Δ. Ν. Μαρωνίτης: Τό γενικότερο ἐρώτημα πού τίθεται, εἶναι ἄν ἡ γνώση τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γραμματείας καί γλώσσας βοηθᾶ τόν φιλόλογο ἤ γενικότερα τόν ἄνθρωπο πού ἀσχολεῖται μέ τά γράμματα

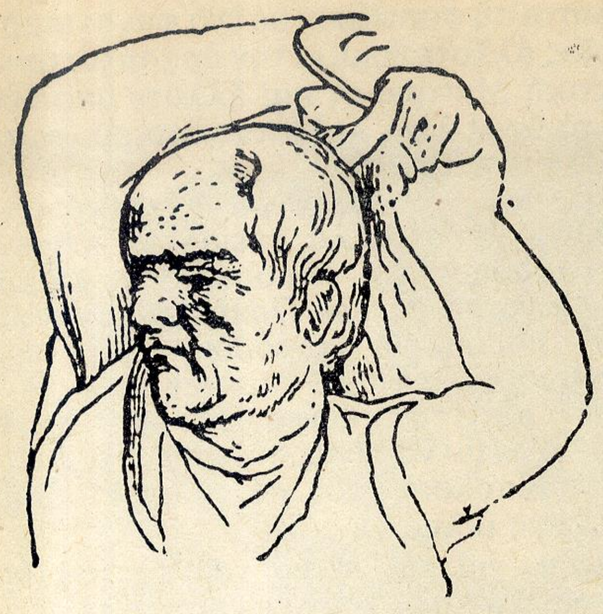

καί τίς τέχνες νά ἐπιδοθεῖ μέ καλύτερη ἐξάρτηση καί καλύτερο ἐξοπλισμό σέ ἔρευνες πού ἀφοροῦν τόν νέο ἑλληνισμό, εἴτε ἱστορικοῦ εἴτε λογοτεχνικοῦ τύπου. Τό θεωρῶ σοβαρό ἐρώτημα· ἡ ἀπάντηση γιά μένα εἶναι δεδομένη: καλό κάνει νά ξέρει κανείς τά Ἀρχαῖα Ἑλληνικά καί μέ αὐτή τήν ἐξάρτυση νά μπαίνει στά θέματα καί στά προβλήματα τοῦ νέου ἑλληνισμοῦ, ἀλλά τό πρόβλημα αὐτό, τό τόσο γενικό, πιστεύω ὅτι δέν πρέπει νά ληφθεῖ ὑπόψη ὅταν συζητᾶμε τό εἰδικό πρόβλημα τοῦ μεριδίου διδασκαλίας τῶν Ἀρχαίων Ἑλληνικῶν στό δημοτικό σχολεῖο, στό Γυμνάσιο ἤ τό Λύκειο.

Εἶναι ἕνα πρόβλημα πολύ γενικότερο, καθορίζει ἄν θέλετε τίς βασικές μορφωτικές γραμμές τῆς ἐκπαίδευσης, καί τῆς πρωτοβάθμιας καί τῆς μεσοβάθμιας καί τῆς ἀνώτερης καί ἀνώτατης, ἀλλά πιστεύω ὅτι ἀπό τή στιγμή πού τό ἀνακινοῦμε ἐνόψει τῆς διδασκαλίας τῶν Ἀρχαίων Ἑλληνικῶν στό Γυμνάσιο καί τό Λύκειο, ἡ μεζούρα του εἶναι τόσο γενική, ὥστε ἐνδέχεται ἡ μεζούρα αὐτή νά φτάσει σέ προτάσεις καί σέ κινήσεις κάπως ἐπικίνδυνες καί ἐντέλει οὐτοπικές.

Ὅσο γιά τό δεύτερο ἐρώτημα, τό ὁποῖο εἶναι παλιό ἐρώτημα, στό ὁποῖο καί δικοί μας φιλόλογοι καί ξένοι ἔχουν ἀναλάβει νά ἀπαντήσουν, τό ἐπαναλαμβάνω ἔτσι γιά νά ξεκινήσω κι ἐγώ: γιατί ἐπιτέλους αὐτή ἡ ὑπερτίμηση τῆς ἀξίας τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γραμματείας καί γλώσσας καί ὄχι ἡ ἐξίσωσή της, πρός τή μορφωτική της τιμή μέ κλασικές τουλάχιστον λογοτεχνίες, ὄχι μόνο τή λατινική καί τή ρωμαϊκή, ἀλλά καί τήν ἀγγλοσαξονική, τῆς Ἀναγέννησης, τήν κλασική τῶν γαλλικῶν γραμμάτων ἤ ἀκόμη καί μέ λογοτεχνίες ἐκτός τῆς Εὐρώπης. Τό πρόβλημα πού θέτει μιά τέτοια ἐρώτηση χωρᾶ πάρα πολύ μεγάλη συζήτηση. Καταρχήν, θά ἔλεγα ὅτι καί αὐτό τό ἐρώτημα εἶναι διατυπωμένο μέ τρόπο πάρα πολύ γενικό καί ἴσως προτοῦ τό ἐξειδικεύσει κανείς δέν θά πρέπει κάν νά δοκιμάσει νά τό ἀπαντήσει. Πάντως, μέ κάποιον τρόπο νομίζω ὅτι ἤδη ἀπάντησα στήν ἀρχή τῆς συνέντευξής μας ἀντιπαραθέτοντας στήν παλιά καί γνωστή ἄποψη γιά μιά ἀπόλυτη μορφωτική τιμή τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γραμματείας καί γλώσσας τήν ἄποψη γιά μιά ἱστορική καί ἑπομένως σχετική τιμή πού ἔχει ἡ ἀρχαία γραμματεία καί γλώσσα. Μέσα στόν ἱστορικό αὐτό σχετικισμό μποροῦμε νά θεωροῦμε, σέ μιά διαβάθμιση πιά, μορφωτικότερη καί θετικότερη τήν τιμή τῶν ἀρχαίων γραμμάτων ἀπ' ὅ,τι τῶν ἰαπωνικῶν ἤ τῶν κινεζικῶν – αὐτό εἶναι θέμα τῆς κοινωνίας ἤ τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου πού κάνει τήν ἐκτίμηση καί τήν πρόταση. Ἐμεῖς πάντως, ἐπιτέλους, ἔχουμε μιά ταυτότητα καί λεγόμαστε Ἕλληνες καί πιστεύω ὅτι, ἀκόμη καί μέ τόν κίνδυνο νά θεωρηθοῦμε προκατειλημμένοι, μποροῦμε νά θεωροῦμε τά δικά μας κλασικά γράμματα ὡς μορφωτική ἀξία σχετική καί ἱστορική, ὅπως εἶπα προηγουμένως, πρωτεύοντα ἔναντι τῶν κλασικῶν γραμμάτων εἴτε ἄλλων λαῶν τῆς Εὐρώπης εἴτε ἄλλων ἠπείρων. Διότι ἐάν ἐπρόκειτο νά κάνουμε μιά σαλάτα μέσα στά σχολεῖα μας ἐξισώνοντας τά δικά μας κλασικά γράμματα μέ τά εὐρωπαϊκά κλασικά γράμματα, τά ἀσιατικά ἤ δέν ξέρω ποιά ἄλλα, τό πράγμα θά ἦταν ὡραῖο γιά ἐπιθεώρηση, ἀλλά ὄχι χρήσιμο γιά τή σχολική θεωρία καί πράξη.

Ἄν καταλαβαίνω καλά, ἐδῶ τίθεται καί ἕνα τρίτο ἐρώτημα: ὅτι, ἐντάξει, τά ἀρχαῖα ἑλληνικά γράμματα ἀποτελοῦνε στό περιεχόμενο καί τή γλωσσική τους μορφή ἕνα μορφωτικό μοντέλο πού – ἔτσι κι ἀλλιῶς ἡ ἱστορία τό δείχνει – ἀποτέλεσε μέ τόν ἕναν ἤ τόν ἄλλο τρόπο παράδειγμα γιά τήν εὐρωπαϊκή παιδεία καί τήν εὐρωπαϊκή κουλτούρα. Αὐτό εἶναι μία ὄψη τοῦ προβλήματος. Τό πρόβλημα ὅμως ἔχει μιά εἰδική ὄψη, σαφῶς γιά μᾶς τούς Ἕλληνες, τόσο γιά τήν εἰδική μορφωτική καί ἐκπαιδευτική ἀξία τῶν Ἀρχαίων Ἑλληνικῶν, ὅσο γιά τήν ἴδια τήν ἀρχαία ἑλληνική γλώσσα. Γιά τήν ἀνάγκη, τήν ἐκπαιδευτική πιά ἀνάγκη, νά τήν ξέρει, νά τή μαθαίνει, νά τή γνωρίζει, νά τήν ὑποπτεύεται ὁ Νεοέλληνας μαθητής, τουλάχιστον ἀπό κάποια τάξη τοῦ Λυκείου καί μετά καί ἴσως, ὅπως εἶπα προηγουμένως, καί ὀπτικά ἀπό κάποια τάξη τοῦ Γυμνασίου.

Ἐδῶ πραγματικά ἐνδέχεται νά θεωρηθῶ συντηρητικός μέ τή γνώμη πού θά διατυπώσω – πολύ λίγο μ' ἐνδιαφέρει τό πράγμα... Νομίζω ὅτι τό ἐνδιαφέρον γιά τήν ἀρχαία ἑλληνική γλώσσα, ὡς ἀρχαία ἑλληνική γλώσσα, γιά τή γραμματική της πιά φύση, γιά τήν αὐστηρότητά της, τή γραμματική, τή λεκτική καί τήν τυπολογική, εἶναι καίριο ζητούμενο, κυρίως σέ σχέση μέ ἕνα γλωσσικό καθεστώς πού κυριαρχεῖ τά τελευταῖα χρόνια. Μέσα στό πλαίσιο αὐτῆς τῆς δημοτικῆς χρηστικῆς γλώσσας, καί τοῦ σχολείου, καί τῆς πολιτικῆς, καί τῆς δημοσιογραφίας καί τῶν μέσων μαζικῆς ἐνημέρωσης, πιστεύω ὅτι ἡ γνώση, ἡ πρωτοβάθμια, ἡ δευτεροβάθμια, ἡ τριτοβάθμια – αὐτά εἶναι συζητήσιμα – τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γλώσσας, ἡ γενική γνωριμία της γιά τόν Νεοέλληνα νέο ἄνθρωπο, τοῦ ἀνοίγει σέ γλωσσικό ἐπίπεδο καταρχήν μιά προοπτική πού καλό εἶναι νά τήν ἔχει καί νά τήν ἀποκτήσει. Καί λίγο νά τήν πιστέψει τήν προοπτική αὐτή, νά τή λάβει ὑπόψη του ὡς μέτρο ἐλέγχου καί γιά τή γλώσσα πού ὁ ἴδιος μιλᾶ καί γιά τή γλώσσα πού ἀκούει γύρω του νά μιλᾶνε οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι.

Δέν εἶναι ἐκεῖνο πού μ' ἐνδιαφέρει τόσο πολύ ἡ ἀπόδειξη ὅτι ἡ γλώσσα μας εἶναι συνεχής ἀπό τόν Ὅμηρο ὥς τώρα. Ἐντάξει, καί ἄλλων λαῶν ἡ γλώσσα εἶναι συνεχής ἐδῶ καί πολλούς αἰῶνες. Ἐκεῖνο πού μ' ἐνδιαφέρει εἶναι πώς αὐτή ἡ διαπίστωση, ἡ αὐτονόητη, γίνεται στή συγκεκριμένη περίπτωση ἐρέθισμα γιά νά ἀποκτήσει ὁ μαθητευόμενος γλωσσικοῦ τύπου προοπτική, ὅπως τό εἶπα προηγουμένως. Γιά νά ἀπαλλαγεῖ ἀπό τή στραβή ἰδέα ὅτι γλώσσα εἶναι μόνο αὐτό πού τώρα μιλᾶ, πού χθές μίλησε ἤ πού θά μιλήσει αὔριο ἀλλά γλώσσα καί γλώσσα του δέν εἶναι αὐτό πού μίλησαν οἱ ἄνθρωποι πρίν ἀπό πενήντα χρόνια, πρίν ἀπό ἑκατό χρόνια ἤ πρίν ἀπό κάποιους αἰῶνες. Γενικότερα, ἡ ἱστορική προοπτική κάπου μορφώνει τό μυαλό καί τό κάνει νηφαλιότερο. Εἰδικότερα ἡ γλωσσική προοπτική προσφέρει μιά ἀγωγή σημαντική, τήν ὁποία δέν πρέπει νά στερεῖται ὁ Νεοέλληνας μαθητής. Καί ἐδῶ ἔχουμε νά κάνουμε καί μέ μιά γλώσσα πού ἀναμφισβήτητα ἔχει ὑποδειγματικοῦ τύπου γραμματική καί ὑφολογική ὀργάνωση. Δέν λέω ὅτι θά πάρουμε καί θά τή χρησιμοποιήσουμε ὡς παράδειγμα, μοντέλο πρός μίμηση ὅπως ἔκαναν οἱ ἀττικιστές, ἀλλά μποροῦμε νά τήν ἔχουμε ὑπόψη μας καθώς μορφώνουμε τό δικό μας σύγχρονο γλωσσικό ἰδίωμα. Αὐτό, καί τίποτε περισσότερο, χωρίς ἄλλου εἴδους αἰσθηματικές ἤ ἰδεολογικές ἤ πολιτικές προεκτάσεις, τόσο λίγο. Καί πιστεύω πώς ἐάν ὡς λίγο τό προβάλουμε καί ὡς λίγο τό ἐπιζητήσουμε, καταλήγει νά εἶναι πολύ. Ἄν τό προβάλουμε καί τό ἐπιζητήσουμε ὡς πολύ καταλήγει νά γίνεται λίγο ἤ νά μηδενίζεται καί νά ἐξαερώνεται μέσα σέ μιά φουσκοθαλασσιά, ἡ ὁποία ἀπό καιροῦ ταλανίζει αὐτό τόν τόπο. Ἀπόδειξη ὅτι αὐτό τό θέμα συζητιέται καί ξανασυζητιέται καί ξανασυζητιέται κάθε τόσο.

Διόρθωση: ἀχρείαστη νά 'ναι

Γεγονός πρῶτο: Πρό μηνός τό ἑβδομαδιαῖο περιοδικό *ΕΝΑ* ἀναζήτησε διορθωτή ἀπό τή στήλη τῶν μικρῶν ἀγγελιῶν ἀπογευματινῆς ἐφημερίδας. Τηλεφώνησαν ἤ προσῆλθαν αὐτοπροσώπως ἐπιδιορθωτές ἐνδυμάτων καί ὑποδημάτων — θύματα, προφανῶς, ἐννοιολογικῆς συγχύσεως. Κι ἀκόμα ἔθεσαν ὑποψηφιότητα καί κάμποσοι πού οὐδέποτε εἶχαν ὑποψιαστεῖ τήν ὕπαρξη τοιούτου ...σπόρ. *Εὐλόγως:* ἡ διόρθωση ὡς ἐπάγγελμα εἶναι ἐλάχιστα γνωστή· οἱ ἴδιοι οἱ διορθωτές, οἱ τῆς οἰκογενείας τους (ἀπ' ὅπου συνήθως ἀναδεικνύουν καί κάποιον διάδοχό τους διά τῆς μεθόδου τῆς ἀντιπαραβολῆς), οἱ φίλοι τους, οἱ ἐκδότες (*καί ὄχι ὅλοι*), οἱ τυπογράφοι – ἕνας πληθυσμός εὐάριθμος πού κάτι κάπως ξέρει.

Γεγονός δεύτερο: Μέσα τοῦ Γενάρη, οἱ διορθωτές (ἕξι) τῆς *Ἐλεύθερης Γνώμης* τοῦ Πώποτα, ἀνακοινώνουν στούς ἐργοδότες τους (ἐνημερώνοντας καί τόν ἀντιπρόσωπό τους στήν ΕΣΗΕΑ) ὅτι θά *ἀπεργήσουν* ἄν δέν βρεθεῖ ἱκανοποιητικός χῶρος ἐργασίας. Ὁ λόγος; Μιά μετακόμιση καί ἡ ἔκδοση τῶν ὁμογάλακτων *Εἰδήσεων* ἐπέφεραν τό ἀδιαχώρητο. Οἱ διορθωτές μοιράστηκαν· ὁ καθείς καί ὁ πάγκος του (ἤ τά ...πόδια του). Δύο στό διάδρομο, ἕνας στό ἀτελιέ, ἄλλος στή Χίο κι ἄλλος στή Μυτιλήνη. Καί ὑποτίθεται ὅτι πρέπει νά βρίσκονται ὅλοι μαζί: **α)** γιά νά ἔχουν (ἕνας ἀπό αὐτούς, ἔστω) *γενική ἐποπτεία* τῆς ὕλης ὥστε νά γλιτώσουν τήν ἐφημερίδα ἀπό διπλή δημοσίευση τῆς ἴδιας εἴδησης (ὄχι καί σπάνιο φαινόμενο, ἰδίως τώρα μέ τά πολυσέλιδα ταμπλόιντ, στό βασίλειο τῶν ὁποίων τό ἄγχος τῶν κενῶν στηλῶν θεραπεύεται συνηθέστατα μέ τή χαρτοκολλητική τῶν παντοειδῶν δελτίων τύπου)· **β)** γιά νά *ἀντιπαραβάλλουν* τά πολιτικά π.χ. κομμάτια· **γ)** ἐπειδή *μυαλό εἶναι* καί λαχαίνει νά κολλήσει καί χρειάζεται νά ρωτήσεις τόν διπλανό σου. Ἄλλωστε, καί εὐτυχῶς, τά λεξικά δέν καλύπτουν πᾶν τό ἐπιστητόν· **δ)** ἐπειδή δέν γίνεται νά τή βγάλεις 6 ὧρες *μόνος σου* ἀλλά θές νά μοιραστεῖς καί μιά κουβέντα.

Κατεξοχήν *μεταβατικό ἐπάγγελμα*, ἐπάγγελμα-πέρασμα, τυγχάνει ἡ διόρθωση καί γενικότερα ἡ δημοσιογραφία. Τό εἶδος σέρνει πίσω του κάποιους μύθους πού τοῦ ἀποδίδουν ἰδιότητες λειτουργήματος. Ὑπέρ τοῦ λαοῦ καί τοῦ τόπου, ὑπέρ τῶν δημοσίων σχέσεων, ὑπέρ τῆς καταξίωσης· ὅλα τοῦτα ἐμμένουν ἐρεθιστικά καί ὄχι μόνο γιά τήν ἀμέσως μετεφηβική ἡλικία, τότε δηλαδή πού ἐπιλέγεται ὁ χῶρος τῆς δημοσιογραφίας σάν ἀντιφάρμακο τῆς ἀποτυχίας στίς πανελλαδικές ἤ σάν συμπλήρωμα τῆς φοιτητικῆς ἀεργίας. Δέν χρειάζεται πτυχίο γιά νά γίνει κανείς δημοσιογράφος. Καί ὅσοι ἀποφασίζουν νά φοιτήσουν σέ ἰδιωτικές δημοσιογραφικές σχολές καί ἐργαστήρια, τό κάνουν ὄχι γιά νά μάθουν νά γράφουν ἀλλά γιά νά πολλαπλασιάσουν τίς πιθανότητες πρόσληψής τους.

Εἶναι χαρακτηριστική ἡ περίπτωση τῆς ὑπό κατασκευήν σχολῆς τοῦ *Ἔθνους* τῶν Μπόμπολα-Φιλιππόπουλου. Τήν εὐθύνη γιά τίς σπουδές καί τήν ἐπιλογή τῶν ἱκανῶν θά φέρει δημοσιογράφος *μή μέλος τοῦ σωματείου του.* Ἄλλωστε, ὁ ἴδιος ἐκδοτικός ὀργανισμός ἔχει φροντίσει νά γίνει γνωστό ὅτι γιά τή δουλειά του τοῦ ἀρκοῦν γυμνασιόπαιδα.[1] Φαίνεται πώς ἐκείνη ἡ ἀναλογία 80% μέλη τῆς ΕΣΗΕΑ καί 20% ἐκτός Ἕνωσης ἔχει θεσπιστεῖ ἁπλῶς *γιά νά μήν ἐφαρμόζεται.*[2] Καί πῶς νά τηρηθεῖ ὅταν τό συντεχνιακό πνεῦμα τῆς ΕΣΗΕΑ δέν παρακολουθεῖ τόν πολλαπλασιασμό τῶν ἐφημερίδων;

Ποιός δαίμων;

Ἡ ἀπαξίωση τῆς δημοσιογραφίας καί ἡ ἀκύρωσή της — μέ τήν ἔκπτωση τοῦ γραπτοῦ λόγου μπρός στήν ἐπέλαση τῆς εἰκόνας καί τή μετατροπή του σέ *λεζάντα* — συμπαρέσυρε καί τό σινάφι τῶν διορθωτῶν, πού ἐσχάτως λογίζεται ὡς παράρτημα τοῦ τεχνικοῦ τομέα στήν ἐκδοτική διαδικασία.[3] Ἐξοῦ καί ἡ δουλειά τῆς διόρθωσης ἐξαντλήθηκε στήν *τεχνική* της: τά δέκα σύμβολά της, τό ἐξοντωτικό κυνήγι τῶν τόνων (μέ τόν τρόπο μάλιστα ἑνός ἑκάστου διευθυντῆ ἤ ἐκδότη),[4] τό κρυφτούλι ἀνάμεσα στίς ἀράδες μπάς καί διαλάθει κάνα γιῶτα καί καμιά κεραία. Ἐκεῖνο πού πουλιέται εἶναι τό *περιτύλιγμα*: τά χρώματα, τά σαρανταοχτασέλιδα, οἱ γιγαντότιτλοι, τά σλάιντς – ἤ τά πονηρά ἐξώφυλλα. Ἄλλωστε, οἱ ριράιτερς (*ὅταν ὑπάρχουν*) ἀσχολοῦνται συνήθως μέ τά διανυκτερεύοντα φαρμακεῖα

1. Στό διάστημα τῆς «μαθητείας» τά «γυμνασιόπαιδα» φυσικά δέν πληρώνονται. Ἁπλῶς, πότε πότε θεραπεύεται ὁ φυσικός ναρκισσισμός τους. Ἰδού τί διαβάζουμε σχετικά στή «Σύμβαση μαθητείας καί πρακτικῆς ἀσκήσεως» μεταξύ *Ἐλευθέρου Τύπου* καί ὑποψηφίων δημοσιογράφων: «Ἡ ἐπώνυμη ἤ ἀνώνυμη δημοσίευσις κειμένων ἀποτελεῖ ἕνα εἶδος ἀνταμοιβῆς καί ἀναγνωρίσεως τῆς προόδου...» (δές καί *Ποντίκι*, φ. 238, 16-12-83).

2. Ὁ Πέτρος Θ. Πολίτης στήν ἔκθεσή του πρός τήν ΕΣΗΕΑ, μετά τήν ἀπόλυσή του ἀπό τή θέση τοῦ διευθυντῆ τοῦ *Ἐλεύθερου Τύπου τῆς Κυριακῆς*, παρατηρεῖ: «Τρεῖς τουλάχιστον ἐφημερίδες λειτουργοῦν καί ἐκδίδονται μέ σύνθεση ἀπό νέους ἀνθρώπους. Παιδιά 20 ὡς 25 χρονῶν στήν πλειοψηφία τους, πού ἀρέσκονται νά αἰσθάνονται πώς εἶναι δημοσιογράφοι».

3. Ἔτσι, οἱ διορθωτές ἐξακολουθοῦν νά βιώνουν *μειονεκτικά* τή δουλειά τους. Τό αἴσθημα μειονεξίας ἐνίοτε λυτρώνεται μέ τή συλλογή μαργαριταριῶν πού «ξεφεύγουν» στά γραπτά πού παραδίδουν οἱ «μεγάλες πένες».

4. Παρεμπιπτόντως: Ἀπό ὅλους ὅσοι ἐπιχειρηματολόγησαν ὑπέρ τοῦ μονοτονικοῦ, αὐτοί πού τό *ἐφάρμοσαν κιόλας* δέν ἐξαντλοῦν τά δάκτυλα μιᾶς χειρός. Ἡ εὐκολία τοῦ λαϊκισμοῦ;

Μάστορες καί καλφάδες

Κάποιες ἔρευνες σέ χῶρες τῆς Εὐρώπης ἐπιβεβαίωσαν μιά διαδεδομένη συνήθεια: στά χρόνια μας, μέχρι νά ἀποφασίσει κάποιος νά περάσει στή σύνταξη *ἀσκεῖ, διαδοχικά, τρία καί τέσσερα ἐπαγγέλματα.* Δέν ἀρκεῖται σέ ἕνα καί αὐτό δέν ἔχει νά κάνει μονάχα μέ τό δαιμόνιο τῆς ἀναζήτησης ἤ τόν χωλό ἐπαγγελματικό προσανατολισμό ἀλλά καί μέ τήν ὅποια ἀπόλαυση δικαιοῦται νά γυρέψει ἀπό τίς ἀσχολίες του.

• Ἡ [illegible] ἀπό κοβλᾶε πάω τις ἀ[illegible] ἔχει σέ ὅλη τή σο πό κάμια Ἡ [illegible] τῆς σοβαδημοφός κά τοῦ ὅσφου τα [illegible] μοῦ ὡς μέσω ὀνόματος γά τήν ἀλλοή τῆς κοινωνίας πάς τό σο [illegible] Ὁ ἀ[illegible] τίας δήμας ἡ κρίση δηλαδή τῶν «μέσων» μεταβα [illegible] σε σή σοβαρή κοινωνία σήμερα ταύτόχρονα δύο πράγματα τήν κρίση τῆς ἀριστερᾶς καί ἡ μόνος ἀφ' ἑνός ἀκριβῶς γιά τά μέσα πού (δέν) χρησιμο [illegible] ποιοῦν ταύτόχρονα καί μέσα αὐτή τή τους ὑπαρξῆς δηλαδή ἀλλά κά τάξθύμματα τῶν σκοπῶν ἀπό τήν ἄλλη κοθώς δέν φαίνεται ὁ φρονᾶς δήμας πού νά ἀδηλῶσ' αὐτά. Ἡ κοινωνική αὐτῆς τῆς σχέσης ἐκπρο τικά ταυτόσημη μέ τήν κρίση τῆς ἀριστερᾶς.

καί τή διεκπεραίωση τῶν ἐπιστολῶν πού, ὅλο καί σπανιότερα, στέλνουν οἱ ἀναγνῶστες. Ὅ,τι ἀπαιτεῖται, εἶναι ἡ *ταχύτητα*[5] καί ἡ μέριμνα μήπως καί τυπωθεῖ κάποιο μέλος τοῦ *Κ.Ψ.Μ.* (τοῦ ἀφροδισίου κι ὄχι τοῦ στρατιωτικοῦ). Τά ὑπόλοιπα, τά συντακτικά ἤ πραγματικά λάθη, οἱ τριπλογραμμένες εἰδήσεις, οἱ ἀκυρολεξίες, τά ἀκατανόητα ἤ ἀνόητα, ἡ ἐλάχιστη σχέση τίτλου καί κειμένου, ὑπάγονται στή δικαιοδοσία τοῦ πολυφήμου δαίμονος, ὁ ὁποῖος καί θά ἀναλάβει νά τά καλύψει *ἄν* κάποιος διαμαρτυρηθεῖ.

Ἔτσι, ὁ *Ριζοσπάστης* μπορεῖ ἄνετα νά ἐκλαϊκεύει τή δημοτική καί νά προτρέπει «*ὁλοῦθε* ὁ Ρίζος» (ἀποφεύγοντας τό καθαρευουσιάνικο *παντοῦ* καί πέφτοντας στό σολοικισμό)· ὁ *Ἐλεύθερος Τύπος* νά ἐπιμένει πρωτοσέλιδα «Καρχαρίας *δολοφόνησε* ψαρά» καί ἡ *Ἐλευθεροτυπία* νά καταθέτει τόν ὀβολό της: «*Κηλίδες/ἀποβάλλουν/τάνκερ*» (ἐδῶ, τά περιβόητα «κουτάκια», τό ὁρισμένο δηλαδή εὖρος τῆς στήλης, ἐπιτρέπουν τήν ἀνατροπή τοῦ παμπάλαιου κανόνα: ὑποκείμενο-ρῆμα-ἀντικείμενο).

Στήν *αὐτοκρατορία τῆς φωτοσύνθεσης* τά πράγματα χειροτερεύουν. Οἱ περισσότεροι τίτλοι φτιάχνονται στό ἀτελιέ μέ γράμματα κοπιαρισμένα ἀπό κάποια εὐρωπαϊκή («λαϊκή» βέβαια) ἐφημερίδα. Καί παίρνουν τό δρόμο γιά τή μονταζιέρα χωρίς νά σταθμεύσουν ἐνδιαμέσως στό διορθωτήριο. Ἔτσι ἀπολαύσαμε τόν *ἐρωτίλο* στίς *Εἰδήσεις* ἤ τό ὀγκῶδες *Ὀρύεται* στά *Νέα*. Καί ἄν ἀκόμα τό προλάβεις στό τσάκ, σέ ἐπαναφέρουν στήν τάξη οἱ τοῦ πιεστηρίου: «Σιγά τ' αὐγά. Ἐδῶ πνιγόμαστε νά μή χάσουμε τό πρακτορεῖο». (Εἶναι σχιζοφρενείας σημαντικό: τά ὑπερσύγχρονα τυπογραφεῖα *πολλαπλασίασαν* τίς καθυστερήσεις· ἴσως ἐπειδή μερικά μηχανήματα ἀραχνιάζουν ἀχρησιμοποίητα σέ κάποια γωνιά).

Ἀπό τή λινοτυπία στή φωτοσύνθεση ἐκεῖνο πού ἐξατμίστηκε τό λένε μεράκι. Καί ἄν ἦταν λίγοι οἱ λινοτύπες χωρίς *ἄποψη* καί γιά τή γλώσσα, σήμερα εἶναι ἐλάχιστοι οἱ φωτοσυνθέτες πού ἀποροῦν καί ρωτᾶνε. Ἀπόφοιτοι συνήθως κάποιας σχολῆς δακτυλογράφων καί μέ δίμηνη ἐξάσκηση στά ἠλεκτρονικά, δέν παθιάζονται μέ τή δουλειά τους γιατί δέν βλέπουν νά 'χουν καί πολλές σχέσεις μέ τό τελικῶς παραγόμενο προϊόν. Ἄλλωστε, ἐπί φωτοσυνθέσεως τά ὅρια δημοσιογράφων/τεχνικῶν ἔγιναν ἀκόμα πιό *εὐδιάκριτα* — καί ἐπειδή στά πληκτρολόγια δουλεύουν κατά πλειοψηφία *γυναῖκες*.

'Απ' τό μολύβι κόπιας στό κλαβιέ

Στόν ἐξοπλισμό τοῦ διορθωτῆ δέν ἀριθμοῦνται βέβαια μονάχα τό μελανί μολύβι, ὁ κόκκινος μαρκαδόρος, κάποιο σχετικῶς ἐπαρκές λεξικό καί τό στιγμόμετρο. Καί τά δουλεμένα ἀπ' τό χρόνο καί τίς ἐπαναλαμβανόμενες κινήσεις ἀνακλαστικά δέν τόν καλύπτουν πλήρως. Δέν ἀσχολεῖται – ἤ: δέν θά 'πρεπε νά... – μονάχα μέ τή φλούδα τῆς γλώσσας, ἐφαρμόζοντας μέ τόν τρόπο τοῦ Παβλόφ μιά δεκάδα κανόνων πού ἔχει ἀποστηθίσει.

Ὄντας τό τελευταῖο μάτι πρίν ἀπ' τόν ἀναγνώστη, καιροφυλακτεῖ γιά νά προλάβει ἀστοχίες τοῦ *συγγραφέα*, τοῦ *μεταφραστῆ*, τοῦ *δακτυλογράφου*, τοῦ *στοιχειοθέτη*... Ἡ δουλειά του δέν μετριέται μέ τήν ὥρα πού χρειάζεται γιά νά διεξέλθει τό τυπογραφικό ἀλλά μέ τό μυαλό πού ξοδεύει, χωρίς, κιόλας, νά μπορεῖ νά ὑποστηρίξει πώς *δημιουργεῖ*. Ἄν ξεφύγει ὁτιδήποτε τοῦ τό χρεώνουν (μερικοί ἐκδότες μάλιστα τό *κοστολογοῦν*)· ἄν σώσει κάτι, ἔστω κι ἄν ὑπερβαίνει τή δικαιοδοσία του, θεωρεῖται αὐτονόητο.

Γιά ὅλα τοῦτα δέν τροφοδοτεῖται παρά ἀπ' τό πάθος του, *πάθος γραφῆς*, μεταμορφωμένο ἤ *ταπεινωμένο* ἔστω σέ διορθωτικό μένος. *Ὅσοι* ἀπό τούς διορθωτές *πάσχουν* καί *παιδεύονται* ἀπ' αὐτό τό «σκουλήκι» θά δυσκολευτοῦν πολύ νά περάσουν ἀπό τό βασάνισμα τῆς φράσης πάνω στό χαρτί μπροστά σέ ἕνα πληκτρολόγιο καί σέ μιά ὀθόνη. Ἡ «ἠλεκτρονική διόρθωση» χρειάζεται ἁπλῶς χειριστές μέ ὀρθογραφημένη καί ὀρθογραφική μνήμη. Κι αὐτή τή δουλειά μπορεῖς σίγουρα νά τή μάθεις στό πρῶτο ἐργαστήριο *γραφικῶν τεχνῶν*.

Παντελής Μπουκάλας
τέως Μέγας Διορθωτής
τῆς Φιλοσοφικῆς Στοᾶς «*Ὁ ΠΟΛΙΤΗΣ*»

Ὑστερόγραφον: *Ἤ μοῦ δίνετε αὔξηση + ΑΤΑ + ΙΚΑ + ΠΙΚΠΑ + ΟΓΑ + συναισθηματικό ἐπίδομα ἤ παίρνω ὁσονούπω μεταγραφή γιά τό* Φίλησέ με. *Τουλάχιστον, ἐκεῖ θά τό ἀπολαμβάνω.*

5. Κάτι ἀνάλογο συμβαίνει καί μέ τούς μεταφραστές. Ἡ μεγάλη παραγωγή δέν σηκώνει δεύτερα διαβάσματα καί ὑπομνηματισμούς καί εἰσαγωγές καί τά τέτοια. Σοῦ παραγγέλνουν ἕνα βιβλίο τό μήνα. Ἄν βέβαια σέβεται τό ὄνομά σου, ἀναγκάζεσαι νά τό προστατεύσεις μέ κάποιο εὔηχο ψευδώνυμο. Στό κάτω κάτω, ὁ ἐκδότης μπορεῖ νά καταφύγει σέ κάποιον φοιτητή τῆς ἀγγλικῆς φιλολογίας πληρώνοντας ἕνα χιλιάρικο τό τυπογραφικό. Κι ἄν κάποιος «ὑστερικός» ψέξει τή μετάφραση, *καλό τῆς κεφαλῆς μας:* ἀκόμα καί ἡ διαπόμπευση εἰσπράττεται ὡς διαφήμιση.

τῆς Πόλης

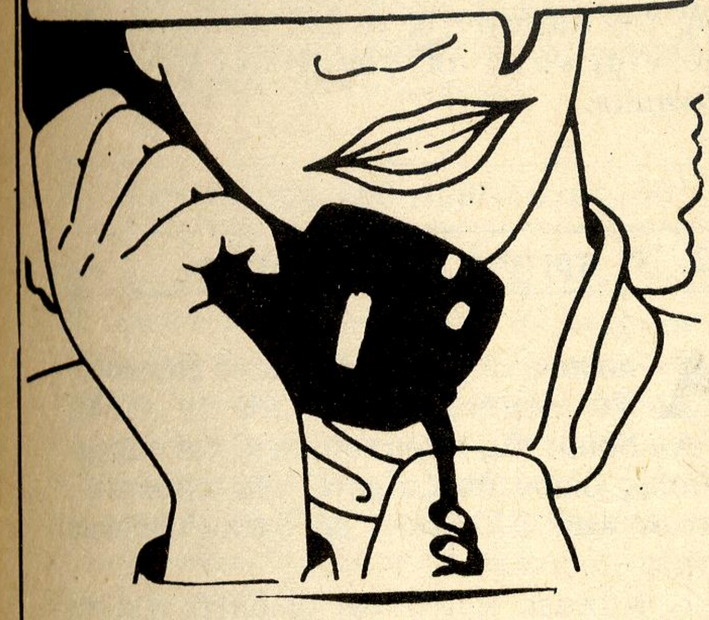

Ὅταν ὁ τύπος κάνει ντού

«Μιά ζωή λιώνει πάνω σ' ἕνα κρεβάτι λερωμένο μέ ἀκαθαρσίες, σ' ἕνα τριάρι, πού θυμίζει ἐξωτερικά ὑπόνομο, σκουπιδότοπο καί ἡ ἀτμόσφαιρά του εἶναι κόλαση. Ξεραμένες ἀκαθαρσίες, ψόφια ζωύφια, ροῦχα ποντικοφαγωμένα καί ἄδεια μπουκάλια, συμπληρώνουν ἕνα ταμπλό ...ναυτίας, πού μέσα του "ροκανίζει" τό χρόνο ἡ ἄτυχη αὐτή γυναίκα». Πρόκειται γιά μιά γυναίκα 82 ἐτῶν, χωρίς καμιά σύνταξη καί ἀνάπηρη.

Τά παραπάνω τά βρίσκουμε σέ δημοσίευμα τῶν *Νέων* (4.2), μαζί μέ περιγραφές τῶν γειτόνων πού τήν ἄκουσαν νά ζητάει βοήθεια καί κάλεσαν τήν ἀστυνομία. Ἡ κατάκοιτη γυναίκα δέν μποροῦσε νά τούς ἀνοίξει, ἔσπασαν τό τζάμι καί μπῆκαν μέ μαντίλια στό πρόσωπο λόγω τῆς μυρωδιᾶς. Ὅταν ἦρθε τό 166 ἡ γυναίκα ἀρνήθηκε νά φύγει, ἀλλά καί ὁ ὁδηγός τοῦ ἀσθενοφόρου δέν τήν ἀκουμποῦσε γιά νά μή λερωθεῖ.

Μιά ἱστορία πόνου καί ἀνθρώπινης ἐξαθλίωσης, λοιπόν, μιά ἱστορία μιζέριας καί θλίψης. Κοντολογίς: μιά καλή, διαβαστερή εἴδηση. Τί εἴδηση ὅμως θά 'ταν αὐτή χωρίς φωτογραφίες; Οἱ φωτογραφίες τῆς εἴδησης, πού δείχνουν τά περιγραφέντα μέ τό παραπάνω, καί δείχνουν βεβαίως καί τή γυναίκα «κατάκοιτη, στό ἄθλιο τριάρι πού μοιάζει μέ κόλαση...», εἶναι ἡ καθαυτό ἐπιτυχία. Περήφανος ὁ ἀνώνυμος δημοσιογράφος μᾶς λέει: ἡ ἀνάπηρη «στό ἀντίκρισμα τοῦ φωτογραφικοῦ φακοῦ τρομάζει καί φωνάζει: "Ντροπή, φύγετε ἀπό δῶ", ἐνῶ ἐπαναλαμβάνει συνέχεια: "Μή σᾶς ἐνδιαφέρει τί κάνω, μή μέ κάνετε ρεζίλι, ἐγώ εἶμαι καλή κοπέλα, θά μέ πάρουν τά ἀδέρφια μου ἀπό δῶ"».

Ἄμ δέ, κυρά μου, πού θά σοῦ κάνουμε τή χάρη. Σπίτι σου-σπίτι σου, δέν κουβαληθήκαμε ὅμως τζάμπα ἐμεῖς ἐδῶ. Θά σέ φωτογραφίσουμε καί θά σέ κάνουμε βούκινο. Καλές οἱ ντροπές καί τά δικαιώματά σου, πρῶτα ὅμως τό καθῆκον.

ΜΗΝ ΟΜΙΛΕΙΤΕ ΕΙΣ ΤΟΝ ΟΔΗΓΟΝ

Οἱ ἐπιβάτες, λέει ὁ νέος κανονισμός γιά τή λειτουργία τῶν ταξί, ὁ ὁποῖος προβλέπει «τίς ὑποχρεώσεις καί τά δικαιώματα» ταξιτζήδων καί ἐπιβατῶν, πρέπει νά μήν ὁμιλοῦν στόν ὁδηγό γιά ἄσχετα μέ τήν ἐξυπηρέτηση θέματα. Ἐλπίζουμε ὅτι πρόκειται γιά ἁπλή ἀναδιατύπωση τοῦ «μήν ὁμιλεῖτε εἰς τόν ὁδηγόν». Δέν πρόκειται ὅμως ἐδῶ γιά λεωφορεῖο, ἀλλά γιά δυό ἤ τρεῖς ἀνθρώπους σέ ἕνα τετραγωνινό μέτρο. Ἄν τίθεται λοιπόν ζήτημα ἀσφαλοῦς ὁδήγησης, δέν θά 'πρεπε νά ἀπαγορευτεῖ ἡ κουβέντα καί στά Ι.Χ.; Ἄν δέν ἀφορᾶ τήν ὁδήγηση, τί ἀκριβῶς ἀφορᾶ; Καί ἄν δέν κουβεντιάσουμε μέ τόν ταξιτζή, μέ ποιόν ξένο θά κουβεντιάσουμε; Καί, στό κάτω κάτω, ἀπό ποιόν θά μάθαινα ἐγώ λεπτομέρειες γιά τό γάμο τῆς ἀδερφῆς τοῦ πατέρα μου, πού ἔγινε πρό πολλῶν δεκαετιῶν, ἄν ὄχι ἀπό τόν ἡλικιωμένο Ἀρκάδα ταξιτζή πού κρατοῦσε τότε, παιδί, τά στέφανα;

Ἐπιτρέπονται πάντως καί κάποιες κουβέντες, ὑπό τόν ὅρο ὅμως νά εἶναι ὅπως ἡ κατωτέρω:

—Καλησπέρα, ἀγαπητέ.

—Καλησπέρα σας, κύριε. Γιά ποῦ μέ τό καλό, ἄν ἐπιτρέπετε;

—Πρός τό Παγκράτι, παρακαλῶ.

—Πολύ εὐχαρίστως. Θά χρησιμοποιήσω τήν πιό σύντομη διαδρομή γιά τόν προορισμό σας, ἐκτός ἄν ἐπιλέξετε ἄλλη.

—Ὅπως βολεύεστε.

—Ἔχετε μήπως ἀποσκευές γιά νά τίς φορτοεκφορτώσω ἀπό καί πρός τό πεζοδρόμιο; Ἔχω τή συγκατάθεσή σας νά θέσω σέ λειτουργία μουσικές συσκευές;

—Σᾶς παρακαλῶ.

—Προτίθεμαι νά μήν παράσχω πολλαπλή μίσθωση οὔτε μίσθωση μέ εἰσιτήριο ἀνά ἐπιβάτη παρά μόνο στίς περιπτώσεις πού ὁρίζει ὁ νόμος.

—Καί ἐγώ ἀπό τή μεριά μου, φίλτατε, θά ἤθελα νά ἀποφύγω κάθε ἐνέργεια πού μπορεῖ νά προκαλέσει προβλήματα στήν ἀσφάλεια τῆς κυκλοφορίας. Διαπιστώνω δέ ὅτι εἶστε πρόθυμος καί ἐξυπηρετικός. Ἔχετε καί εὐπρεπή ἐμφάνιση, βλέπω.

—Καί σεῖς εἶστε εὐπρεπέστατος.

Κάπως ἔτσι, ἀγγελικά καί κόσμια, θά ἐξελίσσονται τά πράγματα στήν ἀθηναϊκή ἄσφαλτο, ἄν πιστέψουμε τόν νέο κανονισμό. Ὅλα αὐτά τά παράξενα, μέ ἐπικεφαλῆς τήν ἑκατέρωθεν «εὐπρέπεια», καλῶς κάνουν καί «νομοθετοῦνται». Μόνο πού εἶναι ἀπό τά πράγματα πού οὐδέποτε θά ἐφαρμοστοῦν, ὅπως ἦταν καί τά Bus Only κ.λπ. Ἴσως κάπως νά μᾶς συγκρατήσουν, μιά στό τόσο μπορεῖ νά διαμαρτυρηθεῖ καί κάποιος τῶν συμβαλλομένων σέ κανέναν ἀστυφύλακα. Κατά τά ἄλλα δέν μπορεῖ παρά νά συνεχίσουμε, κινούμενοι δηλαδή κάπου στά ὅρια τῶν κανονισμῶν. Τά διευρυμένα ἀπό τήν πρακτική, ἐννοεῖται, ὅρια. Φταίει γι' αὐτό ἡ «κουλτούρα» μας; Ὄχι μόνο· εἶναι καί αὐτή ἡ δολοφόνα πόλη, πού ἔλεγε κάποιος, πού φτιάχνει τούς δικούς της κανονισμούς. Ὁ νόμος συνήθως ἐπεμβαίνει στή μακέτα της.

Ἄπτερα περίπτερα;

Σάλο προκάλεσε στούς «ἄμεσα» ἐνδιαφερομένους ἐγκύκλιος τοῦ δημάρχου κ. Μπέη: ἡ ἀνάρτηση τῶν ἐφημερίδων καί περιοδικῶν θά πρέπει νά γίνεται ἀποκλειστικά στήν πρόσοψη τῶν περιπτέρων, καί ἑπομένως ὄχι στίς τέντες τους ἤ τίς «αὐθαίρετες περιμετρικές σιδηροκατασκευές». Κι αὐτό γιατί τό θέαμα πού παρουσιάζεται εἶναι «ἀντιαισθητικό». Εἴμαστε διατεθειμένοι νά ὑποστηρίξουμε ἐν ἀνάγκη ἀκόμα καί τό ἀκριβῶς ἀντίθετο· νά ποῦμε, δηλαδή, ὅτι τό ἐνλόγω θέαμα σπάει τήν τσιμεντένια μονοτονία. Ἄλλο εἶναι ὅμως τό βασικό ἐπιχείρημα τοῦ δημάρχου: ἀφαιρεῖται «χῶρος κυκλοφορίας γιά τούς δημότες», πρόκειται γιά ἐπεκτάσεις «καταχρηστικές». Ἡ ἐγκύκλιος ἔχει θέμα της ἄλλωστε τήν «Αὐθαίρετη ἐπέκταση περιπτέρων» πέραν τῶν προβλεπόμενων 1,5Χ1,3 μέτρων.

Ὁ κ. Μπέης εἶχε δείξει, ὅταν πρωτοανέλαβε, κάποια εὐαισθησία σέ ζητήματα καταχρηστικῆς ἐκμετάλλευσης δημοτικοῦ χώρου. Τά εἶχε βάλει ἔτσι μέ τά τραπεζάκια τῶν ζαχαροπλαστείων. Ὁ *Πολίτης*, ἄν θυμάστε, εἶχε ὑποστηρίξει τήν προσπάθεια. Προσπάθεια πού, γιά εὐνόητους λόγους, εἶχε τότε ἀποτύχει. Ἀποδεικνύεται ὅμως τώρα ὅτι ἡ σύλληψη τοῦ δημάρχου εἶναι ἁπλῶς «νομική»: ἀντιμετωπίζει τό ζήτημα τῆς διακίνησης τῶν ἰδεῶν – περί αὐτοῦ τελικά πρόκειται – ἀποκλειστικά μέσω συμβολαίων, μισθωμάτων καί ἐνοικίων. Γιατί ἀνάρτηση τῶν ἐντύπων, ὅσων γίνεται περισσότερων, σημαίνει βέβαια καί μεγαλύτερη δυνατότητα τῶν δημοτῶν νά ἔρθουν σέ μιά πρώτη ἐπαφή μέ ἔντυπα πού δέν ἀγοράζουν ἤ δέν γνωρίζουν: ἐπαφή ὀπτική ἀλλά καί διά τῆς ἀφῆς. Νά ξεφυλλίσουν, νά δοῦν, νά πιάσουν. Χαρακτηριστικό εἶναι ἄλλωστε ὅτι τίς μέρες πού οἱ ἐφημερίδες μένουν μέσα, π.χ. λόγω βροχῆς, οἱ πωλήσεις τους – καλῶς ἤ κακῶς – πέφτουν στό μισό.

Ὁ δῆμος θά μποροῦσε κάλλιστα νά ὀργανώσει δικές του καντίνες ἤ καφενεῖα στά πάρκα, στίς πλατεῖες καί τίς πλατειοῦλες, γι' αὐτό καί εἶχαν νόημα οἱ παλιότερες προσπάθειές του. Μέ τά ἔντυπα ὅμως πῶς θά μᾶς φέρει σέ ἐπαφή; Ἤ μήπως θά πρέπει νά περιοριστοῦμε σέ ἐκεῖνα πού ἤδη ἀγοράζουμε; Ἐκτός πιά κι ἄν μᾶς ἐπιχορηγεῖ ὅλους νά τά ἀγοράζουμε ὅλα.

Ὑπάρχει πάντα, τέλος, καί ἡ τηλεόραση. Περαιτέρω ἐνεργοποίησή της θά σημαίνει, ἐξάλλου, καί περισσότερο «χῶρο κυκλοφορίας γιά τούς δημότες»...

Ἡ «Χάρτα» τῆς Ἀθήνας καί τά χαρτιά

Ἡ δεύτερη διεθνής συνάντηση (πού ἦταν καί τό τέλος τῆς σειρᾶς τῶν ἐκδηλώσεων), γιά τή Χάρτα τῆς Ἀθήνας καί τό IV CIAM ἔγινε στίς 13 καί 14 Ἰανουαρίου. Ἴσως μέ περισσότερη τάξη ἀπό τό τετραήμερο τοῦ Δεκεμβρίου, τό τελικό διήμερο ἐπιβεβαίωσε τίς πρῶτες ἐντυπώσεις (βλ. *Δεκαπενθήμερο Πολίτη*, τεῦχ. 6, 13/1/84): Ὅτι ὑπάρχουν διαφορές καί ἀντιθέσεις.

Καί ἄν ἡ διάσταση τῶν γενεῶν εἶναι ἡ πιό εὐκολοδιάκριτη (καί ἴσως ἡ πιό ἀκίνδυνη καί ἐκ τοῦ ἀσφαλοῦς: τή βλέπουμε μερικές φορές μόνο στό χρῶμα τῶν μαλλιῶν) οἱ ἀντιθέσεις καί ἀντιφάσεις τῶν νεότερων προκαλοῦν ἴσως τά μεγαλύτερα ἐρωτηματικά.

Ἀπό τά πάμπολλα προβλήματα—ἐρωτήματα πού οἱ δυό αὐτές συναντήσεις ἔφεραν στήν ἐπιφάνεια, δέν θά θιχτοῦν ἐδῶ παρά μερικά σημεῖα, μέ τήν ἀπόλυτη ἐπίγνωση ὅτι ἄλλα ἐξίσου σημαντικά θά μείνουν στό περιθώριο.

1. Ἡ σχέση μέ τήν ἱστορία

Ἕνα πρῶτο πρόβλημα πού ἀνέκυψε στή διάρκεια τῶν συζητήσεων – πρόβλημα ἐκ τῶν πραγμάτων, ἀφοῦ ὑπῆρξαν διαπληκτισμοί καί διαμαρτυρίες – εἶναι γιά τό πῶς βλέπουμε τήν ἱστορία.

Ἡ σχέση μέ τήν ἱστορία εἶναι τόσο πολύπλοκη ὅσο τελικά εἶναι πολύπλοκη ἡ σχέση μας μέ τό παρόν, μέ τήν ἱστορία πού φτιάχνεται τώρα.

Ὅμως ἡ σχέση μέ τήν ἱστορία οὔτε ἀξιολογική/ἠθικολογική μπορεῖ νά 'ναι (αὐτό ἦταν καλό, αὐτό ἦταν κακό) ἀλλά οὔτε καί οὐδέτερη (ἡ ὑποτιθέμενη ἀντικειμενικότητα).

Ἄν τά ντοκουμέντα εἶναι ἡ βάση, ἡ ἐπιλεκτική σχέση πού ἔχουμε μ' αὐτά μᾶς ὁδηγεῖ στό νά κάνουμε διάφορα σενάρια καί νά «δώσουμε» διάφορες ἀλήθειες. Ἤ τήν ἴδια ἀλήθεια ἀπό διαφορετικές σκοπιές. Ἡ συγκεκριμένη ἰδεολογική μας τοποθέτηση, οἱ ἀνάγκες τῆς στιγμῆς, ἡ ἐπαγγελματική ἄμεση πραγματικότητα ἀποτελοῦν καί ἀντίστοιχα φίλτρα. Ἀλλά αὐτό δέν σημαίνει σχετικισμό.

Οἱ θέσεις πού παίρνουμε σέ σχέση μέ ἕνα ἱστορικό πιά γεγονός, ὅπως ἡ πολεοδομία τῆς δεκαετίας τοῦ 1930, δέν κλείνουν ὁριστικά τό πρόβλημα. Γι' αὐτό καί εἶναι ἀπαραίτητη ἡ ἀνταλλαγή ἀπόψεων, πού εἶναι τελικά ἀνταλλαγή ὀπτικῶν γωνιῶν. Ἡ κοινοτοπία ὅτι ἡ ἱστορική ἔρευνα δέν θά σταματήσει ποτέ εἶναι ἡ πιό ζηλευτή κοινοτοπία πού ὑπάρχει.

Ἡ «συνδικαλιστική» πρακτική (ἤ ἡ ὑποτιθέμενη τέτοια) δέν μπορεῖ νά εἶναι ἡ πρακτική αὐτή τῆς ἱστορικῆς ἔρευνας. Τό ἱστορικό γεγονός μᾶς φαίνεται σάν συμπαγές σύνολο καί μᾶς ἔρχεται σάν πακέτο ἀπό τό παρελθόν. Ὅλοι ὅμως θά συμφωνήσουν ὅτι τό ἱστορικό γεγονός (αὐτό πού ἐμεῖς ὀνομάζουμε ἔτσι) εἶναι *γεγονότα*. Πολλά γεγονότα καί πολλές καταστάσεις πού σέ μιά στιγμή ἡ ἀπόσταση τά παγώνει.

Τελικά, γιά νά εἰπωθεῖ διαφορετικά, καί μέ τήν προϋπόθεση πώς θεωροῦμε ἀρχή ὅτι δέν πρέπει νά σβήνονται πρόσωπα ἤ πράγματα ἀπό τίς φωτογραφίες τῆς ἱστορίας καί ὅτι κάθε ντοκουμέντο ἔχει τήν ἀξία του, μποροῦμε νά ποῦμε: Φτιάχνουμε *ἀντικειμενικότητες* τοῦ παρελθόντος καί ὄχι *τό* ἀντικειμενικό παρελθόν.

Καί εἶναι ἀντικειμενικότητες γιά παράδειγμα:

- Ἡ καθολική καί ὁλοκληρωτική πολεοδομική σκέψη τοῦ Λέ Κορμπιζιέ καί ἡ σχέση του μέ τήν *ὁποιαδήποτε* ἐξουσία. Τόσο μέ τήν ἀριστερή ὅσο καί μέ τή δεξιά. Θεωρεῖ τόν ἀρχιτέκτονα ἤ τόν μηχανικό οὐδέτερο καί ὑπεράνω πολιτικῆς.
- Ἡ πολιτική σκέψη τοῦ πολεοδόμου Hannes Mayer, τοῦ Ernst May ἤ ἄλλων πού φεύγουν γιά τή Σοβιετική Ἕνωση θεωρώντας ὅτι ὁ καπιταλισμός δέν μπορεῖ νά χτίσει ὀρθολογικά τήν πόλη.
- Οἱ διφορούμενες στάσεις ἀπέναντι στόν ναζισμό τῶν «πατέρων» τοῦ Μπαουχάους Gropius ἤ Mies van der Rohe πού καταλήγουν ὅμως μέ τήν κατηγορία τοῦ «μπολσεβίκου» στίς ΗΠΑ.

Καί ὅμως, ὅλοι αὐτοί καί ἄλλοι τόσο διαφορετικοί στίς θέσεις, στήν πρακτική τους, στή σχέση τους μέ τήν ἀρχιτεκτονική, τήν παραγωγή, τό ἐπάγγελμα συναντιοῦνται κάτω ἀπ' τόν τίτλο «*Μοντέρνο Κίνημα*».

2. Ἡ κριτική τῆς «Χάρτας»

Ἀπό ποιά σκοπιά κρίνουμε τό παρελθόν; Τά συμπεράσματα τοῦ IV CIAM; Ἄν δοῦμε τίς παρατηρήσεις καί παρεμβάσεις ὅλων ἀνεξαίρετα τῶν ὁμιλητῶν, ξένων καί Ἑλλήνων, θά διαπιστώσουμε ὅτι:

1. Κάποτε κρίνονται οἱ *ἀρχές* καί τό *σκεπτικό* πού δημιουργοῦν τή Χάρτα. Κρίνεται δηλαδή ἡ πόλη καί ἡ ἰδέα τῆς πόλης μέσα ἀπό τό περιεχόμενο τοῦ *ἀντικειμένου Χάρτα*. Κρίνονται τά ντοκουμέντα εἴτε αὐτά ἀνήκουν στά συμπεράσματα τοῦ IV CIAM τοῦ 1933 εἴτε πρόκειται γιά τήν ἀναγραφή τους ἀπό τόν Λέ Κορμπιζιέ 10 σχεδόν χρόνια μετά.

2. Ἄλλοτε ὅμως κρίνονται αὐτά πού θεωροῦνται ὡς *ἀποτελέσματα* τῆς Χάρτας. Δηλαδή οἱ νέες πόλεις πού κατασκευάστηκαν στήν Ὁλλανδία, τή Γαλλία ἤ τήν Ἀγγλία, μετά τά 1945 καί πού δέν εἶναι ὑποχρεωτικά μαθηματικά ἀποτελέσματα μιᾶς μονολιθικῆς σκέψης.

Ἄν δέν ξεκαθαριστοῦν αὐτές οἱ δύο ὑποθέσεις δέν θά μπορέσει νά ὑπάρξει ἐπικοινωνία καί θά μείνουμε στίς συναισθηματικές σχέσεις ἀγάπης ἤ μίσους γιά καταστάσεις πού δέν συγκρίνονται.

Τό 1933 τῆς ἀνόδου τοῦ ναζισμοῦ δέν εἶναι τό 1953 τοῦ ψυχροῦ πολέμου. Οὔτε ἡ «βιομηχανία» εἶναι γενική οὐδέτερη κατηγορία μέσα σέ οἰκονομικές, ἐθνικές, πολιτικές καί κρατικές συνθῆκες πού διαφέρουν.

Ἀλλά εἶναι βέβαιο ὅτι καί στά 1933 καί στά 1953 τό ζήτημα εἶναι τόσο ὁ σοσιαλισμός ὅσο καί ἡ θέση τῆς τεχνικῆς.

3. Ἡ διττή ὑφή τῆς κατοικίας

Ἡ συστηματική γνώση τοῦ δομημένου χώρου καί ἡ ὀργάνωσή του: Αὐτός ἦταν ὁ προβληματισμός τότε καί ὅλοι νόμιζαν πώς ἔτσι θά ἐγκατασταθεῖ ἡ κοινωνική εἰρήνη καί ἡ παγκόσμια ἰσορροπία. Μέσα ἀπ' τόν σχεδιασμό «τῆς πόλης, τῆς περιφέρειας, τοῦ κράτους, τοῦ κόσμου» ὅπως λέγεται. Αὐτός καθαυτός ὁ προβληματισμός δέν εἶναι οὔτε σωστός οὔτε λάθος. Μέ 50 χρόνια διαφορά οἱ ἴδιες ἑνότητες ἀναφέρονται καί σήμερα. Ὅμως ἡ ἱστορία αὐτῶν τῶν 50 χρόνων ἀνέτρεψε πολλά σχήματα ὥστε μᾶς ὑποχρεώνει νά διαβάζουμε διαφορετικά τόσο τίς πολεοδομικές ἀρχές ὅσο καί τά ἀποτελέσματά τους.

Ξεχνᾶμε κάτι: Τό δικαίωμα γιά κατοικία, οἱ συνδικαλιστικές ἐλευθερίες, τό ὀκτάωρο, οἱ διακοπές, ἡ σύνταξη κ.λπ., εἶναι καταρχήν *κατακτήσεις* μετά ἀπό κοινωνικές πιέσεις καί ἀγώνες. Σέ δεύτερη φάση οἱ κατακτήσεις *ἐξαγοράζονται* ἀπό τήν

ἐξουσία πού τίς υἱοθετεῖ. Τότε γίνεται δυνατή ἀκόμα καί ἡ κερδοσκοπία.

Ἡ *νέα* κατοικία, ἡ λαϊκή κατοικία ἀκολούθησε αὐτό τόν δρόμο. Ἀπό κοινωνικό αἴτημα γίνεται πρόγραμμα γιά κοινωνική ἰσότητα. Καί ἀπό πρόγραμμα γίνεται κερδοσκοπική ἐπιχείρηση, εἴτε ἰδιωτική εἴτε κρατική. Εἶναι τόσο κοινωνική ἀνάγκη καί ἀπόκτημα, ὅσο καί βιομηχανικό προϊόν καί ἐμπόρευμα.

4. Ἡ διττή ὑφή τοῦ ὀρθολογισμοῦ

Τά τελευταῖα χρόνια γιά τελείως διαφορετικούς λόγους καί σέ διαφορετικούς γεωγραφικούς καί πνευματικούς χώρους, καταδικάζεται ὁ ὀρθολογισμός ὡς μονοδιάστατη κατηγορία, δυτικοευρωπαϊκή, καπιταλιστική, ἰμπεριαλιστική, σοσιαλφασιστική. Ἄς ποῦμε ὅτι θεωρεῖται σάν αὐτονόητη ἡ ἐξίσωση ὀρθολογισμός = ὁλοκληρωτισμός.

Ὅμως αὐτή ἡ μεταμοντέρνα (καί «μεταμαρξιστική») λογική ἀφαιρεῖ τή διαλεκτική τοῦ ὀρθολογισμοῦ πού στήν περίπτωσή μας, δηλαδή στήν περίπτωση τοῦ μοντέρνου ἀρχιτεκτονικοῦ κινήματος τῶν δεκαετιῶν 1920 – 1930, ἔχει νά λύσει τό ἄλυτο πρόβλημα τόσο τῆς *τάξης* ὅσο καί τῆς *ἐπανάστασης*.

Τάξη: Μέσα ἀπό τήν οὐδετερότητα τῆς τεχνικῆς, μέσα ἀπό τήν ἐφαρμογή γενικῶν λύσεων σέ γενικές ἀνάγκες, μέσα ἀπό τήν πίστη μιᾶς βιομηχανικῆς παραγωγῆς καί κοινωνικῆς λειτουργίας πού δουλεύουν σάν μηχανές. *Τάξη τόσο μέσα ἀπό τόν ὀρθολογισμό ὅσο καί ἀπό τόν προγραμματισμό.*

Ἐπανάσταση: Μέσα ἀπό τή συστηματική γνώση τοῦ κοινωνικοῦ προβλήματος, τήν ἀποδοχή τῶν τάξεων καί τῆς πάλης τῶν τάξεων, τήν καταδίκη τῆς ἐκμετάλλευσης, τόν σοσιαλισμό... *Ἐπανάσταση, ἄρα, τόσο μέσα ἀπό τόν ὀρθολογισμό ὅσο καί ἀπό τόν προγραμματισμό.*

Τό ὅτι σήμερα ὀρθώνεται τό δίλημμα «προγραμματισμός ἤ ὄχι», «ὀρθολογισμός ἤ ὄχι», αὐτό συμβαίνει γιατί ξεχνιέται ἡ *διττή φύση τοῦ ὀρθολογισμοῦ*. Εἶναι τόσο καταναγκαστικός ὅσο καί ἀπελευθερωτικός. Καί αὐτό θά ἐξαρτηθεῖ ἀπό τήν κοινωνική πρακτική καί τήν πολιτική σκέψη τήν κάθε στιγμή.

Γιά τόν ἀρχιτέκτονα εἰρηνοποιό, τό πραγματικό πρόβλημα παραμένει: ἐκφράζεται ἀπό τόν Λέ Κορμπιζιέ μέ ἀντιδιαλεκτικό τρόπο στή δεκαετία τοῦ 1920 μέ τό «ἀρχιτεκτονική *ἤ* ἐπανάσταση» καί στή δεκαετία τοῦ 1970 μέ τό «ἀρχιτεκτονική *καί* ἐπανάσταση».

Τελικά, ἡ ἀντίφαση πού οἱ προοδευτικοί ἀρχιτέκτονες τοῦ 1930, καί ἴσως καί οἱ σημερινοί ἀντιμετωπίζουν, εἶναι: τάξη καί ἐπανάσταση, καί τά δύο μέσα ἀπό τήν ἀρχιτεκτονική!...

Καί τό ἐρώτημα παραμένει:

Πῶς «ἡ ἀναγκαστική ἀλλαγή», αὐτήν πού βλέπουν καί ζητοῦν ὁρισμένοι ἀπό τούς ἀρχιτέκτονες τοῦ 1930 (μέ πολιτικό ἤ ἀπολιτικό τρόπο) νά μή μεταβληθεῖ σέ *καταναγκαστική σχέση*;

5. Ἡ Ἑλλάδα καί τό μοντέλο

Ἄς ὑποθέσουμε ὅτι ἡ «Χάρτα τῆς Ἀθήνας» ὑπῆρξε μοντέλο. Ἄς ὑποθέσουμε. Γιατί στήν πραγματικότητα

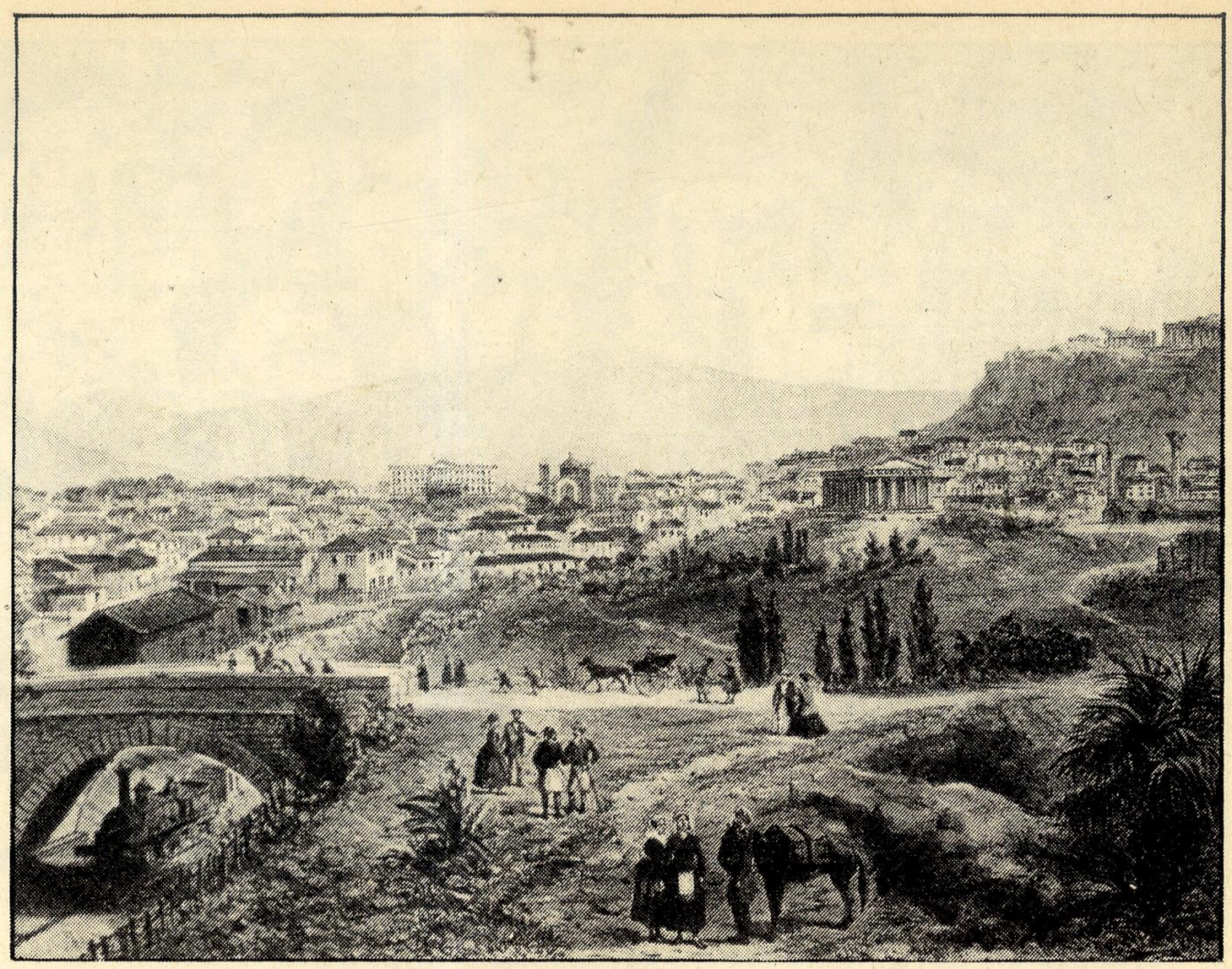

στίς χῶρες ὅπου γεννήθηκε, ἀναθεωρήθηκε σχετικά πολύ γρήγορα. Εἴτε πρός τό χειρότερο (τά μεγάλα συγκροτήματα κατοικιῶν ἔξω ἀπό τίς πόλεις) εἴτε πρός τό καλύτερο (Team X). Ἀλλά αὐτό εἶναι ἄλλο ζήτημα. Ἄν γίνεται μοντέλο αὐτό συμβαίνει γιατί ἀπό παραγωγή τῆς σκέψης μεταβάλλεται σέ σκέψη-προϊόν, τελικό πολεοδομικό προϊόν γιά ἐφαρμογή. Στίς χῶρες ὅπου παράγεται ἀλλά καί ἐφαρμόζεται τό μοντέλο, ἡ ἀναθεώρηση εἶναι εὐκολότερη καί ἀναπόφευκτη. Ὅταν ὅμως τό μοντέλο μεταφέρεται (ὡς πολεοδομική τεχνολογία) οἱ δυσλειτουργίες πού ἐμφανίζονται δέν ὀφείλονται τόσο στήν ἐφαρμογή του σέ διαφορετικές «ἐθνικές» συνθῆκες ὅσο στήν ἀδυναμία ἐπέμβασης γιά τή *διόρθωσή* του ἤ τήν ἀναθεώρησή του.

Αὐτό μπορεῖ νά εἰπωθεῖ καί διαφορετικά: Ἡ ἐξαγωγή ἑνός μοντέλου εἶναι πάντα *φανατική*. Καί ἡ εἰσαγωγή του εἶναι πάντα σέ *ἀναντιστοιχία*. Τό πρόβλημα ὅμως πού παραμένει εἶναι ἡ δυνατότητα ἀλλαγῆς συμπεριφορῶν ἀπό τήν ἀναπόφευκτη εἰσαγωγή. Ἐξοῦ καί ἡ ἀντίφαση: Ἄν μέ τή μεταφορά ὑπάρχει ἐφαρμογή ἑνός μοντέλου ἐνῶ δέν ὑπάρχει σκέψη γιά παραγωγή τεχνικῆς, ἄν δηλαδή μιά κοινωνία ἐφαρμόζει μόνο εἰσαγόμενες τεχνολογίες ἀλλά δέν μπορεῖ νά ἐπέμβει *διορθωτικά* πάνω σέ αὐτές καί τά ἀποτελέσματά τους, τότε οἱ καταστροφές εἶναι ἀναπόφευκτες.

Ἴσως τό πρόβλημα τοῦ Πικιώνη νά ἦταν αὐτό: ὅτι εἶδε τήν ἀντίφαση μέσα στήν ἑλληνική κοινωνία σέ σχέση μέ τή μοντέρνα ἀρχιτεκτονική. Καί ἐπέστρεψε στή γῆ.

6. Ἡ Ἑλλάδα, τό κράτος καί ἡ ἀποσπασματική ἐπέμβαση στόν χῶρο

Ἡ μελέτη τῆς ἱστορίας τοῦ Τεχνικοῦ Ἐπιμελητηρίου Ἑλλάδος, ἀπό τή δεκαετία τοῦ 1920, ὅπως καί οἱ συζητήσεις τῶν Ἑλλήνων πού συμμετεῖχαν στό IV CIAM, δείχνουν ὅτι στήν Ἑλλάδα πρόβλημα γνώσεων δέν ὑπῆρξε ἀλλά οὔτε καί ἔλλειψη προτάσεων.

Δημιουργήθηκε ὅμως πρόβλημα ἀπό τήν ἀνυπαρξία *θεσμῶν* γιά τήν ἐφαρμογή τῶν προτάσεων. Τό κράτος ἀπουσίαζε, τόσο γενικά ὅσο καί εἰδικά. Γενικά στήν ὀργάνωση τοῦ χώρου, εἰδικά στόν τομέα τῆς κατοικίας. Ἀπουσία ὅμως κράτους δέν σημαίνει ἀνυπαρξία. Ἦταν παρόν ἐκεῖ πού «ἔπρεπε» καί ἤθελε (ἀστυνομία, στρατός, ὑπερτροφικές ὑπηρεσίες κ.λπ.).

Πολλές φορές εἰπώθηκε ὅτι ἔλειψαν οἱ νόμοι καί ὁ προγραμματισμός στόν τομέα τῆς κατοικίας. Καί αὐτό εἶναι ἀλήθεια. Αὐτό πού δέν ἔλειψε ἦταν οἱ κανονισμοί, ἤ μᾶλλον οἱ ἐπιμέρους «διακανονισμοί».

Ἡ σχέση τῶν ἐπαγγελματιῶν μέ τό χῶρο ἔγινε μέσα ἀπό τέτοιες ἀποσπασματικές, μερικές μικροκατευθύνσεις, ὅπως ὁ Γ.Ο.Κ. (Γενικός Οἰκοδομικός Κανονισμός).

Ἴσως ὅμως τελικά τό κράτος νά ἐκμεταλλεύτηκε τήν ἀπουσία του διαφορετικά. *Γιά τήν εἰρήνευση.* Ἡ κατοικία πρίν τό 1940 δέν παίζει τόν ἴδιο ρόλο μέ τήν, μετά τόν ἐμφύλιο, πολυκατοικία. Ἴσως ἡ μεγαλύτερη ἐξαγορά τοῦ ἐμφύλιου νά ἔγινε μέ τήν κατοικία, τήν πολυκατοικία, τήν περίφημη ἀντιπαροχή.

Ἐκ τῶν πραγμάτων ἀναπτύχθηκε ἔτσι μιά ἰδεολογία τοῦ ἀποσπασματικοῦ χώρου, τοῦ ἰδιωτικοῦ, τοῦ μή συλλογικοῦ, τοῦ πιό ἀνορθολογικοῦ καί ἐγωιστικοῦ πού μπορεῖ κανείς νά φανταστεῖ. Ἀλλά μέ ἀσανσέρ καί ἰταλικά πλακάκια... Αὐτή ἡ ἰδεολογία τοῦ ἀποσπασματικοῦ χώρου γεννιέται μέσα ἀπό τήν ἄρνηση τοῦ κράτους νά ἐπέμβει προγραμματισμένα.

Δέν εἶναι δηλαδή ἀποτέλεσμα οὔτε τοῦ ἤδη συγκεντρωτικά φτιαγμένου χώρου (ὅπως συμβαίνει π.χ. στή Γαλλία σήμερα), οὔτε τῆς «ἀντίστασης» τῶν ἀρχιτεκτόνων ἤ ἄλλων ἐπαγγελματιῶν ἤ τῆς «πάλης τῶν κατοίκων». Εἶναι ἀκριβῶς τό ἀντίθετο.

7. Ὁ μεγάλος κίνδυνος

Καί ἐδῶ ἐμφανίζεται ὁ μεγάλος κίνδυνος. Δηλαδή ἡ σύγκριση μή συγκρίσιμων μεγεθῶν.

Ἡ ἀποσπασματική ἐπέμβαση στό χῶρο ὅπως γίνεται σέ τόπους ὅπου ὑπάρχει παράδοση αὐτοδιοίκησης (π.χ. Βαρκελώνης), ἤ ὑπάρχει ἀγώνας τῶν κατοίκων καί ἀντίσταση (π.χ. Roubaix τῆς Γαλλίας) ὥστε νά μή χτιστοῦν ξανά ἐργατικά ἤ λαϊκά γκέτο, δέν συγκρίνεται μέ αὐτό πού οἱ Ἕλληνες ἐπαγγελματίες (πολιτικοί μηχανικοί ἤ ἀρχιτέκτονες) ζήσανε μέσω τῆς πολυκατοικίας (πού τούς ἔζησε). Καί αὐτό τό λέω δηλώνοντας ἐπίσης ὅτι παρ' ὅλα αὐτά προτιμῶ τήν καλή πολυκατοικία ἀπό τήν ἄσχημη. Καί ξέρω ὅτι πολλοί θά διαφωνήσουν. Ὁ μεγάλος κίνδυνος στήν Ἑλλάδα συνίσταται στήν *ἐκ τῶν ὑστέρων θεωρητικοποίηση μιᾶς ἐκ τῶν προτέρων θεσμοποιημένα ἀναρχικῆς ἐπέμβασης στό χῶρο,* πού ζήσαμε μετά τό 1950.

Ὁ μεγαλύτερος κίνδυνος συνίσταται σέ παραλληλισμούς μέ τά «ἔξω», πού εἶναι ἄκριτη εἰσαγωγή «μοντέλου». Ἐνῶ «ἔξω» δέν λειτουργεῖ σάν μοντέλο. Κάτι περισσότερο:

Ἡ ἀποσπασματική ἐπέμβαση στό χῶρο, σέ χῶρες ὅπως ἡ Γαλλία, ἡ Ἰσπανία, ἡ Ὁλλανδία, ὁ Καναδάς κ.λπ. εἶναι *προγραμματισμένη.* Εἶναι πολιτική ὑπουργείων. Εἴτε γιατί «ἀνάγκας καί θεοί πείθονται» (ἐπειδή δηλαδή ἐξαγοράζεται καί πάλι ἡ πάλη τῶν τάξεων) εἴτε γιατί ὑπάρχει ἡ οἰκονομική κρίση εἴτε γιατί εἶναι συνειδητή πολιτική πράξη.

Ὁ μεγάλος κίνδυνος σέ μᾶς εἶναι νά ἐμφανιστεῖ σάν νά ἔχει ἐφαρμοστεῖ ἤδη στήν Ἑλλάδα καί μέ τήν πολυκατοικία ἡ «ἀντιπολιτική» τοῦ IV CIAM, νά θεωρητικοποιηθεῖ ἡ ἐνοχή τῶν ἐπαγγελματιῶν, δηλαδή νά γίνει μιά ἠθική ἀντιμετώπιση τῶν προβλημάτων τῶν ἀρχιτεκτόνων. Ἐνῶ χρειάζεται μιά *ἀρχιτεκτονική* ἀντιμετώπιση. Δηλαδή πολιτική.

8. Ὑστερόγραφο 1ο

Αὐτά εἶναι μερικά ἀπό τά συμπεράσματα στά ὁποῖα ὁδηγήθηκα διαβάζοντας τίς παρεμβάσεις τοῦ πρώτου τετραήμερου τῆς ἔναρξης τοῦ γιορτασμοῦ τῶν πενηντάχρονων καί συμμετέχοντας στό διήμερο τῆς λήξης του. Μέ τήν εὐκαιρία αὐτοῦ τοῦ γιορτασμοῦ (ἤ μνημόσυνου, ὅπως ἔγραψαν ὑπεροπτικά μερικοί ἀπό τούς ξένους καλεσμένους), παρευρέθησαν τέσσερις γενιές ἀρχιτεκτόνων ἀπό πολλές χῶρες. Οἱ τρεῖς μίλησαν, ἡ τέταρτη, ἡ νεότερη, αὐτή πού σπουδάζει σήμερα στό Πολυτεχνεῖο, σιωποῦσε. Ἴσως γιατί ἤδη τῆς κόλλησαν τόν χαρακτηρισμό «μεταμοντέρνα γενιά» (βλ. *Δεκαπενθήμερο Πολίτη*, τ. 6). Ἄς μοῦ ἐπιτραπεῖ νά διαφωνήσω.

«Μεταμοντέρνα» σημαίνει ὅτι εἶναι μετά-τό σύγχρονο, μετά-τό καινούριο, μετά-τό νέο, μετά-τό μέλλον. Οὔτε γιά κείνην οὔτε γιά μᾶς εὔχομαι κάτι τέτοιο.

9. Ὑστερόγραφο 2ο

Στό τέλος τοῦ συνεδρίου τοῦ IV CIAM οἱ σύνεδροι ἔβγαλαν μιά ἀπόφαση (13 Αὐγούστου 1933) πάνω στό πλοῖο πού γύριζε στή Μασσαλία, ἐπισημαίνοντας τήν «πραγματικά δραματική κατάσταση» πού δημιουργήθηκε κατά τή διάρκεια τοῦ συνεδρίου λόγω τῆς πολυγλωσσίας. «Παράλυση τῶν συζητήσεων, ἀβεβαιότητα τῶν μεταφράσεων, παραμόρφωση καί ἐπιβράδυνση τῶν συνομιλιῶν, ἀπώλεια τῆς πειστικότητας» γράφουν.

Δέν ξέρω ἄν συνέβη κάτι τέτοιο καί στά πενηντάχρονα πού γιορτάστηκαν. Ἄν ὅμως στά 1933 ὑπῆρξε μεταφραστική δυσκολία, ἴσως στά 1983 νά ὑπάρχει ἀκόμη δυσκολία ἐπικοινωνίας ἀνάμεσα στό «ἐδῶ» καί στό «ἐκεῖ»... Πῶς νά ἐξηγηθοῦν διαφορετικά οἱ «συμβουλές» στόν «Τρίτο Κόσμο» πού ἔδωσαν ὁρισμένοι Γάλλοι γράφοντας μετά τήν ἐπιστροφή τους γιά τούς «νέους Ἕλληνες ἀρχιτέκτονες σέ ἀναζήτηση ἑνός νέου μοντέλου»;

Ἴσως ὅμως ἡ «φιλική» συγκαταβατικότητα – παλιά συνήθεια τῶν μέν – νά εἶναι ἡ μιά ὄψη τοῦ νομίσματος πού στήν ἄλλη του ἐπιφάνεια φέρει τή σιωπή τῶν ἄλλων.

Γιάννης Τσιώμης

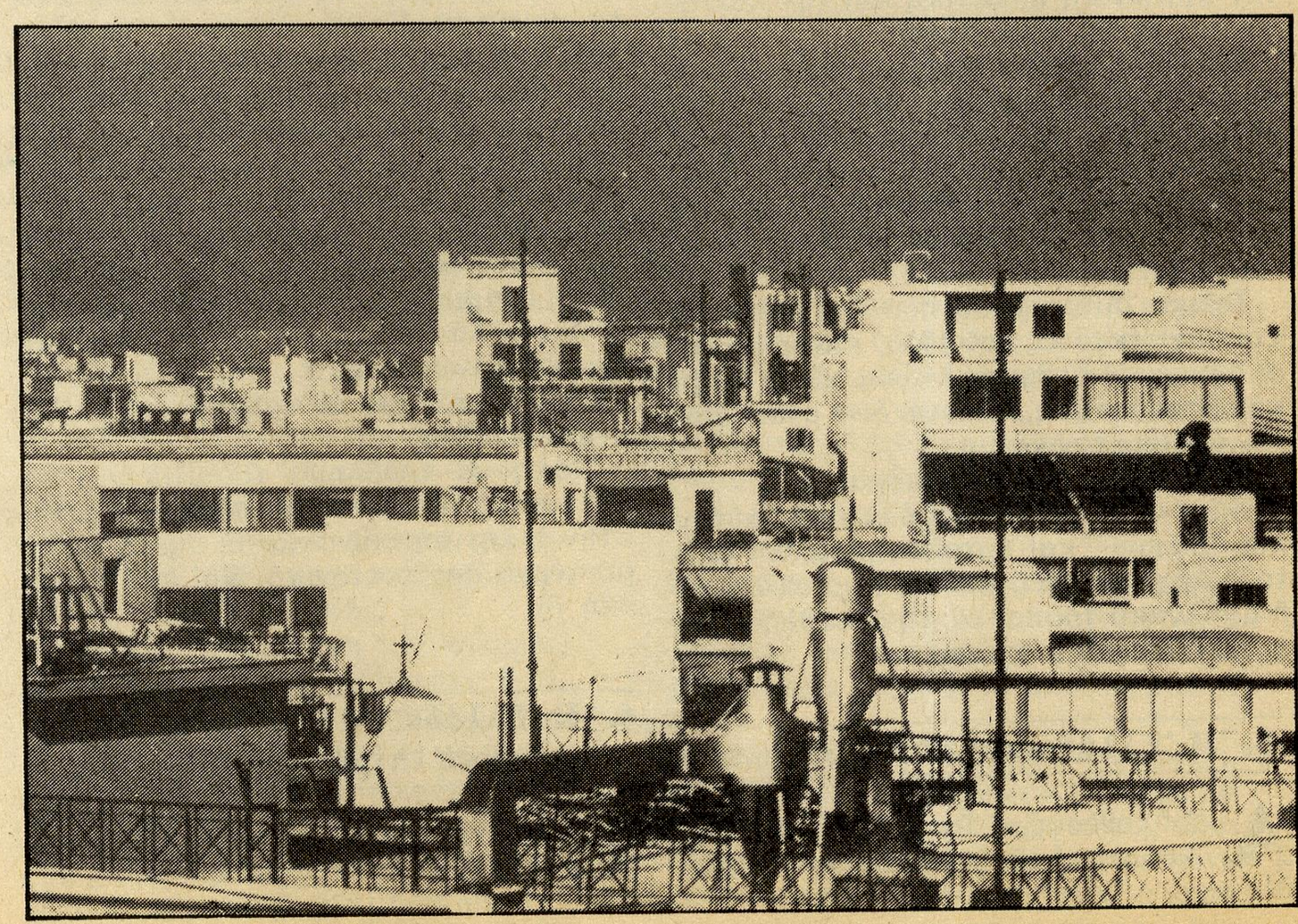

Γιά χρήματα θά 'ναι ὁ καυγάς

Πόσοι Ἕλληνες καταφεύγουν στά δικαστήρια γιά νά λύσουν τίς διαφορές τους, ἰδίως ἐκεῖνες πού προκύπτουν ἀπό τίς οἰκονομικές συναλλαγές; Τά στοιχεῖα τῆς Εἰσαγγελίας Ἀθηνῶν εἶναι συντριπτικά: 211.536 μηνύσεις τό 1983 ἔναντι 168.000 τό 1982! Ἡ ζωή ποινικοποιεῖται μέσα σ' ἕνα τεράστιο ἐγκληματογόνο πεδίο πού δημιουργεῖ ἡ οἰκονομική ὕφεση, ὁ καταναλωτισμός, ὁ ἀεριτζιδισμός, ἡ ἐξαχρείωση, ἡ διάρρηξη τῶν κοινωνικῶν συνεκτικῶν δεσμῶν, ἡ εὐτέλεια τῶν λύσεων καί τῶν σωτήρων. Ὅλοι βρισκόμαστε σέ κατάσταση «ἐγκληματικῆς διαθεσιμότητας», ὄχι βέβαια ὡς φονιάδες ἤ βιαστές πού προβάλλουν τά ταμπλόιντ, ἀλλά γιά τό πορτοφόλι τοῦ ἄλλου. Κατά τά ἄλλα μποροῦμε νά φλυαροῦμε γιά ἐθνική ὁμοψυχία, πολιτιστική ἀνάπλαση καί λαϊκό κίνημα.

Ἔξω ἀπό πόρτα ὅταν περνᾶς σέ διάδρομο ἤ σέ δρόμο
Μέσα θά διαπληκτίζονται σ' ἀχρεία πάντα γλώσσα.
Γιά χρήματα θά 'ναι ὁ καβγάς ὅπου σταθεῖς κι ἀκούσεις:
*Γιά μπάζα, μάσα καί λουφέ, γιά «πόσα» καί γιά «τόσα»...**

Ὑπάρχει αὔξηση τῆς ἐγκληματικότητας; Ἴσως. Εἶναι θέμα ἑρμηνείας τῶν περιστατικῶν καί κοινωνικῆς εὐαισθησίας. Ἄν ἔγκλημα εἶναι μόνο ὅ,τι μπορεῖ νά διακοσμήσει τίς σελίδες τοῦ ταμπλόιντ (βιασμοί, φόνοι, «ἡ ἀπάτη τοῦ αἰῶνος» κ.λπ.) τότε ἡ κατάσταση μοιάζει στάσιμη, ἄν ὄχι βελτιωμένη. Ἄν ὅμως δέν πάρουμε ὑπόψη μόνον τά «θεαματικά» ἐγκλήματα ἀλλά τό σύνολο τῶν προβλεπόμενων ἀπό τό Ποινικό Δίκαιο ἀδικημάτων, τό πράγμα ἀλλάζει πρός τό χειρότερο. Θά μπορούσαμε, ἴσως, νά μιλήσουμε γιά γενικευμένο ἀλληλοσπαραγμό μέ ἐπίδικο ἀντικείμενο τό πορτοφόλι τοῦ ἄλλου.

Τά στοιχεῖα

Ας ἀφήσουμε ὅμως νά μιλήσουν τά στοιχεῖα. Σύμφωνα μέ δημοσίευμα τῆς *Καθημερινῆς* (26.1.84) *«οἱ ἐγκλήσεις γιά διάφορα ἀδικήματα πού φτάνουν ὡς τούς εἰσαγγελεῖς ὑπολογίζονται κατά μέσον ὅρο σέ τριακόσιες τήν ἡμέρα»*. Συνολικά οἱ μηνύσεις γιά τό 1983 στήν Εἰσαγγελία Ποινικῆς Ἀγωγῆς Ἀθηνῶν ἦταν 211.536 (μαζί καί οἱ μηνύσεις γιά καθυστερήσεις στήν καταβολή ἐργοδοτικῶν εἰσφορῶν), ἔναντι 168.000 τόν περασμένο χρόνο. Δηλαδή 43.536 μηνύσεις ἤ 26% παραπάνω. Σύμφωνα πάντα μέ τό ἴδιο δημοσίευμα πού μεταφέρει ἐκτιμήσεις τῆς ἁρμόδιας εἰσαγγελικῆς πηγῆς, *«οἱ πιό πολλές καταγγελίες γίνονται γιά ἀπάτες, ὑπεξαιρέσεις, πλαστογραφίες, ἔκδοση ἀκάλυπτων ἐπιταγῶν, ἁπλές, ἤ δόλιες χρεοκοπίες»*. Ἡ ἴδια πηγή ἀναφέρει ὅτι *«οἱ μέθοδοι ἐξαπατήσεως τῶν ἄλλων ἔχουν γίνει πιό πολύπλοκες ἐνῶ οἱ τρόποι γιά νά ἀποσπάσουν χρήματα ἔχουν πολλαπλασιαστεῖ. Ταυτόχρονα διαφαίνεται αὔξηση τῆς δολιότητας ἀλλά καί κάποια ἀδιαφορία στήν ἐκπλήρωση ἀνειλημμένων οἰκονομικῶν ὑποχρεώσεων»*.

Τά στοιχεῖα εἶναι καταθλιπτικά. Διότι ἄν ἐξαιρέσει κανείς τούς γέρους, τά παιδιά κι ἕνα μεγάλο μέρος τῶν γυναικῶν πού βρίσκονται ἐκτός ἄμεσης οἰκονομικῆς δραστηριότητας, ἡ πλειοψηφία τοῦ ἐνεργοῦ πληθυσμοῦ καταλήγει στά δικαστήρια γιά νά λύσει τίς ἄλυτες διαφορές του. Ἡ ζωή δηλαδή κατά κάποιο τρόπο ποινικοποιεῖται. Ἔτσι οἱ Ποινικές Ἀρχές ὑποδέχονται γιά τά περαιτέρω τήν πολυμήχανη καί ἀγωνιώδη προσπάθεια τοῦ Νεοέλληνα νά ἀποφύγει νά πληρώσει τά χρέη του καί νά ἐξαπατήσει τόν ἄλλο, εἴτε ὁ ἄλλος εἶναι ὁ ἄνθρωπος τῆς καθημερινῆς συναλλαγῆς, εἴτε εἶναι ὁ ἀνώνυμος ἀποδέκτης τῆς δραστηριότητάς του, εἴτε, τό χειρότερο, ὁ συνεργάτης του, ὁ συνέταιρός του, ὁ ὑπάλληλός του, ἀκόμη καί συγγενής του. Βέβαια, πολλές ἀπ' αὐτές τίς περιπτώσεις δέν καταλήγουν ἀναγκαστικά σέ καταδίκες τοῦ μηνυομένου, διότι συνήθως μεσολαβεῖ κάποιος συμβιβασμός καί ἡ ὑπόθεση παίρνει τό δρόμο τοῦ ἀρχείου. Ὅπως καί νά 'χει ὅμως τό πράγμα, ἡ στατιστική αὐτή λέει ὅτι ὑπάρχουν κάτω ἀπό τήν ποινικολογική ἐπιφάνεια, συγκλονιστικά κοινωνικά καί ἠθικά ζητήματα.

Διεύρυνση τοῦ ἐγκληματογόνου πεδίου

Από τή μιά μεριά ὁλοένα καί περισσότεροι καταφεύγουν σέ πλάγια καί ἄνομα μέσα προκειμένου νά ἀποφύγουν οἰκονομικές ὑποχρεώσεις τους. Κοινῶς νά «ρίξουν» τούς ἄλλους. Ἡ μαζική αὔξηση τῶν δύστροπων ὀφειλετῶν — π.χ. ἔκδοση ἀκάλυπτων ἐπιταγῶν, μή καταβολή ἀσφαλιστικῶν εἰσφορῶν κ.λπ. — σημαίνει, πολύ ἁπλά, οἰκονομική δυσπραγία, κεσάτια, ἔσοδα ἐν πάση περιπτώσει κατώτερα ἀπό τίς ἀνάγκες ἤ τίς ὑποχρεώσεις. Μιά ὁλόκληρη κοινωνία ζεῖ χρωστώντας, χρωστώντας ὁλοένα καί περισσότερα, ἔχοντας προεξοφλήσει καί ὑποθηκεύσει τό μέλλον της, ἔχοντάς το δεσμεύσει σέ κάποιον δανειστή. Πρῶτος καί χειρότερος ὀφειλέτης τό ἴδιο τό κράτος, θά δώσει τό παράδειγμα μέ τό ὑπερδιογκωμένο δημόσιο χρέος ὄχι μόνο στό ἐξωτερικό ἀλλά καί στό ἐσωτερικό. Ἀλλά ὁ μεγαλύτερος ὀφειλέτης εἶναι συχνά κι ὁ πιό δύστροπος στήν πληρωμή τῶν ὀφειλῶν του ἀπέναντι στούς πολίτες – δανειστές του, εἴτε ὑπάλληλοί του εἶναι αὐτοί εἴτε προμηθευτές του.

Τό παράδειγμα τοῦ κράτους θά μιμηθεῖ ἀσύστολα ὁ ἐπιχειρηματικός κόσμος: ἀπό τίς μεγαλοπροβληματικές ἐπιχειρήσεις μέ τά ἑκατομμύρια χρέη ὡς τόν τελευταῖο ψιλικατζή πού ἐκδίδει ἀκατάσχετα συναλλαγματικές χωρίς καμιά συγκεκριμένη πρόβλεψη γιά τήν κάλυψή τους ἐκτός ἀπό ἐκεῖνο τό, οὐδόλως αἰσιόδοξο ἄλλωστε, «ἔχει ὁ Θεός». Κι ἐπειδή, συνηθέστατα, ὁ Θεός δέν ἔχει, ἀργά ἤ γρήγορα — καί σέ συνθῆκες οἰκονομικῆς ὕφεσης μᾶλλον γρήγορα — ἔρχεται ἡ ὥρα τῆς ἀλήθειας πού ἀποδεικνύει τήν ἀντι-

---

* *Ἀπό τό ἔμμετρο ἀφηγηματικό ποίημα Η ΠΑΡΤΟΥΖΑ τοῦ Νίκου Φωκᾶ. Περιοδικό* Σπείρα, *τεῦχ. 8, Μάιος 1981.*

κειμενική ἀδυναμία ὡς μόνη καί ὀδυνηρή πραγματικότητα. Ἀπ' αὐτή τήν ἄποψη βρισκόμαστε ὅλοι ἐντός τοῦ ἐγκληματογόνου πεδίου πού δημιουργεῖ ἡ πολυθρύλητη οἰκονομική ὕφεση. Διότι ἀκριβῶς ἐπειδή δέν ὑπάρχει ἄμεση καί ταχεία προσαρμογή τῶν συμπεριφορῶν (π.χ. τοῦ καταναλωτισμοῦ), τῶν νοοτροπιῶν καί τῶν ἰδεολογιῶν στίς διακυμάνσεις τῆς οἰκονομίας, τῆς «ἐθνικῆς» καί τῆς ἀτομικῆς, διατηροῦνται δραστηριότητες καί συμπεριφορές πού δέν ἀντιστοιχοῦν πλέον στίς δυνατότητες ἤ τίς προσδοκίες.

Βρισκόμαστε ἑπομένως ὅλοι ἐντός τοῦ ἐγκληματογόνου πεδίου καί σέ κατάσταση «ἐγκληματικῆς» διαθεσιμότητας. Γι' αὐτό ἄλλωστε ὑπάρχει μιά αὐξανόμενη ψυχολογική ἄμβλυνση ἀπέναντι σέ ὁρισμένες πράξεις πού ἐνῶ καί κατά τό νόμο καί κατά τά ἤθη εἶναι ἄδικες, παράνομες καί αἰσχρές, μέ εὐκολία καταφεύγουν πολλοί σ' αὐτές γιά νά «τή βγάλουν» (ἡ στατιστική πού προαναφέραμε εἶναι συντριπτική). Π.χ., ποιός δέν ἐκδίδει μεταχρονολογημένη ἐπιταγή μέ τίς γνωστές περαιτέρω συνέπειες; Ἀλλά καί ποιός θεωρεῖ ἀθέμιτη τήν ἔκδοση μεταχρονολογημένης (καί ἑπομένως ἀκάλυπτης) ἐπιταγῆς; Δέν εἶναι ὁλόκληρη ἡ ἀγορά πού αὐτή τή στιγμή κινεῖται μέ ἀκάλυπτες ἐπιταγές, ἀκριβῶς γιά «νά τή βγάλει»;

Τά ἀμείλικτα θύματα

Ἡ ἄλλη πλευρά τοῦ ἴδιου ζητήματος πού γεννιέται στό ἐγκληματογόνο πεδίο εἶναι ἡ ἄμυνα τοῦ θύματος. Πέρασε βέβαια ὁ καιρός πού ὁ καθένας ἔλυνε τίς διαφορές του αὐτοδικώντας, χειροδικώντας. Τίς βρώμικες αὐτές δουλειές τίς παρέπεμψε στό κράτος καί ἡσύχασε. Τό κράτος, μέ τούς ἐξειδικευμένους μηχανισμούς του, θά ἀναλάβει νά προασπίσει τά ἰδιωτικά συμφέροντα ἀσκώντας αὐτό πλέον μέ τά ὄργανά του τή σωματική βία (στέρηση τῆς ἐλευθερίας) ἤ τήν ψυχολογική βία (ἀπειλή στέρησης τῆς ἐλευθερίας) πού θά ἀναγκάσει τόν δύστροπο ὀφειλέτη νά συμμορφωθεῖ. Οἱ ἴδιες οἱ στατιστικές πού ἀναφέραμε στήν ἀρχή δείχνουν ὅτι, ὅσο ἀμείλικτοι εἶναι οἱ θύτες-ὀφειλέτες στήν καταλήστευση τοῦ ξένου πορτοφολιοῦ, ἄλλο τόσο ἀμείλικτα εἶναι τά θύματα-δανειστές στήν κατατρόπωση καί μέ σωματική, τελικά, προσβολή τοῦ ὀφειλέτη πού συνεπάγεται ἡ προσφυγή στόν Ποινικό Κώδικα, στή μήνυση, στόν εἰσαγγελέα.

Τό πιό περίεργο σέ ὅλη τήν ἱστορία εἶναι ὅτι θύτες καί θύματα περιοδικῶς ἐναλλάσσονται στούς ρόλους, ἀλληλοαντικαθίσταται καί ὁ ἐμφύλιος πόλεμος, διότι περί ἐμφυλίου πολέμου πρόκειται, συνεχίζεται ὀξύτερος, ἀγριότερος, ἐξαχρειωτικότερος. Κι ὅπως πάντα σέ κάθε ἐμφύλιο πόλεμο, οἱ ταξικές, ἰδεολογικές καί πολιτικές γραμμές περιπλέκονται σ' ἕνα ἀπερίγραπτο κουλουβάχατο, ἡ διαμάχη μετατρέπεται σέ πόλεμο ὅλων ἐναντίον ὅλων πού μόνο τή γενική κατάπτωση φέρνει.

Εἶναι οἱ στιγμές πού ἡ κοινωνία δέν μπορεῖ νά ζήσει ἄλλο πιά μέσα στή γενική ἐξαχρείωση ἀλλά καί πού δέν ξέρει ἀκόμη πῶς νά καταπολεμήσει τόν ἐκβαρβαρισμένο ἑαυτό της. Εἶναι ἐπίσης οἱ ἐποχές πού ἀντί γιά λύσεις ριζικές προσφέρονται ὑπόθετα σέ συσκευασία «Ἀλλαγῆς».

Ἄγγελος Ἐλεφάντης

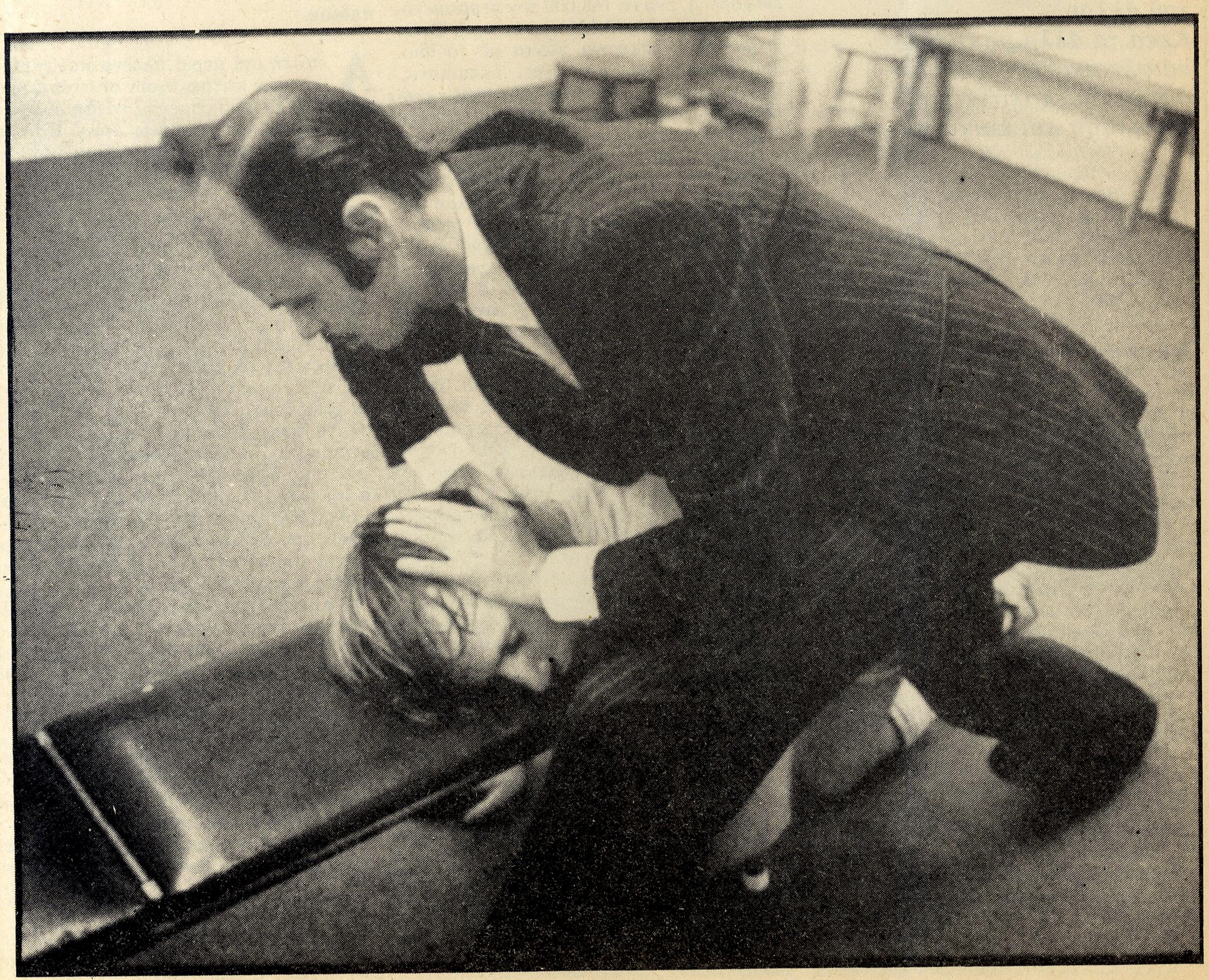

Ποιός εἶπε ὅτι τό ποδόσφαιρο παίζεται μόνο μέ τά πόδια;

Εβγαλε πρό ἡμερῶν φιρμάνι ἡ ΕΠΑΕ (Ἕνωση Ποδοσφαιρικῶν Ἀνωνύμων Ἑταιρειῶν, συλλογικό ὄργανο τῶν σωματείων Α' Ἐθνικῆς), καί ἐπισημαίνει ὅτι κατά τή διάρκεια τῶν ἀγώνων, τά μεγάφωνα τῶν γηπέδων θά πρέπει «*νά ἀποφεύγουν τή μετάδοση ἀποτελεσμάτων ἄλλων ἀγώνων, λόγω τῆς κρίσιμης φάσης στήν ὁποία εἰσέρχεται τό πρωτάθλημα*».

Γιά κείνους πού δέν γνωρίζουν, θά πρέπει νά ποῦμε ὅτι στά παλιά τά χρόνια γίνονταν σημεῖα καί τέρατα κάθε πού τό πρωτάθλημα «εἰσερχόταν σέ κρίσιμη φάση». Ἄν καθώς πλησίαζε τό τέλος τοῦ ἀγώνα μάθαινες ὅτι ὁ ἀνταγωνιστής σου (γιά τό πρωτάθλημα ἤ τόν ὑποβιβασμό) κερδίζει, ἐνῶ ἐσύ δέν ἔχεις καταφέρει ἀκόμα τίποτα, τότε ἡ μόνη διέξοδος πού ἀπέμενε, ἦταν τά λεφτά πού ἔβγαιναν ἀπό τήν κάλτσα ἤ τό παπούτσι τοῦ σέντερ φόρ, γιά νά μποῦν στήν κάλτσα τοῦ ἀντίπαλου σέντερ μπάκ ἤ τερματοφύλακα. Ἔτσι, ἐπιτόπου. Τά περισσότερα μάλιστα μάτς αὐτοῦ τοῦ εἴδους δέν ἦταν «*φτιαγμένα*» ἀπό τήν ἀρχή, ἀλλά φτιάχνονταν κατά τή διάρκειά τους. Αὐτό συνέφερε περισσότερο καί τόν ἀντίπαλο, ὁ ὁποῖος ὅσο καλύτερα ἔπαιζε στό πρῶτο μέρος τοῦ ἀγώνα, τόσο πιό ἀκριβά θά μποροῦσε νά πουλήσει τό μάτς στό δεύτερο ἡμίχρονο. Ἄν μάλιστα τήν ἴδια ὥρα ὁ ἀνταγωνιστής ἔφερνε καλό ἀποτέλεσμα, ἡ τιμή ἀνέβαινε στά ὕψη.

Καθώς πέρασαν τά χρόνια ὑποτίθεται πώς τέτοιες παγαποντιές δέν γίνονται πιά. Τά συστήματα πρόληψης τελειοποιήθηκαν, οἱ κάλτσες τῶν ὑπόπτων γιά χρηματισμό παικτῶν εἶναι εὔκολο νά ψαχτοῦν στά ἀποδυτήρια. Ἀλλά ἡ ἀνακοίνωση τῆς ΕΠΑΕ θά πρέπει νά βάλει τούς ἀφελεῖς σέ σκέψεις. Γιατί τί ἄλλο κάνει αὐτή ἡ ἀνακοίνωση, ἐκτός ἀπό τό νά παραδέχεται ὅτι τέτοια πράγματα γίνονται καί στίς μέρες μας; Καί μάλιστα ἁπλῶς νά τό παραδέχεται, γιατί εἶναι ἀστεῖο νά μιλᾶμε γιά πρόληψη: οἱ παῖκτες καί οἱ παράγοντες δέν ἔχουν ἀνάγκη τά μεγάφωνα τοῦ γηπέδου γιά νά μάθουν τί κάνει ὁ ἀνταγωνιστής. Ὑπάρχουν καί τά *τρανζιστοράκια* ἀπό τά ὁποῖα καί ὁ πάγκος τῆς ὁμάδας καί οἱ φίλαθλοι μαθαίνουν τά ἄλλα ἀποτελέσματα πολύ πρίν τά ἀναγγείλουν τά μεγάφωνα.

Ολες αὐτές οἱ «*παρεκκλίσεις*» ἀπό τό καθαρά ἀγωνιστικό μέρος τοῦ ποδοσφαιρικοῦ ἀνταγωνισμοῦ, ἀποτελοῦν τελικά «ἐθιμικῶ δικαίω» μέρος τῶν κανόνων τοῦ ποδοσφαίρου. Καί ἀκριβῶς γι' αὐτό τό λόγο, παρότι βέβαια οἱ παρεκκλίσεις δέν διατυμπανίζονται γιατί ἐμπίπτουν στά ὅρια τοῦ νόμου, ἀποτελοῦν κοινό τόπο γιά τούς φιλάθλους, ἤ ἔστω τούς ὀπαδούς (οἱ δύο ἔννοιες *συμπίπτουν* στό ποδόσφαιρο). Ὁ «ἁγνός φίλαθλος», πού μέ τή βροχή ἤ τό κρύο δέν λείπει ἀπό τά παιγνίδια τῆς ὁμάδας του, εἶναι πλήρως ἐνημερωμένος γιά τίς ἐξωαγωνιστικές παρεκκλίσεις. Ἄν ἡ ὁμάδα του δέν φέρει καλό ἀποτέλεσμα, θά κατηγορήσει τή διοίκηση γιά ἀνικανότητα, ἐπειδή σύν τοῖς ἄλλοις δέν κατάφερε νά *λαδώσει* τόν ἀντίπαλο, τήν ὥρα μάλιστα πού ἡ διοίκηση τῆς ἀνταγωνίστριας ὁμάδας τά καταφέρνει μιά χαρά σ' αὐτόν τόν τομέα. Ἄν ἡ ὁμάδα του δώσει ἕναν ἀγώνα δέν θά σπεύσει ἔτσι ἐπιπόλαια νά καταδικάσει τήν ἐνέργεια πρίν σκεφτεῖ. Καί θά προσπαθήσει νά νουθετήσει τούς ἀπερίσκεπτους πού δέν βλέπουν ὅτι «τούς δώσαμε τόν ἀγώνα καί αὐτοί θά μᾶς δώσουν τό καλοκαίρι τόν καλό τους παίκτη στίς μεταγραφές». Καί θά στηλιτεύσει τούς ἀχάριστους πού παραπονοῦνται ὅτι δόθηκε ὁ ἀγώνας στόν ἀντίπαλο, ξεχνώντας ὅτι πρόπερσι, ὅταν κινδύνευε ἡ ὁμάδα, ὁ ἀντίπαλος μᾶς εἶχε δώσει αὐτός τόν ἀγώνα καί ἔτσι εἴχαμε σωθεῖ. Καί ἄν τοῦ χρόνου ξανακινδυνεύσουμε, οἱ καλές δημόσιες σχέσεις μέ τό ἄλλο σωματεῖο πάλι θά κάνουν τό θαῦμα τους.

Καί εἶναι ἐπίσης ζήτημα δημοσίων σχέσεων νά παίξεις «φιλικά» στόν ἀγώνα μέ κάποιο μεγάλο σωματεῖο, ἰδιαίτερα ἄν εἶσαι βαθμολογικά ἀδιάφορος, προκειμένου νά σέ ἀναλάβει τό μεγάλο σωματεῖο ὑπό τήν προστασία του. Πού σημαίνει, νά σοῦ δώσει τό καλοκαίρι ὅσους παῖκτες δέν χρειάζεται, νά χρησιμοποιήσει τίς καλές του σχέσεις μέ τούς διαιτητές γιά νά μή σέ κυνηγάει ἡ διαιτησία, νά σοῦ «ἐξομαλύνει» τίς σχέσεις μέ τά ἄλλα φιλικά του σωματεῖα, καί γενικά νά ἀπολαμβάνεις καί ἐσύ ἕνα μέρος τῶν ἐξυπηρετήσεων πού ἀπολαμβάνει ἕνας «μεγάλος».

Ὅλα αὐτά ὁ ἐνημερωμένος φίλαθλος τά γνωρίζει μέσες ἄκρες. Καί ἄν ἔχει μπεῖ βαθιά στό πνεῦμα τοῦ ἀθλήματος, ἴσως καί νά τά δέχεται. Γιατί, κακά τά ψέματα, τό ποδόσφαιρο δέν εἶναι ἕνα ἁπλό ἄθλημα. Εἶναι μάχη γιά τήν ἐπιβίωση ἤ τήν πρωτιά, εἶναι *πάλη μεταξύ ἀντιπάλων*. Καί ἡ πάλη αὐτή καταλήγει νά διεξάγεται μέ ὅλα τά μέσα, ἀγωνιστικά καί ἐξωαγωνιστικά. Χρειάζεται βέβαια ἡ καλή ὁμάδα, οἱ καλοί παῖκτες. Ἀλλά αὐτό δέν ἀρκεῖ. Χρειάζεται καί πολιτική. Πολιτική στίς σχέσεις μέ τά ἄλλα σωματεῖα, μέ τή διαιτησία, πολιτική στά οἰκονομικά. Καί ἐδῶ τά ὅρια τῆς νομιμότητας εἶναι ἰδιαίτερα ἐλαστικά. Κοντολογίς, *νόμιμο εἶναι ὅ,τι συμφέρει* τό σωματεῖο, ἀρκεῖ βέβαια νά μή βγεῖ στή φόρα. Εἶναι νόμιμο δηλαδή νά λαδώσεις, τήν ὥρα πού ὑποψιάζεσαι ὅτι ὁ ἀντίπαλός σου εὐνοεῖται ἀπό τή διαιτησία. Καί εἶναι νόμιμο νά ζητᾶς τήν εὔνοια τῆς διαιτησίας, τή στιγμή πού οἱ ἀντίπαλοι κυνηγοῦν νά σοῦ σακατέψουν τόν καλύτερο παίκτη. Καί εἶναι νόμιμο νά κυνηγᾶς νά σακατέψεις τόν καλύτερό τους παίκτη, ὅταν ξέρεις ὅτι τήν προηγούμενη Κυριακή ἀπέβαλαν ἄδικα κάποιον δικό σου.

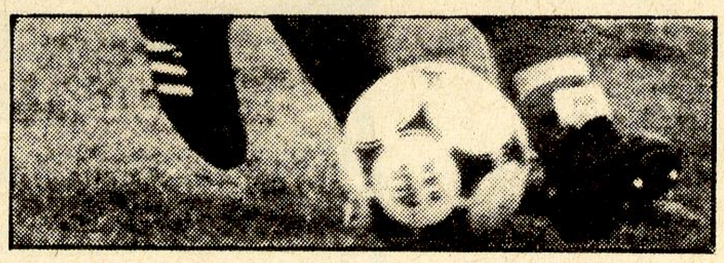

Η παραμικρή παρασπονδία ἐπιφέρει πάντοτε μιά μεγαλύτερη. Καί οὕτω καθεξῆς. Μέσα σ' αὐτή τή διαδικασία κάποια στιγμή τά ὅρια τοῦ νόμου ξεπερνιοῦνται πολύ εὔκολα καί χωρίς πολλές τύψεις. Γιατί στό κάτω κάτω οἱ νόμοι τοῦ ποδοσφαίρου δέν συμπίπτουν μέ τούς νόμους τοῦ κράτους. Ποδοσφαιρικά νόμιμο εἶναι ὅ,τι μπορεῖς νά πετύχεις μέσα στό γήπεδο μέ τίς δικές σου δυνάμεις. Ἀλλά οἱ ἴδιοι οἱ νόμοι τοῦ κράτους παραβιάζουν τήν «ἰδεατή» ποδοσφαιρική νομιμότητα· ἐπιτρέπουν τίς μεταγραφές πού κάνουν οἱ οἰκονομικά ἰσχυροί· προβλέπουν πειθαρχικές ἐπιτροπές γιά τή διαιτησία πού εἶναι εὔκολο νά πρόσκεινται φιλικά σέ κάποιο σωματεῖο τιμωρώντας τούς διαιτητές πού τό «ἀδικοῦν». Ἀπό τή στιγμή λοιπόν πού ἡ ὀργάνωση τοῦ ποδοσφαίρου δέν κινεῖται στό πλαίσιο τῆς ποδοσφαιρικῆς νομιμότητας, εἶναι πολύ εὔκολο νά βγεῖ τό ἄθλημα καί ἔξω ἀπό τό πλαίσιο τῆς ἐνγένει νομιμότητας.

Τό ποδόσφαιρο, ὅσο καί νά προσπαθοῦν νά τό περιορίσουν στό καθαρά ἀγωνιστικό του μέρος, πάντα θά ἐπεκτείνεται καί στό πεδίο τῆς πολιτικῆς (ἐννοεῖται τῆς σωματειακῆς πολιτικῆς). Γιατί *ὅπου ὑπάρχει πάλη, ὑπάρχει καί πολιτική*. Ἔτσι οἱ ἁγνοί φίλαθλοι δέν πᾶνε στό γήπεδο μόνο γιά νά χαροῦν τό ὄμορφο θέαμα, ἀλλά καί γιά νά ἐνημερωθοῦν γιά τά ντεσού εἴτε λέγοντάς τα μεταξύ τους εἴτε βλέποντας τόν ἀγώνα: ὁ τάδε σέρνεται γιατί τά πίνει κάθε βράδυ στά μπουζούκια. Ἤ μήπως γιατί τά 'χει πιάσει ἀπ' τόν ἀντίπαλο; Μπά, αὐτός δέν τά πιάνει γιατί τοῦ 'χει πεῖ ὁ πρόεδρος ὅτι ἄν τόν ξαναπιάσει νά λαδώνεται θά μουχλιάσει στήν ἐξέδρα.

Καί ὅσο περνάει ἡ ὥρα καί ὁ ἀγώνας δέν βλέπεται, τόσο τό ἐνδιαφέρον τοῦ φι-

λάθλου στρέφεται σέ ἐξωαγωνιστικά θέματα. Πῶς μᾶς παίζει ἡ διαιτησία, πόσο ξύπνιος εἶναι ὁ ἐπόπτης, τί ὡραῖος παίκτης εἶναι τό νούμερο 8 τοῦ ἀντιπάλου – λές νά τόν χτυπήσουμε τό καλοκαίρι στίς μεταγραφές; Ὄχι, γιατί τόν ἔχει κλείσει ὁ Βαρδινογιάννης. Τό νούμερο 10 τό δικό μας παίζει καλά φέτος, ἐνῶ πέρσι σερνόταν. Εἶναι γιατί τοῦ ἀξιοποίησε τά πρίμ ὁ πρόεδρος, τοῦ τά 'κανε μετοχές σέ καράβια καί ἀπό τότε πετάει. Τό νούμερο 7 ποτέ δέν παίζει μπάλα καί πάντα τόν ἔχουν διακριθέντα. Γύρευε τί μίζα θά δίνει στούς δημοσιογράφους.

Καί ὅταν ἡ ὁμάδα δέν πάει καλά, τότε ὁ φίλαθλος ὁ βουτηγμένος μέσα στή λέρα ἀναπολεῖ τήν ἀγνότητα τῆς παιδικῆς του ματιᾶς προβάλλοντάς την στήν ὁμάδα: διῶχτε τους ὅλους, τίς παλιοβρῶμες. Κάντε ἀνανέωση, νά μποῦν νέα παιδιά, πού τρέχουν καί ἱδρώνουν γιά τή φανέλα. Ἄν ὅμως ἐκείνη τήν ὥρα τύχει καί μπεῖ κανένα γκόλ, τότε ξεχνάει τήν ἀνανέωση καί ἐπανέρχεται στή φυσική του κατάσταση: λάδωσε ὁ πρόεδρος τόν ἀντίπαλο τερματοφύλακα, ἄκου πού σοῦ λέω ἐγώ, αὐτός τά πιάνει, εἶναι μεγάλη μαφία. Δέν θυμᾶσαι πέρυσι στή Δράμα, πού 'χε κάνει φοβερές ἀποκρούσεις, ἔτσι ἔκανε καί τά κατέβαζε ἀπ' τό γάμμα, καί ἔφαγε μετά ἐκεῖνο τό κοροϊδίστικο στό 90'. Γύρευε πόσα θά 'πιασε.

'Απ' ὅλο αὐτό τό ἀλισβερίσι, ἀραιά καί ποῦ βγαίνει κάποια καταγγελία στόν τύπο καί ἡ ὑπόθεση παίρνει τό δρόμο τῆς δικαιοσύνης, ὅπως ἔγινε πρόσφατα μέ τόν 'Απόλλωνα Καλαμαριᾶς. Καμιά φορά τήν πληρώνει καί κανένας μικρός. Ἤ πάλι βγαίνουν ἀνακοινώσεις, ὅπως ἡ πρόσφατη τῆς ΕΠΑΕ, πού προσπαθοῦν μάταια νά προλάβουν τό κακό πού ἀναμένεται *«λόγω τῆς κρίσιμης φάσης στήν ὁποία εἰσέρχεται τό πρωτάθλημα»*.

Ὅλα αὐτά — κι ἄλλα πολλά — συνιστοῦν τή μαγεία τοῦ ποδοσφαίρου. Ἄν δέν ὑπῆρχαν αὐτά, οἱ μόνοι πού θά πήγαιναν στά γήπεδα θά ἦταν οἱ χούλιγκανς. Τή σήμερον ἡμέρα, αὐτοί εἶναι οἱ πιό ἁγνοί φίλαθλοι.

Θοδωράκης Μαντζαβέλος

Ο ΓΡΑΜΜΕΝΟΣ

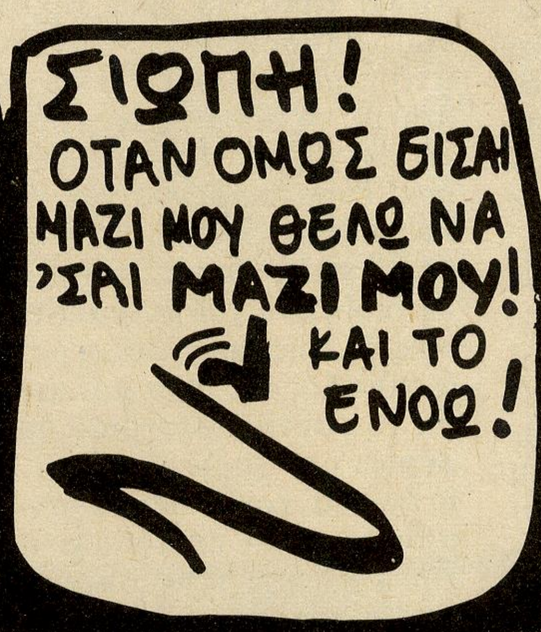

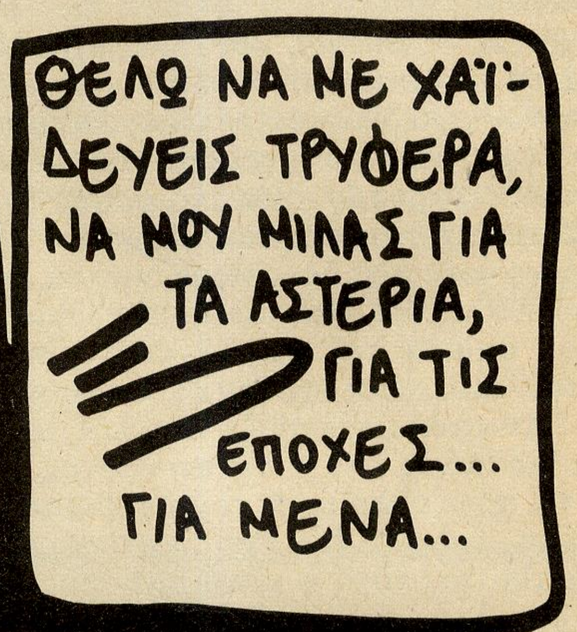

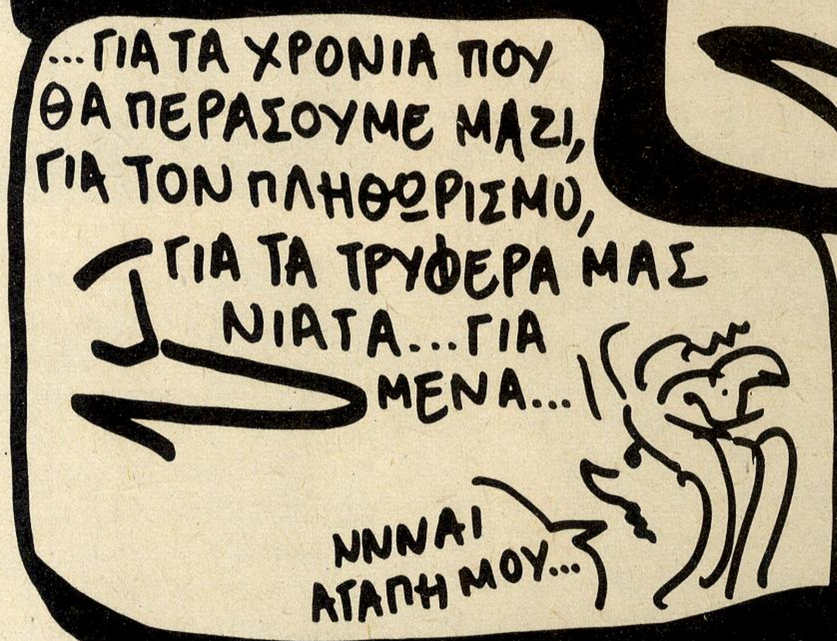

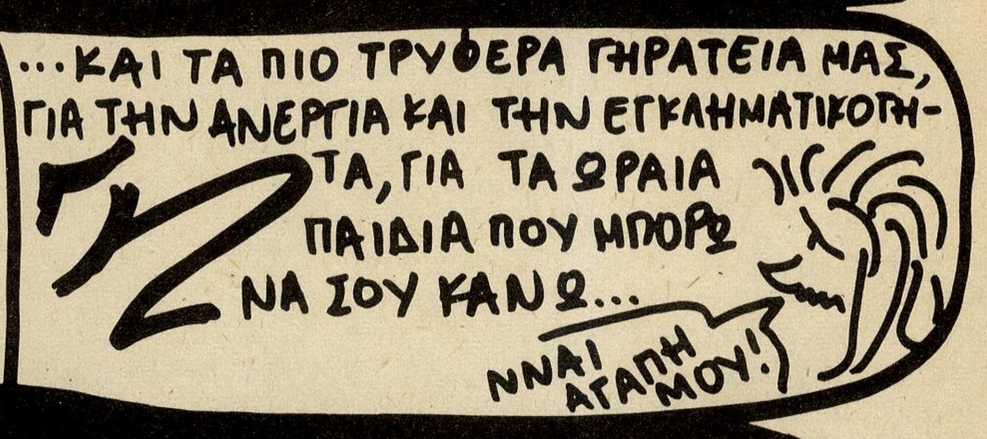

τοῦ Χρήστου Πικριδᾶ

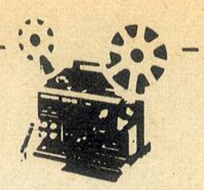

Ἴνγκμαρ Μπέργκμαν
«Φάννυ καί Ἀλέξανδρος»

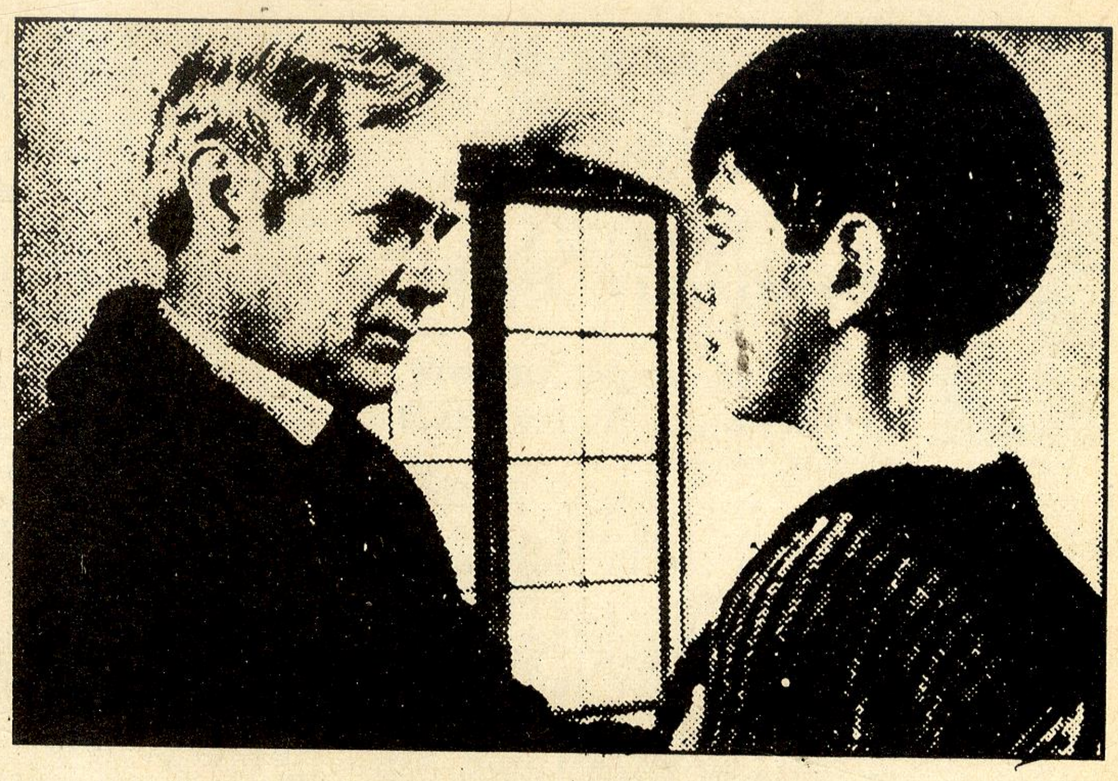

«Ὁπόταν βρίσκονται στό τέλος ὅλοι νά κρατοῦν στό χέρι τους ἕνα μικρό/Δῶρο ἀσημένιο ποίημα».

ΟΔΥΣΣΕΑΣ ΕΛΥΤΗΣ

Δέν εἶμαι κινηματογραφικός κριτικός, δέν ἔχω ἰσχυρότερο κριτικό ἐπιχείρημα ἄλλο ἀπό τόν ἐνθουσιασμό μου, κι ἔτσι τό σημείωμα τοῦτο δέν φιλοδοξεῖ νά εἶναι «κριτική» — ἐκτός ἄν δεχτοῦμε πώς ἡ ἔκφραση ἀνεπιφύλακτου θαυμασμοῦ γιά ἕνα ἔργο τέχνης συνιστᾶ *μία* ἀπό τίς νόμιμες λειτουργίες τῆς κριτικῆς· ἀλλά καί πάλι τό σημείωμα θά εἶναι ἀτελές.
Δέν ἰσχυρίζομαι πώς ὁ προσωπικός ἐνθουσιασμός εἶναι ἀρκετός γιά νά πείσει, ἄν δέν συνοδεύεται καί ἀπό τά σχετικά θέσμια ἐπινοήματα τοῦ κριτικοῦ λόγου, ὅπως εἶναι ἡ ἀνάλυση, ἡ ἑρμηνεία, ἡ «ἀνάγνωση», ἡ ἀντιπαραβολή, ἡ κοινωνιολογική ἤ ψυχαναλυτική προσέγγιση, κ.λπ. (καί πάλι νά δοῦμε, γιατί ἡ προσέγγιση τῆς καλλιτεχνικῆς μορφῆς γίνεται μέ τήν ἐνεργοποίηση τοῦ ἴδιου ἔνστικτου πού τήν παρήγαγε — καί τοῦτο εἶναι πράγμα τυφλό). Ὡστόσο, τό γεγονός τῆς συνεχοῦς καί ἀποκλειστικῆς παρουσίας αὐτῶν τῶν ἐπινοημάτων (γιατί περί ἐπινοημάτων καί κατασκευῶν πρόκειται) στόν νεότερο κριτικό λόγο, ὅπως τόν βλέπουμε νά γράφεται (κι ὄχι τόσο νά λέγεται), μέ τήν ταυτόχρονη ἔλλειψη ἤ καί σκόπιμη ἀποφυγή οἱασδήποτε θετικῆς ἤ ἀρνητικῆς κρίσεως («ναί, αὐτό εἶναι καλό» — «ὄχι, αὐτό εἶναι κακό»), ἄς ὑπάρξει ὡς δικαιολογία γιά τόν ὑποκειμενικό καί «ἀτεκμηρίωτο» χαρακτήρα τοῦ λόγου μου.
Ἰσχυρίζομαι, ὅμως, πώς εἴτε περί διατυπώσεως ἐπιχειρημάτων πρόκειται, εἴτε περί ἐκφράσεως συγκινησιακῶν ὑποκειμενικῶν καταστάσεων (καί ὁ ἐνθουσιασμός εἶναι ἐντονότατη συγκίνηση), *καί οἱ δύο ἐκφορές* ὑπακούουν στούς ἴδιους βαθύτερους νόμους μέ τούς ὁποίους συντελεῖται ἡ γλωσσική *ἐπιβολή,* δηλαδή ἡ πειθώ. Αὐτό πού θά μετρήσει τελικά δέν εἶναι τό περιεχόμενο ἐπιχειρημάτων ἤ διαθέσεων (τό περιεχόμενο ποτέ δέν ὑπάρχει πράγματι· ἄν ἦταν ἔτσι, ὁ κόσμος θά εἶχε ἤδη συλληφθεῖ πρό καιροῦ πολλοῦ, ἅπαξ διά παντός), ἀλλά ἡ δύναμη μέ τήν ὁποία αὐτό τό ζητούμενο «περιεχόμενο» θά ἐκφραστεῖ, ἄς ποῦμε ἡ *ρητορικότητα,* μέ τήν καλύτερη σημασία τῆς λέξης. Ἐδῶ, κάθε *λόγος,* κριτικός ἤ μή, θά δοκιμαστεῖ.
Γράφω, λοιπόν, χωρίς νά ἔχω κριτικά ἐπιχειρήματα (πού *μποροῦν,* βέβαια, νά βρεθοῦν, ἀλλά αὐτό χρειάζεται χρόνο κι ἐργασία, κι ὥς τότε ὁ ἐνθουσιασμός θά χαθεῖ), ἀλλά καί ἀνίκανος (σωστότερα, ἀμήχανος) νά ἐκφράσω πειστικά τόν ἐνθουσιασμό μου γιά τό ἔργο τοῦ Μπέργκμαν *Φάννυ καί Ἀλέξανδρος* πού προβάλλεται ἀπό τόν περασμένο μήνα στούς ἀθηναϊκούς κινηματογράφους. Νά καταφύγω στήν προτροπή; Στή σύσταση; Νά πῶ «πηγαίνετε νά τό δεῖτε», «μήν τό χάσετε», «εἶναι ἀριστούργημα»; Δέ βγαίνει. Εἶναι σάν διαφήμιση. «Σᾶς τό λέω ἔτσι ἁπλά κι ἀνθρώπινα: θά σᾶς ἀρέσει». *Καί* δέ βγαίνει *καί* εἶναι καί ἀνειλικρινές: τόσην ὥρα προσπαθῶ νά *μή* μιλήσω ἁπλά.
Θύμα τοῦ δύσκολου καί ὕπουλου παιχνιδιοῦ πού παίζει ἡ γλώσσα (ἰδιαίτερα μ' αὐτούς πού πᾶνε νά παίξουν μαζί της), προσπαθῶ μάταια νά ἀποκλείσω ὅλα τά ἐνδεχόμενα, νά βουλώσω ὅλες τίς τρύπες, ὥστε τό κείμενό μου νά μήν μπάζει ἀπό πουθενά. Καί τοῦτο εἶναι ἀνέφικτο. Ἄς καταφύγω, λοιπόν, στή σκέτη ρητορεία, μέ τήν καλύτερη, ἤ τή χειρότερη, σημασία τῆς λέξης.

Ἄν εἶναι ἀλήθεια πώς οἱ καιροί πού ζοῦμε εἶναι ἄθλιοι (καί νομίζω πώς εἶναι)· ἄν δέν εἶναι ὑπερβολή, σκοτεινή διάθεση ἤ καθ' ἕξιν μεμψιμοιρία πώς ἡ εὐτέλεια ὅλων τῶν ἐκδηλώσεων τῆς κοινωνικῆς ζωῆς (πολιτική, τέχνη, οἰκονομία, γλώσσα, συμπεριφορά) ἔχει ὑπερβεῖ κάθε ὅριο ἀνοχῆς (καί νομίζω πώς δέν εἶναι)· ἄν ἀληθεύει πώς ἡ ἀγροικία τῶν κάθε εἴδους «δημιουργῶν» («δημιουργῶν» «τέχνης», «δημιουργῶν» «συνείδησης», «δημιουργῶν» «ἀγαθῶν» καί «ὑπηρεσιῶν») συναγωνίζεται τή βαρβαρότητα τῶν μακαρίων καταναλωτῶν (καί νομίζω πώς ἀληθεύει)· κι ἄν οἱ συνέπειες ὅλων αὐτῶν τῶν ἐλεεινῶν φαινομένων πού συνιστοῦν τή νεοελληνική μας πραγματικότητα εἶναι ἐπάνω μας τόσο σοβαρές ὥστε νά χάνουμε, καθημερινά κι ὁλονέν καί περισσότερο, τήν καλή μας διάθεση, τήν ἠρεμία μας, τήν ἰσορροπία μας, τήν *αἴσθησή* μας, κι ἐντέλει τήν ὑγεία μας (καί νομίζω πώς κάτι τέτοιο πράγματι συμβαίνει καί τό κακό ἔχει παραγίνει)· τότε, τό φετινό χειμώνα ἔχουμε *μία τουλάχιστον εὐκαιρία* νά πάρουμε μιά σύντομη, βαθιά ἀνάσα καί νά τονώσουμε ὅσα καί ὅποια πείσμονα κέντρα ἀντιστάσεως μᾶς ἀπόμειναν καί ἀκόμη μποροῦμε.
Ὅσοι δέν εἴδατε τό ἔργο, πηγαίνετε νά τό δεῖτε. Εἶναι ἕνα ὄμορφο πράγμα, κι ὅπως ὅλα τά ὄμορφα πράγματα (τά ἐλάχιστα πού μποροῦν πιά νά βρεθοῦν), ὅπως ἡ φύση (ὅπου μπορεῖ κι αὐτή νά βρεθεῖ), ἔχει τήν ἱκανότητα νά μάχεται τή μιζέρια τῆς καθημερινότητας καί τήν ἀκόμη φριχτότερη καθημερινότητα τῆς μιζέριας, δίνοντάς σου τήν αἴσθηση ὄχι τοῦ *ἐδῶ,* ὄχι τοῦ *τώρα,* ἀλλά τοῦ *ἐκεῖ καί τότε.* Ἐκεῖ πού οἱ ἀντιφάσεις αἴρονται καί ἐπιτυγχάνεται *στάσις* — αὐτό πού σπάνια καταφέρνει ἡ ζωή, ποτέ ἡ πολιτική, ἀλλά δωρίζει πάντοτε ἡ τέχνη.

Ἄρης Μπερλῆς

ΒΙΒΛΙΟ

«Συνταγή» χωρίς κανόνες

ΓΑΛΑΤΕΙΑ ΓΡΗΓΟΡΙΑΔΟΥ – ΣΟΥΡΕΛΗ

Παιχνίδι χωρίς κανόνες
(Πατάκης, Ἀθήνα 1982)

Παίρνετε τό βιβλίο τοῦ Γ. Ματζουράνη *Μᾶς λένε Γκασταρμπάιτερ*, τό διαβάζετε καλά, τόσο καλά ὥστε νά μάθετε μερικά κομμάτια ἀπέξω (ἄν δέν εἶστε καλός στήν ἀποστήθιση, μπορεῖτε ποῦ καί ποῦ νά ρίχνετε κλεφτές ματιές ἐκεῖ μέσα, π.χ. στή σελίδα 85 κ.ἑ., κατά τή διάρκεια τῆς παρασκευῆς τοῦ δικοῦ σας βιβλίου), ἀνακατώνετε ἰδεολογία, λίγη μαρξιστική, περισσότερη χριστιανική, μερικές γνώσεις τῆς ἑλληνικῆς ζωῆς τοῦ βουνοῦ καί τῆς στάνης, ἄλλες τόσες τῆς ζωῆς στίς βιομηχανικές κοινωνίες, ἐλάχιστη σάλτσα ἀπό ἱστορία τῆς νεότατης Ἑλλάδας, ἀπό σέξ καί θηλυκά θέλγητρα, ἀρκετά δάκρυα, πασπαλίζετε τή μάζα μέ ἀρκετό ἀλατοπίπερο ἄγνοιας τῆς πραγματικῆς κατάστασης, τά βάζετε ὅλα σέ μιά καθωσπρέπει (καθώς δηλαδή πρέπει σέ ἕνα λογοτέχνημα) σειρά, βάζετε νά σᾶς τό εἰκονογραφήσουν, συμπληρώνετε στό πίσω ἐξώφυλλο τή φράση «Γιά ἔφηβους καί μεγάλους», ὥστε νά μή λείψει καί ὁ ἀπαραίτητος διδακτισμός, καί σέ λίγο ἔχετε ἕτοιμο τό βιβλίο σας, πού ἔχει τήν ἀξίωση νά διηγηθεῖ, νά θεμελιώσει, νά ἐξηγήσει, νά ἀναλύσει σέ ὅλο του τό εὖρος καί τό πλάτος, τό βύθος καί τό βάθος, τό μῆκος καί τό μάκρος τό θέμα «γκασταρμπάιτερ».

Τό βιβλίο τῆς Γ.Γ.-Σ. δέν εἶναι κακό. Εἶναι ἀκριβῶς αὐτό πού λέμε: τρώγεται. Ἴσως μάλιστα καί μέ ὄρεξη ἀπό ἀρκετούς Ἕλληνες — γιατί δυστυχῶς ἤ εὐτυχῶς ὡς στό γερμανικό κοινό φαντάζομαι πώς δέ θά καταφέρει νά φτάσει — πού ἔχουν μιά ἄλφα ἰδέα γι' αὐτό πού λέγεται γκασταρμπάιτερ, ἁπλοϊκή συνήθως, γιατί κάτι διάβασαν σέ κάποιες ἐφημερίδες, κάτι ἄκουσαν σέ κάποιο ραδιόφωνο ἤ ἴσως εἶδαν (ἐγώ δέν εἶδα, ἀλλά εὐχαρίστως παραιτοῦμαι, ὕστερα ἀπό νύξεις κριτικῆς πού διάβασα) μερικά ἐπεισόδια ἀπό τήν τηλεοπτική σειρά μέ τό ἴδιο θέμα. Αὐτοί οἱ ἀναγνῶστες θά ἁπλοποιήσουν ἀκόμη περισσότερο τή γνώμη πού σχημάτισαν, θά κατατάξουν ἴσως ὑποσυνείδητα σέ ἀκόμη πιό στεγανά καλούπια κάποιες φῆμες, θά τοποθετήσουν τούς λίγους «ἐπαναπατρισθέντας» πού θά πέσουν στό ὀπτικό τους πεδίο στή μιά ἤ στήν ἄλλη κατηγορία (πού τόσο «εὔχρηστα» τούς προσφέρονται στό *Παιχνίδι*): φταίχτης, καλός, κακός, ἔξυπνος, πονηρός, ἀπατεώνας, ἐκμεταλλευτής — αὐτός τά κατάφερε, ἐκεῖνος ταχτοποιήθηκε, ἐκεῖνος «γερμανοποιήθηκε», ἐτοῦτος βρῆκε τή λύση.

Τί ἄλλο θέλουμε; Ὅλα καθαρά, ἕτοιμα, διαμπερή καί διάφανα. Νά ἦταν ἔτσι ἁπλά τά προβλήματα! Θά ἦταν ἔτσι ἁπλή καί ἡ λύση τους, πού κι αὐτήν ἐξάλλου μᾶς τήν προσφέρει ἡ συγγραφέας μέ τή φράση (σελ. 240): «Ἡ ἐλπίδα πάντα τῆς φυλῆς μου ἦταν τά γράμματα», πού ὅμως καί γιά νά προλάβει ἐνδεχόμενες ἀντιδράσεις τήν παίρνει ἀμέσως πίσω: «Βέβαια φτωχός ὁ τόπος μου. Τίποτα δέ μπορῶ νά ἔχω σίγουρο. Ἀλλά τουλάχιστον εἶναι ὁ τόπος μου. Καί κεῖ θά παλέψω... Καί τό τρένο τραβάει γιά τό Νότο, γιά τόν ἥλιο, γιά τήν πατρίδα...».

Δέν ἀφήνει περιθώρια τό βιβλίο. Οὔτε κάν γιά ὀργή. Καμιά σκέψη χωρίς ἀρχή μέση καί τέλος· ἀλλά καμιά ὁλοκληρωμένη. Εἶναι πολύ δύσκολο νά χρησιμοποιεῖ κανείς τίς χιλιοειπωμένες φράσεις: ξώπετσα, στήν ἐπιφάνεια, χωρίς βάθος, ἀνίδεα, ὁδοστρωτήρας, πλῆθος προκαταλήψεων ἄχ νά κι ὁ ἀπό μηχανῆς θεός. Κι ὅμως τίς μεταφέρω, ὅπως ἀκριβῶς τίς σημείωνα στό περιθώριο διαβάζοντας καί ὑπογραμμίζοντας. Καί τό βιβλίο εἶναι γεμάτο ὑπογραμμίσεις καί σχόλια ἀνάλογα.

Θά μποροῦσε νά πεῖ κανείς: Πρός τί ἡ ταραχή; Πρώτη φορά γράφονται καί βγαίνουν ρηχά καί ἰσοπεδωμένα βιβλία; Ὄχι βέβαια. Μά εἶναι τό θέμα πού καίει. Εἶναι τό θέμα μιᾶς καταπροδομένης γενιᾶς, πού ἔγιναν δυό κι ἔγιναν τρεῖς καί πᾶνε νά γίνουν τέσσερις, Ἑλλήνων — καί φυσικά ὄχι μόνον τῶν Ἑλλήνων — πού ἄφησαν τά σπίτια τους, τίς οἰκογένειές τους, τόν τόπο καί τίς ρίζες τους γιά ἕνα «καλύτερο» αὔριο κυρίως τῶν παιδιῶν τους. Καταπροδομένων ἀπό τήν πατρίδα, ἀπό τή χώρα πού τούς παρέλαβε, ἀπό τούς μεσάζοντες, ἀπό τούς πολιτικούς, ἀπό τ' ἀφεντικά, ἀπ' τό συνάδελφο, ἀπ' τό γείτονα, ἀπ' τό δάσκαλο, ἀπό ὅλο τό χωριό του, πού, ὅταν ἀποφασίσουν καί πάρουν τό δρόμο τοῦ γυρισμοῦ, τούς ὑποδέχεται μέ ἄλλα καλούπια: «ὁ Γερμανός» καί «τά Γερμανάκια» καί τό δῆθεν «φουσκωμένο βιβλιάριο στήν τράπεζα». Νά τούς προδώσει τώρα καί ἡ λογοτεχνία;

Καί ὅμως ὑπάρχουν καί καλά, πολύ καλά βιβλία γιά τούς γκασταμπάιτερ. Ὑπάρχει τό βιβλίο τοῦ Γ. Ματζουράνη, πού εἶναι ντοκουμέντο. Καί τά ντοκουμέντα χτυπᾶνε κατευθείαν μιά στό καρφί καί μιά στό πέταλο. Δέ χρειάζονται οὔτε σάλτσες οὔτε ἁλατοπίπερα. Ὑπάρχουν τά βιβλία τοῦ Α. Σουρούνη, *Οἱ συμπαῖχτες* καί *Μερόνυχτα Φραγκφούρτης*, λογοτεχνία μέ λογοτεχνικές ἀξιώσεις καί ἀμεσότητα, ἀπό συγγραφέα πού ἔζησε καί εἶδε... Τό βιβλίο τοῦ Μ. Παπανάγνου, *Οἱ ξένοι* μέ διηγήματα-βιώματα, πού διαπερνοῦν τή ραχοκοκαλιά. Κι αὐτός ἔζησε καί εἶδε... Ἀλλά καί ἄλλων συγγραφέων, ἑλλαδιτῶν, πού μπορεῖ νά μήν ἔζησαν καί εἶδαν, μά εἶχαν τήν εὐαισθησία καί συναισθάνθηκαν (χωρίς νά θέλω νά παραλείψω καί τά θεατρικά, πού ἔχουν κάνει δειλά τήν ἐμφάνισή τους).

Μιά λογοτεχνία στή γένεσή της γιά ἕνα θέμα πού πληγώνει. Γιά ἕνα θέμα, πού τή λύση του δέ θά τή δώσει ἡ λογοτεχνία, ἀλλά πού δέν ἔχει δικαίωμα καί νά τό στραπατσάρει.

Νίκη Ἀϊντεναίερ

ΤΖ. Σ. ΚΟΥΠΕΡ

Ὁ θαυμαστός κόσμος τῶν παραμυθιῶν, μετάφραση Θύμη Μαλαμόπουλου, ἐπιμέλεια Θάνου Γραμμένου, ἐκδόσεις Θυμάρι, Ἀθήνα 1983.

Τό λέει καί ἡ Μίρκα Ἠλιάδη

Α. «Ὁ θαυμαστός κόσμος τῶν παραμυθιῶν»

Τό λέει καί ἡ Μίρκα Ἠλιάδη. Ἔ, ἀφοῦ τό λέει, ἔτσι θά 'ναι. Ἤ: κάπως ἔτσι. Ὁπωσδήποτε εἶναι «ἡ μεγάλη εἰδικός στή μυθολογία καί στίς θρησκεῖες». Γι' αὐτό καί λέει:

> «Ὁ κάθε ἄνθρωπος θέλει νά βρεθεῖ σέ κάποιες ἐπικίνδυνες καταστάσεις, νά ἀντιμετωπίσει κάποιες δοκιμασίες, γιά νά χαράξει τό δρόμο του μέσα στόν κόσμο. Τά ζεῖ ὅλα αὐτά μέσα στή φαντασία του, ἀκούγοντας ἤ διαβάζοντας παραμύθια».[1]

Αὐτό. Ποῦ τό λέει, ἄραγε – γιατί ντράπηκα νά ὁμολογήσω ὅτι δέν τήν ἤξερα τή Μίρκα Ἠλιάδη. Καί, ὥσπου νά γυρίσω στή βιβλιογραφία γιά νά ὑποκλέψω τήν ἀπάντηση, δῶσ' του οἱ τύψεις καί οἱ ντροπές, πού δέν γνωρίζω (δέν θυμᾶμαι, δηλαδή) ποῦ νά τό λέει αὐτό ἡ Μίρκα Ἠλιάδη; Γιατί κάπου τήν ξέρω. Γνωστό ὄνομα. Δέν εἶναι στ' ἀλήθεια ἐκείνη πού ἔγραψε ἐκεῖνο τό καταπληκτικό βιβλίο; Ἤ ἄρθρο ἦτανε; Δέν θυμᾶμαι καλά. Πότε, νά δεῖς, ἦταν;

Γιά νά δοῦμε τώρα στή βιβλιογραφία. Τό ἦτα θά τό ἀπέδωσαν ξενόγλωσσα ἤ μέ *E* ἤ μέ *I* ἤ μέ *H* – πού μᾶς τά χαλᾶνε ὅλα μας τά ι. Νά: Iliadi, Heliadi, Eliadi. Νά το. Eliade, Mircea. Κοίτα τώρα νά δεῖς, φίλε μου. Τί ἄτιμοι αὐτοί οἱ ξένοι μέ τήν ξενομανία τους. Δέ φτάνει πού τήν ἔκαναν Ἐλιάντε, τῆς ἄλλαξαν καί τό μικρό της ὄνομα. Ἄκου ἐκεῖ Μιρκέα. Οὔτε Μανιάτισσα νά 'τανε. Καί τί δέν ἔχει γράψει ὅμως. Καί τό *The Myth of the Eternal Return* καί τό *Birth and Rebirth* καί τό *Myth and Reality*. Καί νά σκεφτεῖ κανείς πώς κάτι ἄλλοι Ἕλληνες μεταφραστές, ἀρνησιπάτριδες, τήν ἄφησαν ξενομοδίτικα Eliade ἤ Μιρσέα Ἐλιάντ, καί τήν ἀρσενικοποίησαν κιόλας.

Μετά ἀπό αὐτό ἡ διάθεσή μου ἄλλαξε. Νά, λοιπόν, ἕνα βιβλίο πού ἀξίζει τόν κόπο νά ἀσχοληθεῖ κανείς σοβαρά μαζί του. Μᾶς προβάλλει καί στό ἐξωτερικό. Ὅμως ἡ μετάφραση μέ ζιζάνιαζε συνεχῶς.

Στό μότο τῆς πρώτης λευκῆς (κατά τ' ἄλλα) σελίδας γράφει καθοδηγητικά ὁ Βίκτωρ Οὐγκώ: «*Μιά φωτιά εἶναι κρυμμένη*

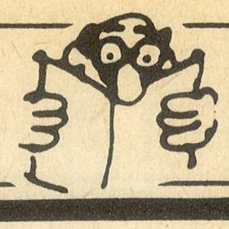

σέ κάθε τι πού βλέπεις». Κρυμμένη φωτιά; Γιά νά δοῦμε. Ὁ ἀγγλικός πρωτότυπος[2] τίτλος τοῦ verso τῆς σελίδας τοῦ τίτλου εἶναι *Fairy Tales*. *Ὁ θαυμαστός κόσμος τῶν παραμυθιῶν* ἀπό ποῦ ἄραγε προκύπτει; Καί ὁ ὑπότιτλος ἀγγλιστί *Allegories of the Inner Life*, ἑλληνιστί «Ἀλληγορίες τῆς ἐσωτερικῆς ζωῆς. Πορεία πρός τήν ὡριμότητα».

Θά σταθῶ παγερά ἀδιάφορη ὅταν θά ξεσηκωθεῖ ἡ θύελλα τῶν διαμαρτυριῶν τῶν Ἑλλήνων λαογράφων γιά τήν ἀναλυτική ἀπόδοση τοῦ ὅρου *fairy tale*[3] στά ἑλληνικά. Ὄχι, κύριοι, ὅροι μας εἶναι, ὅ,τι θέλουμε τούς κάνουμε, καί τούς λέμε στά ἑλληνικά «μαγικά παραμύθια» ἤ «ξωτικά παραμύθια» ἤ «φανταστικά παραμύθια» ἤ «μυθικά παραμύθια» καί σύρε γύρευε. Θά σταθῶ παγερά ἀδιάφορη· ὅμως μαζί καί ντροπιασμένη γιατί, πῶς μπόρεσαν αὐτοί οἱ λαογράφοι νά ἀκυρώσουν τόν «θαυμαστό κόσμο τῶν παραμυθιῶν» καί πῶς παρασύρθηκα κι ἐγώ καί τούς πίστεψα; Νά, λοιπόν, αὐτή ἡ μετάφραση γιά νά τούς (καί: μοῦ) γίνει μάθημα εὐσυνειδησίας.

Καί περνῶ στήν εἰσαγωγή. Ὅμως καί πάλι ἡ μεταφραστική δεινότητα καί ἡ ἐπιμέλεια τῆς ἀκρίβειάς της δέν μ' ἀφήνουν νά ξανασάνω. Ἀφοῦ μπῆκαν στή θέση τους οἱ ἁπανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος λαογράφοι, εἰσέρχεται ἐπί σκηνῆς ἡ *Πανχατάντρα* (σελ. 9) πού στή σελ. 18 μεταμορφώνεται σέ *Λανχατάντρα*[4] μέ τήν παρέμβαση γνωστῶν ὄντων τοῦ θαυμαστοῦ κόσμου. Καί καταπόδι τῆς Πανχατάντρας ἐμφανίζονται καί ἄλλα σύμμεικτα εἴδη καί ἀποφώλια τέρατα (καταπῶς θά 'λεγε κι ὁ Κυριακίδης). Νά τοι *οἱ Βουδδιστικοί θρύλοι Φατάκα*,[5] νά τοι καί *οἱ Περσικοί μύθοι Πέρις*[6] *καί Τζίννς*.[7] Στή σελ. 10 ἐμφανίζονται ἄλλα τζίνια: ὁ Μπάζιλε (Basile) γίνεται *Μπαζίλ* (εὐτυχῶς ὄχι Μπέιζιλ) μέ τό μικρό του ὄνομα ὅμως εὔηχα ἰταλιάνικο: *Τζιαν-μπαττίστα* (εὐτυχῶς ὄχι Ἰωάννης Βαπτιστής), ἐνῶ ὁ Σάρλ Περρώ (Charles Perrault) ἀποκτᾶ ἑλληνική ἰθαγένεια ὡς *Κάρολος Περρώ*, ὅπως γίνεται μέ ὅλους τούς Καρόλους. (Τί παραπάνω δηλαδή εἶχε ἐκεῖνος ὁ ἄλλος Κάρολος, ὁ γνωστός; Ἄσε πού τό ἴδιο γίνεται καί μέ τούς Βλαδίμηρους). Καί αὐτός ἱστορία ἔκανε. Τήν εἶπε μάλιστα καί «Ἱστορίες τῶν Ξωτικῶν».[8] Στήν ἴδια πάντα σελίδα οἱ λαογράφοι (folklorists) καθαιροῦνται καί γίνονται *φολκλοριστές*, ἐνῶ οἱ *ἀνθρωπολόγοι* (anthropologists) δέν γίνονται ἀνθρωπολογιστές. Σημειώσατε Χ.

Γυρνῶ πηδηχτά καί χαρωπά τίς σελίδες. «Ἡ βασίλισσα μέ τά χρυσά μαλλιά» (σελ. 12). Νά μιά ποιητικο-παραμυθιακή ἀπόδοση δοσμένη μέ ἀφηγηματικό οἶστρο. Καί αὐτόθι ἡ «Ἰνδική ἱστορία Πάντσκιν» (sic).[9]

Ἄς περάσω στίς ἐπιμέρους ἀναλύσεις. Σκέφτηκα. Τί τό 'θελα; Στή σελίδα 26 τό μάτι μου σταματάει: κάποιος «*Ἄθωρ*[10] ἐμφανίζεται σάν ἕνα δέντρο πού προσφέρει τροφή», ἐνῶ ὁ φρυγικός Ἄττις καί ὁ φοινικικός Ἄδωνις εἶναι καλά καί μᾶς χαιρετοῦν ὁ πρῶτος ἀπό ἕνα πεῦκο καί ὁ δεύτερος ἀπό μιά μυρτιά. Ἄθωρ, Ἄθωρ. Μπορεῖ νά εἶναι καί Ἄτορ. Καί, νά το πάλι, λίγο παραλλαγμένο εἶν' ἡ ἀλήθεια, γιατί στή σελίδα 29 καί βρίσκομαι ἀντιμέτωπη μέ τόν *Ἄμορ*[11] *καί τήν Ψυχή*. Στή διπλανή σελίδα ὅμως διαβάζω ὅτι «στίς μέρες μας ὁ Μπράουνιγκ (...) στό βιβλίο του "Παράκελσος"[12] λέει...». Ἥμαρτον. Ἀφήνω τόν Μπράουνιγκ νά λέει στή σελίδα 28 ὅτι «τά πεῦκα ἐπικοινωνοῦν μεταξύ τους καί ἔχουν βαθιές σκέψεις» σέ σχέση μέ τά μαγικά δέντρα στή μυθολογία καί τά παραμύθια, καί γυρνῶ πίσω νά δῶ μερικά ἀκόμη παραδείγματα θεοτήτων πού, ὅπως ὁ Ἄθωρ, ἔχουν σχέση μέ τά δέντρα. Καί νά, μιά γυναικεία θεότητα (σελ. 26): «Ἡ Ὄσιρις βγῆκε μέσα ἀπό ἕνα δέντρο, καί τά κλαδιά τῆς αἰγυπτιακῆς συκομουριᾶς — τοῦ Δέντρου τῆς Ζωῆς — ἦταν πάντα γεμάτα μέ πλούσια δῶρα» (καί στήν κορφή κανέλα...). Τί Ἴσις τί Ὄσιρις;[13] Αὐτοί οἱ αἰγύπτιοι θεοί ἔχουν τήν ἴδια πάντα γεύση. Καί πιό πίσω. Αἰσθάνομαι πιά ὑπερήφανη. Μέ ἀνυψωμένο τό ἠθικό. Στή σελίδα 24 «ἡ ἱστορία τοῦ Ἀδάμ καί τοῦ Λίλιθ». Τώρα τούς τή φέραμε γιά τά καλά. Αὐτοί οἱ μισέλληνες ξένοι μᾶς ἔκαναν τήν Μίρκα μας ἀρρενωπό Μιρκέα, νά καί μεῖς τούς κάναμε τή Λίλιθ[14] τους μουστακαλή, ἐνῶ ἡ Λάμια μας στήν ἴδια ἀράδα διατήρησε τό φύλο της.

Εἶχα ἀποφασίσει νά γράψω κάτι πιό σοβαρό γι' αὐτό τό βιβλίο. Ὅμως δέν ἀφέθηκα ἐλεύθερη. Καί, δέν ξέρω πῶς, κάπου ἐκεῖ πού ἄρχιζα νά γράφω κάτι σχετικό μ' αὐτήν τήν (ὄψιμη;)[15] ἐμφάνιση ἑνός νεοσυμβολισμοῦ καί μιᾶς οἰκουμενικῶν διαστάσεων ψυχολογίζουσας ἑρμηνείας εἰς βάρος τῆς πνευματικῆς δημιουργίας ὅλων τῶν προηγούμενων γενεῶν καί κοινωνιῶν, θυμήθηκα, στό ἄσχετο, κάτι ἀπό τή δική μας παράδοση, καί σταμάτησα. Θυμήθηκα αὐτό πού εἶχε πεῖ μιά γριά στήν Τῆνο γύρω στά 1895 στόν ἀκούραστο ἐκεῖνον συλλέκτη λαογραφικοῦ ὑλικοῦ, τόν Ἀδαμάντιο Ἀδαμαντίου:

«Ἄμ τό χειμώνα νά 'ρ'ς, πιδάκι μ', τώρα δέ λένε παραμύθια· τό χειμώνα

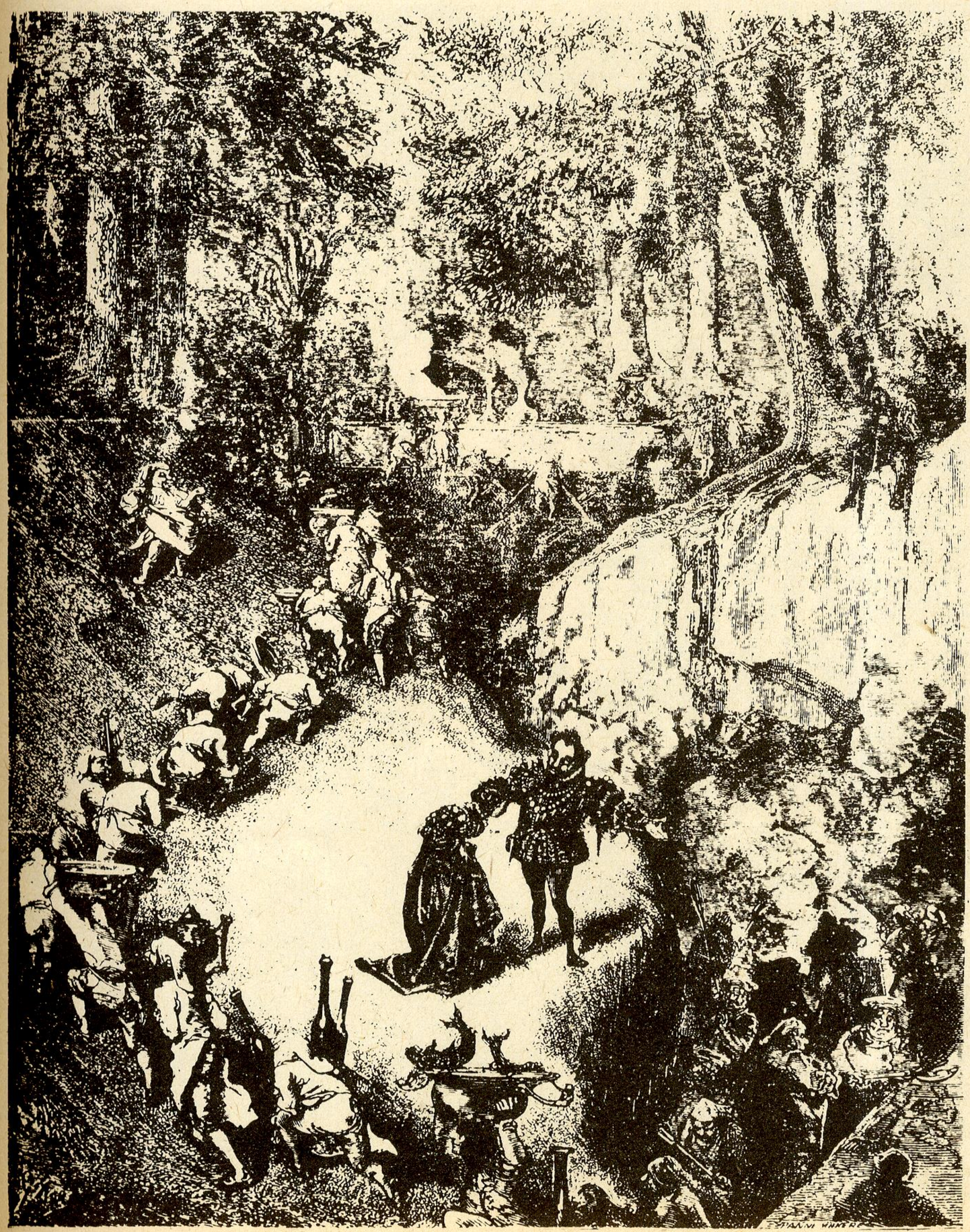

μαζεύουνται ὅλ' καί λέν' ὁ ἕνας λέ' ὁ ἄλλος· τά λένε καί μέ γοῦστο».[16]

Ἀποφάσισα λοιπόν, παρόλο πού εἶναι χειμώνας, ὅτι — πρός τό παρόν τουλάχιστον — δέν μπορῶ νά ὑποστῶ τήν ἀνάγνωση τῆς μετάφρασης ἑνός βιβλίου πού τῆς λείπει τό γοῦστο, τῆς λείπει ὅμως καί ἡ γνώση.

Νά προσθέσω ὡστόσο ἀκόμη μιά κουβέντα. Λίγο πιό σοβαρή καί, θά ἤθελα, καθόλου βαρύγδουπη. Ἀπορῶ γιατί *αὐτή* ἡ μόδα. *Αὐτή,* καί ὄχι μιά προσπάθεια ἐπιλογῆς σημαντικῶν μελετῶν σχετικά μέ τά παραμύθια καί τούς μύθους; Θά μοῦ πεῖτε, ψύλλοι στ' ἄχυρα. Τί θέλεις; Ὅλο αὐτοκρατορικές «ἐπικράτειες τῶν σημείων» καί «μυθολογίες» καί στρουχτουραλισμούς καί σημειολογίες καί δέν συμμαζεύεται; Ὄχι. Ἀλλά, νά. Ὅταν στήν α' περίοδο τῆς φολκλορίστικης ἀντικολογίας, ἔγιναν τῆς μόδας οἱ ντουγαλέτες, οἱ (παλιοκαιρίσιες ἤδη στά τέλη τοῦ 19ου αἰώνα) ντουλάπες μέ τόν καθρέφτη καί τό μεγάλο συρτάρι, ὁ Ἀδαμαντίου, πάλι, ἄκουσε νά τοῦ λένε στήν Τῆνο:

«Καλέ γιά δές νά γυρίζ' νά μαζεύ' παραμύθια, αὐτά τά καραγκιουζλούκια... Γιά 'δές καλέ! Τά παλιά πράματα πάλι πίσω ἔρχουνται· ἦρθαν μιά φορά καί γυρεύαν ντουγαλέτες».[15]

Ἄλλη φορά λοιπόν θά γράψω γιά τίς ντουγαλέτες. Ἤθελα νά πῶ: γιά τό βιβλίο τοῦ J. C. Cooper *Fairy Tales* καί τήν ἑλληνική του ἔκδοση (Τζ. Σ. Κοῦπερ, *Ὁ θαυμαστός κόσμος τῶν παραμυθιῶν*) σέ μετάφραση Θύμη Μαλαμόπουλου, μέ ἐπιμέλεια κειμένου — διορθώσεις τοῦ Θάνου Γραμμένου, τῶν ἐκδόσεων (γιά τίς ἀνθρώπινες σχέσεις, τήν ἀγωγή καί τή συμπεριφορά) Θυμάρι.

Β. ...καί ὁ κόσμος τῶν δαιμόνων (σέ ὑποσημείωση)

1. Στή σελίδα 18 τῆς ἑλληνικῆς μετάφρασης τοῦ J. C. Cooper *Fairy Tales.* Ἡ ἑλληνική μετάφραση εἶναι τῶν ἐκδόσεων Θυμάρι μέ τίτλο *Ὁ θαυμαστός κόσμος τῶν παραμυθιῶν,* Ἀθήνα 1983. (Τό ἴδιο παράθεμα ὡστόσο τό βρίσκει κανείς καί στό ἐσωτερικό γύρισμα τοῦ ἐξωφύλλου· μέ τή διαφορά ὅτι σ' αὐτήν τή δεύτερη περίπτωση ἀναφέρεται τό ὄνομα Mircea Eliade).

2. Δυστυχῶς δέν γνώριζα τό βιβλίο οὔτε καί τόν συγγραφέα του, πρίν πάρω στά χέρια μου αὐτήν τή μετάφραση. Αὐτό δέν σημαίνει βέβαια τίποτε τό ἰδιαίτερο. Ὁ μόνος λόγος γιά τόν ὁποῖο τό ἀναφέρω ἐδῶ, εἶναι γιά νά δηλώσω ὅτι δέν εἶμαι σέ θέση νά τό παρουσιάσω συστηματικά οὔτε καί νά συγκρίνω τό ἑλληνικό μέ τό ἀγγλικό κείμενο. Οἱ παρατηρήσεις λοιπόν πού ἀκολουθοῦν στηρίζονται σέ ἐπιμέρους ἐντυπώσεις. Θά 'λεγα μάλιστα ὅτι ἔχουν κάπως ἐγκυκλοπαιδικό χαρακτήρα. Πάντως στό verso τῆς σελίδας τοῦ τίτλου σημειώνεται ὁ συγγραφέας, ὁ τίτλος, ὁ ὑπότιτλος καί, μετά, "Copyrights 1983, Aquarian Press..., καί Copyrights 1983, Ἐκδόσεις Θυμάρι, γιά τήν ἑλληνική γλώσσα».

3. Ἄλλοι ξενόγλωσσοι ὅροι πού ἐνδέχεται νά «ὁδήγησαν» στήν ἀνακάλυψη τοῦ «Θαυμαστοῦ κόσμου τῶν παραμυθιῶν» εἶναι: folktales, contes καί contes de fées, Märchen καί Feenmärchen, fiabe ἤ raconti καί raconti de fate, skazki καί volshebnoy skazki, κ.ἄ. Οἱ ὅροι ἀποδίδουν τή διάκριση πού δέχονται ξένοι καί Ἕλληνες μελετητές τοῦ παραμυθιοῦ ἀνάμεσα στόν γενικό ὅρο *παραμύθι* καί στήν εἰδική κατηγορία *μαγικό παραμύθι,* πού θεωρεῖται ὡς τό κατεξοχήν παραμύθι.

4. Καί στίς δύο περιπτώσεις πρόκειται γιά τήν *Panchatantra,* πού κατά λέξη σημαίνει: οἱ πέντε διδαχές, ἀλλά ἔχει ἀποδοθεῖ ὡς Πεντάτευχος ἤ Πεντάβιβλος ἤ καί Τά Πέντε Βιβλία. Ἀπ' ὅσο ξέρω, στά ἑλληνικά μεταγράφεται ὡς Παντσατάντρα.

5. Πρόκειται γιά τήν *Τζάτακα* ἤ τίς *Τζάτακες* (Jatakas). Ὡστόσο ταλαιπωρήθηκα ἀρκετά ὥσπου νά καταλάβω τί ἀκριβῶς εἶναι τό *Φατάκα* στό ἑλληνικό κείμενο, ἀφοῦ τό *Φ* τό ψάχνεις σέ ξενόγλωσσα (μυθολογικά κ.τ.λ.) λεξικά μέ διάφορους τρόπους. Ὡς καί *V* εἶδα (κατά τό Volkswagen) καί βρῆκα τή Vatak ἤ Antak ἤ Udai, ἕνα ζωροαστρικό δαιμόνιο. Ὅμως τό *Φατάκα* (τό κείμενο μέ βεβαίωνε) εἶναι βουδδιστικοί θρύλοι. Ἔτσι φτάνει κανείς στούς βουδδιστικούς «θρύλους» Τζάτακα διά τῆς εἰς ἄτοπον ἀπαγωγῆς. Πρόκειται βέβαια γιά τίς ἀφηγήσεις τῶν διαδοχικῶν γεννήσεων τοῦ Γκαουτάμα Βούδδα καί εἶναι πράγματι μιά ἀπό τίς ἀρχαιότερες συλλογές ἀφηγήσεων στόν κόσμο.

6. Τά «Πέρις» εἶναι τά δαιμόνια *pairikas* τῆς περσικῆς Ἀβέστα. Τά δαιμόνια αὐτά

ΒΙΒΛΙΟ

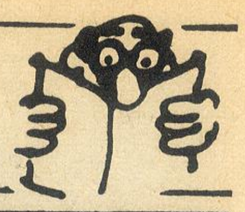

ὀνομάζονται καί *peri* η *pari* καί εἶναι ἀκόλουθοι τοῦ Ἀριμάν, τοῦ θεοῦ τοῦ Κακοῦ.

7. Τά «Τζίννς» εἶναι τά *jinn* (ἀμερικανικά: jinns). Ὁ ἑνικός τῆς λέξης εἶναι *jinni* καί τό θηλυκό *jinniyah*. Τά τζίνν, λοιπόν, εἶναι δαιμόνια πού ἀνήκουν στήν ἀραβική παράδοση.

8. Ἀπ' ὅσο ξέρω ὁ Περρώ ἔχει δημοσιεύσει (ἀνάμεσα σέ ἄλλες μελέτες του) τό 1697 τή μεγάλη συλλογή παραμυθιῶν μέ τίτλο *Histoires ou Contes du temps passé* (Ἱστορίες ἤ Παραμύθια τοῦ παρελθόντος) γνωστή καί ὡς *Contes de ma mère l' Oye* (Παραμύθια τῆς μητέρας μου τῆς Χήνας). («Ἱστορίες» Ξωτικῶν ὑπάρχουν βέβαια στή γαλλική γραμματεία ἀλλά εἶναι ἔργο τῆς Mme d' Aulnoy *(Contes de fées* ἤ ἀλλιῶς *Fées à la mode*, 1697)).

Στή βιβλιογραφία τοῦ βιβλίου ἀναφέρεται ἡ ἀγγλική ἔκδοση τοῦ ἐνλόγω ἔργου τοῦ Περρώ. Ὁ τίτλος τῶν ἐκδόσεων Longman Young εἶναι *Perrault's Complete Fairy Tales*. Οἱ «Ἱστορίες τῶν Ξωτικῶν» πῶς προέκυψαν; Ἄν ὁ συγγραφέας ἀναφέρει ἁπλῶς στό κείμενό του: "Histories or Fairy Tales" τότε τό μεταφραστικό δαιμόνιο (πέρι, τζίννι ἤ σαϊτάν) δέν εἶχε παρά νά κουνήσει λίγο τό χεράκι του ἤ τήν οὐρά του.

9. Στάθηκε ἀδύνατο νά καταλάβω τί εἶναι αὐτό τό *Πάντσκιν*. Φυσικά ὁ ἀγγλικός ὅρος θά βοηθοῦσε κάπως. Ἔτσι ἔμεινα μέ τήν ἀπορία, παρόλο πού ἔψαξα τό *Motif Index of Folk Literature* καί τό *The Types of the Folk Tale*, καί παρακάλεσα καί τόν φίλο Γιῶργο Κεχαγιόγλου νά ψάξει πρόχειρα μήπως εἶναι ἀπό τήν *παντσατάντρα*. Ἴσως, λοιπόν, βρεθεῖ κάτι. (Παρόλο πού ὑποψιάζομαι ὅτι *δέν* πρόκειται ἐνδεχομένως γιά κύριο ὄνομα καί ὅτι *δέν* εἶναι καί δαιμόνιο ἀπό τά γνωστά).

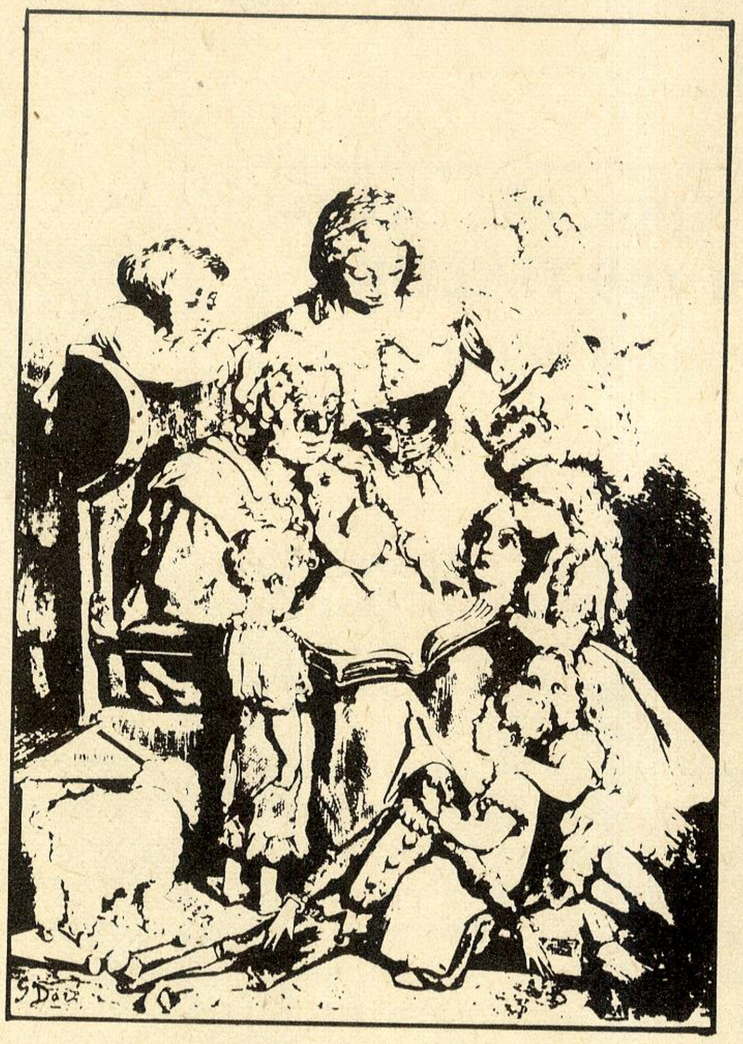

10. Μᾶλλον πρόκειται γιά τόν *Ἀτών*, τήν ἐπαναστατική (μονοθεϊστική) μορφή τοῦ Ἥλιου πού εἰσήγαγε ὁ φαραώ Ἀμένοφις ὁ Δ' ἤ Ἀκενατών στή θέση τοῦ πολύμορφου Ἄμμων Ρέ ἤ Ρέ ἤ Ρά ἤ Ὄσιρι ἤ Σέτ (βλ. καί παρακάτω σημ. 13).

11. Ἄμορ = Amor = Ἔρως (ἀγγλιστί καί Cupid), Ψυχή = Psyche = Psyché. Ὅπου, λοιπόν, *Ἄμορ καί Ψυχή* διάβ. *Ἔρως καί Σάικι* ἤ *Πουσέ* (καί, συγγνώμην).

12. Πρόκειται γιά τό φιλοσοφικό διαλογικό ποίημα *Παράκελσος* (1835) τοῦ ποιητῆ Robert Browning. Ἄν εἶναι «στίς μέρες μας», τότε μιλοῦμε γιά σχετικά «μακρές διάρκειες».

13. Εἶναι ὁ Ὄσιρις (βλ. παραπάνω σημ. 10).

14. Βέβαια *ἡ Λίλιθ* (ἡ πρώτη γυναίκα τοῦ Ἀδάμ στόν Παράδεισο) εἶναι κακιά. Σύμφωνα, ἄλλωστε, μέ τή ραββινική, τήν ταλμουδική, τή μουσουλμανική καί τή μεσαιωνική παράδοση εἶναι καταδικασμένη νά εἶναι ἐσαεί ἡ κατεξοχήν κακιά *γυναίκα*.

15. *Βλ. παραπάνω*, σημ. 1.

16. Α. Ἀδαμαντίου, «Τηνιακά», *Δελτίο τῆς Ἱστορικῆς καί Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας τῆς Ἑλλάδος*, 5 (1900), 281.

17. *Ὅπ. παραπ.*, σελ. 282.

Νόρα Σκουτέρη - Διδασκάλου

ΙΣΤΟΡΙΑ – ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΔΟΚΙΜΙΟ – ΜΑΡΤΥΡΙΕΣ

Νίκος Ἀλιβιζάτος, *Οἱ πολιτικοί θεσμοί σέ κρίση· 1922-1974, ὄψεις τῆς ἑλληνικῆς ἐμπειρίας*, Θεμέλιο 1984.

Ἀντρέ Μπονάρ, *Ὁ ἀρχαῖος ἑλληνικός πολιτισμός*, τ. 3, μετάφρ. Δημ. Θιβιδόπουλος, Θεμέλιο 1984.

Δ.Α. Καμπάνης, *Ἀναμνήσεις τοῦ πολέμου καί τῆς εἰρήνης*. Εἰσαγωγή-φιλολογική παρουσίαση Ε.Χ. Κάσδαγλης, Γνώση 1983.

Δημ. Θ. Τσάτσος, *Ἡ κρίση τοῦ πολιτικοῦ λόγου*, Θεμέλιο 1983.

Σάββας Παύλου – Λάκης Πιγγούρας – Βλάσης Φτωχόπουλος, *Γιά τήν Ἐθνική Ὁλοκλήρωση, τήν Αὐτοδιάθεση-Ἕνωση*. Λευκωσία – Κύπρος 1983.

ΠΟΙΗΣΗ – ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ

Νάνος Βαλαωρίτης, *Ποιήματα 1 (1944-1964)*, Ὕψιλον 1983.

Βύρων Λεοντάρης, *Ψυχοστασία (Ποιήματα 1949-1978)*, Ὕψιλον 1983.

Γιῶργος Βέης, *Ὁ δρόμος τοῦ μεσημεριοῦ*, Ὕψιλον 1983.

Ματθαῖος Μουντές, *Ἡ ἀντοχή τῶν ὑλικῶν*, Ποιήματα, Καστανιώτης 1983.

Γιάννης Κουβαράς, *Ὁδός Ἀνθρώπου*, Φιλιππότης 1983

Π. Προδρόμου, *Τά λαχανικά τῆς ἀντίστιξης*, Λευκωσία-Κύπρος 1983

Ἀνδρέας Ροδίτης, *Τό δέντρο, ἡ συνωμοσία καί ἄλλα*, Λευκωσία-Κύπρος 1983

ΟΗ! Κείμενο Ἄρης Ἀλεξάνδρου, σχέδια Ἄγγελος Καμπάνης, Θεμέλιο 1983.

ἡ λέξη

ἑλληνική καί ξένη λογοτεχνία

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ ΛΥΜΠΕΡΑΚΗ: *Ὁ μονόλογος τοῦ Βοΐλα*
ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ ΚΑΡΑΠΑΝΟΥ: *Ὁ Μύθος, τό Θέατρο καί ὁ Φόνος*
ΓΙΑΝΝΗΣ ΤΣΑΡΟΥΧΗΣ: *Πρωτοχρονιές τοῦ ἄλλοτε*
ΧΑΪΝΡΙΧ ΜΠΕΛΛ (μετ. Θ. Π. Ζαφειρίου): *Ἐπάγγελμα: Χάχας*
ΦΙΛΙΠΠΟΣ ΗΛΙΟΥ: *Στό περιθώριο τῆς «Τέχνης» – Γράμματα τοῦ Κωνσταντίνου Χατζόπουλου στόν Οὐμβέρτο Περνό (1898-1899)*
ΘΑΝΑΣΗΣ ΚΩΣΤΑΒΑΡΑΣ: *Θάνατος καί ἀποθέωσις τοῦ καπετάν Θύμιου Βλαχάβα καί τοῦ ἱερομονάχου Δημητρίου στά Γιάννινα*
ΧΑΡΟΛΝΤ ΠΙΝΤΕΡ (μετ. Μάκης Λαχανάς): *Ἡ τελευταία πού ἔφυγε*
ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ ΜΗΛΙΩΝΗΣ: *Καλαμάς κι Ἀχέροντας*
ΣΠΥΡΟΣ ΤΣΑΚΝΙΑΣ: *Σκέψεις πάνω σέ ἕναν ὁρισμό*
ΝΤΑΙΗΒΙΝΤ ΤΖΟΟΥΝΣ (μετ. Μαρία Τσάτσου): *In Parenthesis * A, a, Domine Deus*
ΓΙΑΝΝΗΣ ΨΥΧΟΠΑΙΔΗΣ: *Σχόλια σέ δύο δεκαετίες*
ΑΝΤΡΕΑΣ ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ: *Ἕνα ποίημα καθόλου ἐρωτικό * Μιά φωτογραφία ἀπ' τό μεγάλο μου album * Ἀτιτλο * Παραφωνίες*

ἡ κλεψύδρα

Γιῶργος Ι. Ἰωάννου, Πάνος Σκουρολιάκος, Κώστας Κωτούλας, Ν. Δ. Τριανταφυλλόπουλος
Σέ 6' πρόσωπο (μιά συνομιλία μέ τή Μαργαρίτα Λυμπεράκη)
Σέ γ' πρόσωπο (ἡ Ἀθηνᾶ Σχινᾶ γιά τή ζωγραφική τοῦ Γιάννη Ψυχοπαίδη)
Ἡ κρίση τοῦ θεάτρου (ἀπό τόν Γιάννη Βαρβέρη)
Ἡ κρίση τοῦ κινηματογράφου (ἀπό τόν Νίκο Κολοβό)
Ἐξ ὄνυχος: Τάκης Καρβέλης, Γιῶργος Βέης, Χάρης Βλαβιανός

Σχέδια καί ζωγραφική τοῦ Γιάννη Ψυχοπαίδη

γενάρης '84 **31** δρχ. 130

ΤΗΛΕΟΡΑΣΗ

ΕΡΤ

Στό γραφειοκρατικό τέρας τῆς Δεξιᾶς προστίθεται τό νέο τοῦ ΠΑΣΟΚ

—μέ τίς ἐξαγγελίες τοῦ κ. Πεπονῆ—

Στή Γαλλία μετά τή νίκη τῶν σοσιαλιστῶν καί ἐπί δύο χρόνια περίπου ἔγινε μιά τεράστια, σέ συμμετοχή προσώπων, εὖρος ἀπόψεων καί διάρκεια, συζήτηση ἐκτός καί ἐντός τῆς Βουλῆς πού κατέληξε στή δημιουργία ἑνός νέου θεσμοῦ γιά τά ραδιοτηλεοπτικά μέσα, τήν «Ἀνώτατη ἀρχή ὀπτικοακουστικῶν μέσων». Μόνο οἱ συζητήσεις στή Βουλή κράτησαν περίπου ὀκτώ μῆνες ἐνῶ ἐπί ἕνα χρόνο σχεδόν ἡ ἐφημερίδα Le Monde διέθετε καθημερινά μιά σελίδα γιά νά φιλοξενήσει ὅλες τίς ἀπόψεις.

Στήν Ἑλλάδα, ὅπου ἡ «ἑνός ἀνδρός ἀρχή» εἶναι καθεστώς, προηγήθηκε μιά σύντομη «συνεργασία» Παπανδρέου–Πεπονῆ γιά νά ἀνακοινωθεῖ ἀπ' τόν δεύτερο, μέ πομπώδεις φράσεις, ἡ δημιουργία τοῦ «Ἐθνικοῦ συμβουλίου ὀπτικοακουστικῆς ἐπικοινωνίας», τό ὁποῖο μάλιστα χαρακτήρισε ὡς «γενναῖο» μέτρο.

Ἔχει ἐνδιαφέρον νά δοῦμε τί κρύβεται πίσω ἀπ' αὐτό τό προϊόν τῆς εἰσαγόμενης χωρίς ἐσωτερική ἐπεξεργασία ξένης πρακτικῆς.

Ἄν καί ὁ Πεπονῆς χαρακτήρισε τό Ἐθνικό συμβούλιο γνωμοδοτικό ὄργανο, στήν πραγματικότητα πρόκειται γιά ἕνα ὑπερεκτελεστικό ὄργανο μέ πολλαπλές ἁρμοδιότητες πού ἀντλεῖ τήν ἐξουσία του ἀπ' τόν ὑπουργό καί λογοδοτεῖ μόνο σ' αὐτόν.

Εἶναι ἐνδεικτικό ὅτι τό ὄργανο αὐτό δέν εἶναι ἁρμόδιο νά ἐπεξεργαστεῖ μιά γενική πολιτική γιά τή φυσιογνωμία τῶν ραδιοτηλεοπτικῶν μέσων – τέτοια πολιτική - πλαίσιο δέν πρόκειται ὡς φαίνεται νά ὑπάρξει – ἀλλά εἶναι ἁρμόδιο σέ ἐπιμέρους λειτουργίες πού συνιστοῦν ἔλεγχο, ἐποπτεία καί συντονισμό τῶν δύο ὑπαρχόντων ὀργανισμῶν. Τέτοιες εἶναι: «ἡ ὀρθολογική κατανομή τῶν κοινωνικῶν πόρων», δηλαδή ὁ ἔλεγχος τῶν καναλιῶν μέσα ἀπ' τόν καθορισμό τῶν προϋπολογισμῶν τους· ὁ συντονισμός τους «στήν ἐπέκταση καί συντήρηση τῶν δικτύων», δηλαδή ὁ ἔλεγχος μέσω τῶν ἐπενδύσεων· ἡ «κατανομή τῶν φίλμ ἀπ' τή Γιουροβίζιον» δηλαδή ἡ ἐποπτεία στά σημεῖα τοῦ ἀνταγωνισμοῦ καί, γιατί ὄχι, ὁ ἔλεγχος μέσω τοῦ κατευθυνόμενου ἀνταγωνισμοῦ.

Ἐνδιαφέρον ἐπίσης παρουσιάζει ἡ συγκρότηση τοῦ «Ἐθνικοῦ συμβουλίου ὀπτικοακουστικῆς ἐπικοινωνίας». Τό ΕΣΟΕ, λέει ἡ ἀνακοίνωση Πεπονῆ, θά συγκροτηθεῖ ἀπό *κυβερνητικούς* ἐκπροσώπους (προσοχή!... ὄχι κρατικούς), τούς ὁποίους θά ὁρίζουν τά ὑπουργεῖα Ραδιοφωνίας – Τηλεόρασης, Ἔρευνας – Τεχνολογίας, Δημοσίων Ἔργων, Συγκοινωνιῶν, Πολιτισμοῦ, Προεδρίας κ.λπ., καθώς καί ἐκπροσώπους τῶν Πολυτεχνείων, τῶν Φιλοσοφικῶν Σχολῶν κ.ἄ. Τό Συμβούλιο αὐτό θά εἶναι ὀργανωμένο σέ τμήματα κατά τομεῖς καί τό καθένα θά ἐξετάζει θέματα τῆς ἁρμοδιότητάς του.

Ἐκτός δηλαδή ἀπ' τόν γενικό ἔλεγχο καί τή γενική ἐποπτεία πού θά ἀσκεῖται στά κανάλια, θά ὑπάρχει καί ὁριζόντιος ἔλεγχος καί ἐποπτεία ἀπ' τά τμήματα τοῦ ΕΣΟΕ στά ἀντίστοιχα τμήματα τῶν δύο ὀργανισμῶν ΕΡΤ-1 καί ΕΡΤ-2.

Τό τί ἔχει νά γίνει στήν πράξη εἶναι ἀδύνατο νά τό συλλάβει κανείς.

Στήν ὑπάρχουσα δυσλειτουργία – λόγω τῆς γραφειοκρατικῆς συγκεντρωτικῆς ὀργάνωσης – τῶν δύο ΕΡΤ θά προστεθοῦν νέες λειτουργίες πού ἀντί νά ἁπλοποιοῦν θά κάνουν πιό πολύπλοκα καί πιό δυσεπίλυτα τά προβλήματα. Σ' αὐτό πρέπει νά προσθέσουμε καί τή σύγκρουση ἁρμοδιοτήτων ἀνάμεσα στά τμήματα τοῦ Συμβουλίου μέ τά ἀντίστοιχα τῶν ΕΡΤ, ἡ ὁποία εἶναι βέβαιο πώς θά προκαλεῖ κάθε φορά τήν ἀντίδραση τῶν σωματείων, μέ ἀπροσδιόριστες συνέπειες στή συνολική λειτουργία τῶν ὀργανισμῶν.

Οἱ πρῶτες αὐτές ἐκτιμήσεις γίνονται μέ βάση τίς ἀσαφεῖς διατυπώσεις τοῦ ὑπουργοῦ. Σέ 30 μέρες, ὅταν θά ἔχει γίνει – ἄν γίνει – τό σχέδιο νόμου, θά ἀποσαφηνιστοῦν καί οἱ πολιτικές προθέσεις τῆς κυβέρνησης γιά τήν τηλεόραση.

Ἡ ὑπερσυγκέντρωση τῶν τηλεοπτικῶν πραγμάτων στήν ἐκτελεστική ἐξουσία, ἔγινε σέ μιά ἐποχή πού ἑτοιμάζονταν κάποιες λύσεις στόν τομέα αὐτό, ἀφοῦ εἶχαν ἐξαντληθεῖ ὅλα τά ὅρια «ἀξιοποίησης» τοῦ θεσμικοῦ πλαισίου τῆς δεξιᾶς. Ἕνα πλαίσιο πού εἶχε ὡς κύρια χαρακτηριστικά τή λειτουργική χαλαρότητα καί τή διοικητική καί πολιτική συγκέντρωση.

Οἱ τάσεις μέ τό σχέδιο νόμου γιά τόν ἑνιαῖο φορέα ἦταν:

Πρῶτον, αὐτοτέλεια τῆς τηλεόρασης ἔναντι τοῦ κράτους.

Δεύτερον, αὐτονομία (σχετική πάντα) ἔναντι τῆς κυβέρνησης.

Τρίτον, ἐσωτερικές διαρθρωτικές ἀλλαγές μέ ἀποκεντρωτικές μορφές ὀργάνωσης.

Σήμερα ἡ κύρια τάση εἶναι νά προστεθεῖ στό ὑπάρχον γραφειοκρατικό τέρας, δημιούργημα τῆς δεξιᾶς, ἕνα νέο γραφειοκρατικό τέρας, δημιούργημα τοῦ ΠΑΣΟΚ.

Δ. Γεωργίου

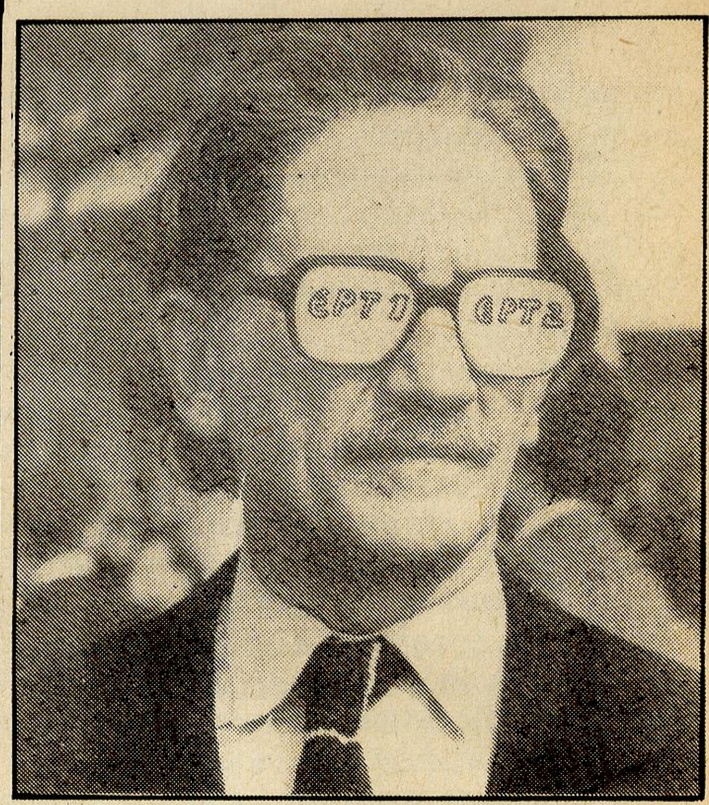

Ἡ μοιρασιά

Ἡ ἀνακοίνωση γιά τό Ἐθνικό Συμβούλιο Ὀπτικοακουστικῆς Ἐπικοινωνίας ἔγινε ἀπό τόν κ. Πεπονή ταυτόχρονα μέ τήν ἐξαγγελία ἀλλαγῶν στήν ΕΡΤ-2 τόσο στή μορφή της ὅσο καί στό πρόγραμμά της. Κυριότερο σημεῖο ἡ παραχώρηση μιά φορά τό μήνα ἐκπομπῆς γιά κάθε κόμμα τῆς Βουλῆς καί τῆς Εὐρωβουλῆς. Ὁ χρόνος κάθε ἐκπομπῆς θά εἶναι – εἶπε – ἀνάλογος μέ τήν ἑκάστοτε κοινοβουλευτική δύναμη κάθε κόμματος.

Ἡ «δημοκρατική» παγίδα ἔπιασε σχεδόν ὅλους στόν ὕπνο. Ἡ ΕΔΑ *χαρακτήρισε τίς ἐξελίξεις «θετικές», ἡ* ΑΥΓΗ *«σημαντικές», ἐνῶ ὁ* ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ *μέ ἐκτεταμένο ἄρθρο ἀνέλαβε νά ὑπερασπιστεῖ τή ραδιοτηλεόραση ἀπό τίς ἐπιθέσεις τῆς δεξιᾶς.*

Μόνον ἡ Νέα Δημοκρατία ἄφησε κατά μέρος τίς δηλώσεις Πεπονῆ καί ἔκανε μιά συνολική ἐπίθεση κατά τῆς ΕΡΤ – σέ ἰδεολογικά, πολιτικά καί διαχειριστικά θέματα – ἀξιοποιώντας τήν ἀλλαγή πορείας τῆς κυβέρνησης καί προσπαθώντας νά κερδίσει τό μάξιμουμ μέσα ἀπό μιά ἔκτακτη γενική συνέλευση τῆς ΕΡΤ, πού ζήτησε καί πού πρόκειται νά γίνει. Τό σημερινό πλαίσιο/ἄλλωστε – ἐπέκταση τοῦ δικοῦ της πλαισίου – τήν εὐνοεῖ γιά μιά τέτοια μάχη.

Γιά νά καταλάβουμε ὅμως τί σημαίνει ἡ «παγίδα» Πεπονῆ πρός τά κόμματα, ἀρκεῖ νά κάνουμε λίγη ἀριθμητική. Ἄν ὑποθέσουμε ὅτι ὁ συνολικός χρόνος πού θά δοθεῖ στά κόμματα εἶναι 324 λεπτά, ὅσοι καί οἱ βουλευτές στή Βουλή καί τήν Εὐρωβουλή, τότε τό ΠΑΣΟΚ θά δικαιοῦται τρεῖς ὧρες περίπου τηλεοπτικό χρόνο, ἡ Ν.Δ. δύο ὧρες, τό ΚΚΕ 16 λεπτά, τό ΚΚΕ ἐσωτ., ἡ ΕΔΑ, τό ΚΟΔΗΣΟ κ.λπ. 1 λεπτό (!), ὅσο δηλαδή ἕνα διαφημιστικό σπότ.

Δ. Γ.

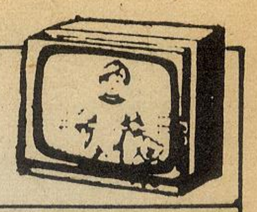

Ὁ Βάγκνερ

καί οἱ κινούμενες εἰκόνες τῆς ὀθόνης: οἱ περιπέτειες μιᾶς ἰδεολογικοποίησης

«Ἐνῶ ἡ ἁρμονία τοῦ Βάγκνερ παραπαίει ἀνάμεσα στό παρελθόν καί τό μέλλον... ἡ τέχνη τῆς ἐνορχήστρωσης μέ τήν πλήρη σημασία της, ὡς δημιουργική συμμετοχή τοῦ χρώματος στό μουσικό γεγονός, μέ τέτοιο τρόπο ὥστε τό ἴδιο τό χρῶμα νά γίνει δράση, δέν μᾶς εἶχε δοθεῖ πρίν ἀπ' αὐτόν». Αὐτά ἔγραφε στό δεύτερο ἥμισυ τῆς δεκαετίας τοῦ '30 ὁ Τ. Ἀντόρνο καί σήμερα, πενήντα περίπου χρόνια μετά, μέ τή νέα τηλεοπτική βιογραφία τοῦ μεγάλου αὐτοῦ Γερμανοῦ συνθέτη πού προβάλλεται αὐτό τόν καιρό ἀπό τήν ΕΡΤ-1, τό χρῶμα γίνεται δράση ὄχι μόνο στή μουσική ἀλλά καί στήν ὀθόνη.

Γιά τήν πραγματοποίηση τοῦ νέου αὐτοῦ μεγάλου τηλεοπτικοῦ σίριαλ συνεργάστηκαν γνωστά ὀνόματα τοῦ κινηματογράφου ὅπως ὁ Τόνι Πάλμερ (σκηνοθεσία), ὁ Τσάρλς Γούντ (σενάριο), ὁ Βιτόριο Στοράρο (φωτογραφία). Τή διεύθυνση ὀρχήστρας τήν ἔχει ἕνας ἀπό τούς καλύτερους σύγχρονους ἑρμηνευτές τοῦ Βάγκνερ, ὁ Γκέοργκ Σόλτι, ἐνῶ συμμετέχουν ἠθοποιοί ὅπως ὁ Ρίτσαρντ Μπάρτον (ὄχι πολύ πειστικός σάν Βάγκνερ νέος), ἡ Βανέσα Ρεντγκρέιβ (Κόζιμα), ὁ Τζόν Γκίλγκουντ, ὁ Λόρενς Ὀλιβιέ κ.ἄ. Ἔτσι, ἡ τηλεοπτική σειρά *Βάγκνερ* πληροῖ ὅλους τούς ὅρους μιᾶς μεγάλης θεαματικῆς ὑπερπαραγωγῆς, ἀλλά στ' ἀλήθεια τί ἄλλο ἐκτός ἀπό *ὑπερπαραγωγή* θά μποροῦσε νά εἶναι ἡ τηλεοπτική βιογραφία τοῦ μεγάλου αὐτοῦ Γερμανοῦ συνθέτη;

Δέν εἶναι ὅμως ἡ νέα αὐτή τηλεοπτική σειρά τό γεγονός ἐκεῖνο στό ὁποῖο θά θέλαμε νά σταθοῦμε ἐδῶ, ἀλλά περισσότερο οἱ ἰδιόρρυθμες καί τόσο ἀντιθετικές σχέσεις τοῦ Βάγκνερ μέ τόν κινηματογράφο. Οἱ σχέσεις ἀνάμεσα στόν Βάγκνερ καί τίς κινούμενες εἰκόνες τῆς ὀθόνης, ἤ μᾶλλον τίς διάφορες *χρήσεις* τῆς μουσικῆς του στόν κινηματογράφο, ξεκινοῦν ἀπό πολλά χρόνια πρίν, ἀπό τήν ἐποχή τοῦ βωβοῦ κινηματογράφου. Ἐκ πρώτης ὄψεως θά μποροῦσε μᾶλλον νά πεῖ κανείς ὅτι πρόκειται γιά μιά μουσική ἰδανική στό νά σχολιάζει στό ἠχητικό ἐπίπεδο τίς δραματικές ἐντάσεις τοῦ λαϊκοῦ κινηματογράφου. Ἀργότερα ὅμως ἀκόμα καί ὁ Ἀιζενστάϊν σ' ἕνα κείμενό του γιά τόν ἔγχρωμο κινηματογράφο, ἔγραφε ὅτι οὔτε αὐτός μπορεῖ «νά ἀντισταθεῖ στόν *Καλπασμό τῶν Βαλκυριῶν*», ἐνῶ ὁ Κόπολα γιά νά ὑπογραμμίσει τή φανταστική (θεαματική) ἀλλά συγχρόνως καί ἡρωική πλευρά τῆς σκηνῆς μέ τά ἐλικόπτερα στό *Ἀποκάλυψη τώρα*, ἀνατρέχει κι αὐτός στήν ἴδια μουσική. Καί ἀξίζει νά σημειώσουμε ἐδῶ αὐτό πού πρίν ἀπό καιρό ἔγραφε ὁ Τζάνι Ροντολίνο, ὅτι τήν ἴδια ἀκριβῶς μουσική χρησιμοποίησαν καί οἱ Ναζί σέ ἕνα κομμάτι τῶν ἐπικαίρων τῆς ἐποχῆς γιά νά συνοδέψουν τίς λήψεις τῆς ἐπίθεσης στήν Κρήτη, πράγμα πού κάνει τίς σκηνές αὐτές τῶν ἐπικαίρων νά μοιάζουν μέ ἀσπρόμαυρο ἀντίγραφο τοῦ *Ἀποκάλυψη τώρα*.

Φυσικά ἕνας πλήρης κατάλογος τῶν ταινιῶν πού χρησιμοποίησαν μουσική τοῦ Βάγκνερ ἤ ἀκόμα ταινιῶν πού ἀσχολήθηκαν ἤ ἀναφέρθηκαν στήν προσωπικότητα καί τό ἔργο του, θά μποροῦσε νά εἶναι ἀτελείωτος. Ἀξίζει ὅμως νά ὑπενθυμίσουμε κινηματογραφικές βιογραφίες ὅπως τό *Βάγκνερ* τοῦ Carl Froelich, τό *Νιμπελούνγκεν* τοῦ Φρίτς Λάγκ, τό *Πάρσιφαλ* τοῦ Ζίμπερμπεργκ, ἤ φίλμ ὅπως τό *Greed* τοῦ Στροχάιμ, *Ἡ κατάρα τοῦ χρυσοῦ* καί τό *Le diable au corps* τοῦ Claude Autant — Lara, ἤ, τέλος, τό *Λυκόφως τῶν θεῶν* τοῦ Βισκόντι (καί ποιός δέν θυμᾶται τόν Βάγκνερ – «ἥρωα μέ παντόφλες» ὅπως τόν παρουσιάζει ὁ Βισκόντι χάρη τῆς μεγαλύτερης συμπάθειάς του πρός τόν Βέρντι).

Ἴσως ὁ σημαντικότερος λόγος αὐτῆς τῆς περίεργης *συμβίωσης* ἀνάμεσα στόν Βάγκνερ καί τόν κινηματογράφο νά βρίσκεται στό γεγονός ὅτι αὐτός ὁ ἴδιος ὁ κινηματογράφος εἶναι ἀπό τή φύση του κατά κάποιο τρόπο «βαγκνερικός», μέ τήν ἔννοια τῆς ὁλικῆς τέχνης *(Gesamtkunstwerk)*, πού ὀνειρευόταν ὁ Βάγκνερ. Γιατί πράγματι τό ἔργο τοῦ συνθέτη τόσο στό θεματικό πεδίο (ἡ μπερδεμένη συνάντηση ἀνάμεσα στόν ἔρωτα καί τόν θάνατο κ.τ.λ.) ὅσο καί στό μουσικό (ἡ ἐπινόηση τοῦ λαϊτμοτίβ) ἀλλά ἀκόμα καί σ' αὐτό τό θεωρητικό (τό ὁλικό ἔργο τέχνης) προαναγγέλλει τόν κινηματογράφο.

Τό κεφάλαιο πού παραμένει ὅμως ἀκόμα ἀνοιχτό εἶναι ἐκεῖνο τῆς πολυπλοκότητας καί τῆς ἀμφισημίας τῶν διαφόρων *χρήσεων* πού ἔκανε ὁ κινηματογράφος στή βαγκνερική μουσική. Ἀρκεῖ νά θυμηθοῦμε ξανά ἐδῶ τόν *Καλπασμό τῶν Βαλκυριῶν* στόν Κόπολα καί στά γερμανικά ἐπίκαιρα γιά νά συνειδητοποιήσουμε τό μέγεθος καί τῆς περιπέτειες αὐτῆς τῆς ἰδεολογικοποίησης. Γιατί ἀκριβῶς μέσα ἀπό τήν «ἐπικίνδυνη γοητεία» τῆς βαγκνερικῆς μουσικῆς (ὅπως ἔλεγε ὁ Νίτσε) ὁ κινηματογράφος γιά πολλά χρόνια ἀναπαρίστανε ὁρισμένα πρόσωπα (φασίστες), ὁρισμένους χώρους (σκοτεινούς καί ἐρεβώδεις), ὁρισμένα γεγονότα (αἵματος). Καί σ' αὐτή τήν ἰδεολογικοποίηση ἡ συμβολή κειμένων (ἤ μᾶλλον λιβέλων) ὅπως αὐτός τοῦ Peter Vierech *(Metapolitics: the roots of the Nazi mind)* πού παρουσιάζει τόν Βάγκνερ σάν ἕνα «πρωτοναζιστή», δέν ἦταν καθόλου ἀδιάφορη.

Αὐτά συνέβαιναν μέχρι τή στιγμή ἐκείνη πού ἡ ἀκατάσχετη ἰδεολογική φόρτιση ἐξάντλησε ὅλη τήν γκάμα τῶν δυνατῶν (ἰδεολογικῶν) σημασιοδοτήσεών της καί ἔφτασε στά ἔσχατα ὅρια της. Καί ταινίες ὅπως ἡ *Ἀποκάλυψη τώρα* ἔχουν ἤδη δείξει θαυμάσια κάτι τέτοιο.

Γιῶργος Τζιρτζιλάκης

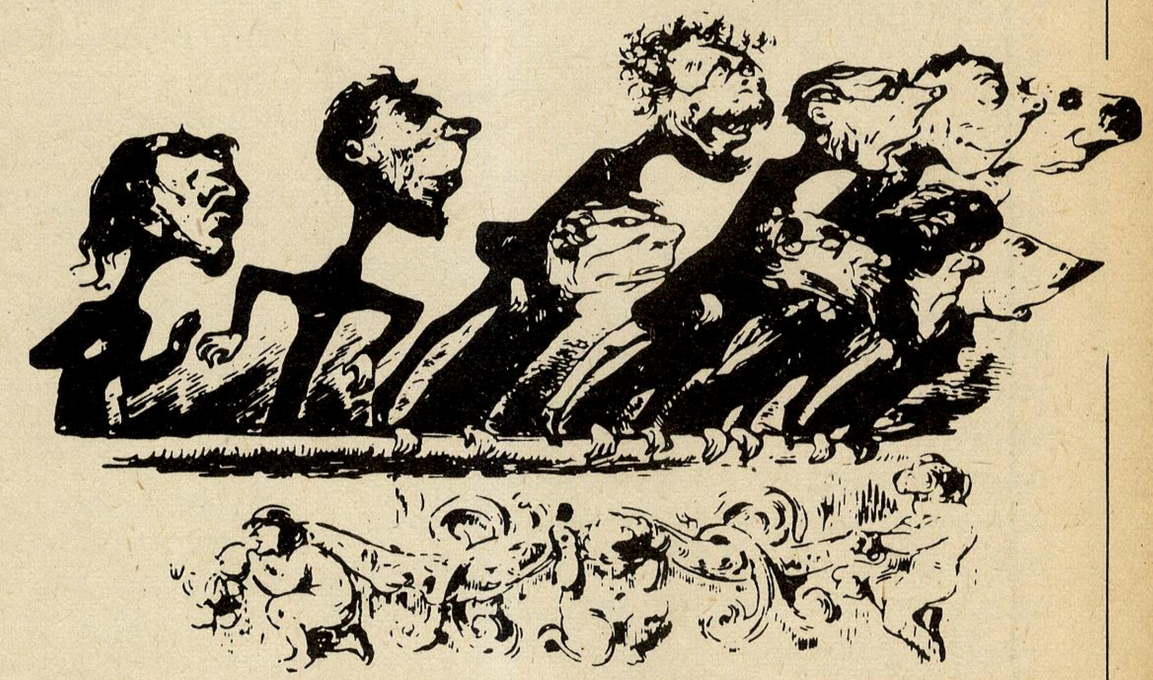

Τό κοινό, πρίν καί μετά τήν ἐκτέλεση ἑνός ἔργου τοῦ Βάγκνερ. Γελοιογραφία τοῦ Gustav Doré

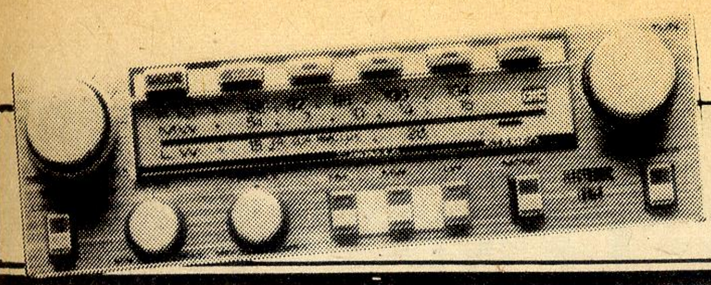

Μιά ἀπόλυση στό ραδιόφωνο καί τί κρύβεται ἀπό πίσω

Οἱ διενέξεις στήν ΕΡΤ, πού ὁδήγησαν στήν ἀπόλυση τοῦ διευθυντῆ τῆς χορωδίας της Ἀντώνη Κοντογεωργίου, εἶχαν ἀποτέλεσμα νά ἀπασχολήσουν τή δημοσιότητα θέματα, κουτσομπολιά καί λεπτομέρειες συγκρούσεων «ἐσωτερικῆς φύσεως» τοῦ ἱδρύματος μέ τά στελέχη του.

Φάνηκε ὅτι τά «προβλήματα» τῆς ΕΡΤ δέν εἶναι δυνατό, στή βάση τοῦ ὑπάρχοντος θεσμικοῦ πλαισίου καί τῶν σχέσεων συνεργασίας, νά «λύνονται» μέ πνεῦμα πρακτικό, ἀναγνώριση τῶν ἁρμοδιοτήτων τοῦ καθενός, καθώς καί τῶν ἱκανοτήτων καί ἐπιδόσεών του. Ἀντίθετα, φαίνεται ὅτι ὑπάρχει μιά τάση αὐτοκαταστροφῆς τῶν θεσμῶν (καί μάλιστα ἀκριβῶς τή στιγμή πού γίνεται περισσότερο ἀπό ποτέ λόγος γιά τόν ἐκσυγχρονισμό τους), ἐφόσον ὑποβιβάζονται ἄνθρωποι πού ἤδη ἔχουν παίξει δημιουργικό ρόλο στή λειτουργία καί τήν «ἀξιοπρεπή» ἐκπροσώπησή τους. Καί εἶναι σέ τελευταία ἀνάλυση πάντα ἀποτυχία τῆς διοίκησης ἑνός θεσμοῦ ὅταν, γιά διάφορους λόγους, δέν καταφέρνει νά ἀξιοποιεῖ τά ἴδια της τά στελέχη. Ἐπιτυχία τῆς διοίκησης εἶναι νά μπορέσει νά κρατήσει ἱκανούς ἀνθρώπους, ὥστε νά δημιουργήσει σιγά σιγά ὑγιεῖς βάσεις ἐπαγγελματικοῦ ἀνταγωνισμοῦ καί κριτήρια ἐπιλογῆς συνεργατῶν μέ βάση εἰδικότητες καί ἀντίστοιχα προσόντα. Διαφορετικά δημιουργεῖται ἕνα γενικό πνεῦμα προχειρότητας καί προσωρινότητας πού πολύ λίγο προωθεῖ τήν ἐπίδοση καί πολύ λιγότερο τή συνεργατικότητα. Ἡ ἔλλειψη συνεργατικότητας δέν εἶναι πρόβλημα καλοῦ ἤ κακοῦ χαρακτήρα τῶν προσώπων, οὔτε αἴρεται μέ ἐπικλήσεις τυπικῶν ἱεραρχιῶν σέ τόσο σύνθετους ὀργανωτικά χώρους, ὅπου διοικητικές καί καλλιτεχνικές ἐπιδόσεις, ἐξουσία καί διάνόηση βρίσκονται ἐξ ἀντικειμένου σέ τόσο στενή ἀλληλεξάρτηση, ὅσο ἴσως σέ κανέναν ἄλλο χῶρο.

Μέ τήν ἔλλειψη τῶν διοικητικῶν προϋποθέσεων οὐσιαστικά προβλήματα ἐμφανίζονται σάν προσωπικές διαφορές (ἡ μάστιγα τοῦ τόπου μας γενικά) πού «λύνονται» μέ τόν σχιζοειδή τρόπο τῶν ἀναφορῶν στό πατρικό σύμβολο τῆς διοίκησης.

Ὅλα αὐτά δέν εἶναι ἄσχετα οὔτε μέ τόν ἀντικειμενικά σύνθετο χαρακτήρα τῶν ἱδρυμάτων τῶν μέσων ἐπικοινωνίας, οὔτε μέ τό πνεῦμα περιφρόνησης τῶν τυπικῶν προσόντων, δηλαδή κατά τεκμήριο οὐσιαστικῶν, πού ἐπικρατεῖ στούς χώρους τοῦ ἐπαγγελματισμοῦ. Καί ἄν ὑποθέσουμε ὅτι πράγματι σέ ὁρισμένους χώρους δημιουργίας τά τυπικά προσόντα δέν εἶναι προϋπόθεση ἐξαιρετικῶν ἐπιδόσεων, δέν θά ἔπρεπε παρ' ὅλ' αὐτά νά διαλύονται καί νά ἀποπροσανατολίζονται οἱ πυρῆνες εἰδικοῦ δυναμικοῦ ἑνός θεσμοῦ, ἀλλά νά προωθοῦνται καί νά ἐμπλουτίζονται μέ ἁρμοδιότητες τῆς εἰδικότητάς τους καί μέ νέο δυναμικό. Ἡ γνώμη τους πρέπει νά ἔχει βαρύτητα ὅταν πρόκειται γιά προβλήματα τῆς εἰδικότητας καί ἁρμοδιότητάς τους, ὄχι ὡς γνώμη ἀτομική, ἀλλά μέσα σ' ἕνα σωστό πλαίσιο ἁρμοδιοτήτων ὡς ἀποτέλεσμα ἀλληλοελέγχου τῶν εἰδικῶν.

Ἔτσι, ἡ ἀπόλυση πρέπει νά κατανοηθεῖ ὡς ἔκφραση βαθύτερων ἀντιθέσεων στό ἐσωτερικό τοῦ θεσμοῦ ραδιοφωνία – μέσα ἐνημέρωσης πού προκύπτουν ἀπό τήν ἀνυπαρξία κριτηρίων λειτουργίας τῶν θεσμῶν βάσει ἐπιδόσεων, καί ἀπ' τήν

ἔλλειψη προγραμματισμοῦ στή σχέση διοίκησης-στελεχῶν. Ἀλλά ὁπωσδήποτε, καμιά τεχνοκρατική συνταγή γιά τό πῶς θά πρέπει νά διορθωθοῦν τά πράγματα δέν θά μπορέσει νά ἐπιφέρει τήν «πραγματική ἀλλαγή» στή ραδιοφωνία, ἄν δέν διαπιστώσει κανείς τούς ὅρους διαμόρφωσης τῆς κακοδαιμονίας στό ραδιόφωνο πού εἶναι ἱστορικοί καί πολιτικοί καί χαρακτηρίζουν γενικότερα τίς διοικητικές δομές στή χώρα μας.

Πάγια πρακτική στή διοίκηση ἦταν νά προσλαμβάνονται κατά ἑκατοντάδες, βάσει σημειωμάτων τῶν πολιτικῶν, ἄνθρωποι χωρίς προσόντα πού ἀγωνίζονται νά διατηρήσουν τή θεσούλα τους μπλοκάροντας ὁποιαδήποτε μεταρρύθμιση καί εἰσαγωγή ἀξιολογικῶν κριτηρίων, φοβούμενοι ὅτι θά ἀποκαλύψει τήν ἔλλειψη ἱκανότητάς τους. Καί στήν καλύτερη περίπτωση πού θέλουν κάτι νά ἀλλάξουν δέν ξέρουν τί καί πῶς. Βέβαια τούς ἀξίζει μᾶλλον συμπάθεια, μιά καί εἶναι «λαός», ἀντικείμενο καί βάση τοῦ λαϊκισμοῦ τοῦ παραδοσιακοῦ μας πολιτικοῦ συστήματος (ὁ λαϊκισμός δέν εἶναι ἐφεύρεση τοῦ σοσιαλισμοῦ).

Δίπλα σ' αὐτούς προσλαμβάνονται κατά καιρούς τά «ἀστέρια», οἱ πτυχιοῦχοι τοῦ ἐξωτερικοῦ, οἱ εἰδικοί μέ μεταρρυθμιστικές ἰδέες καί προσωπική προβολή. Χαρακτηριστικό αὐτῆς τῆς «συνύπαρξης» εἶναι μιά διστρεβλωμένη δομή καί στό ραδιόφωνο, πού προκύπτει ὡς συμβιβασμός συμφερόντων ἀνεξάρτητα ἀπό ὁποιαδήποτε πολιτική τελεολογία καί προγραμματισμό. Ἡ κατάσταση αὐτή μέ κανένα τρόπο δέν ἄλλαξε ὅταν ἦρθε τό ΠΑΣΟΚ στήν ἐξουσία. Τά ἡγετικά στελέχη τῆς σοσιαλιστικῆς ραδιοφωνίας δέν ἔχουν οὔτε τόν ἀπαιτούμενο θεωρητικό προβληματισμό γιά τά ζητήματα τοῦ ραδιοφώνου, οὔτε τήν ἀναγκαία πρακτική ἐξοικείωση μέ τόν χῶρο (εἶναι χαρακτηριστικό ὅτι στό διοικητικό συμβούλιο τῆς ΕΡΤ δέν ὑπάρχει οὔτε ἕνας μουσικός). Κινοῦνται δῶθε κεῖθε, πότε συνθηκολογώντας μέ ἀπόγνωση, πότε δείχνοντας «πυγμή» χωρίς νά ξέρουν σέ ποιά κατεύθυνση, πότε ὑποκύπτοντας στόν ἐμπειρισμό τῶν πιέσεων καί παρεμβάσεων.

Δέν μπόρεσαν νά βάλουν τίς βάσεις ἑνός προγραμματισμοῦ τῆς μουσικῆς πολιτικῆς τῶν ἱδρυμάτων μέ συμμετοχή τῶν εἰδικῶν καί τῆς ὀρχήστρας. Δέν ἔθεσαν τό πρόβλημα τῶν προσόντων τῶν στελεχῶν καί τῶν κριτηρίων στή λήψη ἀποφάσεων, ἴσως ἀπό φόβο ὅτι οἱ «δικοί» τους δέν εἶχαν προσόντα. Ἔδειξαν τή γραφειοκρατική τάση νά μετατρέπουν οὐσιαστικές συγκρούσεις σέ ὑπηρεσιακές. Ὄχι μόνο δέν ἀξιοποίησαν τό ὑπάρχον δυναμικό, ἀλλά, ὅπως στήν περίπτωση Κοντογεωργίου, ἔδειξαν τάσεις νά τό ἐκκαθαρίσουν. Διατήρησαν τό χωρισμό καλλιτεχνικῆς δημιουργίας καί διοικητικῆς ἀπόφασης καί ἐπενέβησαν ριζικά σέ χώρους πού ἀγνοῦσαν. Ἡ κριτική πού θεωρητικά ἐνθάρρυναν οἱ γραφειοκράτες τοῦ ραδιοφώνου κινδυνεύει νά γίνει μπούμεραγκ γιά νά κυνηγηθεῖ ὅποιος τήν ἀσκεῖ.

Ἀπό τίς μελαγχολικές αὐτές διαπιστώσεις προκύπτουν σέ γενικές γραμμές καί οἱ λύσεις πού μποροῦν ἴσως νά βγάλουν ἀπ' τό ἀδιέξοδο. Ποιές εἶν' αὐτές; Δέν εἶναι ἄλλες ἀπό τίς ἀρχές τῆς αὐτοδιοίκησης, τῆς συμμετοχῆς καί τοῦ δημόσιου διαλόγου. Στή διαδικασία ἑνός προγραμματισμοῦ τῆς πολιτικῆς γιά τή μουσική σέ δημοκρατική βάση, ἴσως μποροῦσαν νά ἐμποδιστοῦν οἱ μαθητευόμενοι μάγοι τῆς διοίκησης νά πειραματίζονται κατά βούληση καί ἴσως θά γινόταν δυνατό οἱ εἰδικοί νά χρησιμοποιήσουν τό ταλέντο καί τίς γνώσεις τους ὄχι μόνο γιά προσωπική προβολή, ἀλλά γιά μιά μουσική πολιτική πού βγαίνει ἀπό τή συνεργασία καί χαρακτηρίζεται ἀπό φαντασία καί ποιότητα.

Γ. Δημητρίου

Ὁ Μενότι

καί τό γλωσσικό δίλημμα: Βάγκνερ, Πουτσίνι

Ἀπό τίς 29 Ἰανουαρίου στή Λυρική Σκηνή παρουσιάζεται ἡ *Maria Golovin*, ἕνατη ὄπερα στή σειρά τοῦ Μενότι, ἔργο τοῦ 1958, σέ σκηνοθεσία τοῦ ἴδιου τοῦ Μενότι, διεύθυνση τοῦ Σπύρου Ἀργύρη, κοστούμια Σάββα Χαρατσίδη. Στούς πρώτους ρόλους ἡ Μαρίνα Κριλοβίτσι - Πασχάλη, ὁ Ἀμερικανός Λουίς Ὄτι, ἡ Κική Μορφονιοῦ, ἡ Ἄννα Μαραγκάκη καί ὁ Μιχάλης Χελιώτης. Εἶναι ἡ τρίτη φορά πού παρουσιάζεται ἔργο τοῦ συνθέτη στήν Ἑλλάδα. Εἶχε πρωτοδοθεῖ τό *Medium* (μέ ἀρχιμουσικό τόν Ἀνδρέα Παρίδη) καί ἀκολούθησε ὁ *Πρόξενος* ὑπό τή διεύθυνση τοῦ Βύρωνα Κολάση. Μιά ἀπό τίς παραστάσεις τοῦ *Πρόξενου* εἶχε διευθύνει ὁ πολύ νέος τότε Σπύρος Ἀργύρης, στόν ὁποῖο ὁ Μενότι ἀνέθεσε τή διεύθυνση τῆς *Maria Golovin*, στό πλαίσιο μιᾶς εὐρύτερης συνεργασίας τους.

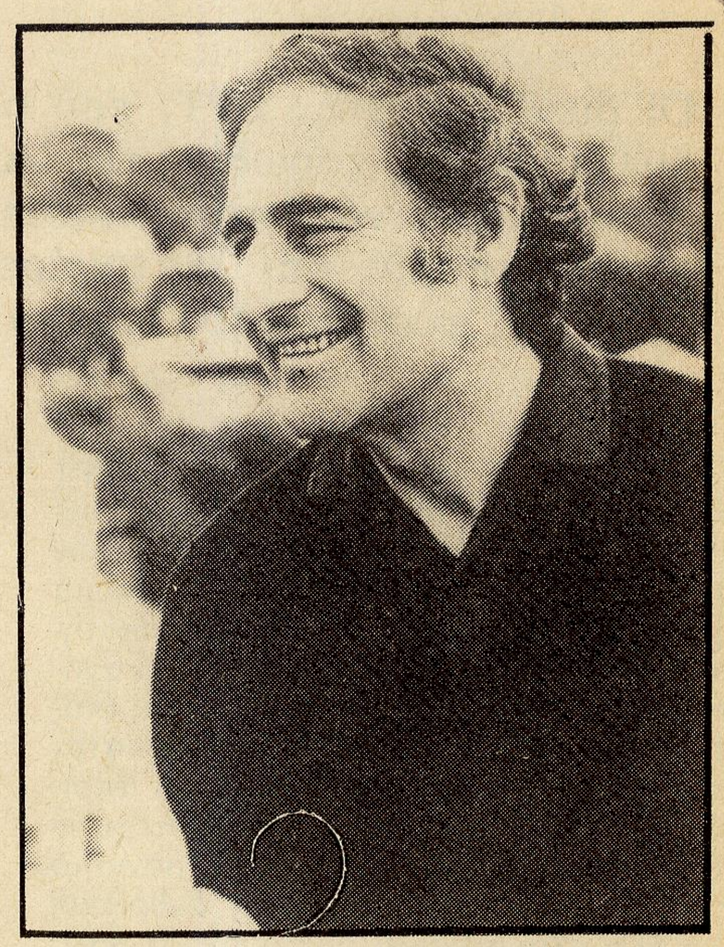

Γιά τή χρήση παλαιότερης μουσικῆς καί τό θέμα τῆς παρωδίας στό ἔργο τοῦ Gian-Carlo Menotti ἔχω μιλήσει ἀλλοῦ*. Σ' αὐτό τό ἄρθρο θά περιοριστῶ στή μουσική του γλώσσα. Στό πεδίο αὐτό ταυτίστηκε μέ τούς συντηρητικούς. Ἡ γλώσσα του εἶναι ἕνα πολύχρωμο μωσαϊκό τό ὁποῖο κερδίζει ἑνότητα ἀπό μιά συνεχή μουσική ροή· αὐτή ἐπιτυγχάνεται ἀπό μιά γρήγορη παράθεση ἀπό ρετσιτατίβα καί ἄριες, ἀπό ἰντερλούδια καί ensembles. Ἄν καί δέν ὑπῆρχαν μακρολογίες στίς μενοτικές ὄπερες, ὁ συνθέτης αὐτός εἶναι συνήθως στό στοιχεῖο του στά μέρη τοῦ διαλόγου πού ἔχουν περισσότερη κίνηση, σέ περάσματα ὅπου ἡ πράξη ἀντικατοπτρίζεται στή μουσική. Πολλά ἀπό τά λυρικά περάσματα εἶναι ἐπίσης γεμάτα ὀμορφιές.

Ἡ ἁρμονία ἀλλάζει ἀναλόγως τῆς περιστάσεως – ἀπό τήν τελείως ἁπλοϊκή ἐναρμόνιση τοῦ *Martin's Lie (Τό ψέμα τοῦ Μάρτιν)* μέχρι τίς πολυτονικές συνηχήσεις (clusters) τοῦ *Μέντιουμ* καί τοῦ *Πρόξενου*, ἔργα στά ὁποῖα πολύ σκοτεινότερα χρώματα χρειάζονται γιά νά ἀπεικονίσουν τήν κρίση τῆς κατάστασης.

Τό φωνητικό γράψιμο εἶναι ἐξίσου ἐλαστικό: στίς πρῶτες σκηνές τοῦ *Πρόξενου* ἕνα ἀφηγηματικό ὕφος *quasi parlando* χρειάζεται ἐάν ἡ πράξη πρόκειται νά ἐξελιχθεῖ. Αὐτό θέλει ἡ δράση τῆς στιγμῆς καί ὄχι μιά μακριά εἰσαγωγή: καί αὐτό ἀκριβῶς μᾶς δίνει ὁ συνθέτης. Στή δεύτερη πράξη τῆς *Ἁγίας τῆς ὁδοῦ Bleecker*, ἡ ὁποία λαμβάνει χώρα σέ μιά ἰταλική συνοικία τῆς Νέας Ὑόρκης, ἀκοῦμε ἰταλικές *vocalises* — καί πολύ ὀρθά. Αὐτές οἱ νοσταλγικές μελισματικές ρήσεις ἀκολουθοῦνται μέ τή σειρά τους ἀπό τή συγκινητική ἄρια τῆς Ἀννίνα, πράγμα πού πάλι εἶναι σύμφωνο μέ τίς δραματικές ἀνάγκες τοῦ κειμένου. Γενικά, οἱ ἡρωίδες – ἡ Λούσυ, ἡ Μάγδα Σόρελ, ἡ Μαρία Γκολοβίν, ἡ Ἀννίνα – σταματοῦν τήν ἀφήγηση καί ξεσποῦν σέ μιά ἄρια ὁποτεδήποτε τά αἰσθήματά τους πρέπει νά ἐκφραστοῦν ἤ μέσω ἀπό ἕνα μελωδικό τραγούδι ἤ ἀπό δραματικό μονόλογο.

Αὐτά περί ἁρμονίας καί μελωδίας, πού περπατοῦν (ὅπως καί πρέπει) χέρι χέρι στό ἔργο τοῦ κ. Μενότι. Ἡ ἀντίστιξη τήν ὁποία ἔμαθε μέ τόν Ροζάριο Σκαλέρο στό Curtis Institute of Music τῆς Φιλαδέλφειας, φαίνεται στά φωνητικά του σύνολα, καί λιγότερο συχνά στό ὀρχηστρικό του γράψιμο. Ἐπίσης ἡ ἐνορχήστρωση εἶναι σχεδόν πάντοτε πολύ ἀντιστικτική ἀρχίζοντας ἀπό τό *Amelia al Ballo (Ἡ Ἀμέλια πάει στό χορό)*, ἤδη.

Ὁ ρυθμός εἶναι σταθερός καί ὁδηγεῖται συνήθως ἀπό τό κύλισμα τῆς προσωδίας στίς ὄπερές του. Ἕνας ρυθμός πού δονεῖ δημιουργεῖται ἀπό τήν παράθεση σχεδόν ἐλεύθερου *παρλάντο* καί μετρημένων μελωδικῶν περασμάτων. Στό θέμα τοῦ ρυθμοῦ ὁ κ. Μενότι ἔχει πεῖ τά ἑξῆς σοφά: ὅτι παρ' ὅλον τόν πολύπλοκο ἐσωτερικό ρυθμό της ἡ σύγχρονη μουσική εἶναι συχνά στατική. Ὅσο πιό ρυθμική παραλλαγή προσπαθοῦν νά εἰσαγάγουν στήν μουσική τους σύγχρονοι συνθέτες (μέσω πολυρυθμίας) τόσο πιό στατική γίνεται ἡ μουσική τους. Κατά τόν ἴδιο τρόπο χωρίς τήν παράθεση συμφώνων καί διαφώνων συνηχήσεων (accors) ἡ αἴσθηση τῆς κίνησης δέν μεταδίδεται, καί ἡ ὄπερα *εἶναι* κίνηση – ἤ τουλάχιστον θά ἔπρεπε νά εἶναι κίνηση ἐπί σκηνῆς, πού ὁδηγεῖται ἀπό τήν πράξη καί βοηθεῖται ἀπό τή μουσική.

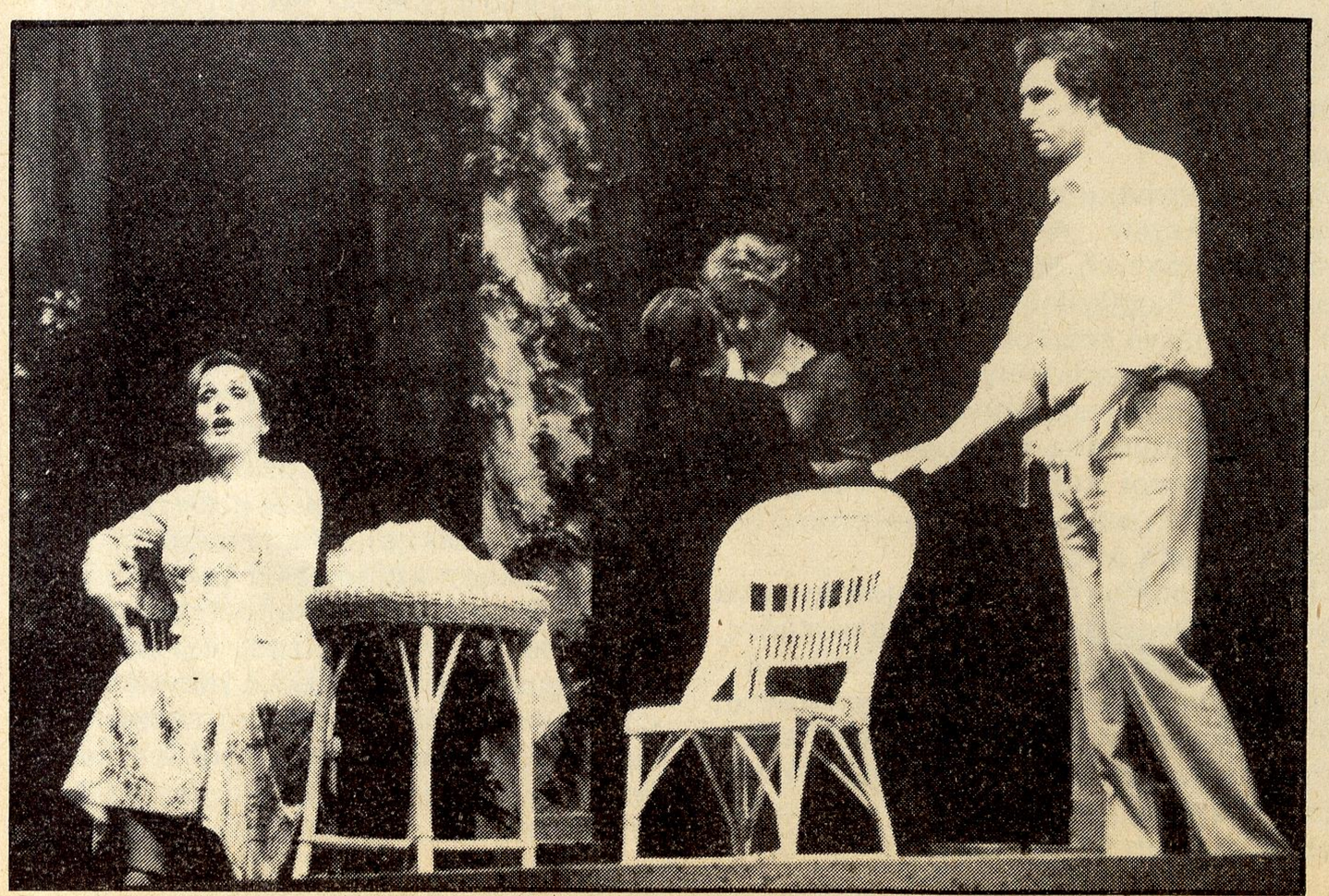

**Τελευταῖα, στή διάλεξη-συζήτηση μέ τόν κ. Menotti, πού δόθηκε στήν Ἑλληνοαμερικανική Ἕνωση στίς 28 Ἰανουαρίου 1984, ἀπό τήν ὁποία καί ἀντλῶ τίς γνῶμες τοῦ Gian-Carlo Menotti γιά τόν Puccini.*

Μέ τήν *Amelia al Ballo* καί μέ *Τό Μέντιουμ* καί *τόν Πρόξενο,* μιά νέα φωνή ἀκούστηκε στόν χῶρο τοῦ λυρικοῦ θεάτρου: φωνή στήν ὁποία ἀκούγονταν πολλοί ἤδη γνωστοί ἀντίλαλοι ὅπως θά ἦταν φυσικό. Στό *Μέντιουμ* ἰδίως, ἄν καί τό πνεῦμα τοῦ Πουτσίνι πετάει πάνω ἀπό τή μουσική καί σάν δομή καί σάν ὕφος, ἡ γλώσσα εἶναι νέα. Αὐτό πού εἶχε κάνει τότε ὁ Τζιάν - Κάρλο Μενότι μᾶς φαίνεται τώρα, μέ τήν πάροδο τοῦ χρόνου, ἁπλό: ἔριξε νέο φῶς στήν παράδοση πού εἶχε βρεῖ πίσω του, καί ἔδωσε φρεσκάδα στή μουσική γλώσσα, δίνοντας ἔμφαση σέ ὁρισμένα χαρακτηριστικά τοῦ Πουτσίνι. Αὐτά τά στοιχεῖα τά οἰκειοποιήθηκε μέ χάρη, καί τελικά τά ἔκανε μέρος τῆς δικῆς του γλώσσας. Σχετικά μέ τό θέμα τῆς ἐπιδράσεως τοῦ Πουτσίνι, ὁ ἴδιος λέει: «Παρόλο πού ὅλοι λένε ὅτι εἶμαι μαθητής τοῦ Πουτσίνι καί ὅτι τόν ἀντιγράφω, αὐτό δέν εἶναι ἀλήθεια. Ἀλλά ἔμαθα πράγματι κάτι ἀπό μιά ἀπό τίς ὄπερές του, τήν *Boheme*». Καί συνεχίζοντας μᾶς εἶπε τά ἑξῆς, γι' αὐτό τό ἔργο τοῦ Πουτσίνι:

«Ἡ *Boheme* εἶναι ἕνα ἀπίστευτο ἀριστούργημα: εἶναι ἡ μόνη ὄπερα πού ἀρχίζει μέ μελωδία καί τελειώνει μέ μελωδία, καί αὐτό συμβαίνει σέ ὅλη τή διάρκεια τοῦ ἔργου. Δέν ὑπάρχουν πραγματικές ἄριες. Ποτέ δέν σταματάει (ὁ συνθέτης) νά ἀφήσει τούς ἀνθρώπους νά τραγουδήσουν. Ναί, τραγουδοῦν ἀλλά συγχρόνως λένε μιά ἱστορία. Ἡ πράξη ἐξελίσσεται ὅλη τήν ὥρα. Οἱ ἄριες, ὅπως τό "Si, mi chiamono Mimmi" εἶναι στήν πραγματικότητα ρετσιτατίβα· δέν ὑπάρχουν ἄριες ἐδῶ, δέν ἔχουν τή μορφή ἄριες, ρέουν συνεχῶς, καί ὁ Πουτσίνι κατάφερε νά διατηρήσει αὐτή τή μελωδική συνέχεια νά κυλᾶ μέ τρόπο θαυματουργό, τόσο θαυματουργό πού ποτέ δέν μπόρεσε νά τό ξανακαταφέρει. Ἐννοῶ ὅτι οὔτε ἐκεῖνος ὁ ἴδιος μπόρεσε νά ξαναπετύχει αὐτό πού εἶχε κατορθώσει στήν *Boheme*.

Ἀλλά αὐτό εἶναι τό ἰδανικό τοῦ Μοντεβέρντι· ἦταν καί τό ἰδανικό τοῦ Βάγκνερ. Ὁ Βάγκνερ ἐπίσης μέ τόν θαυματουργό του τρόπο ἔφτασε σ' αὐτό τό ἰδανικό. Ἀλλά συχνά αἰσθάνομαι ὅτι γυρνοῦσε σέ μιά ὁρισμένη φόρμουλα· ἐννοῶ ὅτι εἶχε μιά ὁρισμένη φόρμουλα γιά ρετσιτατίβο, καί ὅτι ὅταν κουραζόταν νά ἐφεύρει μιά μελωδική ροή ἐπέστρεφε σέ κάποια μορφή ρετσιτατίβου τήν ὁποία βρίσκουμε σέ ὅλες του τίς ὄπερες σέ σημεῖο πού νά λές ''ξέρω ποιά θά εἶναι ἡ ἑπόμενη συγχορδία''».

Ἐν συνεχεία μᾶς εἶπε ὅτι στή *Maria Golovin* προσπάθησε νά χρησιμοποιήσει αὐτή τήν τεχνική πού ἔμαθε ἀπό τήν *Boheme*.

Σχετικά μέ τή μουσική του γλώσσα καί τό πρόβλημα ἐπικοινωνίας μέ τό κοινό, ὁ κ. Μενότι εἶπε τά ἑξῆς:

«Κατά κάποιον παράξενο τρόπο δέν ἐνδιαφέρομαι πάρα πολύ γιά τή γλώσσα μου. Αἰσθάνομαι ὅτι οἱ ἄνθρωποι πρέπει νά χρησιμοποιοῦν μιά γλώσσα καταληπτή (ἀπ' τό κοινό) ἀκόμη καί ἄν χρειάζεται νά πεῖς πολύπλοκα πράγματα. Ὁ Μαρσέλ Προύστ ἔγραψε φοβερά πολύπλοκα μυθιστορήματα. Βεβαίως ἀλλά χρησιμοποίησε γαλλικά μέ κανονική γραμματική, καί γαλλικά τά ὁποῖα ὁ καθένας θά μποροῦσε νά καταλάβει. Ὁπωσδήποτε καί μπορεῖς νά πειραματιστεῖς μέ τή γλώσσα, ἀλλά οἱ συγγραφεῖς, οἱ περισσότεροι συγγραφεῖς, ἀκόμη καί οἱ πιό τολμηροί πάντοτε χρησιμοποιοῦν μιά γλώσσα καταληπτή.

»Αἰσθάνομαι ὅτι ὁ σκοπός μου ὅταν γράφω μουσική εἶναι νά καταφέρω νά ἐπικοινωνήσω. Πιστεύω μέ τόν Ζάν-Πώλ Σάρτρ ὅτι ἡ τέχνη δέν ζεῖ ἔξω ἀπό τά αὐτιά τοῦ ἀκροατηρίου. Τό ἀκροατήριο εἶναι μέρος αὐτοῦ πού γράφεις καί πρέπει νά ἀγαπᾶς τήν ἀνθρωπότητα, ἀλλιῶς αὐνανίζεσαι ἁπλῶς. Ἐννοῶ ὅτι ἡ μουσική καί ἡ τέχνη εἶναι πράξεις ἀγάπης. Πρέπει νά ἀγαπᾶς, πρέπει νά ἐπικοινωνεῖς μέ κάποιον. Καί μόνο μ' αὐτόν τόν τρόπο ἡ τέχνη μπορεῖ νά ζήσει — νά διατηρηθεῖ ἐν ζωῇ.

»Ὅταν γράφω μουσική ἐλπίζω ὅτι δημιουργῶ ἕνα ἰδανικό ἀκροατήριο. Ὁ κόσμος λέει: «Ὁ Μενότι γράφει γιά ἕνα ἀκροατήριο». Γράφει κανείς αὐτό πού ἀποκαλῶ τό πιό εὐγενικό πράγμα στήν ἀνθρωπότητα, τή μαζική ἔλλειψη τοῦ συνειδητοῦ τῆς ἀνθρωπότητας (collective unconsiousness). Αὐτός εἶναι ὁ μόνος τρόπος μέ τόν ὁποῖον μπορεῖς νά ἐξηγήσεις μιά μελωδία. Τί εἶναι μελωδία; Ἄνθρωποι ὅπως ὁ Hindemith προσπάθησαν νά ἀναλύσουν τή μελωδία. Πεῖτε μου ἐσεῖς ποῦ ἔγκειται ἡ μελωδία ἐδῶ. [Σ' αὐτό τό σημεῖο τραγούδησε τήν ἀρχή τῆς *Barcarolla* ἀπ' τά *Παραμύθια τοῦ Χόφμαν,* τοῦ Ὄφενμπαχ]. Ὑπάρχουν μόνο τρεῖς νότες πού ἀποτελοῦν τή μελωδία. Ἄν τίς πάρεις μέ ἄλλη σειρά [καί ἐδῶ τραγουδᾶ πάλι] αὐτό δέν εἶναι μελωδία. Δέν καταλαβαίνω γιατί τό "Lascia o cara la rimembranza amara [ὁ Ντόν Ὀτάβιο πρός τήν Ντόνα Ἄννα στόν *Don Giovanni* τοῦ Μότσαρτ] εἶναι μελωδία καί μᾶς μένει στό αὐτί: ἀποτελεῖται ἀπό τέσσερις νότες κατιοῦσες. *Πῶς* δημιουργεῖ μιά μελωδία αὐτό, ἐπειδή κεντᾶ κάτι τό ὁποῖο δέν εἶναι συνειδητό — εἶναι τό μαζικό ἀσυνείδητο καί πιστεύω ὅτι ὁ συνθέτης τό ἀνακαλύψει ὅπως ὁ ραβδοσκόπος πού ψάχνει γιά νερό: κρατᾶς τό ραβδί, τό ραβδί χαμηλώνει, ντρρρ... καί λές τό βρῆκα. Καί αὐτός εἶναι ὁ λόγος γιά τόν ὁποῖο ὅταν ὁ Βάγκνερ ἔβρισκε ἕνα καλό θέμα τό χρησιμοποιοῦσε ξανά καί ξανά καί ξανά καί ξανά...».

Σχετικά μέ τό θέμα Πουτσίνι – Μενότι ὁ ἄλλοτε μαθητής του καί διακεκριμένος συνθέτης ἔντεχνων τραγουδιῶν Ned Rorem ἔγραψε τά ἑξῆς: «Τό ὅτι ὁ Μενότι χρωστᾶ τόσα πολλά στόν Πουτσίνι δέν ἔχει σημασία. Ὁ Μενότι δέν ἔχει γράψει ποτέ μιά πρωτότυπη νότα στή ζωή του, καί ὅμως κάθε νότα φέρνει ἀμέσως τήν ὑπογραφή του. Αὐτό πού ἔχει σημασία εἶναι ὅτι ἡ μουσική του ζεῖ καί θά ζήσει».

Τό δίλημμα πού ἔθεσε στούς μουσικούς πού ἀκολούθησαν (ἰδίως στή λυρική ἔκφραση), τό ἔργο τοῦ Ρίχαρντ Βάγκνερ, ἦταν τεράστιο. Ὕστερα ἀπό τήν *Τετραλογία,* τόν *Τριστάνο* καί τόν *Πάρσιφαλ* χρειαζόταν μιά ἁπλοποίηση ἤ τουλάχιστον μιά νέα γλώσσα καί ὄχι ἐπίγονοι. Ὁ Ρίχαρντ Στράους τήν ἔδωσε μέ τόν δικό του τρόπο· ὁ Ντεμπισί ἀπό ἄλλους πόλους ὁρμώμενος βρῆκε μιά γλώσσα γαλλίζουσα γιά νά ἐκφράσει τά πάθη τοῦ Πελλέα καί τῆς Μελισάνθης· ὁ Πουτσίνι ἔδωσε μιά λύση δική του, βοηθούμενος καί ἀπό τόν Βάγκνερ καί ἀπ' τόν Ντεμπισί. Στή δεκαετία πού ἀκολούθησε τό θάνατο τοῦ Πουτσίνι καί τήν ἡμιτελή *Turandot* (1924) μιά νέα φωνή ἀκούστηκε στόν κόσμο τοῦ λυρικοῦ θεάτρου: αὐτή τοῦ Τζιάν - Κάρλο Μενότι – φωνή πού παρ' ὅλες τίς γνωστές καί ἀναπόφευκτες ἀντηχήσεις εἶναι πάντα δική του.

Ἴων Ζῶτος

Εἶναι βαθιές οἱ «ρίζες»...

Μέ ποιό ἐπιχείρημα ὑπερασπίζονται τόν Γιάννη Μαρκόπουλο ὅσοι προσπαθοῦν νά μᾶς πείσουν ὅτι ὁ ΟΗΕ ἔκανε μεγάλη γκάφα καί γενικῶς φέρθηκε ἀνθελληνικά γράφοντας τόν ἐνλόγω συνθέτη στό «μαυροπίνακα» ὅσων παραβίασαν τό πολιτιστικό μπούκοτάζ κατά τῆς Νότιας Ἀφρικῆς τοῦ ἀπαρτχάιντ (μαζί ἐξάλλου μέ τή Νάνα Μούσχουρη, τό Νίκο Ξανθόπουλο καί ἄλλους);

Πῆγε, λέει, νά «παρουσιάσει τή δουλειά του στούς 80.000 ὁμογενεῖς», στούς ὁποίους ἐπίσης ὁ Νίκος Ξανθόπουλος πῆγε νά «δώσει λίγη χαρά», νά τούς ἐλαφρώσει δηλαδή ἀπό τήν πασίγνωστη θλίψη πού κατατρύχει τούς λευκούς στή δύστυχη αὐτή χώρα.

Δεύτερον, οἱ συναυλίες τους ἦσαν ὀργανωμένες ἀπό τό ὑπουργεῖο Ἐξωτερικῶν, τό ἑλληνικό προξενεῖο στό Γιοχάνεσμπουργκ καί τούς Συλλόγους τῶν ὁμογενῶν.

*Ἑπομένως, ἡ ἑλληνική ἀντιπροσωπεία στόν ΟΗΕ πρέπει νά σπεύσει νά τόν «ἀποκαταστήσει, μέσω ΟΗΕ πάντα», λέει ὁ Λευτέρης Παπαδόπουλος (*ΝΕΑ, *31.1.84).*

Δηλαδή δέν παραβίασε τό μπούκοτάζ; Δέν πῆγε στή Νότια Ἀφρική; Ἡ πρόθεση νά τέρψει τούς ὁμογενεῖς τόν μετέφερε αὐτόν καί αὐτούς σέ ἄλλο τόπο; Μήπως οἱ ὁμογενεῖς δέν εἶναι, κατά ἕνα τουλάχιστον ποσοστό τους, ὑπήκοοι τῆς Ν. Ἀφρικῆς, ἡ ὁποία ἀρνεῖται νά θεωρήσει ὑπηκόους 20 ἑκατομμύρια ἰθαγενεῖς γιατί εἶναι μαῦροι; Δέν ἐπωφελοῦνται, τουλάχιστον, οἱ ὁμογενεῖς ἀπό τό ἀπαρτχάιντ; Ὅλα αὐτά δέν στοιχειοθετοῦν καί συνενοχή τῶν ὅσων ἐπίσημων ἑλληνικῶν ἀρχῶν συνεργάστηκαν στήν παραβίαση τοῦ μπούκοτάζ πού προηγουμένως εἶχαν ψηφίσει;

Ἤ ὅλα αὐτά εἶναι ἀσήμαντα καί οἱ «ρίζες» τοῦ κ. Μαρκόπουλου καί τῶν ὁμογενῶν εἶναι ἐξ ὁρισμοῦ ἄξιες μεγαλύτερης προσοχῆς ἀπό τίς ρίζες τοῦ ἀφρικανικοῦ λαοῦ (ἤ μᾶλλον μή λαοῦ, κατά Ὄργουελ — νά καί μιά καλή ἐφαρμογή τοῦ «1984»);

Ἀθάνατο τρισχιλιετές ἔθνος προοδευτικῶν μικροαστῶν. Καί νά δεῖτε πού σέ λίγο θά ξαναρχίσουν νά καταγγέλουν τόν ΟΗΕ πού δέν τηρεῖ τίς ἀποφάσεις του στήν Κύπρο, στό Λίβανο ἤ ὅπου ἀλλοῦ τούς βολεύει...

Μ. Π.

Τά μέσα καί τά μηνύματα

ΒΙΝΤΕΟ... Ἀπό τίς ἐκλογές ἤδη τοῦ 1981 ἐγκαινιάστηκε μιά νέα μέθοδος ἐπαφῆς μέ τό λαό. Μικρή ἡ Ἑλλάδα ἀλλά γεμάτη πόλεις καί κωμοπόλεις, χωριά καί χωριουδάκια. Φυσικό εἶναι λοιπόν νά μήν προλαβαίνουν οἱ ἀρχηγοί τῶν κομμάτων νά πηγαίνουν παντοῦ, πρός ἄγρα ψήφων ἤ διαμόρφωση συνειδήσεων. Γι' αὐτό καί ὑποκαταστάθηκαν ἀπό τά βίντεο· ἄλλωστε, ἡ κάλυψη τῶν ὁμιλιῶν τους στό Σύνταγμα εἶναι τό ὕστατο – ἀλλά καί πρωταρχικῆς σημασίας – ὅπλο τους. Τά ἐνλόγω βίντεο προβάλλονται, κατά περίπτωση, σέ καφενεῖα, κινηματογράφους ἤ βίλες.

Ἦταν ἑπόμενο αὐτή ἡ ἐξελιγμένη μορφή ταξικῆς πάλης νά διεκπεραιωθεῖ καί στά χωράφια τῆς δημοσιογραφίας. Ἐμφανίστηκε λοιπόν ἡ *T.V. Press*, δεκαπενθήμερη μαγνητοσκοπημένη ἐφημερίδα, διαρκείας ἐνενήντα λεπτῶν. Ἡ τιμή της εἶναι μόλις 500 δραχμές, μόνο πού θά πρέπει νά συνυπολογιστεῖ καί τό μᾶλλον σεβαστό κόστος τῆς εἰδικῆς βιντεοσυσκευῆς.

Χωρίς νά προσδώσουμε ἰδιαίτερο σημασιολογικό βάρος στήν *κίτρινη* κουρτίνα πού παρασταίνει τό φόντο στό στούντιο, τά θέματα τῆς *T.V. Press* τήν ὁρίζουν δεξιά. Καί παρόλο πού τά βιντεομάγαζα φυτρώνουν μέ τήν ἴδια συχνότητα καί πυκνότητα στό Κολωνάκι καί στόν Κολωνό, ἡ ἐπιλογή τοῦ μέσου-βίντεο δέν γίνεται νά προσποιηθεῖ τήν ἰδεολογικά οὐδέτερη. *Ἐνδιαφέρεται γιά τούς λίγους καί τό κλειστό τους κύκλωμα.* Καί ὁ κινηματογραφημένος καημός τῶν πολλῶν χρησιμοποιεῖται σάν ξυπνητήρι τοῦ οἴκτου καί τῆς περιλαλήτου φιλανθρωπίας – ἕνα στάδιο δηλαδή πρίν τήν ἀποστροφή. Θά θέλαμε πολύ νά μάθουμε πῶς θά καταφέρει ἡ κ. Παπανδρέου (ὦ τυχαιότης) νά δεῖ τά παράπονά της ἐπί τῆς ὀθόνης, ὅταν ἡ πενία της δέν τῆς ἐπιτρέπει οὔτε κάν τήν πολυτέλεια τοῦ φαγητοῦ.

...ΚΑΙ ΚΑΣΕΤΑ. Τό περιοδικό-κασέτα *Νῆσος – Μουσική καί ποίηση* δέν φαίνεται νά ὑπηρετεῖ τό διαμελισμό τῆς ποίησης σέ φωνητική/ὀπτική ἀλλά μᾶλλον νά ἀναπολεῖ καί νά πρεσβεύει τή χαμένη ἑνότητα ρυθμοῦ καί λόγου. Δύο ποιητές, ὁ Γιάννης Πατίλης καί ὁ Κώστας Σοφιανός, καί δύο μουσικοί, ὁ Γιάννης Ζουγανέλης καί ὁ Μπάμπης Βρόντος, παρουσιάζουν κάθε ἑξάμηνο ἕνα δίδυμο τεῦχος: μιά κασέτα καί ἕνα βιβλίο (τό Πάσχα θά κυκλοφορήσει τό τρίτο τῆς σειρᾶς).

Ἡ μαγνητοταινία περιέχει ποιήματα (τοῦ Γιάννη Ρίτσου, τοῦ Νίκου Καρούζου, τοῦ Μιχάλη Γκανᾶ, τοῦ Ἄρη Δικταίου, τοῦ Βάσκο Πόπα...) καί μουσικά κομμάτια (τοῦ Ν. Σκαλκώτα, τοῦ Γ. Παπαϊωάννου, τοῦ Δημ. Δραγατάκη...), ἐπιλεγμένα ἔτσι ὥστε νά ἐναρμονίζονται καί νά δένουν μέ τό λόγο. Στό συνοδευτικό τομίδιο φιλοξενοῦνται τά ἴδια κείμενα μαζί μέ βιογραφικά σημειώματα τῶν δημιουργῶν τους.

Ἡ πειραματική ἔκδοση, πού κυκλοφορεῖ σέ περιορισμένο ἀριθμό ἀντιτύπων, κινδυνεύει βέβαια νά χαρακτηριστεῖ *ἐκκεντρική* καί ἐξεζητημένη. Μπορεῖ ὅμως νά ἀμυνθεῖ ἀποτελεσματικότερα ἀπ' ὅ,τι ἡ ἀνέμπνευστη μελοποίηση, μέ τό κιλό κιόλας, γνωστῶν ποιημάτων γνωστότερων ποιητῶν.

Πα. Μ.

Ὁ Χάρυ Μάγκντοφ στήν Ἀθήνα

Γιά μιά διάλεξη καί ἕνα σεμινάριο φτάνει αὐτές τίς μέρες στήν Ἀθήνα ὁ διάσημος Ἀμερικανός οἰκονομολόγος Χάρυ Μάγκντοφ. Οἱ ἐκδηλώσεις διοργανώνονται ἀπό τό Ἵδρυμα Μεσογειακῶν Μελετῶν.

- Τή Δευτέρα, 13 τοῦ μηνός στίς 8 τό βράδυ, ὁ Χάρυ Μάγκντοφ θά δώσει διάλεξη στήν Τράπεζα Ἑλλάδος μέ θέμα: «Ἡ ἀμερικανική οἰκονομία στή δεκαετία τοῦ '80».
- Τήν ἑπόμενη μέρα, στίς 7.30 μ.μ., θά γίνει σεμινάριο στά γραφεῖα τοῦ Ἱδρύματος (Λυκαβηττοῦ 2) μέ ἀντικείμενο «Τό διεθνές νομισματικό σύστημα στήν ἱστορική του προοπτική».

Ὅσοι πιστοί...

Ἡ ὀλυμπιακή φλόγα στό σφυρί

Τ' ἀρχαῖο πνεῦμα τ' ἀθάνατο φαίνεται πώς τά 'φαγε τά ψωμιά του. Ὅ,τι εἶχε κατορθώσει νά διασωθεῖ, ἐκποιεῖται ἐσχάτως ἐνόψει τῶν ὀλυμπιακῶν ἀγώνων πού θά γίνουν τό καλοκαίρι στό νεφοσκεπές Λός Ἄντζελες. Ἡ φλόγα π.χ. ἡ ἱερή πού κάθε τέσσερα χρόνια μεταλαμπαδεύεται ἀπό τήν Ὀλυμπία στή Μόσχα, στό Μόντρεαλ, στό Μόναχο, στό Μεξικό, πουλήθηκε ἀπό τήν ὀργανωτική ἐπιτροπή τῆς Ὀλυμπιάδας ἔναντι τοῦ σεβαστοῦ ποσοῦ τῶν 5,7 δισεκατομμυρίων δραχμῶν. Οἱ ἀγοραστές της, ἀκμαῖες πολυεθνικές ἑταιρεῖες, λάτρεις φανατικοί τοῦ χρήματος, πατρονάρουν τή λαμπαδηδρομία γιά τό ψητό: τή διαφήμιση.

Κάθε λαμπαδηδρόμος ἐξαγοράζει τό χιλιόμετρο τῆς συμμετοχῆς του μέ τό συμβολικό ποσόν τῶν 3.000 δολαρίων. Καί μαζί μέ τό σύμβολο *τοῦ ὡραίου, τοῦ μεγάλου καί τ' ἀληθινοῦ,* θά περιφέρει, θέλοντας καί μή, καί τό μήνυμα: Coca Cola, Fuji, Omega καί ἄλλα ὁμοειδή. Ἄλλωστε, ὅταν ἡ γιαπωνέζικη Fuji κατέβαλε 7 ἑκατομμύρια δολάρια γιά νά ἐξασφαλίσει τόν τίτλο τῆς ἀναδόχου ἑταιρείας τῶν Ὀλυμπιακῶν, δέν σκεφτόταν τή μνήμη τῶν ἱδρυτῶν της.

Ἄς μεταναστεύσει λοιπόν καί φέτος ἡ φλόγα, μέ τή συνδρομή τῶν ἀκτίνων λέιζερ ἔστω, ἀλλά χωρίς ἐνδιάμεσο σταθμό στό Σεράγιεβο – ὅπου τελοῦνται οἱ χειμερινοί Ὀλυμπιακοί – κι ἄς ἐπιστρέψει, *γιά πάντα πιά,* στήν κοιτίδα της. Ἤδη ἐξεμέτρησε τό ζῆν της: στήν ἱερομηνία οὐδεμία ἐκεχειρία καταγράφεται (ἀντίθετα, ὁ προπαγανδιστικός πόλεμος ἔχει ἤδη χυθεῖ στό καλούπι τοῦ πᾶνε-δέν πᾶνε οἱ Σοβιετικοί καί οἱ ἐπιρροές τους), καί οἱ παραβάτες δέν πληρώνουν τό πρόστιμο τῶν δέκα μνῶν οὔτε καί κηρύσσονται ἀποσυνάγωγοι.

Ὕστερα, *χωρίς προσχήματα,* οἱ πρωταθλητές μποροῦν νά ἀγωνίζονται καταταγμένοι σέ φαρμακοβιομηχανίες, πολυεθνικές ἡδυπότων, μονοπώλια ἀθλητικῶν εἰδῶν ἤ κόμματα. Κι ἄς προστεθοῦν ἁπλῶς δυό λέξεις στό σῆμα τῶν ἀγώνων: Πιό ψηλά. Πιό μακριά. Πιό δυνατά. *Πιό ἀκριβά.*

Ἔτσι κι ἀλλιῶς, τά προσχήματα μπερδεύουν τούς (τηλε)θεατές καί νερώνουν τήν ἀπόλαυσή τους.

Μ.Πα.

Φάκελοι καί κομπιοῦτερ

30 Ἰανουαρίου, «Μ' ἀνοιχτά χαρτιά» στήν ΕΡΤ 1, 9.30 τό βράδυ. Εἶχε προαναγγελθεῖ ὅτι ὁ ὑπουργός Δημοσίας Τάξεως Γιάννης Σκουλαρίκης θά συζητήσει μέ δημοσιογράφους γιά θέματα ἁρμοδιότητας τοῦ ὑπουργείου του. Ἀναδιάρθρωση καί ἑνοποίηση τῶν σωμάτων ἀσφαλείας, φάκελοι, ἐγκληματικότητα, χαρτοπαικτικές λέσχες, UFO, μπάρ. Τρεῖς ὧρες καί δέν ἔφτασαν γιά νά καλυφθοῦν ὅλα τά θέματα. Σέ μιά δεύτερη ἐκπομπή («θά σᾶς κουράσουμε καί μιά ἄλλη φορά κ. ὑπουργέ», παρατήρησε ὁ συντονιστής Βίκτωρ Νέτας) θά ἐξεταστοῦν τά περί χαρτοπαιξίας, ἠλεκτρονικῶν παιγνίων κ.λπ.

Ὁ βασικός λόγος πού δέν χώρεσαν ὅλα τά θέματα στή διάρκεια τῆς συζήτησης ἦταν ἡ χρονοβόρος ρητορική δεινότητα τοῦ ὑπουργοῦ. Θλιβερό τό φαινόμενο νά μήν μπορεῖ νά ἐκφωνήσει μιά ἄρτια πρόταση σέ ἀνεκτό χρονικό διάστημα. Χανόταν πότε τό ὑποκείμενο, πότε τό ἀντικείμενο, πότε τό ρῆμα. Καί μαζί τους τό νόημα. Βέβαια, ὁ κ. Σκουλαρίκης δέν ἐπανελάμβανε μέ τή συχνότητα τοῦ

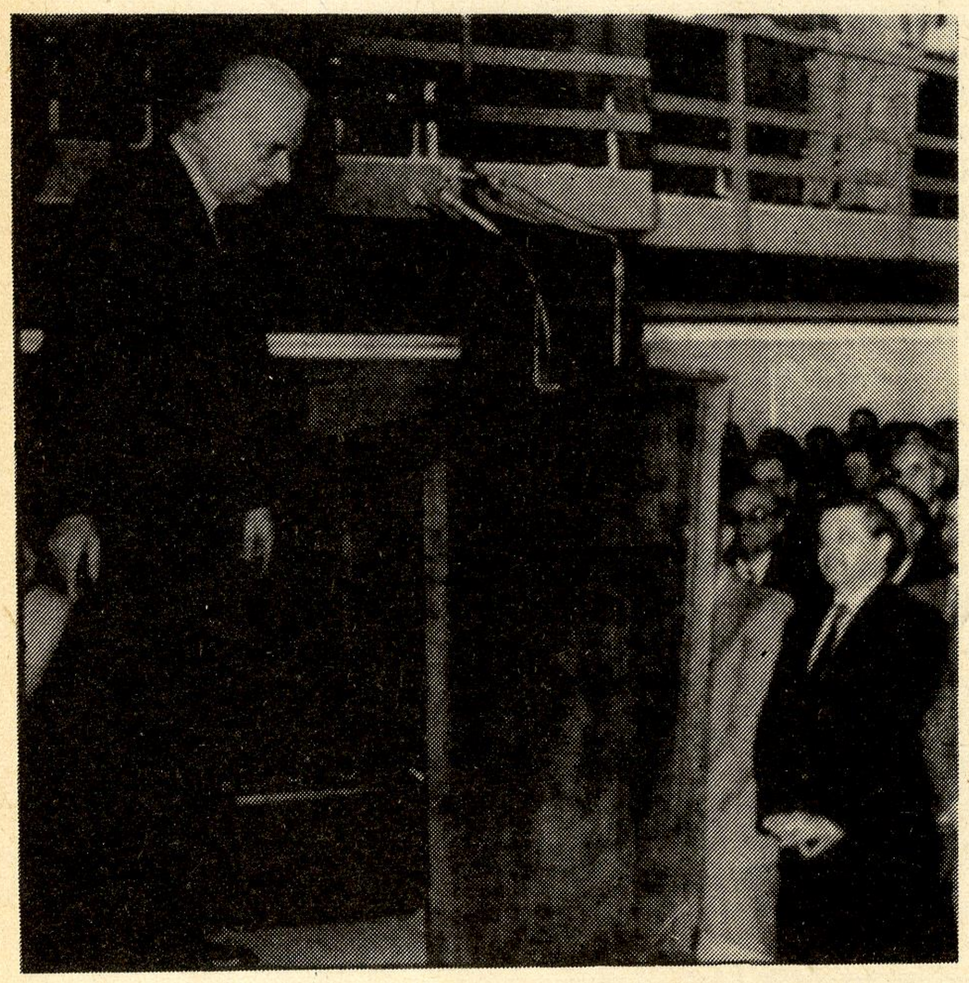

Κουτσόγιωργα τά τοῦ συμβολαίου μέ τό λαό. Ὅμως, ἀκόμα κι ὅταν οἱ ἐρωτήσεις σήκωναν μονολεκτική — καί μόνο — ἀπάντηση, οἱ ὑπουργικές ντρίμπλες καί οἱ πάσες πρός τόν ἑαυτό του θύμιζαν τή γνωστή ποδοσφαιρική «καθυστέρηση στό χῶρο τοῦ κέντρου». Εὐτυχῶς πού τοῦ ξέφευγαν καί δυό μᾶλλον πονηρές λεξοῦλες: *κωδικοποίηση* καί *φορά*.

Ἡ *κωδικοποίηση* σχετίζεται μέ τήν ἐπεξεργασία τῶν 30.000.000 φακέλων. Θά πολτοποιηθοῦν-καοῦν-ἐπιστραφοῦν ἀφοῦ κωδικοποιηθοῦν ὥστε οἱ ὑπεύθυνοι νά ξεδιαλέξουν καί νά συγκεντρώσουν τά στοιχεῖα πού ἀφοροῦν παραβάσεις τοῦ Ποινικοῦ Δικαίου. Δυόμισι χρόνια σοσιαλισμοῦ καί μόλις τώρα θίγεται τό πρόβλημα – καί μάλιστα παρεμπιπτόντως. «*Λόγω προτεραιοτήτων*». Μήπως ὅμως ἡ ἐνλόγω κωδικοποίηση θά γίνει ἀπό κάποιον ὑπερκομπιοῦτερ, στή μνήμη τοῦ ὁποίου θά φωλιάζουν ἐσαεί πληροφορίες καί ὑλικό ὄχι καί τόσο ποινικῆς ἀπόχρωσης;

Καί ἡ *φορά*: Ἔχουν πάρει φόρα, λέει, τά ἀστυνομικά τμήματα ἀπό τήν ἐποχή τῆς χούντας (ἐπί Νέας Δημοκρατίας, κατά Κουτσόγιωργα, «*ἡ ΚΥΠ ἦταν καθαρή*») καί συνεχίζουν νά φακελώνουν αὐτοδικαίως τούς πολίτες καί νά διοχετεύουν, π.χ., τά στοιχεῖα τους στίς ἁρμόδιες στρατιωτικές ὑπηρεσίες «ἀποκαλύπτοντάς» τους τό παρελθόν τῶν στρατευομένων. Ἔτσι οἱ φαντάροι συνέχισαν νά σταμπάρονται: Ἀδιαβάθμητοι (πρώτου ἤ δεύτερου βαθμοῦ), Ἀπόρρητοι καί Ἄκρως Ἀπόρρητοι ἤ Μ.Ε. (Μή Ἐλεγχθέντες). *Λόγω φορᾶς*. Ἡ ἐξουσία τοῦ διοικητῆ τοῦ Α.Τ. Πέρα Πετραλώνων ἀποδεικνύεται ὑλικότερη αὐτῆς τοῦ ὁποιουδήποτε ὑπουργοῦ.

Καί ἡ δικαίωση τῶν φακέλων: Ἡ ἱστορία σημαντικῶν πολιτικῶν προσώπων τοῦ αἰώνα μας (ἀπό τόν Βενιζέλο ὥς τόν Βελουχιώτη) θά ξαναγραφεῖ μέ βάση τό περιεχόμενό τους. Καί ἀπό τούς ἴδιους φακέλους θά πιστοποιεῖται ἡ συμμετοχή ἤ μή σέ ὀργανώσεις ἐθνικῆς ἀντίστασης. Λές καί πρόκειται γιά ψύχραιμες, οὐδέτερες καταγραφές καί ὄχι γιά ἀπάνθισμα χαφιεδισμοῦ καί καρφωμάτων. Ἐκτός κι ὁ κομπιοῦτερ ἀναλάβει νά ξεχωρίσει τήν ἤρα ἀπό τό στάρι, τά γεγονότα ἀπό τά χαλκεύματα.

Σπύρος Εὐαγγελίου

ΛΕΒΙΑΘΑΝ

«Δέν ὑπάρχουν "καλές" πόλεις ἔξω ἀπό τίς ἐπιθυμίες τῶν ἀνθρώπων. Δέν εἶναι τό "μετρό" πού λείπει καί τό "νέφος" πού περισσεύει, οἱ πληγές τῆς Ἀθήνας. Δέν εἶναι τά 4 ἑκατομμύρια τό πρόβλημά της. Εἶναι τό ὀργανωμένο ψέμα καί τό καθεστώς τῆς ἐπιβίωσης πού τήν τυραννᾶνε. Εἶναι ἡ τρομοκρατημένη καθημερινή ζωή, ἡ ἀνούσια καί "ὑποβιβασμένη σέ θεωρητικό σχῆμα", ἡ πλήξη κι ἡ ἀνυπαρξία, ἡ τέλεια ἀνικανότητα γιά ἐπικοινωνία καί συμμετοχή, ἡ φρίκη τῆς μή-ζωῆς καί τοῦ ΘΕΑΜΑΤΟΣ».

Κι ἀκόμα:

«Φτάσαμε *ἐπιτέλους* στήν ἐποχή ὅπου καί τό παραμικρότερο πρόβλημα δέν μπορεῖ νά λυθεῖ, ἄν δέν λυθοῦν ὅλα! Κι ἐπειδή λύση ὅλων τῶν προβλημάτων σημαίνει *ἐπανάσταση δίχως τέλος*, ὁ βοῦρκος μέσα στόν ὁποῖο σαπίζει ἡ σημερινή κοινωνία τοῦ θεάματος θά μᾶς συντροφεύει ὥς τή στιγμή πού κι αὐτοί πού δέν ἐλέγχουν τή ζωή τους, οἱ προλετάριοι, θά ξεκινήσουν τήν ὁλοκληρωτική ἐπίθεση».

Ὁ *Λεβιάθαν* (τεῦχος 1, Φεβρουάριος, 1984), ὅπου διαβάσαμε τά παραπάνω, εἶναι ἕνα καινούριο διμηνιαῖο περιοδικό πού σκοπό ἔχει τήν «*κριτική τῆς αὐταρχικῆς κοινωνίας καί τοῦ πολιτισμοῦ τῆς ἀναγκαστικῆς ἐργασίας*».

Ἡ ἀναρχίζουσα φλυαρία ἔχει ἰδιαίτερη ἄνθηση στόν τόπο μας, ὅπως κι ἀλλοῦ ἄλλωστε. Ἐδῶ ὅμως δέν πρόκειται γι' αὐτό τό κακόφωνα πολυτραγουδισμένο τροπάρι. Ὁ *Λεβιάθαν* εἶναι μιά συγκροτημένη ἄποψη, μέ ὅλη τήν εὐθύνη καί τή σοβαρότητα τῶν ἀνθρώπων πού παίρνουν στά σοβαρά τίς ἀπόψεις τους καί τίς πεποιθήσεις τους. Ἀκόμα κι ἄν διαφωνεῖ κανείς μαζί τους δέν μπορεῖ παρά νά στήσει αὐτί στά ὅσα λένε.

Τά δυό μικρά ἀποσπάσματα πού δίνουμε ἐδῶ μᾶς ἀπαλλάσσουν ἀπ' τόν ἄχαρο ρόλο τοῦ ἐγκωμιασμοῦ. Ἀλλά καί δίνουν νομίζουμε κάποια δείγματα μιᾶς κριτικῆς στάσης πού δέν θέλει νά ἔχει καμιά σχέση μέ τίς «ἐπιδικοδομητικές» ἐπιδιορθώσεις ἤ τίς ἀπροβλημάτιστες κραυγές.

ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ

Στίς «*Νέες Μορφές*» ἡ **Ἰωάννα Ἀσμάνη** παρουσιάζεται φέτος μέ ἀνανεωμένες αἰσθητικοφιλοσοφικές κατευθύνσεις καί τεχνική εὑρηματικότητα. Ἡ γερή γνώση τῆς δυναμικῆς τῶν χρωμάτων στή διαλεκτική τους σχέση μέ τίς βιωματικές κατηγορίες τοῦ χρόνου καί τοῦ χώρου ἀποτελοῦν τήν ὑποθεμελίωση τῆς παρούσας δουλειᾶς, πού δέν μπορεῖ νά ἐνταχθεῖ σέ κανένα ζωγραφικό σχῆμα ἤ τάση καί γι' αὐτό διατηρεῖ τή φρεσκάδα καί τό ἐνδιαφέρον τῆς πρωτότυπης ἔμπνευσης.

Ἐνῶ οἱ πίνακες θά μποροῦσαν αὐτοδικαίως νά ἀποτελέσουν τοπιογραφικές ἀφαιρετικές συνθέσεις μέ πλούσια ἀπόδοση τοῦ ἀνοιχτοῦ χώρου τῆς φύσης, παρά τόν ἀντιακαδημαϊσμό τους, ἐντούτοις, χάρη στήν ὕπαρξη τῶν συγκεκριμένων *πρόσθετων* νατουραλιστικῶν παρουσιῶν (μικτή τεχνική) στό πρῶτο πλάνο, ἀποκτοῦν μιά νέα διάσταση σημασιολογικοῦ

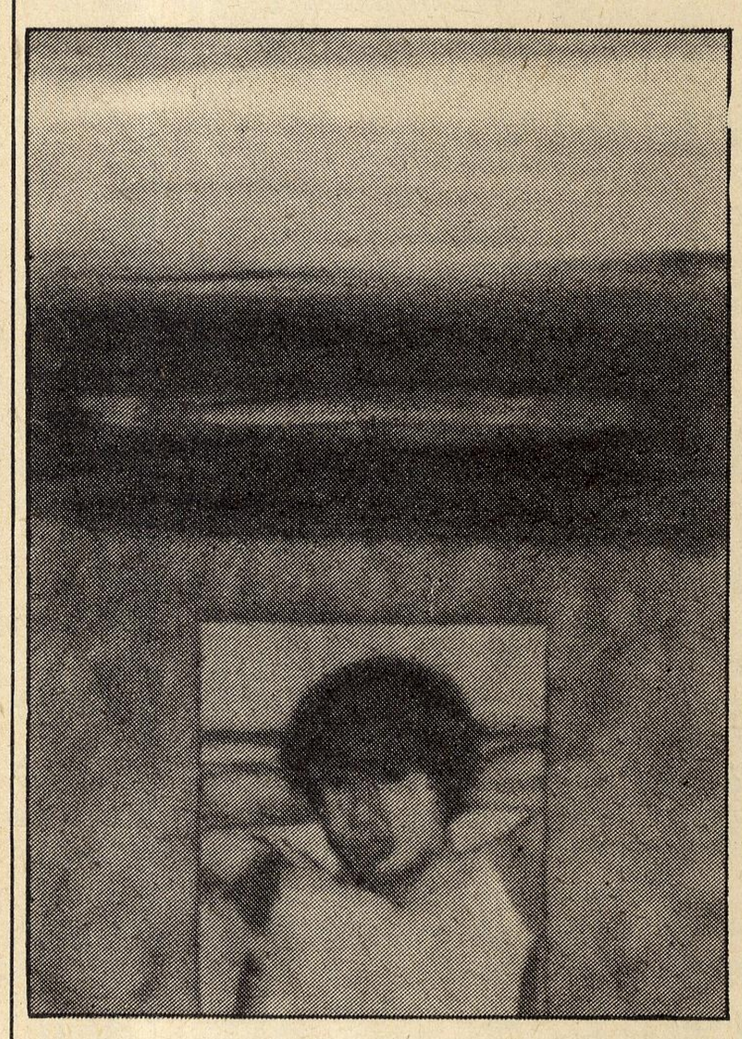

βάθους καί μετάβασης σέ ἄλλη ζωγραφική πρόθεση.

Χῶρος θεματικῆς καί τεχνικῆς «ἀπογείωσης» γιά τήν Ἀσμάνη ὑπῆρξαν τά Ἀεροδρόμια (τίτλος τῆς ἔκθεσης) μέ ὅλο τόν βιωματικό πλοῦτο, ψυχικό, ὀπτικό καί αἰσθητικό πού ὑπόσχονται: ἀτμοσφαιρικά πανοράματα ἐδαφικά καί ἐνδονεφικά, αἴσθηση δυναμικῆς προώθησης, διείσδυση στό κενό, ἡρωικές ἐξορμήσεις τῆς μηχανῆς, φουτουριστική ταχύτητα, γοητεία τῆς νεανικῆς δύναμης, ἀλλά παράλληλα καί ἀφετηρίες γιά σκληρές *ἐμπειρίες ἀπόσπασης* – ἀποχωρισμοῦ ἀπό πρόσωπα καί ἐδάφη ἀγαπημένα, καί ἴσως ἴσως μεταφορικά καί ἀπό μνῆμες προσωπικές.

Φιλοσοφικά ἰδωμένος ὁ χῶρος τῆς ἀπογείωσης εἶναι «μεταιχμιακός»: ἐδῶ τό παρόν (ὁ καλλιτέχνης) ὁροθετεῖ τίς ζῶνες-πλάνα τοῦ παρελθόντος καί τοῦ μέλλοντος. Τό μάτι τοῦ ζωγράφου ἀποδίδει — μοντάρει θά 'λεγα — μέ κινηματογραφικό-φουτουριστικό τίς ρευστές διαστάσεις τῆς συνείδησης μιᾶς ὁλότητας. Μιά πρότερη ἐνασχόληση τῆς Ἀσμάνη μέ τόν κινηματογράφο ἄφησε τά ἴχνη τοῦ τεχνικοῦ προβληματισμοῦ του στή ζωγραφική της, ἄν καί στή σημερινή της δουλειά ἡ πρόθεση καί ἡ τεχνική δένονται καί ὀργανώνονται καλύτερα, ἑρμηνευμένες μέ τό φουτουριστικό θεωρητικό κριτήριο. Τό φίλμ ἀπαιτεῖ χρόνο γιά τό ξεδίπλωμα τῆς κίνησης-χρόνου. Ἡ φουτουριστική σύλληψη (ἄν ὄχι ὁπωσδήποτε καί ἐκτέλεση, κάτι πού δέν μπορεῖ νά ἀποδοθεῖ στό ἔργο τῆς Ἀσμάνη) μᾶς ἐπιτρέπει νά δοῦμε *συγχρονιστικά* καί *ὁλιστικά* πολλές στιγμές μέσα σέ μιά πολυδιάστατη, *πολύπλανη* συνειδησιακή αἰσθητική στιγμή.

Ἔχουμε νά κάνουμε μέ ἐπιφάνειες πλούσιες σέ σκέψη καί ζωγραφικό δομικό δυναμισμό, παρά τή φαινομενική ἁπλότητά τους. Μιά ὁλόκληρη παράδοση αἰσθητικῶν ἀρχῶν, θεωρητικῶν καί τεχνικῶν βοηθοῦν διακριτικά καί ἔμμεσα στό στήσιμο τῆς *νέας δημιουργίας:* ἐφέ φουτουριστικά, χρωματικές διαβαθμίσεις πού κυμαίνονται ἀπό τόν ἐξπρεσιονισμό ὥς τόν νεοϊμπρεσιονισμό καί νεοεξπρεσιονισμό, προβολή τῆς ζωγραφικῆς «χειρονομίας», νατουραλιστικές ὑπομνήσεις σέ εἰρωνική «σημαντική» ἀντιπαράθεση μέ τήν ἀφαίρεση, συγκερασμός φυσικῶν καί ψυχικῶν διαθέσεων, ρομαντισμός καί ρεαλισμός, λυρισμός καί πραγματισμός: ὅλα συντελοῦν στή γένεση μιᾶς *πολύ ζωγραφικῆς* δουλειᾶς.

Στό «*Ζυγό*» ἡ ἐξπρεσιονιστική ἐργασία τοῦ **Φωτόπουλου** προσφέρει ποιότητα τῆς ἐπιφάνειας, εὐαισθησία χρωματική, πλαστικότητα τῆς κίνησης τῆς ματιέρας καί ὀπτικά ἑρμηνευτικά ἐρεθίσματα, ἀνοιχτά στίς δυνατότητες τῆς φαντασίας καί τῆς ἰδεολογικῆς «ἐμπάθειας» τοῦ κάθε θεατῆ. Ἡ ἐπιτυχία τῆς αἰσθητικῆς ὑπόστασης τῶν ἔργων ὀφείλεται σέ μιά ἰδιάζουσα καί πολύτροπη ἐπεξεργασία τῆς ἐπιφάνειας (ἐνσωμάτωση καπνιᾶς, μικτή τεχνική, καλλιγραφικό ἰμπάστο, χειρονομιακή ὑπόδειξη κ.ἄ.), πού ἄλλοτε τήν καθιστᾶ πεδίο δυναμικῆς κίνησης καί ὑποβλητικότητας τοῦ κιάρο σκοῦρο καί ἄλλοτε ἔδαφος πρόσφορο σέ διαστημικά ἀναπτύγματα. Παρά τή σοβαρή καί δυναμική πρόθεση, τά ἔργα ἀποπνέουν, χάρη στή δεξιοτεχνία καί τήν εὐαίσθητη χρωματική τους ἐπεξεργασία, καί μιά διακοσμητική διάθεση.

Δέν θά σταθοῦμε αὐτή τή φορά σέ μερικές γκαλερί, πού ἐνῶ ξεκίνησαν μέ ὅλες τίς προϋποθέσεις χώρου καί διάθεσης νά προβάλλουν *ἔργα τέχνης* — ἔστω καί στίς πρῶτες νεανικές προσπάθειες — μᾶς ἀπογοητεύουν συνεχῶς μέ τό ἐμπορικό ἀλλά, τραγική εἰρωνεία, καί τό ἀντιεμπορικό τους ἔκθεμα. Φοβούμαστε ὅτι ἡ πληθώρα νέων ἐκθετικῶν χώρων καθιστᾶ σχεδόν ἀδύνατη τήν ἐξασφάλιση καί τοῦ ἀντίστοιχου ταλέντου. Ἴσως πρέπει νά ἐπισημανθοῦν οἱ κίνδυνοι αὐτῆς τῆς τάσης, πού ὄχι μόνο τούς φιλόδοξους ἐκκολαπτόμενους γκαλερίστες δέν θά ὠφελήσει μακροπρόθεσμα ἀλλά καί τό γενικό καλλιτεχνικό κλίμα θά ὑποβιβάσει. Ἡ ἔλλειψη μιᾶς κάποιας ἐπαγγελματικῆς δεοντολογίας θά ἀποβεῖ ἡ Νέμεση τῆς ποιότητας τόσο στίς ἐκθέσεις ὅσο καί στήν προσφερόμενη αἰσθητική παιδεία τοῦ κοινοῦ. Γιά νά μήν ἀναφερθοῦμε στήν παραπλάνηση τῶν ἀνύποπτων «ἐπενδυόντων».

Στόν ἀντίποδα αὐτῆς τῆς δουλειᾶς βρισκόμαστε μέ τήν ἔκθεση τῆς **Εἰρήνης** στήν γκαλερί «*Κρεωνίδης*». Ἕνας «βολικός» ἐκλεκτικισμός, ἀναφομοίωτος, βοηθᾶ ἐδῶ στή «σκηνοθέτηση» τῶν παραστάσεων. Ἡ φαντασία τῆς καλλιτέχνιδας δανείζεται τή βίαιη ἔκφραση ἑνός ἐπιφανειακοῦ ἐξπρεσιονισμοῦ, τή στημένη ὑποσυνειδησιακή «ἀσυναρτησία» καί ψυχολογικά ἐφέ τοῦ σουρεαλισμοῦ, χωρίς ὅλη αὐτή ἡ κινητοποίηση νά προσφέρει τίποτε ἄλλο παρά κοινότοπη τραγικότητα καί αἰσθητική κακογουστιά. Γενικά ἡ δουλειά προδίδει τήν ἐνασχόληση τῆς καλλιτέχνιδας μέ τό θέατρο (σκηνογραφία, ἠθοποιία κτλ.). Τό σύνολο τῶν μοτίβων της εἶναι μιά κραυγαλέα ἐπιδίωξη ἔκφρασης κάποιας «ἀποκάλυψης» τῆς μασκαράτας τῆς σύγχρονης ζωῆς, πού ὅμως ἀστοχεῖ, καί ἀπό ἔλλειψη γνήσιας αἰσθητικῆς φαντασίας καί ἀπό τεχνικοχρωματική ἀνεπάρκεια. Ὁ ἄκριτος ἐκλεκτικισμός τῶν ἔργων ὁδηγεῖ σέ ἀδιέξοδο γιατί ἔτσι ὁ χαρακτήρας τῶν ἔργων καί τήν πρωτοτυπία του (ἔστω σχετική) χάνει καί, ἐπιπρόσθετα, κατακερματίζεται ἀνεπανόρθωτα.

Κλεοπάτρα Λεονταρίτη

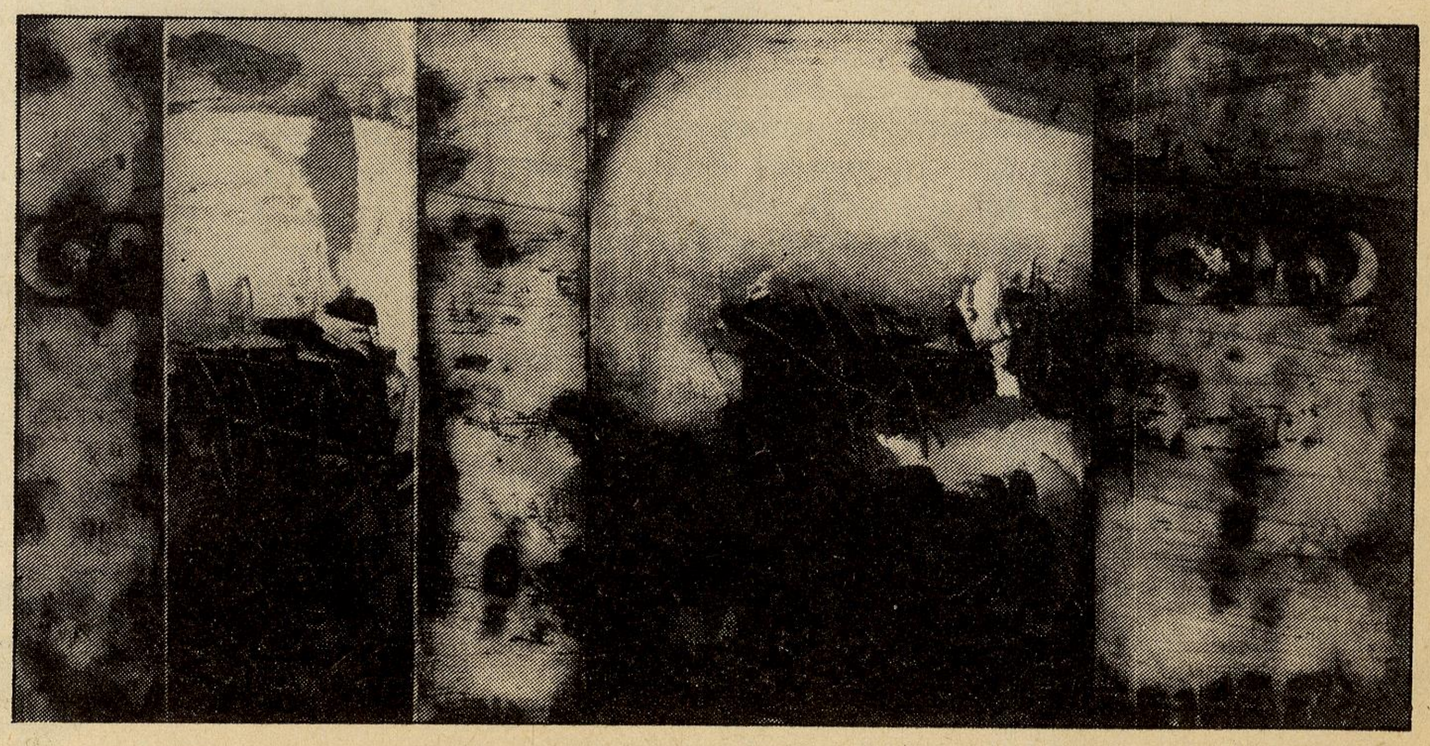

τό εἶδος τοῦ ἀνθρώπου πού ξέρει νά εἰρωνεύεται πολύ γλυκά καί σέ πολύ κατάλληλες στιγμές, εἶναι αὐτός πού χειροδικεῖ σέ στρατιῶτες, πού τούς βρίζει αἰσχρά, πού τούς ἐκμηδενίζει τήν προσωπικότητα, πού μπορεῖ ὅποτε θέλει, καί εἶναι ἀρκετές οἱ φορές πού θέλει, νά δημιουργεῖ κατηγορίες ἐναντίον στρατιωτῶν γιά νά τούς τιμωρήσει καί πολύ περισσότερο αὐτούς πού θά τολμήσουν νά «σηκώσουν κεφάλι».

...«Κωλοδέκανο, σᾶς δώσαμε σαρδέλες ἐνῶ εἴσαστε ἀνίκανοι». Σέ κάποια διαμαρτυρία ἑνός στρατιώτη τόν διατάζει νά σταματήσει καί τοῦ λέει: «κλεῖσε τήν τουαλέτα σου καί μήν λές πολλά...», «βούλωσ' το νά μή σέ στείλω στό πειθαρχεῖο». Ἡ τελευταία εἶναι ἡ πιό συνηθισμένη ἔκφρασή του. Ὅλα αὐτά βέβαια συνοδεύονται καί μέ τίς κατάλληλες ἀπειλητικές χειρονομίες καί τιμωρίες. Οἱ χειρονομίες του ὅμως εἶναι ἄγιες μπροστά στίς σφαλιάρες πού ἔχει ρίξει κατά καιρούς σέ μερικούς στρατιῶτες. Εἶναι περιττό νά συνεχίσουμε καί μέ ἄλλα πιστοποιητικά στοιχεῖα τῆς δραστηριότητάς του, γιατί πιστεύουμε ὅτι αὐτά καί μόνο ἀποδεικνύουν τό ποιόν του. Ἐκεῖνο πού ἐπιθυμοῦμε καί εὐχόμαστε ὅλοι οἱ στρατιῶτες, εἶναι νά ἀλλάξει ἡ νοοτροπία τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ μέ τούς καινούριους στρατιωτικούς κανονισμούς.

ΕΥΓΕΝΙΚΑ ΚΑΙ ΜΑΛΛΟΝ ΑΣΥΝΗΘΙΣΤΑ ΕΚΔΟΤΙΚΑ ΗΘΗ

Ἀγαπητέ *Πολίτη*

Δυστυχῶς, μετά τήν κυκλοφορία στά ἑλληνικά τοῦ βιβλίου *Πολιτική καί ἰδεολογία στή μαρξιστική θεωρία* τοῦ E. Laclau, ἀνακαλύψαμε σημαντικά λάθη (παραλείψεις, λανθασμένες λέξεις, λανθασμένες ἀναφορές κ.λπ.) τά ὁποῖα ἀλλοιώνουν τό νόημα κάποιων παραγράφων καί τήν κατά τή γνώμη μας ἐξαιρετική μετάφραση τοῦ συνεργάτη μας Γρηγόρη Ἀνανιάδη.

Στοιχειώδης λοιπόν εὐαισθησία ἐπιβάλλει τήν ἀπομάκρυνση τοῦ βιβλίου ἀπό τήν ἀγορά. Ὡς ἔμπρακτη ἀπόδειξη τῆς εὐθύνης καί τοῦ σεβασμοῦ μας πρός τό ἀναγνωστικό κοινό, τόν συγγραφέα, τόν μεταφραστή, ἀλλά καί τή (μικρή ἔστω) ἱστορία τοῦ ἐκδοτικοῦ μας οἴκου, σχεδιάζουμε τήν ἐπανέκδοση τοῦ βιβλίου σέ πολύ σύντομο χρονικό διάστημα.

Μέ ἐκτίμηση
Ἐκδόσεις Σύγχρονα Θέματα

ΓΙΑ ΤΑ ΠΥΡΗΝΙΚΑ

Ἀγαπητέ *Δεκαπενθήμερε,*

Τό νά γράφει κανείς, ἐπισημαίνοντας κάποιες ἀρνητικές πλευρές τῶν κινημάτων εἰρήνης, ὅτι τό πρόβλημα τοῦ πυρηνικοῦ ὀλέθρου τόν ξεπερνάει (Δ. Παπαδημητρόπουλος, *Δεκαπενθήμερος Πολίτης*, τεῦχ. 2), εἶναι μιά ὑπερβολή πού καλύτερα νά ἔλειπε. Ἀλλά τό νά ἰσχυρίζεται κανείς ὅτι «ἄν *ὅ μή γένοιτο,* δεχτεῖ ἡ Τουρκία τήν ἀποπυρηνικοποίηση – πού σημαίνει ὅτι τή συμφέρει –, θά πρέπει ἔστω καί ἀπό ἔνστικτο νά τήν ἀρνηθοῦμε ἐμεῖς» (στή στήλη «Περιδιαβάζοντας τήν πολιτική ἐπικαιρότητα», πού ὑπογράφει *Ὁ δεκαπενθήμερος,* τ. 7), εἶναι πολιτικά ἐπικίνδυνο. Ὁ ἰσχυρισμός αὐτός, ὄχι μόνο ἀντιστρατεύεται τήν πιό θεμελιώδη πλευρά τῆς «σκοπιᾶς τοῦ σοσιαλισμοῦ» – δηλαδή τό δικαίωμα τῶν λαῶν γιά ἐπιβίωση – ἀλλά συντάσσεται μέ τίς ἐπιδιώξεις τῶν μεγάλων κέντρων πού προωθοῦν τούς πυρηνικούς ἐξοπλισμούς, βάζοντας σέ κίνδυνο τόσο τή φυσική ἐπιβίωση μικρῶν χωρῶν ὅπως ἡ Ἑλλάδα, ὅσο καί τή φυσική ἐπιβίωση τῶν μεγάλων χωρῶν, τῶν ὁποίων τά συμφέροντα ὑποτίθεται ὅτι ἐξυπηρετοῦν.

Δ. Κυρτάτας

Φίλε Δημήτρη,

Δέν γνωρίζω καταρχήν τί ἀκριβῶς σέ ἐνόχλησε στό κομμάτι πού παραθέτεις. Ἦταν τό «ὅ μή γένοιτο», πού ἔχεις μάλιστα ὑπογραμμίσει, ἤ ἡ ὅλη σκέψη; Ἀναγκάζομαι ἔτσι νά ἐπαναλάβω – ἐπεξηγώντας – ὅσα ἔγραψα. Ἰσχυρίστηκα λοιπόν ὅτι ἡ Τουρκία δέν θέλει τήν ἀποπυρηνικοποίησή της (γιά λόγους πού ἔχουν σχέση μέ τό ρόλο πού ἡ ἴδια ἐπέλεξε γιά τόν ἑαυτό της ὡς τοποτηρητῆ τῶν ΗΠΑ στήν περιοχή). Τούτου δοθέντος, «ἡ ἀμυδρή πιθανότητα νά δεχτεῖ ἡ Τουρκία τήν ἀποπυρηνικοποίηση τῶν Βαλκανίων», ἄν ὑπάρξει, θά ὑπαγορεύεται ἀπό τή σκέψη της ὅτι «ἡ ἀπομάκρυνση τῶν πυρηνικῶν ὅπλων ἀπό τήν Ἑλλάδα συμφέρει τούς Τούρκους, καθώς στερεῖ τούς Ἕλληνες ἀπό τήν ἀποτρεπτική ἰσχύ πού τούς παρέχει ἡ ἐδῶ παρουσία πυρηνικῶν ὅπλων». Ἄν ὅμως, *ὅ μή γένοιτο,* ἡ Τουρκία σκεφτεῖ ἔτσι – πού σημαίνει ὅτι ἔχει ἄμεσες ἐπιθετικές βλέψεις – ὁ κίνδυνος γιά τήν Ἑλλάδα εἶναι μεγάλος. Ἔτσι, «ἄν *ὅ μή γένοιτο,* δεχτεῖ ἡ Τουρκία τήν ἀποπυρηνικοποίηση – πού σημαίνει ὅτι τή συμφέρει –, θά πρέπει ἔστω καί ἀπό ἔνστικτο νά τήν ἀρνηθοῦμε ἐμεῖς».

Τά παραπάνω ἀποκλείουν βέβαια τήν πιθανότητα μιᾶς φιλειρηνικῆς Τουρκίας, πού ἐπιδιώκει τήν ἀποπυρηνικοποίησή της ἀπό ἔρωτα γιά τήν παγκόσμια εἰρήνη. Ἄν αὐτή ἡ πιθανότητα βρίσκεται μέσα στά πράγματα, τότε θά πρέπει νά κάνω τήν αὐτοκριτική μου γιατί δέν τή συνυπολόγισα καί νά δεχτῶ ὅτι οἱ σκέψεις μου εἶναι «πολιτικά ἐπικίνδυνες».

Ἄν ὅμως ἡ σημερινή Τουρκία τοῦ Ἐβρέν δέν ἔχει τέτοιες φιλειρηνικές διαθέσεις, τότε οἱ σκέψεις πού διατύπωσα νομίζω ὅτι ὑπαγορεύονται ἀκριβῶς ἀπό τήν ἔγνοια «τοῦ δικαιώματος τῶν λαῶν γιά ἐπιβίωση», καί εἰδικότερα ἀπό τήν ἔγνοια γιά τήν ἐπιβίωση τῆς Ἑλλάδας ἀπέναντι στίς βλέψεις τῆς Τουρκίας. Δυστυχῶς, τά προβλήματα εἶναι τόσο περίπλοκα, ὥστε δέν ἀρκεῖ ἡ ἁπλή ἄρνηση τῆς παρουσίας τῶν πυρηνικῶν ὅπλων – ἐναντίον τῶν ὁποίων ὅλοι βεβαίως διατεινόμαστε πώς εἴμαστε – γιά τήν ἐξάλειψή τους, ὅσο δέν ἐξαλείφονται οἱ αἰτίες πού τά γεννοῦν. Ἡ «σκοπιά τοῦ σοσιαλισμοῦ» πρέπει μέ αὐτές κυρίως τίς αἰτίες νά καταπιαστεῖ.

Ὁ δεκαπενθήμερος

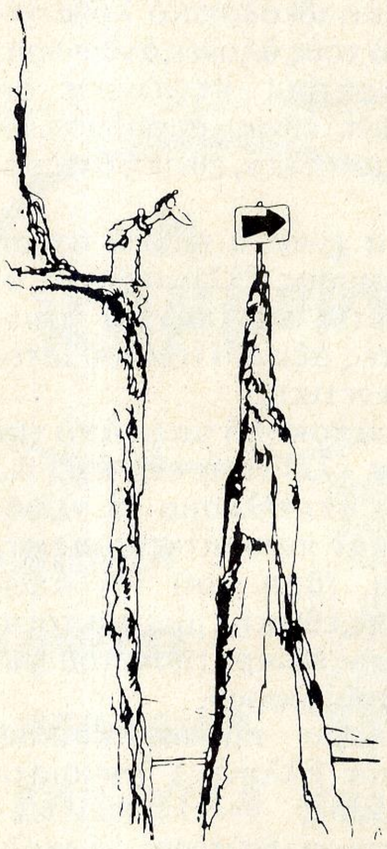

ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΣΥΝΤΑΞΗΣ

Ἄγγελος Ἐλεφάντης, Γιῶργος Καρρᾶς, Δαμιανός Παπαδημητρόπουλος

ΤΑΚΤΙΚΟΙ ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ

Ἔφη Ἀβδελᾶ, Δῆμος Γεωργίου, Μαριάννα Δήτσα, Μάκης Καβουριάρης, Διονύσης Καψάλης, Βάσω Κιντῆ, Παῦλος Κρέμος, Δημήτρης Κυρτάτας, Σταῦρος Λιβαδᾶς, Λεωνίδας Λουλούδης, Γρηγόρης Μανιαδάκης, Ἀριστείδης Μανωλάκος, Μαρίνα Μεϊντάνη – Παπαγιαννάκη, Μιχάλης Μοδινός, Ἀριστείδης Μπαλτᾶς, Παντελής Σπ. Μπουκάλας, Γιῶργος Μπράμος, Ἄρης Ντάτσης, Λευτέρης Παπαγιαννάκης, Μιχάλης Παπαγιαννάκης, Γιῶργος Πάσχος, Πέτρος Πιζάνιας, Ἑλένη Πορτάλιου, Νόρα Σκουτέρη, Θανάσης Σκρουμπέλος, Γιάννης Τσιώμης,

- Ἐξώφυλλο Μαργαρίτας Ἀπέργη
- Σκίτσα Χρήστου Πικριδᾶ
- Τή διόρθωση τῶν δοκιμίων ἔκανε ὁ Παντελής Σπ. Μπουκάλας, τή σελιδοποίηση καί τό μοντάζ ἡ Μαρία Ἡσαΐα καί ἡ Ρέα Κόκοτα, τήν ἀναπαραγωγή τῶν φίλμ ἡ Χριστίνα Ἀναστασίου, τή φωτοστοιχειοθεσία ἡ Γεωργία Μπαρούδου καί ἡ Ἀλίκη Πελεκάνου
- Βοήθησαν καί ἄλλοι πολλοί, ὁ καθεῖς τό κατά δύναμιν
- Ἐκδότης, Ν. Πολίτης, Βορρᾶ 9, Ἁγία Παρασκευή
- Διαχείριση, Σπύρος Δελέγκας • Διαφημίσεις, Χριστίνα Ἀναστασίου • Ἐκτύπωση Ὄφσετ, Χαϊδεμένος, ΑΕΒΕ, Λεωφ. Βουλιαγμένης 429, τηλ. 99.40.997 – 99.40.944
- Φωτοστοιχειοθεσία *ΠΟΛΙΤΗΣ*, Κέκροπος 2, τηλ. 32.26.692

ΕΣΤΩ ΚΑΙ ΕΚ ΤΩΝ ΥΣΤΕΡΩΝ

Στό προηγούμενο τεῦχος μας, τέσσερις σελίδες τοῦ περιοδικοῦ φιλοξενοῦσαν ἀποσπάσματα ἀπό τά «Φύλλα Ἡμερολογίου» τοῦ Στρατῆ Τσίρκα. Ἐκ παραδρομῆς, παρελείφθη τό ὄνομα τῆς *Χρύσας Προκοπάκη*, ἡ ὁποία καί ἐπιμελήθηκε τό ἀφιέρωμα.
Ζητοῦμε συγγνώμη – καί ἐπανορθώνουμε.

ἐπιστολές

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΛΕΓΟΜΕΝΗΣ «ΣΥΜΒΟΛΙΚΗΣ ΒΙΑΣ»

Πρόσφατα εἶδε τή δημοσιότητα μιά διακήρυξη Ἑλλήνων φιλολόγων, πού αὐτοαποκαλοῦνται «Κίνηση γιά τή διάσωση τῆς διδασκαλίας τῶν Ἀρχαίων Ἑλληνικῶν» (*Ἀντί*, 252/20 Ἰαν. '84).

Στό κείμενο τῆς διακήρυξης ἀναπαράγονται ρητά ἤ ὑπονοούμενα γνωστά ἰδεολογικά ἀπολιθώματα, ὅπως ἡ συνέχεια τῆς φυλῆς καί τῆς γλώσσας (ἡ νέα ἑλληνική κόρη τῆς ἀρχαίας, ἄν ὄχι ἡ ἴδια ἡ ἀρχαία), ὁ γλωσσικός λογικισμός (ἡ γλώσσα ἐκμαγεῖο τῆς σκέψης), καί ἡ «ἀνθρωποποιός δύναμη καί ἡ παιδευτική ἀξία τῶν Ἀρχαίων Ἑλληνικῶν». Θέ μείνουμε γιά λίγο στό τελευταῖο. Ἄν ρίξουμε μιά ματιά στήν ἐκπαιδευτική μας ἱστορία, θά δοῦμε πώς, πράγματι, ἡ διδασκαλία τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γλώσσας εἶχε μιά ἰδιαίτερα «ἀνθρωποποιητική» λειτουργία, μέ τήν ἔννοια ὅτι ὑπῆρξε πάντα μιά ἀπό τίς πιό ἀποτελεσματικές ἰδεολογικές πρακτικές τοῦ σχολείου στή διαδικασία τῆς «κοινωνικοποίησης», στή διαδικασία δηλαδή ἐκείνη μέ τήν ὁποία τά ἄτομα γίνονται ὑποκείμενα, ἐγκαλούμενα ἀπό τήν ἰδεολογία.

«Καί λέει ὁ Θεός: Ἰδού ποιός εἶσαι· εἶσαι ὁ Πέτρος»· ὁ Πέτρος, πού δέν τά καταφέρνει στό κατεξοχήν πρωτεῦον μάθημα τῶν Ἀρχαίων Ἑλληνικῶν, ὁ Πέτρος πού συντρίβεται κάτω ἀπό τό μεγαλεῖο τῆς ἀττικῆς σύνταξης καί τῆς περισπωμένης, ὁ Πέτρος πού θά σωθεῖ μόνο ἄν ἀναγνωρίσει τήν πνευματική μηδαμινότητά του, ἄν ἐσωτερικεύσει τόν κοινωνικό προκαθορισμό του καί ἀποδεχτεῖ ἐλεύθερα καί ταπεινά τήν ἀποπομπή του ἀπό τό σχολεῖο.

Τό κείμενο ὅμως τῆς διακήρυξης δέν ἀφορᾶ μόνο τόν Πέτρο τῆς ἐκπαιδευτικῆς μας ἱστορίας καί ὁποιονδήποτε Πέτρο ἤ Παῦλο ἤ Μαρία, πού ἐξακολουθεῖ καί θά ἐξακολουθεῖ νά «κοινωνικοποιεῖται» μέσα στόν ἰδεολογικό μηχανισμό τοῦ σχολείου, μέ ἤ χωρίς τά ἀρχαῖα, μέ ἤ χωρίς τούς τόνους.

Ἡ βασική, ἄλλωστε, ἐπιχειρηματολογία τοῦ κειμένου δέν στρέφεται γύρω ἀπό τήν «παιδευτική ἀξία» τῶν Ἀρχαίων Ἑλληνικῶν, πού φαίνεται πώς εἶναι περίπου αὐταπόδεικτη («σέ ὅλους μας γνωστή») – ὅπως κάθε ἰδεολογία – τόσο προφανής, μάλιστα, ὥστε καί οἱ «μαθητές μας» «μέ συγκινητικές ἐκδηλώσεις ζητοῦν τήν ἐπάνοδο τοῦ μαθήματος» (!).

Ἀρκεῖ νά θυμηθοῦμε «ὅτι ὅλοι οἱ ἀξιόλογοι Νεοέλληνες δημιουργοί (Βάρναλης, Καβάφης, Κάλβος, Παλαμᾶς, Σικελιανός, Σεφέρης, Ἐμπειρίκος, Ἐλύτης, Ρίτσος, Βρεττάκος, Τσαρούχης) διαθέτουν μιά οὐσιαστική ἀρχαιογνωσία». Ὅτι δηλαδή ὅλοι ἀνεξαιρέτως, χέρι μέ χέρι μέσα σέ μιά παρένθεση, οἱ Νεοέλληνες δημιουργοί ἔχουν γίνει ἀξιόλογοι λόγω ἀρχαιογνωσίας.

Οἱ διαφορές ἐποχῆς, γλώσσας, ἰδεολογίας ἤ καί τό γεγονός ὅτι συχνά ἡ ἀρχαιογνωσία τους ὑπῆρξε εὐρωπαϊκό ἀντιδάνειο, ὅλα αὐτά εἶναι βέβαια ἁπλές λεπτομέρειες· ἐκεῖνο πού ἔχει σημασία εἶναι ὅτι τό ἔκπαγλο παρελθόν τῆς φυλῆς ἑνώνει τούς ξεχωριστούς, πόσο μᾶλλον ἐμᾶς, δηλαδή τή μάζα.

Μετά ἀπ' ὅλα αὐτά τά αὐτονόητα καί ἀναντίρρητα, τό κείμενο ὑφαίνει τή βασική ἐπιχειρηματολογία του σ' ἕνα πολιτικο-ιδεολογικό λόγο γύρω ἀπό τούς ἄξονες ἀνθρωπιά, δημοκρατία, κοινωνική δικαιοσύνη, ἐθνική συνείδηση, ἐθνική ταυτότητα, ἐθνική ἀνεξαρτησία.

Ποιά εἶναι ἡ εἰδική σχέση τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς μέ ὅλες αὐτές τίς (πάντα) ἀναντίρρητες ἀξίες; Περίπου ἱστορικογενετική.

Ἡ «ἀποκοπή μας» ἀπό τήν ἀρχαία ἑλληνική «θά ἔχει ὡς βέβαιο ἀποτέλεσμα τή γλωσσική καί πνευματική μας νέκρωση, (ἄρα καί) τήν ἀπώλεια τῆς ἐθνικῆς μας ταυτότητας, τήν ἐπικράτηση τοῦ φασιστικοῦ ζόφου».

Δίλημμα πρῶτο, λοιπόν: Ἀρχαῖα Ἑλληνικά ἤ φασιστικός ζόφος;

Δίλημμα δεύτερο: Ἀρχαῖα Ἑλληνικά (ἤτοι «βαθιά καλλιέργεια, ὁλόπλευρη ἄνθηση τῆς προσωπικότητας») ἤ «μετατροπή τοῦ ἀνθρώπου σέ ἁπλό ἐξάρτημα τῆς παραγωγικῆς μηχανῆς, σέ καταναλωτικό κατοικίδιο ζῶο, σέ ὄν ἀπρόσωπο...».

Δίλημμα τρίτο: Ἀρχαῖα Ἑλληνικά ἤ παθητικότητα μπροστά στήν «τρομακτική ἐπίθεση πού ὑφίσταται ἡ γλώσσα καί ὅλος ὁ πολιτισμός μας», μπροστά «στή γενικότερη ἰμπεριαλιστική διείσδυση μέ τή μορφή τῆς λεγόμενης συμβολικῆς βίας (γλωσσική διάβρωση ἀπό ξενόγλωσσες ἐπιγραφές καί ξένους ὅρους...)».

Ἔτσι, λοιπόν, ἔχουμε λίγα ἀπ' ὅλα: ὀλίγη ἀντιδικτατορική ἑνότητα, ὀλίγον ἀντιτεχνοκρατισμό, ὀλίγον ἀντιιμπεριαλισμό καί πολύ ἀνθρωπισμό. Αὐτός, βλέπετε, θά μᾶς σώσει ἀπό τόν φασιστικό ζόφο, ἀπό τήν πάλη τῶν τάξεων καί τήν ἰμπεριαλιστική ἐπίθεση («... ὁ Μάρξ δέν τό 'ξερε, ὁ Μάρξ δέν τό 'πε...»).

Πρόκειται γιά ἕναν ἰδεολογικό λόγο ἐπί τῆς ἰδεολογίας, διότι:

α) ἐνῶ θέλει νά ἀγνοεῖ τίς κοινωνικές ἀντιφάσεις πού ἀναπαράγει τό ταξικό σχολεῖο μέ τήν ὅλη του λειτουργία, μέσα στήν ὁποία ἡ γλωσσική διδασκαλία κατέχει μιά θέση-κλειδί·

β) ἐνῶ προτείνει ἕνα συγκεκριμένο μέτρο νά ἐνισχυθεῖ ἡ διδασκαλία τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς στή μέση παιδεία καί νά εἰσαχθεῖ καί στό δημοτικό (!), μέτρο πού θά ἐπιτείνει ἀκριβῶς τή λειτουργία ταξικῆς ἐπιλογῆς καί ἰδεολογικῆς ἐγχάραξης πού ἐπιτελεῖ τό σχολεῖο·

γ) δέν ἀρνεῖται, ὡστόσο, ὅτι ἡ πρακτική τοῦ σχολείου, καί εἰδικότερα ἡ προτεινόμενη πρακτική, ἔχει ἕναν ἰδεολογικό χαρακτήρα (ξένο βέβαια πρός τόν πραγματικό) μιά καί τήν συνδέει μέ «ἰδέες», μέ μιά σύνθεση δηλαδή συμβόλων ἐπιλεγμένων ἀπό τή λαϊκή ἀγορά τῆς σύγχρονης πολιτικῆς συνθηματολογίας.

Δέν πρόκειται, ὅμως, ἁπλά καί μόνο γιά ἕναν ἰδεολογικό λόγο ἐπί τῆς ἰδεολογίας, ἀλλά γιά ἕναν ἰδεολογικό λόγο ἔκδηλα αὐταρχικό καί ἐκβιαστικό.

Τό κείμενο δηλαδή τῶν ἀνώνυμων Ἑλλήνων φιλολόγων ἀσκεῖ ἤ ἐπιχειρεῖ νά ἀσκήσει στόν ἀναγνώστη μιά βάναυση συμβολική βία· καί αὐτό δέν μπορεῖ παρά νά μᾶς ἀφορᾶ ὅλους προσωπικά, εἴμαστε δέν εἴμαστε εὐαισθητοποιημένοι σέ σχέση μέ τήν κοινωνική λειτουργία τοῦ σχολείου.

27 Ἰανουαρίου 1984
Θ. Ἀνθογαλίδου
Γιάννενα

ΠΕΡΙ ΛΥΚΩΝ

Ἐκτιμῶ ἰδιαίτερα τόν *Δεκαπενθήμερο Πολίτη*. Ὡστόσο στό κείμενο τῆς Νόρας Σκουτέρη - Διδασκάλου πού μέ ἀφορᾶ, θά ἤθελα νά παρατηρήσω ὅτι μέ τήν κατάργηση τοῦ σταυροῦ, ἔπαψαν νά ὑπάρχουν «πολιτευτές τῆς ὑπαίθρου». Ἐκτός ἄν ἡ Ν.Σ.-Δ. ἐννοεῖ ὕπαιθρο τό Χαλάνδρι (Φλωράκης), τό Καστρί (Παπανδρέου) ἤ τήν Ἐκάλη (Ἀβέρωφ). Δυστυχῶς ἤ εὐτυχῶς οὐδέποτε ὑπῆρξα μέλος κοπαδιοῦ, ἔτσι μπορῶ ν' ἀντιμετωπίζω τούς ὅποιους λύκους μέ λιγότερο φόβο.

Νίκος Μάργαρης

Καί ἡ ἀπάντηση στήν ἐπιστολή τοῦ κ. Μάργαρη

Λυποῦμαι εἰλικρινά πού τό σημείωμά μου «Λύκε, λύκε» (Δεκαπενθήμερος Πολίτης 7, σελ. 33) φαίνεται νά ἐνόχλησε προσωπικά τόν κ. Μάργαρη.

Ὁμολογῶ ὅμως ὅτι δέν καταλαβαίνω καθόλου τί σχέση ἔχουν μέ τό παραπάνω κείμενό μου τά σχόλια πού ἐκθέτει στήν ἐπιστολή του. Γιατί, οὔτε ἡ διατύπωση «πολιτευτές τῆς ὑπαίθρου», πού μοῦ ἀποδίδει, ὑπάρχει σ' αὐτό, οὔτε καί ὑπῆρξε ποτέ πρόθεσή μου νά ἐντάξω ὁποιονδήποτε σέ κάποιο κοπάδι. Ἄλλωστε τό ὄνομα τοῦ κ. Μάργαρη ἀναφέρθηκε μόνο συμπτωματικά καί μόνο γιά τήν πιστότητα στήν ἱστορία πού μοῦ τή διηγήθηκαν ὡς πραγματική καί πού ἐγώ τήν μετέφερα ὡς ἀνέκδοτο (καί ἤλπιζα ὅτι αὐτό ἦταν σαφές). Θέλω νά βεβαιώσω τόν κ. Μάργαρη ὅτι, ἐάν στή θέση τοῦ ὀνόματός του ἔμπαινε ὁποιοδήποτε ἄλλο ὄνομα (πραγματικό ἤ φανταστικό) ἤ τό ὄνομα κάποιου ἄλλου οἰκολόγου, δέν θά ὑπῆρχε ὁ παραμικρός λόγος νά ἀλλάξει κάτι στό κείμενό μου.

Φοβοῦμαι ἔτσι ὅτι μᾶλλον ἄδικα δυσαρεστήθηκε.

Νόρα Σκουτέρη-Διδασκάλου

ΚΑΤΑΓΓΕΛΙΕΣ ΦΑΝΤΑΡΩΝ

Ἀπό τήν «Ἐπιτροπή γιά τά δικαιώματα τῶν φαντάρων Θεσσαλονίκης» (γιά εὐνόητους λόγους τά μέλη της διατηροῦν τήν ἀνωνυμία τους) λάβαμε τήν παρακάτω ἐπιστολή.

Ὁ ἀνθυπολοχαγός Ζυγούρης Γεώργιος εἶναι ὁ ἄνθρωπος πού ἔχει προκαλέσει τήν ἀγανάκτηση ὅλων τῶν στρατιωτῶν πού ἔχουν ὑπηρετήσει ἤ ὑπηρετοῦν στό 1ο ΤΤΧ στή Σκύδρα τοῦ νομοῦ Πέλλης. Εἶναι